

1700 Ft

2023-3
LXI. évfolyam

Életünk

2023-3

irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat

SZERZŐINK:

Alexa Károly (1945), Egyházashetye-Budapest ■ Bödecs László (1988), Budapest ■ Csák Gyula (1930), Budapest ■ Csikós Attila (1969), Badacsonytördemic ■ Csontos Márta (1951), Sándorfalva ■ Debreczeny György (1958), Budapest ■ Domonkos László (1951), Budapest ■ Fábíán László (1940), Zsennye-Budapest ■ Hegedűs Imre János (1941), Budapest ■ Molnár Miklós (1946), Sopron ■ Zalán Tibor (1954), Budapest

Számunk illusztrációi:

A Berzsenyi Dániel Könyvtár A vers világa pályázatának alkotásaiból: 6–23. oldal

Képmelléklet Fábíán László önéletrajzi esszéjéhez: 51–105. oldal

Csikós Attila fotói: 117–159. oldal

ÉLETÜNK

TARTALOM

ZALÁN TIBOR ■ Szamár a torony tetején (meseregény I. rész) / 1

BÖDECS LÁSZLÓ ■ versei / 24

MOLNÁR MIKLÓS ■ Az ember fáj a földnek (moralista breviárium) / 27

CSONTOS MÁRTA ■ versei / 52

FÁBIÁN LÁSZLÓ ■ Föstött világ (önéletrajzi esszé) / 56

CSÁK GYULA ■ Háttér (regény, 36. folytatás) / 64

DOMONKOS LÁSZLÓ ■ kisprózái / 72

ALEXA KÁROLY ■ Ajánlás és köszöntés (Kulin Ferenc nyolcvanéves) / 80

FÁBIÁN LÁSZLÓ ■ A keselyű néma árnyéka (regény, befejező rész) / 89

CSIKÓS ATTILA ■ Partypest („Az éjszaka mélyén”) / 113

DEBRECZENY GYÖRGY ■ versei / 160

HEGEDÛS IMRE JÁNOS ■ A ló és az ember (novella) / 163

A FOLYÓIRAT KIADÁSÁT TÁMOGATÓ ÉS KEZELŐ SZERV:
MAGYAR KULTÚRÁÉRT ALAPÍTVÁNY

ÉLETÜNK

Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat • LXI. évfolyam

Kiadja: Berzsényi Dániel Könyvtár – Szombathely MJV Önkormányzata • Felelős kiadó:
Dr. Baráthné Molnár Mónika, tel.: 94/513-530, mobil: +36-30/953-2300 • Főszerkesztő: Alexa
Károly, e-mail: karoly.alex@gmail.com, tel.: 06-30/583-0302 • Előfizetésben terjeszti: BDK
9700 Szombathely, Dr. Antall József tér 1., Tel.: 94/513-537; elofizetes@bdk.hu • Előfizetési
díj egy évre: 6800 Ft, egyes számok ára: 1700 Ft. Megjelenik negyedévente, 460 példányban.
• Nyomdai előkészítés, nyomtatás: Papírmanufaktúra Kft. • ISSN–0133–4751

ZALÁN TIBOR

Szamár a torony tetején

1. A HOLD

A békés Nevesincs falucskára ráborult csillagaival, nagy fénylő teliholdjával az éjszakai ég. Szél sem rezdült, madár se mozdult az ágak között, nem zörgött bokrok közt a vaddisznó, elpihentek az őzek és a szarvasok is. Csak néhány éjszakai vadászatra induló sündisznó csörtetése zavarta meg a csöndet, de azok is csak jöttek-mentek, aztán hamar elhallgattak. Aludtak az emberek, kifárasztotta őket a munka, a nap sok tennivalója.

Egyedül egy faluszéli házikóban égett a lámpás, az ablakon át kiszűrődő fény távolról csak apró mécsesnek tűnhetett egy arra utazónak, ha éppen lett volna arra utazó, ahogy éppenséggel nem volt. A házban nagyapó lakott az unokájával, Boldizsárral, és velük élt még Zebulond szamár is, amolyan – családtagféleképpen.

Meg kell hagyni, furcsa szokásai voltak nagyapónak. Éjjelente ugyanis felkapaszkodott a tetőre, ahol répát termesztett, és ott üldögélt hajnalig, üldögélt és ott hegedült. Most sem tett másként. Ücsörgött a kúpcserépen, likas kalapjával a fején, s hol répát rágicsált, hol pedig a hegedűjét cincogtatta.

Boldizsár és Zebulond alatt kuporgott egy farakáson, és nézte-hallgatta a vézna kis öreg muzsikáját.

Zebulond unta meg elébb a különös éjszakai koncertet, melyet néha hars répacsámcsogás szakított meg.

– Boldi, Boldizsár, kedves bolondom – dörgölte oda nedves orrát kis gazdája vállához –, elhűl a széna a jászolban, csak ez a gondom. Ideje álomra hajtani a fejünket. Holnap is nap lesz – mentegetőzött, amikor látta, hogy rosszkor mondott rosszat –, s meggyötörhet minket még az is!

Boldizsár türelmetlenül tapasztotta tenyerét a szamár szájára.

– Maradj csöndben, egykomám! Mi vagy te, talán egy akármilyen ordibáló vad-szamár? – korholta.

Zebulond egyébként nem akármilyen, hanem határozottan sértődős szamár volt. Csöppet sem viselhette az ilyen beszédet. Nagy levegőt vett, hogy jól beolvasson a gazdájának.

– Szólíts csak Zebulondnak, mivel mások eddig így hívtak! – kényeskedett. – Megjegyezted? – kérdezte számonkérő hangsúllyal. – Zebulond, és nem ordibáló vad-szamár! Egyébként – emelte föl mutatóujját, akarom mondani, mutatópatáját –, nagyobb szamár vagy te, kis bolondom, mint én, nyugodtan nyakadba akaszthadd a kolompom!

Azzal elheveredett a farakás tövében. Boldizsár azonban nem nagyon figyelt rá. Fölfelé bámult, egyre csak fölfelé. Még csak nem is a nagyapját nézte, aki a tetőn hegedült és répát rágicsált, hanem a holdat, már a nagy, hatalmas teliholdat bámulta.

– Maradj csöndben, Zebulond! – súgta oda a szárnak. – Te is tudod, hogy sose volt kolompod. Csak a nagy, szőrös füled kalimpál folyton.

Egy pillanatra az állat felé fordult, de tényleg csak egy pillanatra.

– Azt mondom, unom az örökös zsörtölődésedet! – förmedt rá hirtelen feltámadt haraggal. – Nem veszed észre, hogy telehold van? – mutatott fel az égre. – Ilyenkor édesanyám énekel a Holdban.

S már fordult is vissza, égre tartott arccal. S valóban. Az égen tündöklő holdról szelíd, lágy és elringató énekszó közeledett feléjük.

*Ne nézz a holdra fel, legény,
nehéz az éjszaka, nehéz,
úttalan, céltalan veszély,
ne nézz a holdra fel, legény...*

De a dalt egyedül csak Boldizsár hallotta. Így hát sem nagyapó, sem Zebulond nem értette, miért áll az udvar közepén égnek emelt fejjel olyan sokáig a fiú. Nagyapó, aki épp nem rágicsált répát, és éppen nem hegedült, úgy gondolta, el kell látnia nevelői kötelességét, ami ebben az esetben azt jelentette, hogy rá kell szólania az unokájára.

– Későn van, Boldi, ideje lefeküdni! Az éj neked még sűrű, meglásd, megragad hajadnál fogva, s felkötöz a csillagokra.

S már el is nevette magát a saját tréfáján. Bár az igazság az, hogy nagyapó komolyan gondolta, amit mondott, csöppet sem tréfából. Boldizsár, aki már ezerszer hallotta ezt a szónoklatot, szórakozottan válaszolt, és továbbra is elnézett a telihold irányába.

– Jól van, értem – mondta. – Akkor majd nézek lopva – itt elnevette magát –, hogy az éj ne kötözzön fel a csillagokra.

De mérges is lett ám erre a flegma válaszra és a nevetésre a kisöreg, noha ő is hallotta már néhányszor ezt – vagy valami ehhez hasonlót. Ahogy más, ő sem szerette, ha kinevetik. Úgy érezte, szigorúbbnak kell lennie az unokájához. Megkeményítette hát a szívét.

– Sehogy se nézz! – süvített le a ház tetejéről, ellentmondást nem tűrő hangon.

Boldizsár viszont szerette ugratni a nagyapját. Tudta, hogy a mérgeességét nem igazi méreg táplálja, érezte, mennyire szereti őt ez a madárcontú kis öregember, aki születésétől fogva egyedül nevelte őt. Boldizsárnak világra jöttkor messzire költözött az édesanyja, olyan messzire, ahová halandók nem követhetik az útján. Az is lehet, talán a holdba ment föl, senki sem tudja. Boldizsár soha nem látta őt, csak nagyapó visszaemlékező meséiből ismerhette valamennyire.

– Fele cukor, fele méz – mókázott ugrándozva, hogy még jobban felbosszantsa a kisöreget –, de hol a cukor, hol a méz?

Hirtelen elkomolyodott, és lemondóan legyintett. A cukorról és mézről eszébe jutott, hogy mennyire szegények, és hogy mennyire sivár ebben a falucskában az életük.

– Nincs itt semmi, csak a répa – mondta nagy komolyan.

Nagyapónak se kellett több. A répája szent volt számára, azt nem engedte bántani.

– Az a tető hozadéka, semmi közöd hozzá, kölyök – hadonászott csöppet sem barátságosan, és egyáltalán nem szelíden.

Mondhatjuk azt is, hogy igen haragosan hadonászott.

Zebulond, aki eddig csak hallgatta a purparlét, úgy érezte, közbe kell lépnie, mégpedig kis gazdája védelmében. Megköszörülte a torkát – addig sem kellett elkezdenie a mondókáját, gondolta, míg köszörülget, valójában tartott nagyapó haragjától –, aztán rászánta magát, és felkiabált.

– Nagyapó, maga ott fent csak termel, csak termel, rágicsál meg rágicsál, mi meg idelent éhen halunk. Holdfényt falunk – vágta ki egy szuszra. – Olyan vékony, átlátszik a lengő fülünk – folytatta, amikor nem kapott fentről választ. Majd Boldizsárhoz fordult, aki meglepődve bámult kedves szamarára. – Bolond kölyök, na, ne bámulj már így – fogta vissza magát gazdája szemrehányó pillantásától megszégyenülten –, jól van na, csak hümmögök!

Nagyapó azonban rá sem hederített a számárra. Boldizsár miatt aggódott, aki az incidens után ismét a holdat nézte vágyakozva.

– Hagyd már békén azt a holdat, és hagyd a cukrot és a mézet is, hé! Nézz inkább engem, s sose légy elégedetlen! – mutatott magára. – Egész nap csak répát ettem s eszegettem – folytatta, miközben a szeme sarkából az unokáját figyelte –, hajnalban harmatot ittam s iszogattam, a fejem alá felhőket tettem s teszegettem...

Boldizsár végre ránézett. A tekintetében tengernyi gyermekszomorúság csapkolódott.

– Eszegetsz, iszogatsz, teszegetsz – válaszolta bánatosan. – Nem veszed észre, nagyapó, hogy közben mindenki kicsúfol, kinevet bennünket? – folytatta suttogva, s szinte már el is pityeredett, de azért nem, egy legény már mégse pityereghet! – Már ki sem merek lépni a kapun.

Nagyapónak is elfacsarodott a szíve. Tudta, hogyne tudta volna, hogy mindenki bolondnak nézi a répa és a háztetőn hegedülés miatt. Bántotta a szegénységük is. De az emberi büszkeséget még ezeknél is fontosabbnak tartotta.

– Nyugodtan vágd őket kupán! – biztatta az unokáját. Majd önérzetesen hozzá-tette: – Én innen le nem megyek!

Zebulond, aki az imént kapott ki a gazdájától, elégedetten dörzsölte össze pátait.

– Na, ezt megkaptad, gyerek – íázta szemtelenül. – Neki mit se számít, hogy bolondnak néznek minket az emberek.

Boldizsár kedvetlenül fordította vissza feléje arcát az égről.

– Hagyjuk a témát!

Egy darabig tanácstalanul ácsorgott, aztán felkiáltott a tetőre, a nagyapjának.

– S ha elfogy a répád?

A kisöreg csak heherészett a kérdésen.

– Nem fogy el. Én a tetőn minden időben répát termek. Amíg nő, jókat durmolok.

Zebulond, aki időről-időre kapott nagyapó répáiból, vele heherészett.

– A répától én meg folyton durrogok.

Ám Boldizsár nem heherészett velük. Őt nagyon is bántotta, hogy kinevetik őket az apó furcsa szokásai miatt. Azt is tudta, bármit tesz, a kisöreg nem fog onnan lejönni, amíg meg nem unja a rágicsálást és a hegedülést. Panaszosan fordult Zebulondhoz.

– Nézd, ül a kúpcserépen, éjről-éjre csak ott ül és hegedül...

Zebulondnak határozottan jól esett gazdája bizalma. Úgy gondolta, ezt azzal hálálhatja meg a legjobban, ha mond valami nagyon okosat. Egy darabig törte azt a makacs csacsi fejét, aztán kivágta a rezet.

– Szerintem, lélekben a nagyapád is a holdon csücsül. Holdkóros! – tette hozzá halkabban. – És kibírhatatlanul hamisan hegedül – fejezte be mondókáját, és várta a hatást.

Nem volt hatás. Ha egy számár okosakat mond, annak soha nincs hatása. Egy számár tehát ne mondjon okosakat! Sokan azt mondják, nincs rosszabb egy okos számárnál. Ők tudják, miért. Boldizsár tovább tűnődött különös nagyapján, és az ő árva sorsán. Nehezen szólalt meg.

– Nagyapó, mondhatok valamit?

Nagyapó érezte, hogy most nehéz szavak következnek. Legszívesebben azt tanácsolta volna az unokájának, ne mondjon semmit, feküdjék le, és aludjon, álmódjon reggelig. De nem mondhatta ezt.

– Beszélj, ha szükségét érzed, bár öreg eszem már csupa lik. Mondhatsz valamit – mosolygott le, kissé erőlködve, unokájára a tetőről.

Boldizsár nagy levegőt vett. Ez előtt a mondat előtt mindig nagy levegőt vett, de most csak kiengedte, és nem szólalt meg. Azután ismét nagy levegőt vett, azt ismét kiengedte, és másodszor sem tudott megszólalni. Végül a harmadik levegővétel után kinyögte, amit mondani akart.

– Hiányzik az anyám!

Mit lehet erre válaszolni? Szegény nagyapó kapaszkodott a kúpcserépbe, megfedkezett a répáiról, meg a hegedűjéről, ő is kapkodta a levegőket, hosszan hallgatott.

– Az ám! Ezt már elnyafogtad, kiskomám – szólalt meg végre, tréfára fogva a dolgot. – Én meg erre azt mondtam, hogy ő már fent lakik a holdban.

A második mondatában nem volt tréfa. Azt komolyan gondolta. Hogyan mondja meg ennek a kis árvának, hova ment az édesanyja, az ő lánya, amikor maga sem tudta egészen pontosan. Csakis a holdba mehetett, csakis. Boldizsár törekeny mosollyal nyugtázta azt, amit a nagyapja mondott.

– Mondtad, már százszor mondtad – hajtotta le a fejét, nagy gombócot érezve a torkában. – Ezért is nézem, ha látszik az égen, hajnalig, fent a holdat.

A kisöreg érezte, hogy unokája vigaszra vár. Bár megadhatná neki a vigaszt! A vigaszt legalább, ha az édesanyját már nem hozhatja vissza többé senki és semmi erre a földre.

– Hát, anyád elment oda, régen, nagyon régen – mondta fakó hangon. – S azóta ott lakik. Van a holdon egy holdnyi földje – folytatta hirtelen támadt ötlettel. – Fiának meg lent egy földnyi holdja – dadogta tovább. – Na, ez most össze van kavardva – ismerte be végül.

Zebulondnak ez már sok volt egy estére. Kezdett méltatlankodni.

– Te csak kavargasd, vén számár, amíg bele nem gebedsz, amit magadnak kevertél – morogta halkán és tiszteletlenül, hogy nagyapó még véletlenül se hallja meg. – Álmos vagyok, fázom, aludni megyek, csak még egyet iázom!

És még egyet iázott, jó hangosat.

Boldizsár, torkában a sírással, megveregette a számár meleg nyakát.

– Menj csak komám! Én is megyek. De előbb valamit nagyapótól még kérdezek. Nagyapóhoz fordult.

– Nagyapó, te mindent tudsz, hát mondd meg nekem, merre induljak el, a Holdat hol lelem? Na, nem kicsit ijedt meg ezt a kérdést meghallva a kisöreg. Még hogy a holdat akarja föllelni ez a gyerek! Teljesen elment az esze!

– Schova se mész! – kapálódzott a magasban. – Megtiltom neked! Lehet, hogy ez az út a pusztulásba vezet. Azután, mintha valóban holdkóros lenne, lehunyt szemmel járkálni kezdett, és ezeket mondta:

*Messze van háza a Holdnak,
előbb idegen városok fényei ostromolnak,
azután szénaboglya, majd egy kút,
elveszejtő lápon keresztül visz az út,
benne sok-sok lidérc lakik,
folyó felett híd, a túlpárt messzeségbe veszik,
mögötte nagyváros, város tornyán a hold fészkel,
na, mármost, onnan indul útra, fel a magas égbe éjjel,
s a magasból ki tudja... vissza a hajnali kékbe...*

Hirtelen vége szakadt ennek a furcsa kinyilatkoztatásnak. Nagyapó lekuporodott a kémény mellé, ismét rágsálni kezdte a répát, cincogtatni a hegedűjét. Nem tudható, emlékezett-e rá, miket is mondott ez előbb. Annál inkább emlékezett Boldizsár. Összeszedte minden bátorságát, és felkiabált a nagyapjához.

– Holnap elmegyek... megjövök estére – itt egy kis szünetet tartott. – Ha meg nem estére... megjövök egy hétre – és megint tartott egy kis szünetet. – Ha egy hétre nem, hát jövök esztendőre...

– Akkor én már répát a temetőbe' rágsálok – válaszolta szomorúan nagyapó – s egy árva hangszálon hangicsálok.

Nagy Eliza – Visszatekintés
ELTE Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium, Szombathely
(Kosztolányi Dezső: A híd)

Oleszka Viktória – A női táj
Dunakeszi Radnóti Miklós Gimnázium IV. Béla Király Tagintézménye
(Nemes Nagy Ágnes: A női táj)

Páskuli Brigitta –Kiút
Szegedi Tömörkény István Gimnázium, Művészeti Szakgimnázium és Technikum
(Baka István: Sátán és Isten foglya)

Boldizsár elmosolyodott ezen. Bolondokat beszél a kisöreg. Nem lehet olyan messze a hold, hogy ne érne vissza még nagyapja életében arról az útról, ami odáig vezet.

– Megvár maga engem – mosolygott szelíden a holdfényben ringatózó tető felé.

– Tényleg útra készülsz? – kérdezte nagyapó elszontyolodva.

– Anyám nélkül a szívem soha meg nem békül – sóhajtott nagyot Boldizsár.

A kisöreg megadóan hajtotta le a fejét.

– Tudtam, hogy ez lesz, hogy elmész végül.

– Csak lássam... érintsem... aztán visszatérek – hebegte a fiú, látva nagyapja szomorúságát.

Nagyapó lemondóan legyintett fenn a kúpcserépen. De azért mást mondott, mint amit mutatott.

– Megtiltom, hogy elmenj! – szisszent a fiú felé szigorúan.

– Este visszavárlak – tette hozzá megenyhülve, amikor látta, hogy a fiú hajthatatlan.

– Egy... na, jó, két répával megvacsorázlak – nevette el magát, bár azt nem lehetett tudni, valóban jókedvében, vagy kínjában.

Eltelt az éjjel. Nagyapó hajnalig cincogtatta a hegedűjét a tetőn, és rágicsálta a sárgarépákat, Boldizsár forgolódva aludt az ágyában, Zebulond pedig vígan horkolt az istálló szalmájában.

Reggel nagy zenebonóra ébredtek. Egy szekér járt körbe a faluban, rajta mindenféle cifraság, rajta nők és férfiak, akik muzsikáltak és énekeltek, cintányért vertek és trombitát nyaggattak, kézen álltak és lábujjhegyen pörögtek, volt ott majom meg kutya, talán még viziló is. Mindhárman kiszaladtak a ház elé.

– Hallod, komám, micsoda zene? – simogatta meg Zebulond nyakát Boldizsár.

– Hallom-hallom – válaszolta a számár. – Cirkuszi.

– A lelkem rezdül bele – ragyogott fel a fiú arca.

De Zebulond nem volt ennyire lelkes.

– Randa egy hely az, kis bolondom, kerüld el, ha nem tudod miért, akkor megmondom. Rab állatok, állatbűvészek, talmi csillogás, álművészek hona, az egész valami rossz börtön silány rokona...

Nagyapó egyetértően bólogatott. De Boldizsárt nem lehetett kikököcsölni a csodálatából. Szeme ragyogott, egész lénye megélénkült. Mintha újjászületett volna.

– Én azért elmennék oda, csodáit meglátni – válaszolta, miközben le sem vette a szemét a csillogó-villogó szekérről.

– Ilyen olcsóságtól nem kell sokat várni – dohogott nagyapó, bár megérezte, hogy hiába.

– Hátha látunk... fókát – lelkendezett a legény.

– Vegyél nyalókát, nyaljad, míg lesz belőle fókád! – zsörtölődött Zebulond.

– Pénzbe kerül a nyalóka – vágott vissza Boldizsár.

– A cirkusz sincs ingyen, belépőt kell venni – hűtötte lelkesedését a nagyapa.

– Beszökünk majd hátul... nekem az semennyi – találta föl magát a fiú.

Zebulond megérezte a veszélyt. Őt nem érdekelte a cirkusz, nem érdekelték a bűvészek hókuszpókuszai, sem a légtornászok ugrabugrása a levegőben, sem szegény idomított állatok kínlódása a manézsbán.

– Menj, ha akarsz, törődöm is veled – vágta egyenesen Boldizsár szeme közé. – De engem ne rángass ilyesmikbe bele! Maradok – és itt elgondolkodott. – Majd magam elé meredek – és megint elgondolkodott. – Egyedül – és ennél már sokáig gondolkodott. Az öreg meg majd fönt hegedül – és ekkor még emennél is tovább gondolkodott. – Megleszünk valahogy. De a cirkuszt, azt én utálok nagyon – zárta le szigorúan a monológját.

Azzal sarkon fordult, és meg sem állt az istálló szalmájáig. Nagyapó sem tátotta sokáig a száját, bement, nehogy kifusson a tűzhelyen a leves. Csak Boldizsár álldogált a kapuban lázas szemmel, nézte a cirkuszosok cifra, hangoskodó szekerét.

Aztán gondolt egyet, se szó, se beszéd, elindult a poros úton lefelé. Hamarosan viszontlátjuk, de most a mi utunk is másfelé vezet.

2. A CIRKUSZ (ELŐJÁTÉK A VÁNDORLÁSHOZ)

A *Világszám* cirkusz viharverte sátorában lázasan készülődtek az esti fellépésre. Mindenki próbált, mindenki igyekezett magának helyet szerezni a manézsbán, ha ez nem sikerült, akkor a szabad ég alatt gyakorolta a műsorát. A porondon épp a műlovarnő járt körbe vén fehér lován. Ő maga a ló nyergében állt, lábujjhegyen. A műlovarnő sem volt fiatalabb, mint a lova, de az ilyesmi nem látszik meg a reflektorok erős fényében, tehát nem is lényeges. A lényeg, hogy eddig még soha nem esett le a lóról.

– Kis Lovácskám – vezényelt furcsa hangsúlyokkal, mert születésénél fogva német volt –, kacsesen lépkedj, meg ne rántsam bokámat, térdem, a végén legyen egy pukadli – a tapsra ott kell kilyukedni!

A körözés sikerült, a többiek még meg is tapsolták. Legjobban a bűvész tapsolt. – Bravo-oooo-bravo-oooo! – ordibálta lelkesen.

– Produkcióoooo! – állt most ő a kör közepébe. Kezében hatalmas kalapot tartott. De egészen nagy kalapot képzeljünk el! Sőt, még annál is nagyobbat. A bűvész is furcsán beszélt, törte a nyelvet, mert ő meg albán volt.

– Ez itt egy nagy kolop – kiabálta. Ákárom mondáni, káláp. Nyulam-bulam, jossz te, jossz te – ragadta meg szegény nyúl fülét –, itt a finom kelkáposzta.

S máris beledobta a hatalmas fekete kalapba az állatot. Körbejárta az óriások fejére is túl nagy fejfedőt, közben elégedetten mormogott.

– Hohohooo, no most elkaptalak, beleraktalak, eltüntettéltek, eltüntettetted tégedet a kalap.

Aztán a széksorok felé fordult, amelyek este remélhetőleg majd megtelnek közönséggel, és széttárta a karját.

– Produkcióooo! Na, jól eltűntél. Senki sem sejt, hova lettél. Kicsi nyulacskám, a produkció, tudod, ennyi, csak próba volt, most kell befejezni, szépen gyere elő!

De a nyúl sértődötten visszazólt neki, valahonnan a mélyből.

– Jön a fene! Mire föl ez a sok rossz hajcihő. Meglepődtél, mi? A céltábla visszalő.

A bűvész megdörzsölte a szemét, pedig a fülét kellett volna, azt hitte ugyanis, hogy nem hall jól. Ez meg miféle lázadás!

– Jössz vissza a bácsi kalapjába!? – ripakodott rá a nyúlra, akit az imént tüntetett el éppen.

– Nem megyek – hallatszott valahonnan a nyúl ellenséges hangja. – Unalmas már a sok csalása. Maga nem bűvész, csak egy rossz ripacs!

A többiek, akik a próbát szemlélték, artisták és idomárok, tűznyelők és bohócok, hangosan nevettek. A bűvészt elöntötte a méreg.

– Jön ki nyuszi... rontom-bontom – hisztériázott. – Vagy esküszöm, hogy kikap...

Ebben a pillanatban egy kakas ugrott ki a kalapból. A bűvész megint megdörzsölte a szemét.

Most arról volt meggyőződve, hogy rosszul lát.

– De én nem kákást tüntettem el előbb, hanem nyulambulamat.

– A nyúlnak kikészültek az idegei – válaszolta szárnytollait felborzolva a kakas.

– Nem fog a gödörből kikecmeregni. Depressziós szegény. Nem hiába – kukorékolta el magát, nyomatékosítva ezzel mondandóját –, elnyomott aggleány.

A bűvészt másodszor is elöntötte a méreg. Mit lehet tenni, ő már csak egy ilyen, örökké zsémbeskedő ember volt. Csak akkor nem volt mérges, ha minden úgy történt, ahogy azt ő akarta. Ez viszont ritkán esett meg vele. Ismerünk rajta kívül is még ilyen embereket. De mielőtt megszólalhatott volna, valahonnan felháborodva visítani kezdett a nyúl.

– Én elnyomott aggleány? – üvöltötte a kakasnak felháborodva. – Te meg hangja vesztett bájjúnár vagy!

A kakas önérzetesen, és némiképpen sértődötten, húzta ki magát.

– Nem gúnár! Kakas – kukorászta önérzetesen. – Én most is megmentettem önt.

– Te engem? Másik rossz ripacs – méltatlankodott a nyúl hangja.

– Nem vitatkozik – csitította őket a bűvész. – Voila! Bedobom: nyúl; kijön: formára teljesen kakasban. Nem is rossz produkció. Változtatunk.

A kalap mögül elődugta fejét a nyúl. Honnan kerülhetett elő? Talán kiderül majd egyszer. Annyi bizonyos, nagyon elgyötörtnek látszott. A nyulak mindig elgyötörtnek, ha azt kell csinálniuk, amit nem szeretnek.

– Eluntam, hogy egy gödörben várakozzam – panaszkodott a kakasnak.

– Én meg, hogy mindig a vállára szálljak – toldotta meg a panaszt a kakas –, amikor nem is tudok szállni.

– Oooh, inkább szállni tudsz, mint áriázni – villant rá szakmai féltékenységgel a nyúl.

– Ugyan, kedves, maga sem a parkett ördöge – méltatlankodott a kakas.

A méltatlankodásra a kakasnak akár meg is lehet az indoka. A bűvész türelmetlenül szakította félbe őket.

– Itt komoly próba folyik, kérem a fegyelmet! – rikoltotta, félelmetes grimaszokat vágva a két állat felé. – Cirkuszban nem ismerok kegyelmet!

– Na, akkor most mi van? – bizonytalanodott el a nyúl

– Ha valóban lenne itt fegyelem, akkor most vacogna a fogam – vigyorgott a kakas a bűvész erőlködésén.

Ebben a pillanatban valami olyasmi történt, ami cirkuszban nehezen elképzelhető. Le is esett valamennyi bábészködő álla, beleértve a bűvészt és a műlovarnót. A porondra ugyanis bögve, ordítva berontott Zebulond, a bolond szamár. Sokáig nem hagyta abba az ordítást, körbe-körbe vágatott, patája alatt porzott a fűrészpor, és megállás nélkül azt harsogta: produkciooooo!

A bűvész nyerte vissza először a lélekjelenlétét.

– Ez kié van szomár itt? – kérdezte, olyan magasra felvonva a szemöldökét, amilyen magasra csak tudta.

– Megzavarja lovaimat – kényeskedett a műlovarnó.

Zebulond, mit sem törődve a bábészködőkkel és a megjegyzésekkel, a szamarak macacosságával rótt a köröket a porondon, miközben egyfolytában ordított.

– Kalapomhoz túl nagy jószág – biggyedt le a bűvész ajka.

Boldizsár mindeközben a nézőtéri széksorok között bujkált. Végignézte, hogyan hajt végre puccsot a nyúl a bűvész ellen, hogyan csap össze később a kakassal, és azt is, hogyan rontott be Zebulond a porondra. Pisszegni kezdett, hátha észreveszi őt a szamara. Valóban, Zebulond meghallhatott valamit, mert váratlanul megtorpant, és füleit az égre meresztette. Ha a szamarak a fülüket az égre meresztik, az bizonyára annyit jelent, hogy nagyon koncentrálnak. Figyelnek tehát. A fiú újra pisszentett a számárnak.

– Boldizsár! – vigyorodott el Zebulond.

A pisszegést azonban mások is meghallották.

– Ki pisszeg? – kérdezte nyifogva a műlovarnó.

– Mi pisszeg? – csatlakozott hozzá a bűvész.

– Talán csak nem kóbor kobra sziszeg itt bent? – riadt meg a műlovarnó, de a bűvész ezt a megjegyzést nem tartotta figyelmére méltónak.

– Hol vagy Boldi, Boldizsár? – járatta körbe tekintetét a sátorban Zebulond, de sehol sem látta Boldizsárt. A bűvész ebből csak annyit értett, hogy egy szamár rohangál ordítva körbe-körbe a porondon, most meg megáll, de változatlan erősséggel ordít tovább. Magyarán, nem értett semmit. Fel is háborodott ezen.

– Mit ordít itt e szomár? – kérdezte, mintegy önmagától.

Zebulond most már nem lehetett biztos abban, hogy Boldizsár pisszegését hallotta. Ettől nagyon megszorodott. Panaszkodásba kezdett.

– Nézd, a szőröm csupa sár...

– Egy szomár, kinek szőre csupa sál – folytatta töprengéseit a bűvész.

– Nagypó mondta, szöksz, mégiscsak a gazdám vagy, oszt... – folytatta panaszait a szamár.

– Már-már értem, amit mond, mégsem értem, ez a gond – hümmögött a bűvész.

– Szököm veled, vagy utánad – csorrant ki sajtát jóságától Zebulond szeméből egy hatalmas szamárkönnycsepp.

A bűvész értetlenül forgatta a fejét. Különös volt számára a szamár beszéde. Beszéde? Hiszen a szamarak nem is tudnak beszélni. Vagy mégis... tudnak?

– Mintha beszélne – jegyezte meg félhangosan. – Értelemmel élne... Valamit mondana...

– De ha itt hagysz, megutállak érte! – fenyegetőzött a széksorok felé a szamár.

A bűvész megemberelte magát. Odafordult a többiekhez, és ünnepélyesen csak ennyit mondott:

– Eh, mit töprengek! Szomárnak szomár lehet csök a szava.

Ettől valamennyien megkönnyebbültek. Már nem foglalkoztak a szamárral, folytatták elkezdett beszélgetéseiket, nevetgéltek, hadonásztak.

– Ez szamár van sáros – kényeskedett tovább a műlovarnő. – Lovacsám kényes patája megcsúszik sáron, s vége, ha elesik, s valamelyik finom lábacskája törik, én pedig szintúgy leesem sárba. Placcs.

A bűvész szerelmetesen kapta karjaiba a kicsi nőt.

– De azt már csak nem hagyom! – rikoltotta olyan hangosan, hogy mindenki hallja. – Nemsokára elveszem feleségemül.

Boldizsár kihasználta, hogy nem figyelnek rájuk, kidugta a fejét a széksorok közül.

– Zebulond! – suttogetta oda a szamárnak.

Zebulond öröme mérhetetlenül nagy volt, hogy viszontláthatja kis gazdáját. Sajnos, túl nagy is. Meg kell állapítsuk, a szamarak nem igazán tudnak alkalomhoz illően viselkedni. Zebulond is elkezdett toporzékolni, ordítani örömeiben.

– De jó, hogy megtaláltalak – üvöltötte. – Már azt hittem, elvesztettelek – iázta lázasan. – Magamban elátkoztalak – lihegte. – Ilyen alak, meg olyan alak, mindennek elmondtalak.

Vesztükre kiabált. A bűvész, akinek az a dolga, hogy mindenre odafigyeljen, ami fontos, észrevette, hogy a szamár valakivel beszélget. A széksorok közé osont, és meglátta az ott rejtőzködő Boldizsárt. Akár egy keselyű a könnyű zsákmányra, könnyörtelenül lecsapott rá.

– Ahá, ott egy kolyök, aki a sátrunkba beszokott – ordította, erre mindenki oda-csődült köréjük. – Jegyetlen néző!

– Ne legyünk vele elnéző! – szirénázott a műlovarnő. – El kell fogni, megbüntetni...

– A kalapba beültetni – tódította a bűvész. – Rendbontó nyúl helyére.

Boldizsár rettenetesen megijedt, hogy ezek a híres emberek, nagy művészek felfedezték, hogy beszokott a sátrukba. Szó, ami szó, csúnyán leleplezték. Szégyellte is magát rendesen e miatt.

– Kérem, ne bántsanak! – fogta könyörgőre. – Szándékom nem rossz. Ha kalap, legyen kalap! Bűvész bácsi kérem, tegyen valamit értem, tessék engem feljuttatni a holdba! – rimánkodott kétségbe esetten. – Nagyapa mondta, hogy a művészet mindenre képes.

A bűvész most összevonta a szemöldökét, ami nála vagy az erős gondolkodás, vagy az erős felháborodás jele. Esetünkben az utóbbiról volt szó.

– Művészat? – horkantott nagyot. Kikkérem magamnak. Amit én csinállok, az nem művészat, hanem bűvészat.

Ettől a közléstől a legényke egészen felvidult.

– Az még jobb – lelkendezett. – Ha megtanít rá, hogyan kell, légtornász leszek. A levegőbe fölmegeyek. Onnan elérem a holdat...

A bűvész nem tudta mire vélni a fiú lelkesedését és holdmániáját. Elhúzta a száját, megvakarta a fejét, belerúgott a hatalmas varázskalapba, de ettől sem lett okosabb. Igaz, a kalap sem. Azután arra gondolt, milyen hálátlanul viselkedett vele a nyúl meg a kakas. Mi lenne, gondolta, ha a fiúcskával csinálná meg a két fellázadt jószág helyett az eltüntetői produkciót.

– Nem bánom – mondta leereszkedően. – Egy inast e mihasznák helyett folveszlek – mutatott a kíváncsian szájukat tátó nyúlra és kakasra. – Tán még a holdra fol is viszlek... de fizetni nem fizetok – tette hozzá sietve. – Ő megy be kalapba, a nyúl ki van tagadva. Kakasról még lesz gondolkodásom...

A műlovarnőnek ez csöppet sem tetszett. Nem elég, hogy a számár egy csomó sarat hordott be a porondra, most ezt a suhancot is el kell viselnie a környezetében. Szóvá is tette nyomban.

– Jaj, úgy unom, életom, egy újabb stotiszta – nyafogott.

A bűvész azonban hajthatatlan maradt.

– Nincs pénzünk újabb művészre, ha stotiszta, hát stotiszta, ne bosszants, Moriska! – piszszogte le a puffogó nőt.

Zebulond, akivel már senki sem törődött, elárvultan ácsorgott a porond közepén. Nem értette, hogyan nem veszi észre kis gazdája, hogy ebben a cirkuszban semmi sem igazi, ellenkezőleg, minden csalás, és nem a holdba akarja fölvenni a fiút a bűvész, hanem csak arra akarja használni, hogy eltüntesse a kalapban.

– Nem lesz itt se széna, se szalma, a kalap alatt ott a krumplisverem krumpli nélkül – próbálta meg figyelmeztetni Boldizsárt –, abba majd akkorát esel, hogy a fejed belekékül.

De Boldizsár nem törődött a szamarával, csillogó, mi több, rajongó szemmel nézett a bűvészre, mintha csak igazi varázsló lenne. Meg kell mondanunk, a bűvész nagyon élvezte a helyzetet, és azt, hogy ekkora hatalma van a fiú felett.

– Gyerünk, gyerünk, máris ugorj a kalapba! – vezényelt peckesen.

– Ne ugorj! – próbálta meg visszatartani Zebulond. – Ne légy már ilyen maffa!

– Elhőllgass! – vicsorgott rá ellenségesen a bűvész, aki bár nem értette, mint mond a számár, a szándékát megsejtette.

Elhallgass? Ezt mondja egy idegen Zebulondnak, a számárnak? Úgy tűnik, ez nagy hiba volt. Ezt azért már mégsem nyelheti le csak úgy! Zebulond szörnyen megsértődött.

– Lerúgom a fejét – rikkantotta –, akkor majd kornyikálhat kedvére.

És amit kigondolt, meg is tette. Természetesen nem túl szép dolog, ha egy számár le akarja rúgni valaki fejét, de gondoljunk bele a helyzetébe! Félti a gazdáját, akit teljesen a hatása alá vont a bűvész, aki nem hajlandó törődni vele, aki nem hajlik a segítő szóra. Gondolta, hát megtette. Hátsó lábait felemelte, és hatalmasat rúgott a bűvész feje irányába.

MŰLOVARNŐ HUUU, de ritka szép rúgás volt – csicseregte a balga műlovarnő. – Ha kicsit feljebb sikerül, az ön feje a sátorból kirepül.

A bűvésznek csöppet sem tetszett a rúgás, amely, szerencséjére, csak a mellén érte. Kigombolta az ingét, és nyögdécselve nézte a rúgás helyét.

– Viccnek jó volt – mondta panaszos hangon a műlovarnőnek. – Nézd, Möriska, a mellemen mekkora a folt.

A műlovarnő azonban, valamiért, nem vette komolyan a bűvész fájdalmát. A műlovarnők már csak ilyenek. Mit törődnek ők más bajával, fájdalmával, amikor a saját kitalált bajaik, vélt fájdalmaik is épp eléggé lekötik a figyelmüket.

– Maga milyen bűvész? – gúnyolódott gonoszul a bűvésszel. – Török, mint a rozsdás fűrés.

– Kolyök, fékezd a szomarad – figyelmeztette elhaló hangon Boldizsárt a bűvész –, mert belőlünk így semmi sem marad!

Boldizsár, aki – és ezt az előbb már mondtuk – teljesen a bűvész hatalmába került, komolyan megrémült. Mi lesz, ha a számár miatt annyira megsértődik a nagy ember, hogy nem segít neki feljutni a holdba? Ezt nem kockáztathatja Zebulond ostobasága miatt.

– Te, komám, csak maradj magadnak! – morrant rá bosszúsan a számárra. – Ne rúgj, kapálj, ne ordíts, a dolgomba bele ne rondíts!

Csak azután fogta engedékenyebbre, amikor meglátta Zebulond elkámpicsorodott pofáját.

– Csendesen húzd meg magad egy sarokban! Számolj legalább százig, mielőtt csinálsz bármit!

Zebulond nem tudta titkolni a felháborodását. Ráadásul a porond kör alakú volt, és a körnek, mint tudjuk, nincs is sarka.

– Én húzzam meg magam a sarokban, ami nincs is. Százig én számoljak... s ezekhez hozzá romoljak. Jaj, rossz úton jársz, kis bolondom... Könyörgök, menjünk innen haza, de menten!

– Azt mondtam, számolj! – morrant rá ismét Boldizsár.

Zebulond megadóan hajtotta le a fejét. Boldizsár mégiscsak a gazdája volt. S bár tudta, hogy most igazságtalan vele a gazda, azzal is tisztában volt, hogy egy számárnak ilyenkor nincs mit tennie.

– Jó! – íázta megadva magát. És számolni kezdett. – 1, 2, 3..!

A bűvész megkönnyebbülve tapogatta mellén a kék foltot. Nem kis büszkeséggel töltötte el, hogy legyőzte a makacs szamarat.

– Megfékeztem! – nézett körbe, várva az elismeréseket. Majd leereszkedően megveregette Boldizsár vállát. – Jól van, gyerünk fiú, nem bántunk! Azt szeretnénk, legyen bórátunk...

– Körünkben mindig szívesen látunk – csatlakozott indítványához a műlovarnő. Bár műlovarnő szavában soha nem lehet bízni. Ahogy egy libát sem lehet ugatni megtanítani, mondaná nagyapó. – Csak bátran – biztatta mézes-mázos mosollyal a fiút –, ne légy már ennyire mofla...

– Ide lépj, oda lépj, bele a kolapba – adta ki keményen a parancsot a bűvész.

Boldizsár elbizonytalanodott. Ő a holdra akart följutni, e helyett azonban egy kalapba kényszeríti a bűvész. Hogy lesz a kalapban eltűnésből holdutazás? Sehogyan sem fért a fejébe.

– Biztos, hogy ezt akarja? – kérdezte, de ezzel csak az időt húzta.

A bűvész érezte, hogy a keménységgel a fiú esetében nem megy semmire. Lágyabbra hangszerelte tehát magát.

– Te leszel a produkció legfényesebb része – hízelgett Boldizsárnak.

– Benne leszel a nagy eltűnésbe’ – veregette a vállát a műlovarnő.

Hiába, na! Valamennyien hiúk vagyunk és esendők. Hogyan is ítélnénk meg Boldizsárt, akit hirtelen mámor öntött el az esélytől, hogy ő válhat egy nagy cirkuszi produkció legfényesebb részévé. Mi persze tudjuk, hogy sehogyan sem válik. Így hát szorítsunk azért, hogy épségben kerüljön ki ebből a csapdából.

– De jó, a produkció része leszek! – lelkesedett.

Zebulond a porond közepén állt, mivel sarkot nem talált, és számolt. Közben fél szemmel a beszélgetőket nézte, fél fülével a beszélgetésüket hallgatta.

– 26... 27 – számolt rendületlenül. – Látom, elvesztetted e sok csillogástól a fejed – állapította meg keserűen. – Hiába is beszélnek velem. Mármin a fejeddel. 29, 30...

Boldizsár a kalaphoz ment. Belenézett, de nem látott semmi különöst benne. A hatalmas kalap, amely óriások fejére is nagy lett volna, üres volt belül. A fiú felemelte a lábát, kicsit persze félt, ide lépett, oda lépett, ahogy a bűvész rendelte az előbb, majd belépett a kalapba.

– Ide lépek, oda lépek, a kalapba belépek – mondta, azzal el is tűnt.

– A kolapot kendővel letakarom – mondta a bűvész, és tette. – Produkcióoo! – kiabált. – Lám, a fiú eltűnt – forgott körbe diadalmasan. Nem maradt utána nyom. Produkcióoo!

Felfordította a kalapot, mindenki lássa, hogy nincs benne semmit. Azután visszafordította, újra letakarta kendővel, és azt mondta, kellően hangosan, nyilván, hogy Boldizsár is meghallja:

– Most kendővel ismét letakartam kolap – járt körül a porondon széttárt karral –, kendőt leveszem, jön elő fiú kalapból.

Legnagyobb meglepetésére azonban a kalapból nem Boldizsár ugrott ki, hanem a nyúl. Ezen annyira meglepődött, hogy még a hangja is benn szorult a mellkasában.

– Bocs, kényszerű szerepcsere – magyarázkodott a nyúl, valljuk be, meglehetősen flegmatikusan. – Ez a bűvész sara. Kicsi a gödör két embernek. Főleg, ha az egyik nyúl. A bűvész pedig folyton a lényeg mellé nyúl.

A bűvész ekkorra visszanyerte a lélekjelenlétét. Hiszen ez is lehet produkció, gondolta ki magában, hogy a fiú bemegy a kalapba, a kalapból kijön egy nyúl. Honnan is tudhatná a közönség, hogy ő mit akart előhúzni a kalapjából.

– Voila – tárta szét ismét a karját. – Világszámot láttak. Belement kolap fiú, kijött kolap nyúl. Most pihennem kell, később jövök, ha kicsit várnak. Tapsot kérek, különben sírok – próbált meg mókázni.

A cirkusz artistái, tűznyelői, légtornászai, idomárjai és bohócai tapsolni kezdtek a felszólításra. Gyér taps volt ugyan, de kit is érdekelt ez! A taps az taps, és ez a lényeg.

– Elkísér, drágám, egy kis szunetre? – fordul oda túlságosan is hőstenoros mozdulatokkal a műlovarnóhoz a bűvész.

– El hát – válaszolta az széles mosollyal. Olyan szélessel, amilyennel csak a műlovarnók tudnak mosolyogni. – Így leszek én is eltüntetve – tette hozzá, és jót mosolygott a saját kis tréfáján.

A fényeket lekapcsolták, a sátorban egyszerre minden szürke lett és érdektelen, az alkalmi nézők elmentek a dolgukra. Mi tagadás, Boldizsárról rendben meg is feledkeztek a nagy felfordulásban. De tényleg! Hol van Boldizsár?

– Produkcioooo! Ingyom bingyom – gúnyolódott a kalapból imént kikelt nyúl, aztán ő is eltűnt valamelyik sötét zugban. Eltűnt, de nem szívódott fel nyomtalanul. Meg fogjuk látni, miért.

Zebulond egyedül álldogált a manézs közepén. Abbahagyta a számolást, mert csak hatvanháromig tudott számolni, ami szamaraknál azért elég nagy teljesítmény. Úgy érezte, egyedül van, egyedül a világmindenségben. Magányos volt, Boldizsár nélkül. Mi van akkor, tűnődött, ha a bűvész tényleg eltüntette Boldizsárt? És elfelejtette visszatüntetni! Hát soha többé nem láthatja a kis gazdáját? A szörnyű gondolattól ismét hatalmas számárkönnycsepp csordult ki a szeméből. Már épp lemondóan el akart indulni hazafelé, amikor a kalap mellett, a földből, kinőtt Boldizsár feje. A feje után a válla, majd a keze, a teste, a lába. Egyszerre ismét ott állt előtte a fiú. Zebulon nyitná a száját nagy örömeben, de Boldizsár befogja azt, mielőtt el tudná kezdeni az ordibálást.

– El ne árulj bennünket, Zebulond! – csitította az örömeben toporzékoló szamarat. – Csönd és mély csönd – súgta oda neki.

Zebulond kezdte megérteni, hogy kis gazdája végre rájött, mi folyik a cirkuszban, és már nem vágyik annyira a bűvész társaságára, mint az előbb. Hiába, együtt lakva ismerszik meg az ember; esetünkben, természetesen, együtt fellépve.

– Meg se nyikkanok – suttogetta a szamar –, néma, mint a sír, vagyok – és nagyot nyelt. –Visszajöttél?

– Vissza hát – vakarta meg Zebulond hátát Boldizsár. Nem mintha viszkedett volna, mert nem viszkedett. De a szamar szerette, ha a gazdája megvakarja a hátát.

Nála ez a bizalom és szeretet jele volt. A szamarak is szeretik néha megkapni a szeretet és a bizalom jelét, akkor is, ha tudják, hogy szeretik őket, és bíznak bennük.

– Jaj, de megijedtem – sópáncodott Zebulond. – Azt hittem, örökre elvesztél, édes lelkem.

Boldizsár töprengett, hogyan is kezdje el a mondókáját. Az igazság az, roppantul szégyellte magát, hogy így bedőlt egy ócska kis cirkusz ócska kis szemfényvesztőjének. Ráadásul be kellett ismernie, hogy kettejük közül a szamarának volt igaza. Ez így, együtt, azért már nagy teher egy fiatal léleknek.

– A bűvész kalapja nem varázskalap – vágott mondandója közepébe. – Egy szűk gödör van a kalap alatt. Nem eltüntetett, hanem abba lőkött bele.

– Hogy enné meg a fene! – csattant föl Zebulond, majd rögtön halkabbra fogta. – Azt láttam, hogy eltűntél... Azt is sejtettem, hogy egy gödörben csücsültél – suttogta számársuttogással –, de a végén már én is elbizonytalanodtam.

– Nagyot csalódtam én a cirkuszban, komám – simogatta meg Zebulond sörényét Boldizsár. – Mi lesz most velünk?

Lássuk be, nem volt könnyű a helyzetük! Boldizsár megszökött nagyapótól. Búcsúzó, búcsúlevél nélkül hagyta ott őt a faluszéli kunyhóban, hogy eljöjjön a cirkuszba. Itt meg ócska szemfényvesztők uszályába került. Zebulond a gazdája után szökött. Búcsú-íá nélkül hagyta faképnél ő is a jó nagyapót. Merre vezet innen az út tovább?

– Egyet se búsulj – vigasztalta Zebulond –, innen megszökünk, a nagyapádnál megint jól elleszünk.

De erre Boldizsár csak kedvetlenül rálegyintett.

– Szamárbeszéd. Nem ott leszünk – mondta határozottan. – De elsökünk. Innen messzire megyünk.

Zebulondot meglepte, amit kis gazdája mondott. Ő úgy gondolta, ha vége a cirkuszi kalandnak, még ha ilyen szerencsétlen is a vég, hazatérnek nagyapóhoz, a faluszéli kis kunyhóba. Most meg ez a messzire szökés! Hát mire jó ez? Meg is kérdezte.

– Hova mennénk, ha nem haza?

A fiú a sátor boltozata felé fordította a fejét. Hogy látni vélte-e a mögött a holdat, vagy sem, azt nem tudhatjuk. Mindenesetre sokáig állt ott, úgy, égnék fordított arccal.

– Ott fent vár bennünket anya – rebegte.

Az átélt kalandok után ez már sok volt Zebulondnak. Olyan halkán, amennyire csak tőle telhetett, kikelt magából.

– Mondhatnám, hogy eszed tokja – hörgött. – Még mindig föl akarsz menni a Holdba?

– Föl, föl a holdba! Ott van az én kincsem időtlen idők óta – sóhajtott nagyot a fiú.

– Örökké erről a kincsről szól a nóta – tartott vele a sóhajtozásban Zebulond. – Na menjünk, induljunk valamerre, mielőtt visszajönnek, te világ bolondja! Hát jó, menjünk a kincs után!

*Piroska Eszter – Az új kezdet lehelete
Vas Megyei SZC Hefele Menyhért Szakképző Iskola, Szombathely
(Juhász Ferenc: A hajnal fagyos rózsái)*

*Seres Réka – A jéghegy csúcsa
Debreceni Ady Endre Gimnázium
(Nemes Nagy Ágnes: A szörny)*

Azzal elindult a sátor kijárata felé. Boldizsár egy darabig még szótlánul álldogált az üres manézsban. Nagy kő nehezedett a szívére. Nem, nem az bántotta, hogy a bűvész becsapta. Sokkal inkább az elvesztett nagy lehetőség, hogy légtornászként feljusson édesanyjához a holdba. Elveszett? Hogyan tud az elveszni, ami meg se volt? Bizonytalan léptekkel indult el kedves számara után a sátorponyva derengő kijárata felé.

Ha azonban azt gondolták, hogy egyedül voltak a sátorban a beszélgetés ideje alatt, rosszul gondolták. Bizonyára nem volt erre gondjuk. Érdekes, hogy a fontos beszélgetéseknek mindig vannak kéretlen szemtanúi! Alig húzták ki a lábukat ugyanis a sátorból, a kalap mögül előszivárgott a kakas meg a nyúl. Úgy tűnt, most a legnagyobb egyetértés van közöttük.

– Hallga! – kukorékolt fojtottan a kakas. – Valami kincsről szólt köztük a nóta.

– Hallottam – nyifogott a nyúl. – Kincs van valahol. A képlet egyszerű. Nem vagyok én süket, csak félfülű... Kincsről gajdoltak... Meg valami holdról.

A nagy sietségben azt el is felejtettem mondani, nyulunk arról ismerszik meg leginkább, hogy fél füle van. (Hogy a másik hova tűnt, azt már maga sem tudja. Valahol elmaradt, csak úgy, útközben, ahogy a fülek néha elmaradni szoktak ...) De a megmaradt igazán fejedelmi, hatalmas, és olyan, akár egy valódi nagy radar. Messziről meghall vele mindent, azt is, amit nem akar meghallani. Nem csoda hát, ha szóról szóra kifülelte, miről beszél Boldizsár és Zebulond.

– Nekem már elegendő van a bűvész cirkuszaiból – folytatta a félfülű nyúl a töprengést –, és ebből a cirkusból is!

– Mit mondjak, nekem is – kontrázott a másik.

– Hol fönt beleesni, hol lent kibújni – panaszkodott az egyik.

– Nem lehet egy életet így leélni – értett egyet vele a másik.

Aztán egymásra néztek, sokáig bámultak egymásra, majd a nyúl a tappancsát emelte, a kakas viharverte szárnyát lobogtatta, azokat összecsapták, mint akik paroláznak. Egyszerre mondták:

– Szerezzük meg e két bolond kincseit!

Ezzel meg is volnának, nyugtázták. De hogyan tovább? Ilyenkor valami haditervet kellene kieszelni! Tudták ezt mind a ketten.

– Szerezzük, szerezzük, de hogyan pedig szerezzük? – kérdezte a nyúl.

– Meg kéne előzzük őket! – javasolta a kakas.

– De nem tudjuk oda az utat – szontyolodott el a nyúl.

– Csak úgy tudjuk megelőzni őket – tette meg következő javaslatát a kakas –, ha elszökünk utánuk.

– Ezt a cirkuszt már amúgy is utáljuk – egyezett bele a nyúl.

A kakas hirtelen elgondolkodott. Miért is kellene szövetkeznie ezzel a félfülű nyúlal, ha egyedül is le tudja nyúlítani a kincset? Nem is kertelt.

– Megcsinálom egyedül a szerencsémét – jelentette ki.

Ez aztán végképp nem tetszett a nyúlak. Ez a nyomorult kakas ki akarja őt túrni jogos tulajdonából, már amennyiben meg tudja szerezni a kincset. Márpedig meg tudja, gondolta, ő is egyedül.

– Én találtam ki az egészet, a kincs engem illet! – kaffogtatta nagy metszőfogait fenyegetően.

– De a tehetségesebb én vagyok – vágott vissza a kakas öntelten, mert nem tudott hirtelen mivel visszavágni.

– Inkább csak a vágyaid nagyok – fitymálkodott a nyúl –, tehetséged az szemernyi sincs.

A kakas egy pillanatra elgondolkodott azon, éles sarkantyújával végigszánts-a a szemtelen nyúl képét, aztán úgy döntött, egyelőre eláll a nyilvános harctól.

– Én vagyok a férfi kettőnk közül, vagy nem? – játszotta ki az utolsó ütőkártyáját.

A nyúl, tovább fitymálkodva, erre csak legyintett.

– Nem mondok semmit se, visszatart az illem.

Patt, mondják a sakkozók olyankor, ha egyik fél sem tudja legyőzni a másikat. Álltak egymással szemben, vesztettül fújtattak, vesztettül forgott a szemük, vesztettül fortyogott bennük a düh és a tehetetlenség. A kakas tért előbb észhez.

– Mit veszekszünk, mi ostobák! – kiáltott fel, csöppet sem természetes szárnycsapásokat téve. – Azok meg közben odaérnek...

– Csináljuk meg együtt, ha már ilyen az élet – ajánlotta sunyi mosollyal a félfülű nyúl, és bólogatott hozzá a füleivel –, tálcán hozza elének a nagy lehetőséget.

– Meg a szerencsénket – tette hozzá a kakas. Látszólag szent volt közöttük a béke. – Adieu, barátaim, sok cirkuszi szörnyek – mutatott el a sátoron túlrá.

– Holnap már hiába hullanak értünk könnyek – fontoskodott a nyúl.

Azzal útnak eredtek, hogy felkutassák a barátainkat. Mit mondjak, gonosz két pára ez a kakas és ez a félfülű nyúl. Így, együtt, főleg. De talán nem is tehetnek róla. A cirkusz kemény és kíméletlen világában megkérgeződett a lelkük, ők is szabadságra vágytak, gazdagságra. Egy csak a bökkenő, hogy ehhez más kincsét akarták megszerezni. Szögezzük le gyorsan, hogy a nyúl pedig tévedett. Senki sem hullajtott értük könnyet, még csak nem is keresték őket. A bűvész tudomásul vette, hogy a két fellázadt állat megszökött, szerződttetett egy választási malacot, aki hajlandó volt a kalapban eltűnni, de csak abban az esetben, ha a krumpisgödör alján egy rocska ócska moslék várja. Minden ment a maga rendje szerint tovább, már nem is emlékeztek rá, hogy megfordult körükben egy fiú és egy számár. A cirkusz már csak ilyen, hamar befogad, és gyorsan felejt. Végző soron olyan, mint egy daráló, mindent ledarál, ami elébe kerül, nem válogat, és nem is kímél senkit. Annak ragyog, aki kívülől szemléli. De belül, a belsejében kíméletlenül dolgoznak a kések.

Folytatjuk...

Soltész Hanna Róza – Fekete nénik

*Szerencsi SZC Sátoraljajbelyi Kossuth Lajos Technikum, Szakképző Iskola és Gimnázium
(Weöres Sándor: Fekete nénik)*

Szalai Zsófia – Csak nyakig benne
ELTE Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium, Szombathely
(Kassimér Soma: Csak térdig benne)

B Ö D E C S L Á S Z L Ó

Kifosztott éden

Ágy, asztal, székek,
összeszerelhető tárgyak,
felnőtt ígéret, kés, villa, kanál,
megtört kenyér, morzsák,
szétszavazott ígék, évek,
egy lakás nekünk,
most üresen áll.

Rejtek

A kukásautó korán végez.
Igazodik a hajnal az éj színéhez.
Vajat ken az albán zsömlére.
A fortyogó fémben kávé jön létre.

Szeretlek hétszer,
majd megtagadlak háromszor.
Ha elmondasz elégszer,
visszahallasz másoktól.

Lélegzel, áthaladsz a nappalin.
Konzervlátvány, akár a formalin.
Az ajtón nyikorog, görbe a fémkeret.
Télen beragad, nyáron bereked.

Türelmed birka, mint a jászol.
Félrehallasz, meghálsz bárhol.
Az ágykeret csupasz, csiszolt fa.
Jól aludtál, viszonylag.

Spektákulum

Egy elmosódott ablakkeret látványára ébredek.
A tekintetem már nem én irányítom,
mint egy borongós hangulatú filmben,
kamera pásztázza a szürke utcát,
rejtély, hogy ki lehet az operatőr.

Egy apró tetemet a hátára fordítanak.
Kitágult pupillába néz egy puskacső,
és félelemből kattannak a ravasz.
Tank hajt át egy fekete autón,
a manőver minden tudást megkövetel,
sok tehetség és gyakorlás művelte ki.
A ledőlt fal alatt mozgolódás,
nincstelenek jönnek a felszínre, az élők,
forró és a poros az ég, nem látszik a nap.

Mindent látni, amit látni lehet,
a kíváncsiság, mint a tudás almája,
kiűz a függöny mögül. A színpad
bírja-e mindazt, ami a betont összezúzza,
míg kilátszik a meggyötört, kopár föld?

Ha van győztes, most énekelhet,
én csak végre megszólalni szeretnék.
Van ami van, és mindemellett a bűn is létezik.
A bűnök közül az első az elfordított tekintet.
Megnyúlik az ideg, a fej lehajol,
végül megkopnak a csigolyák.
és porba hull az irgalmasság.

Így a második bűn a fülé,
beomlik a kút, alatta eliszaposodik,
aztán kiszárad a mély, a növények tüskét növesztenek,
és többé senki sem hall mást, csak önmaga dicséretét.

A harmadik bűn a szájé,
a szívben lakást vesz a hazugság,
és mindenkinek csak azt mondják,
amit hallani szeretne, duruzsol a békeszó,
mögötte semmi nincs, porig égnek istállók
és lovak menekülnek a puszták felé,
ahol az éhezés a szabadság.

A végső bűn már a kézé, a kéz szögeket ver a fába,
agyagot vagy tésztát formál, a kéz kimossa a véres ruhát,
de a bűnös keze pódiumon mutogatja fenyegető ujját,
bíborpalástoknak szalutál, és nem nyúl többé másik kéz felé,
csak arra való, hogy bár tiszta, mint a folyami szikla, mosogassák.

Kilépek a kamera mögül. Minden bűn az enyém,
mindent elkövettem, ami csak van.
Nem vagyok különb, és nem vagyok önmagam.
Ideje, hogy felajánljam mindenre képes testem,
ideje, hogy szóljak, hogy tegyem, amit lehet tennem.
Megvallom, egy vagyok a szörnyek közül,
de megszelídíthetsz, hogy amit a bárány, azt adhassam.

MOLNÁR MIKLÓS

Az ember fáj a földnek

CÍMSZAVAK EGY MORALISTA BREVIÁRIUMÁBÓL

(Ambrose Bierce *The Devil's Dictionary* című ábécéskönyve nyomán)

FIGYELMEZTETÉS: E gonosz aprólékossággal egybepiszmogott, mód nélkül kaján és istentelen szöszedet olvasása humorérzékből szűkölködőknek halálos mérég!

„Miért is kezdtem emberrel nagyot,
Ki sárból, napsugárból összegyúrva
Tudásra törpe, és vakságra nagy.”

Madách Imre: Az ember tragédiája

„A királyok azoknak tartogatják a cukrot, akik nem rontják meg a szájuk ízét igazmondással.”

Móra Ferenc

„Minden szó eggyel több a kelleténél.”

E. M. Cioran

absztinens *fn* Gyöngye jellemű ember, aki nem bír ellenállni az élvezetektől való tartózkodás kísértésének. Teljesen absztinensnek azt mondhatjuk, aki az absztinenciát és a mások dolgaiban való illetéktelen vájkálást nem számítva, mindentől megtartoztatja magát.

adósság *fn* A rabszolgahajcsár láncainak és korbácsának zseniális helyettesítője.

ágyú *fn* Országhatárok módosítására szolgáló eszköz.

albérlő *fn* A bérlők szentháromságának – szobaúr, albérlő, ágyrajáró – második személye.

alkoholista *fn* Ellenszenves alak, aki ugyanannyit iszik, mint mi.

állattan *fn* Az állatok birodalmának tudománya, beleértve a birodalom királyát, a házi legyet is (*Musca maledicta*). Az állattan atyja Arisztotelész volt, az anya nevét azonban homály fedi. A tudományág legjelesebb művelői Georges Louis Leclerc de Buffon és Alfred Edmund Brehm voltak, hála az ő áldozatos munkásságuknak, köz-

kinccsé vált az a nélkülözhetetlen ismeret, hogy a házi tehén kétévente elhánnya a szarvát.

Háziállataink alávaló, utolsó teremtések. Alig pár ezer éve kísérik az embert, s már felvették a leggonoszabb tulajdonságokat. Csoportban élnek, és marják a csoporton kívülieket. Várják, hogy etessék őket, mint az állami alkalmazottak. A szabadságban szenvednének. Annak a védelmére szorulnak, aki végül megeszi őket. – Lénárd Sándor

amnesztia *fn* Az állam nagylelkűsége olyan gonosztevők iránt, akiknek megbüntetése túlságosan sokba kerülne.

április bolondja *fn* Március bolondja, aki újabb hónappal hosszabbítja meg működését.

ár *fn* Vminek az értéke, plusz egy méltányos összeg a megállapítása okozta lelkiismeret-furdalás csillapítására.

áskálódás *fn* Ellenfeleink aljas módszere a jó érdekében végzett nyílt és tiszteletreméltó erőfeszítéseink megghiúsítására.

Bacchus *fn* E roppant hasznos istenséget az ókorban találták föl a részegeskedés mentségéül.

bátorság *fn* Az attól való félelem, hogy gyávának hisznek bennünket.

béke *fn* Egymás kölcsönös rászédésének időszaka a nemzetközi politikában, két háborús időszak között.

boldogság *fn* Mások nyomorúságának szemléléséből fakadó kellemes érzés.
Nem elég boldognak lenni: az is hozzátartozik, hogy mások boldogtalanok legyenek. – Jules Renard

A boldogság azt jelenti, hogy ostoba vagy, és van munkád. – Gottfried Benn
A legtöbb ember csak akkor boldog, ha gyűlölhet egy másik személyt, népet vagy nézetet. – Bertrand Russell

Minden ember kétszer igazán boldog élete során: amikor megismerkedik az első szerelmével, és amikor faképnél hagyja az utolsót. – H. L. Mencken
A boldogságra éppoly gyorsan ráununk, mint bármí másra. – Étienne Rey

boszorkány *fn* 1. Csúf, visszataszító öreg nő, aki gonoszul lepaktált az ördöggel. 2. Szép, vonzó fiatal nő, aki gonoszságban sokszorosan túltesz az ördögön.

bölcsélet *fn* Temérdek sikátor szabdalta, sehonnan induló és a semmibe torkolló szellemi zsákutca.

bölcseelő *fn* Metszően éles elméjű félcédulás.

bunkó *fn* Aki olyankor beszél, amikor bennünket kellene hallgatnia.

büntetlenség *fn* Gazdagság.

Casanova *fn* Híres olasz nőcsábász, akiben nem az a bámulatos, hogy rengeteg nőt sikerült levennie a lábáról, hanem az, hogy mindegyiktől meg bírt szabadulni.

cecelégység *fn* Afrikai rovar (*Glossina morsitans*). Csípése közvélekedés szerint a természet leghatékonyabb szere álmatlanság ellen, bár némely posztmodern írók (*Mendax interminabilis*) álmatlanság elleni szereit alighanem még hatékonyabbak.

cselekvés *fn* „Olyan emberek végső menedéke, akik nem tudnak álmodni.” – Oscar Wilde

Élni, az rombolni. Cselekedni, az ártani. – Anatole France

A cselekvés pillanatnyi elmezavar. – Paul Valéry

csillagvizsgáló *fn* Olyan hely, ahol a csillagászok újabb spekulációkkal próbálják kiűzni a nyeregből elődjek föltevéseit.

csodálat *fn* Mások hozzánk való hasonlatosságának udvarias méltánylása.

csók *fn* A 'pók'-ra kiagyalt rím szó.

degenerált *mn* Akinek nem olyan csodálatosak az ősei, mint a mi őseink.

demagóg *fn* „Aki olyan tanokat hirdet, amelyekről tudja, hogy nem igazak, olyanoknak, akikről tudja, hogy hülyék.” – H. L. Mencken

demokrácia *fn* Majomketrecből irányított állatkert; körmönfontan cinkelt eszköz az elit egyeduralmának fenntartására.

A nép megerősöskölése a nép által, a nép érdekében. – Oscar Wilde

A demokrácia az az újra meg újra felszínre bukkanó hiedelem, hogy az emberek több mint felének az esetek több mint felében igaza lehet. – Elwyn Brooks White

A demokrácia arra bátorítja a többséget, hogy olyasmiről döntsön, amiről halvány fogalma sincs. – John Simon

A demokrácia álmának lényege: a proletárt a polgár ostobaságának szintjére emelni. Ez az álom többé-kevésbé megvalósult. – Gustave Flaubert

diktátor *fn* Országirányító politikus, aki a zsarnokság bubópestisét előnyben részesíti az anarchia fekete himlőjével szemben.

diplomácia *fn* A saját országunk érdekében busás fizetésért folytatott hazudozás hazafias művészete.

Meg vagyok róla győződve, hogy a külügyminisztérium padlásán van egy kis helyiség, ahol dadogni tanítják a jövőendő diplomatáit. – Peter Ustinov

díszlet *fn* „A színdarab díszlete csodálatos volt. Sajnos a színészek állandóan eltakarták.” – Alexander Woollcott

dögunalmas *mn* Annak az embernek a jelzője, aki olyankor beszél, amikor bennünket kellene hallgatnia.

egoista *fn* Silány ízlésű személy, aki jobban érdeklődik önmaga iránt, mint irántunk.

egyedül *hsz* Rossz társaságban.

egyenlőség *fn* „A szabadság a burzsoázia téveszméje, mondta Lenin. Az egyenlőség meg a proletariátus téveszméje.” – Maurice Sachs

Annyit mindenképpen el lehet mondani az emberekről, hogy születésüktől fogva nem egyenlők. – Magnus Hirschfeld

egyszer *hat-ragos szn* Éppen elégyszer.

ehető *mn* Amit jólesik megenni és könnyű megemészteni, ahogy békának a férget, kígyónak a békát, disznónak a kígyót, embernek a disznót, féregnek az embert.

ékesszólás *fn* Az emberek élőszóval való meggyőzése arról, hogy a fekete fehér, a háború béke, a hazugság igazság, a zarnokság szabadság, s hogy minden fehér, amit annak mondanak, akármilyen színű is.

ellenségek *többes számú fn* „Bocsássunk meg ellenségeinknek, de csak azután, ha már fölakasztották őket.” – Heinrich Heine

Mindig bocsáss meg ellenségeidnek – ennél jobban semmi sem dühíti föl őket. – Oscar Wilde

előítélet *fn* Nincsenek előítéleteim. Mindenkit egyformán utálok.

Nem szeretem az elveket. Jobban kedvelem az előítéleteket. – Oscar Wilde

eltökélt *mn* Aki konokul hajszol olyasvalamit, amivel mi is egyetértünk.

ember *fn* Önmaga vélt nagyszerűségének elragadtatott csodálatába merülő, s eközben a legelemibb kötelességeiről is megfélekedző állatfaj (*Homo pseudosapiens*). Leginkább

azzal foglalkozik, hogy kiirtsa a többi állatfajt, valamint a saját fajtáját, amely azonban oly döbbenetes gyorsasággal szaporodik, hogy ellepi a Föld minden zegét-zugát: „az ember rémítő szapora, / Talán hogy a dögvésznek egyszer / Dicsőbb legyen tora” (Vörösmarty).

Megvetésem és utálatomnak / Hitvány tárgya, ember a neved! / A természet söpredéke vagy te, / S nem király a természet felett. – Petőfi Sándor

Az emberfaj sárkányfog-vetemény: nincsen remény! – Vörösmarty Mihály

Hitvány portéka az ember. A lélek benne fusermunka. – Mikszáth Kálmán

Miért szerencsétlen nap a péntek? Mert az isten ezen a napon teremtette az embert.

– Móra Ferenc

Minden ember őszintének születik, és csalóként hal meg. – Vauvenargues

„Homo sum”, mondja a latin, ami magyarán szólva azt jelenti: „Barom vagyok.”

Minden emberről, magamat is beleértve, a legrosszabbat teszem föl, és nagyon ritkán csalódom. – Johann Nestroy

Az ember olyan állat, amelyet a ketrecén kívül zártak be. – Paul Valéry

Szar és holdfény keveréke. – Arno Schmidt

Minden élőlény közül az ember a legkegyetlenebb. A legvérszomjasabb állatok is csak éhségükben vagy önmaguk védelmében ölnek. Csupán az élővilág egyetlen – állítólag értelemmel felruházott – tagja, az ember öl szadizmusában, gyűlöletében, rosszindulatában, hatalomvágyában, fanatizmusában, sőt merő unalmában is. – Ward Ruyslinck

emberevő *fn* A régi iskolához tartozó ingyenc, aki megőrizte egyszerű ízlését, és ragaszkodik a disznóhús előtti korok természetes étrendjéhez.

A fehér faj az emberevését politikának nevezi, és a legmagasztosabb eszmékkel támasztja alá, amelyekben némelyek hisznek is. – Móra Ferenc

Az emberevők a legigazibb forradalmárok. Nem csupán elméletben és részlegesen türelmetlenek, hanem gyakorlatban és gyökeresen. – Ludwig Marcuse

Az emberevők önigazolása: „Az ember barom!” – Stanislaw Jerzy Lec

emigráns *fn* Kelekótya alak, aki azt képzei, hogy egyik ország jobb a másiknál.

eredendő bűn *fn* „Isten megbünteti saját teremtményét, mert nem olyan, amilyennek elképzelte. Így veri meg a gyereket a széket, amelyeknek nekiment.” – Arthur Schopenhauer

erőszak *fn* Az egyedüli világnyelv, amelyet mindenki megért.

érzékletlen *mn* Akiben magas szintre fejlődött az a képesség, hogy elviselje a másokat érő csapásokat.

Zénonról följegyezték, hogy erősen meghatódott, amikor értesült egy ellensége haláláról. – Hihetek a szememnek? – kérdezte egy tanítványa. – Megsiratod ellen-

séged halálát? – Meg bizony – felelte a nagy sztoikus. – De figyeld csak meg, mekkorát nevetek majd, ha valamelyik barátom hal meg!

év *fn* Háromszázhatvanöt csalódásnyi időszak.

fegyverszünet *fn* Barátság.

fehér *mn* Fekete.

feküdj! *tn ige* Parancs, melynek a halott katona is bír engedelmeskedni.

felelősség *fn* Könnyedén átruházható teher, melyet az isten, a végzet, a szerencse, a véletlen és a szomszédunk nyakába szoktunk varrni. Az asztrológia fénykorában a csillagok töltötték be ugyanezt a szerepet.

férj *fn* Ami megmarad a szerelmes férfiből, miután meglékeli az agyát, és kioperálják a sejtjeit.

A férjek többsége hegedüléssel próbálkozó orángutánokra emlékeztet engem. – Honoré de Balzac

Az olyan nő, aki mindenhova magával cipeli a férjét, a macskához hasonlít, amely jóval azután is játszik az egérrel, miután megölte. – Saki

A nők általában tisztelik az apjukat, de a férjük iránti érzelmeikbe megvetés is keveredik, hiszen nem feledhetik az átlátszó fortélyokat, amelyekkel csapdába ejtették. – H. L. Mencken

fingola *fn* A segg mint fúvós hangszer. Salvador Dalí erre a hangszerre komponálta a közismert *D-durr szerenád*ot.

forradalom *fn* Váratlan zökkenő az államügyek pocskék intézésében.

A forradalom tisztasága legföljebb tizennégy napig tart. – Jean Cocteau

fölkelés *fn* Sikertelen forradalom. Az elégedetlenkedők fölsülnek azzal a tervükkel, hogy a rossz kormányzást csapnivaló közgazgatással helyettesítik.

föltaláló *fn* Olyan személy, aki leleményesen bütyköl egybe kerekeket, emelőket meg rugókat, és ezt civilizációnak hiszi.

fogorvos *fn* Szemfényvesztő, aki miközben csekély mennyiségű fémet rak a szánkba, rengeteg pénzt tüntet el a zsebünkből.

földrajztudós *fn* Olyan fickó, aki kapásból megmondja, mi a különbség a világ külseje és belseje között.

gazember *fn* lásd **politikus**

gondviselésszerű *mn* A beszélőre nézve váratlanul és szembeszökően előnyös.

gonoszság *fn* Az emberi haladás legfontosabb mozgatórugója.

gratuláció *fn* Az irigykedés udvarias formája.

gyáva *mn* Aki ha veszélybe kerül, a lábával gondolkodik.

gyógyszer *fn* A felvégen elhajított kő, mellyel az alvégen szeretnénk agyonütni egy kutyát.

hallgatózik *tn ige* Suttymban kihallgatja, amint elősorolják mások vagy a saját bűneit.

halott *mn és fn* Aki elvégezte a lélegzés munkáját, mindenestül leszámolt a világgal, végére ért az örült versenyfutásnak, s elérte életének célját, ráeszmélve, hogy a vágyott cél csupán egy feneketlen lyuk.

Tévedés félni az utolsó naptól, hiszen mindegyik ugyanannyival járul hozzá a halálhoz. Nem az utolsó lépcsőfok okozza a kimerülést, csak az teszi nyilvánvalóvá. A halálhoz az utolsó nap érzékel el, de mindegyik oda tart. Morzsol minket a halál, nem egyszerre ragad el. – Seneca

halottaskocsi *fn* A halál babakocsija.

hazafi *fn* Olyasvalaki, aki a rész érdekét fontosabbnak tartja az összesség érdekénél. Politikusok balekja, hódítók szalmabábjja.

Aki jó hazafi szeretne lenni, kénytelen ellensége lenni a többi népnek. Országod nagyságát kívánni annyi, mint rosszat kívánni szomszédjaidnak. – Voltaire

hazafiság *fn* Gyúlékony szemét, melyet bármely nagyravágyó, aki reflektorfénybe szeretné állítani a nevét, lángra lobbanthat.

Doktor Johnson nevezetes szótára a gazemberek végső mentsváraként határozza meg a hazafiságot. Nem tagadva meg tiszteletünket e jól tájékozott, ámde középserű szótárírótól, engedessék meg helyesbíteniünk: nem végső, hanem legelső.

Mindig furcsállottam, hogy éppen azt az országot kell különösen szeretnünk, ahol adót fizetünk. – Ziffel

A haza: kullancs. – E. M. Cioran

hát *fn* Barátainknak az a testrésze, melyet leginkább olyankor vehetünk szemügyre, amikor bajba kerülünk.

ház *fn* Emberek, patkányok, egerek, férgek, csótányok, legyek, szúnyogok, bolhák, bacilusok és mikrobák lakására szolgáló üreges építmény. *Fegyház*: politikai és személyes érdekű jutalomüdülő, de törvényszegőket és tolvajokat is fogva tartanak benne. *Isten háza*: toronnyal és jelzáloggal megterhelt épület. „Mi haszon templomban lenni, / Ha nem adnak innya s enni? / Pap és káplán hon lakoznak, / De másnak semmit sem adnak.” – Gyirva Vencel. *Házőrző kutya*: a ház körül tartott kellemetlen állat járókelők bosszantására és hétpróbás látogatók elrettentésére. *Házvezető nő*: az ellenkező nemhez tartozó személy, akit azért alkalmaznak, hogy százféléképp utálatoskodva és leleményesen koszlottan lássa el posztját, ahová a jóisten kegyelme juttatta.

házasságkötés *fn* Szertartás annak megerősítésére, hogy két személy eggyé, egy személy semmivé, és minden elviselhetlenné válik.

Inkább akasszanak föl jól, mint hogy rosszul házasodj. – William Shakespeare

A házasság az egyetlen kaland, amelyben gyávák is részesülhetnek. – Voltaire

Minden tragédiának a halál, minden komédiának a házasság vet véget. – Lord Byron

Az egyik legjobb érv a házasságkötés ellen: addig nem vagyunk teljesen a bolondja a nőnek, amíg nem a feleségünk. – Chamfort

Minden házasságban rejlik valamilyen baj, mint kukac az almában. – Hippolyte Taine

Az ember valamennyi örültsége közül a házasságé, a legnagyobb és legérthetlenebb örültsége az első hely. Erre az esztelenségre az ostoba itáliai nászutak teszik föl a koronát. – Wilhelm Jensen

A házasság: lelki mocsok kettesben. – Friedrich Nietzsche

A házasság: két rosszkedv együttléte nappal, és két rossz szag éjjel. – Talleyrand-Périgord

A gladiátorküzdelmek megszüntetése után a kereszténység bevezette a házaselet intézményét. – Guido Ceronetti

A házasságot csak a házasságtörések teszik tűrhetővé. – Móra Ferenc

Az házasodik legjobban, aki addig halogatja, míg már késő. – H. L. Mencken

hegedű *fn* Lófaroknak macskabélhez való dörzsölésével működtetett eszköz az emberi fül ingerlésére.

helyesel *ts ige* Torkaszakadtából hangoztat egy téves véleményt.

hirdetés *fn* Törvényesített hazudozás.

hitetlen *fn* Rómában: aki nem hisz a keresztény vallásban; Isztambulban: aki hisz benne; lásd **gyaur**.

homeopata *fn* Az egészségügy humoristája.

horgászbót *fn* Az egyik végén horoggal, a másik végén egy tökfilkóval fölszerelt pálca.

hülye *fn* A minden emberi dolgot mindig befolyásoló és eldöntő hatalmas és erős törzs tagja. A hülyék tevékenysége nem korlátozódik a gondolkodás vagy a cselekvés valamely területére, hanem a lét egészét áthatja és irányítja. Mindenben övék az utolsó szó; döntéseik megfellebbezhetetlenek. Ők diktálják az ízlést és a divatot, szabják meg a beszéd korlátait, és cövekellik ki a viselkedés határait.

Ha megfontoljuk, hány ezer esztendőök óta és hány ezren munkálódnak azon, hogy az emberi értelmet egészen elfojtsák, s mely kevesen azon, hogy világossítsák, csodálkoznunk kell, hogy minden emberi okosság a föld színéről el nem törültetett. – Berzsenyi Dániel A Covid-19 a legnagyobb hülyeségetszet az emberiség történetében. – Monika Dönnner

imádkozik *tn ige* Botrányosan méltatlan kérelmező esengése, hogy az ő kedvéért töröldjenek el a világegyetem törvényei.

Itt nem segít templom, imádság, / Fogadja el sorsát az ember. / Ne várja, hogy mások megváltsák: / Szenvedjen és haljon meg. – Ady Endre

írás *fn* „Ha senkinek az orra alá sem tudsz borsot törni, nincs sok értelme az írásnak.”
– Kingsley Amis

Írni, az hazudni. – Paul Léautaud

Szemét minden írás. Sehonnai alakok – aljas disznók – próbálják szavakba önteni, ami eszükbe ötlük. – Antonin Artaud

Ha nem írhatnék, az utcán rohanguálnék, és kézigránátokat hajigálnék az emberek pofájába. – Paul Fussell

Amit írni tudunk, az sohasem a legjobb. – Bertolt Brecht

irodalom *fn* Olyan dolgok nagydobra verése nagy nyilvánosság előtt, melyeket bizalmas körben gondosan eltitkol az ember.

Az írók mind szélhámosok. Kinevezik királyi mesterségnek, a legdicsőbb foglalkozásnak a maguk dolgát. Holott tulajdonképpen senkinek sincs szüksége az irodalomra. Az emberek sokkal boldogabbak volnának, ha nem volna irodalom. – Krúdy Gyula

Az irodalom kinyomtatott értelmetlenség. – August Strindberg

A nagy irodalomnak az a hátránya, hogy minden seggfej azonosulni tud vele. – Peter Handke

Az irodalomtörténészek kilencven százalékát föl kellene akasztani. – Ludwig Marcuse

író *fn* Kezének mozgatásával szóhalmazokat létrehozó szélhámos. lásd **irodalom**

Az írók, mint egy titkos szövetség, századok óta mérgezik az emberek lelkét, hogy maguk meg tudjanak élni. A meséik, dalaik mind arra valók, hogy nyugtalanságot,

zavart idézzenek elő az emberi lelkekben. És ha egy családba beköltözött az irodalom édes mérge, ott nyomon követhetjük a boldogtalanság. Az írók feleségei mind szerencsétlen asszonyok. – Krúdy Gyula

Az emberi fajnak azért olyan rossz a véleménye önmagáról, mert leginkább íróktól szerzi be az ismereteit. – Wilfrid Sheed

Nincsenek unalmas témák, csak unalmas írók. – H. L. Mencken

Soha nem ismertem olyan írókat, akik elismerték volna, hogy a közönség azért nem vásárolja a könyveit, mert unalmasak. – Somerset Maugham

A szabadúszó író kétes kiváltsága: ott hal éhen, ahol akar. – S. J. Perelman

Az írókat fölmentést vagy kegyelmet csak a legkritikább esetben érdemlő gonosztevőnek kellene tekinteni. – Friedrich Nietzsche

iskolázottság *fn* A műveletlenség szorgalmasan biflázó alakokra jellemző fajtája.

ismerős *fn* Olyan személy, akit ismerünk annyira, hogy kölcsönkérjünk tőle, annyira viszont nem, hogy kölcsönadjunk neki.

isten *fn* Az emberi képzelet teremtette, minden dolog ősökének, menny és föld végtelen, mindenható, mindentudó, jóságos és megbocsátó, egyszersmind örök kárhózzattal, pokollal, özönvizekkel és egyéb katasztrófákkal büntető, láthatatlan és megismerhetetlen irányítójának hitt, az égben kiterjedés nélküli pontként lakozó legfelső lény.

Aki azt mondja: úgy gondolkozz, ahogy én, vagy isten megbüntet, az hamarosan azt mondja majd: úgy gondolkozz, ahogy én, vagy megöllek. – Voltaire

Nem petrezselyemnek nézni a bürköt nagyon fontos dolog, de hinni istenben vagy nem hinni benne egyáltalán nem az. – Denis Diderot

Isten olyan komédiás, akinek a közönsége nem mer nevetni. A tehetetlenek, gyámoltalanok és szerencsétlenek örök menedéke. Karjai közt nem csupán oltalomra lelnek, hanem valamiféle fölényérzetre is, ami hízveleg a széllebbélelt énjüknek: isten a náluk különbek fölé helyezi őket. – H. L. Mencken

Ha ezt a világot egy isten teremtette, nem szeretnék a bőrében lenni. – Arthur Schopenhauer

Istent imádni annyi, mint egy koholmányt imádni. Isten végtelensége és az isteni lény megismerésének lehetetlensége ok és igazolás az ateizmusra. – Meslier abbé

Isten, ábrándjaink szeméttelpe. – Jean Rostand

Isten impotenciája végtelen. – Anatole France

Ha istent arra ítélnék, hogy azt az életet élje, amelyet az emberek nyakába zúdított, öngyilkos lenne. – ifj. Alexandre Dumas

Istennek az az egyedüli mentsége, hogy nincs. – Stendhal

Van isten, hogynem, de nem ért a mesterségéhez. – Jules Renard

Óvakodj attól az embertől, akinek az égben van az istene. – George Bernard Shaw

Nem tudok hinni olyan istenben, aki állandóan imádatni akarja magát. – Friedrich Nietzsche

Míg az istenig eljutsz, megesznek a szentek. – Móra Ferenc

Ha istenhez beszélsz, imádkozol; ha isten beszél hozzád, tudathasadásos vagy. – Thomas Szász

A hatalom szerencsés bitorlói mindig cinkosukká tették az istent, hogy szentesítsék vele a maguk gaztetteit. A Te Deumok minden mészárlás keresztelői, s a papság minden győzelmes botrányra áldását adta. – Henri-Frédéric Amiel

Az én szememben már maga az „isten” szó is csupa olyasmit sugall, ami homályos, bizonytalan, tisztátalan, becstelen és képtelen. – André Breton

Az „Úr”, akinek tudta és akarata nélkül egyetlen veréb sem esik le a földre, és százmillió ember sem esik áldozatul a huszadik század kataklizmáinak: mondhatom, szép kis alak lenne, ha volna! – Arno Schmidt

Az egészség az isten fő-fő ellensége. – Étienne Rey

Hál’ istennek világeletemben ateista voltam. – Luis Buñuel

istenbizonyíték *fn* „Milyen hatalmas is a jóisten! Mikor megteremtette a disznót, hogy legyen mivel megtöltenünk a kolbászt, arra is volt gondja, hogy legyenek belei, amelyekbe beletölthetjük.” – Egy hentes

istentelenség *fn* Az isteni mivoltom iránti tiszteletlenséged.

Púpos vagyok. Beteg vagyok. Tehát nincs isten. – Niccolini

Nem győzöm megköszönni a jóistennek, hogy ateistának teremtett. – Georg Christoph Lichtenberg

jó *mn* Érzékeny, asszonyom, e szótár szerzőjének érdemei iránt, és fogékony, uram, mindazokra az előnyökre, melyek a szerző békén hagyásából származnak.

Az emberek se nem jók, se nem rosszak, hanem olyanok, amilyenek lehetnek. – Móra Ferenc

jövő *fn* Az az időszak, amikor jól megy sorunk, barátaink hűségesek, és boldogságunknak semmi sem áll útjában.

Ha el akarod képzelni a jövőt, képzelj el egy csizmát, amely örökké egy emberi arcon tapos. – George Orwell

Olyan tisztán látom a jövőt, hogy ha gyerekeim volnának, nyomban megfojtanám őket. – E. M. Cioran

karácsony *fn* – Még sok örömet szerez nekünk ez a gyermek – mondta a nagykereskedő a betlehemi istállóban.

kárhozat *fn* A teológiában a már születése előtt elkárhozásra ítélt halandó szerencsétlen létállapota. Az eleve elkárkozás tanát Kálvinnak köszönhetjük. Az elkárkozásban lelt

gyönyörűségét kissé beárnyékolta az a búskomor meggyőződése, hogy bár sokan vannak az eleve elkárhozottak, néhányan azonban üdvözülésre vannak kiválasztva.

kedvesség *fn* Rövid előszó tíz kötetnyi zsarnoksághoz.

keresztény *fn* Aki hiszi és vallja, hogy az Újszövetség isteni ihletésű könyv, csodálatosan alkalmas felebarátainak lelki épülésére, sőt ő maga is követi Krisztus tanítását – mindaddig, amíg nem akadályozza bűnök elkövetésében.

Az utolsó keresztény meghalt a keresztfán. – Friedrich Nietzsche

A templomba járás éppúgy nem teszi kereszténnyé az embert, ahogy a garázsba menéstől sem lesz belőlünk autó. – Laurence J. Peter

kereszténység *fn* Galileai babona; föníciai-görög-zsidó gyökerű, egyistenhívő vallás. Azon a tanításon alapul, amely szerint a jóisten megölette a jóistent, hogy megengesztelje a jóistent.

– *Hallotta a legújabbat?*

– *Nem, mi történt?*

– *Meg van váltva a világ.*

– *Nem mondja komolyan!*

– *Komolyan beszélnek. A jóisten emberi alakot öltött, és Jeruzsálemben kivégeztette magát. Ezáltal a világ most már meg van váltva, és csúffá tevődött az ördög.*

– *Hát ez igazán aranyos! – Arthur Schopenhauer*

A keresztény vallás politikai forradalomnak volt szánva, és csak azután öltött erkölcsi arculatot, miután kudarcot vallott. – Johann Wolfgang von Goethe

A kereszténység csak a zsarnokság révén terjedt el, amelynek, mint minden vallás, a legerősebb támasza. – Meslier abbé

A kereszténységnek egyetlen olyan dogmája sincs, amelyet Jézus Krisztus hirdetett volna. Ha gondosan latra vetjük a tényeket, az apostoli római katolikus vallás, összes szertartásában és összes dogmájában, szöges ellentéte Jézus vallásának. – Voltaire

Az egyház az eretnek! – Henri-Frédéric Amiel

A keresztények istenét Szűz Mária közbenjárásával imádni annyi, mint megszokni, hogy az államminiszter közbenjárásával hódoljunk a zsarnoknak. – Stendhal

A kereszténység a zsidó vallás eretneksége. – Jules Renard

A katolicizmus színpadi vallás: megzenésített isten. – Étienne Rey

A keresztény vallás kezdettől fogva nem tud megszabadulni egy sajátos problémától: hogy lehetséges nem binni. Szervezett vallásként, már legbenső lényege szerint is, a mauvaise foi [rosszhiszeműség, „rossz hit”] vallása – az őszintétlenségé, mivelhogy nem Krisztus utánzásán alapul, hanem az utánzás utánzásán, a Krisztuslegendán, a Krisztusmitoszon, a Krisztusdogmán, a Krisztuseszményítésen. – Peter Sloterdijk

kétnejtűség *fn* Ízlésficam, melyet bölcsebb utódaink háromnejtűséggel fognak majd büntetni.

Kétnejtűség: amikor eggyel több feleségünk van a kellesénél. Az egynejtűség szakasztott ugyanaz. – Oscar Wilde

kétszer *hat-ragos szn* A kellesénél eggyel többször.

kikötő *fn* Az a hely, ahol a viharok elől menedéket kereső hajók ki vannak téve a vámhivatal ádáz dühének.

királynő *fn* Olyan nő, aki uralkodik a birodalomban, amikor van király, és uralkodik a birodalomban, amikor nincs király.

kísértés *fn* „Ne vígy minket a kísértésbe: egyedül is odatalálunk.”

kiskorú *fn* Kevésbé undorító.

A kisleányok kis gramofonok: aszerint beszélnek, amelyen lemezt teszünk beléjük. – Móra Ferenc.

kivétel *fn* Olyasvalami, aminek van mersze különbözni a maga fajtájától, például becsületes férfi, szavahihető nő stb. Tudatlanok szájából folyvást hallhatjuk „a kivétel erősíti a szabályt” fordulatot. Egymást majmolva szajkózzák, és közben eszükbe sem jut, hogy mekkora képtelenség, amit mondanak. A latin *exceptio probat regulam* azt jelenti, hogy a kivétel próbára teszi, nem pedig megerősíti a szabályt. Immár azonban lehetetlenség megtörni a himpellér gonosz hatalmát, aki kiforgatta ezt a pompás szállóigét. A hülyeség halhatatlan.

kleptomániás *fn* Tehető tolvaj.

kohász *fn* Aki aljas rágalmaikat kohol e nagybecsű szótár hitelének megingatására.

kommunizmus *fn* „A kommunizmus, akárcsak a többi kinyilatkoztatott vallás, főként proféciákból áll.” – H. L. Mencken

Ha a kommunisták végleg megbuknak – ami nagyon kívánatos –, a kapitalisták példátlan elszemtelenedése következik. – Faludy György

kormányváltás *fn* A szar ugyanaz marad, de a legyek kicserélődnek.

Attól, hogy gazdát cserélsz, még nem leszel szabad. – José Martí y Perez

A társadalmat igényeink, a kormányzatot gonoszságaink hozzák létre. – Thomas Paine

Az a kormány a legkevésbé rossz, amely a legkevésbé mutatkozik, a legkevésbé érezhető és a legkevésbé pénzünkbe kerül. – Alfred de Vigny

A kormány az egyetlen olyan hajó, amely a tetején kap léket. – James Reston

Minden kormányt hazugok irányítanak, ennél fogva egyetlen szavukat sem szabad elhinnünk. – I. F. Stone

középszerűség *fn* „A nőknek középszerű férfiak kellene. A férfiak keményen megdolgoznak érte, hogy a lehető legközepesebbek legyenek.” – Margaret Mead
Van, aki középszerűnek születik, van, aki kivívja magának a középszerűséget, és van, akire ráerőltetik. – Joseph Heller

közoktatás *fn* Ami föltárja az okosak előtt és elrejtja a hülyék elől a tudatlanságukat. *Szívesebben vagyok paraszton társaságában, mert ők nem jártak annyit iskolába, hogy hamisan érveljenek. – Michel de Montaigne*

Mi az oka, hogy a kisgyerekek olyan intelligensek, és a felnőttek olyan ostobák? Alighanem a közoktatás tehet róla. – ifj. Alexandre Dumas

Az emberek tudatlannak, nem ostobának születnek; a közoktatás teszi őket ostobává. – Bertrand Russell

Közoktatás: kontárok badarságokat vernek közönyösök fejébe. – John Maynard Keynes

kutya *fn* Az állatvilág árulója, a legaljasabb és legkártékonyabb élőlény: az ember rabszolgájául szegődött, beteg lelkű, gusztustalanul érzélgős ugatógép. Nem vetnek, nem aratnak, a gazdájuk táplálja őket, de Salamon a dicsősége teljében sem heverészett úgy el a lábtörlőn, sütkérezve és legyek után kapdosva napestig, mint ezek közül egy. *Aki utálja a kutyákat és szereti a whiskyt, nem lehet rossz ember. – W. C. Fields*

Én a kutyáknak esküdtem ellensége vagyok. Künn a tanyákon, ahol az embert gyakrabban látogatják a tolvajok és rablók, mint a barátai, van célja annak, hogy kutyát tartsunk, de minek a kutya a városban? Nem a veszett embereket kellene intézetbe hordani, hanem azokat, akik kutyákat tartanak. – Gárdonyi Géza

Kutyám nincs. Undorodom a szolgállelkű, rendőrllelkű dögtől. Már annyira elbutult, hogy a szabadságban éhen-szomjan pusztul. Lármas, büdös, terjeszti a veszettséget. Minden állat leghaszontalanabbja a szobában élő, szobákban mászkáló, sorvadó kutya. Nem tűröm a közelemben. – Lénárd Sándor

Utálom a kutyatartókat. Gyáva alakok, hiányzik belőlük a mersz, hogy maguk harapják meg az embereket. – August Strindberg

A kutya tagadhatatlanul hűséges. De miért kéne emiatt példát vennünk róla? Az emberekhez hűséges, nem a többi kutyához. – Karl Kraus

Titkos és megvalósíthatatlan vágyam: agyonlőni a szomszéd kutyáját. – Stanislaus Joyce

lázadó *fn* A pocsék kormányzás egy újabb formájának híve, akinek megghiúsultak a szándékai.

letartóztat *ts ige* Hivatalosan őrizetbe vesz valakit, akit azzal vádolnak, hogy kilendült a megszokott kerékvágásból.

Isten hat nap alatt teremtette a világot. A hetedikén letartóztatták. – A cenzúrázatlan Bibliából

létezés *fn* Szörnyű és képtelen, ámde múlandó álom, amelyben semmi sem az, aminek látszik, és amelyből Halál kolléga nyájas noszogatása ébreszt föl bennünket, hogy fölkiálthassunk: – Micsoda badarság!

magától értetődő *mn* Ami érthető *nekünk*, ám rajtunk kívül senki másnak.

mágia *fn* A babona pénzre váltásának művészete. Egyéb művészetek is szolgálják ugyanezt a célt, a tapintatos szótáríró azonban hallgat róluk.

mágnes *fn* Olyasvalami, amire hat a mágnesség.

mágnesség *fn* Olyasvalami, ami hat a mágnesre.
Az iménti két meghatározást ezernyi kiváló tudós műveiből szűrtük le, akik vakító fénycsóvával világították meg ezt a kérdést, az emberiség tudásának fölmérhetetlen gyarapodására.

magyarellenes *mn* Gonosz, elvetemült, hitetlen.

másként *hsz* Nem jobban.

matematika *fn* „A matematika az a tudomány, amelyben nem tudjuk, miről beszélünk, és azt sem, hogy igaz-e, amit mondunk.” – Bertrand Russell

mauzóleum *fn* A gazdagok végső és legneveltségesebb ostobasága.

megöl *ts ige* Megüresedést teremt, utánpótlásról azonban nem gondoskodik.

megrágalmaz *ts ige* Aki mást rosszindulatúan olyan gonosz cselekedetekkel vádol meg, melyeket neki magának még nem volt alkalma elkövetni.

menyasszony *fn* Nő – a boldogság ragyogó kilátásaival a háta mögött.

mennyország *fn* Az a hely, ahol a gonoszok többé nem untatnak bennünket a bajaikról való fecsegésükkel, a jók viszont figyelmesen meghallgatják, ha elsoroljuk bajainkat.

merész *mn* A biztonságban lévő ember legfeltűnőbb tulajdonsága.

mobiltelefon *fn* A nép ópiuma. Az emberek életidejének ellopására, kapcsolataik lerombolására, agyuk kiüresítésére, lelkük elsivagosítására szolgáló eszköz. Valóság elleni óvszer; mentesít a gondolkodás fájdalmas műveletétől. vö. **televízió**

modern *mn* „A modern éppoly unalmas, mint a burzsoázia: egy unalom két oldala.”
– Móra Ferenc

munka *fn* Olyan tevékenység, amelynek révén A megtollasodáshoz segíti B-t.
A munka egyedüli mentsége az unalomtól való félelem. – Jules Renard
A munkát még olyankor sem szeretem, ha másvalaki végzi. – Mark Twain
Végeredményben a munka kevésbé unalmas, mint ha szórakozik az ember. – Charles Baudelaire
Ha a munka nemesít, akkor inkább megmaradok közönséges polgárnak. – Paul Flora
A dörszöltek az ostobákból, az ostobák munkából élnek. – Georg Pflanzelt

mutatóujj *fn* Gazemberekre mutató ujj.

nacionalizmus *fn* „A szeretet, amely összeköt országom tökfefeivel, erkölcsöm megsértőivel és anyanyelvem meggyalázóival.” – Karl Kraus

napló *fn* Napi beszámoló életünknek arról a részéről, amelyről arcunk pirulása nélkül tudunk számot adni magunknak.

nej *fn* Feleség; ádáz ellenség.

néprajz *fn* Az emberek különféle alfajaival – rablók, tolvajok, csalók, örültek, hülyék, néprajzkutatók – foglalkozó tudományág.

nihilista *fn* Olyan orosz, aki Bakunin kivételével mindennek a létezését tagadja. A mozgalomnak Bakunin volt a vezetője.

Vessünk bukfencet! Vessük reményiségünket az örök szellembé, amely csupán azért rombol és semmisít meg, mert minden életnek ez a kifürkészhetetlen és szakadatlanul teremtő forrása. A rombolás szenvedélye is teremtő szenvedély. – Mihail Bakunin

normopata *fn* Aki betegesen ragaszkodik olyan normákhoz, amelyek legnagyobb részét hülyék jelölték ki; lásd **hülye**.

A társadalom nagyhangúan megszabja, mi számítson normálisnak, és a kisebbséget villámgyorsan abnormálisnak minősíti, hogy szavatolja magának a többség agresszív „normalitását”. – Constantin von Barlowen

november *fn* Megpróbáltatásaink tizenegyedik tizenkettede.

olvasó *fn* „Ha vannak olyan tökfejek, akiknek tetszenek a könyveim, elképzelhető, mekkora tökfejek, akiknek nem tetszenek.” – Herbert Achternbusch

olvasottság *fn* Könyvekből üres koponyákba rázott por.

orosz *fn* Európai testű, tatár lelkű ember.

orvostudomány *fn* „Jelszava: pénz és életet!” – Karl Kraus
Az orvostudomány semmit sem tud, csak hogy ezt nebezen bizonyíthatod rá. – Michael Adams

önbecsülés *fn* Téves értékelés.

önző *mn* Aki érzéketlen mások önzése iránt.

őrült *fn* Különlegesen független szellemű ember.

őszinte *mn* Ostoba, faragatlan.

páncél *fn* Olyan ember öltözéke, akinek patkolókovács a szabója.

pap *fn* Tökkelütött, nagyszájú, hígvelejű naplopó és szájhős, aki embertársainak százaikat igázza le megvalósíthatatlan ígéretések és fenyegetések rendszerével.

A természetellenesség minden fajtája bűnös. Legbűnösebb emberfajta a pap: ő tanítja a természetellenességet. Papok ellen nem segít az érvelés, csak a fegyház. – Friedrich Nietzsche

Ha el akarod veszíteni a vallásodat, ismerkedj meg papokkal. – Gurdjieff

paprikajancsi *fn* Olasz színjátékok népszerű szereplője. Röhejesen kétbalkezes módon utánozta a buffonét, a pojacát, vagyis majmolta a majmot, hiszen a pojáca is a színdarab komoly szereplőit utánozta. A paprikajancsi volt az őse a manapság hivatásos humoristaként ismert istencsapásának. A paprikajancsiban a teremtésre, a humoristában az átöröklésre kapunk szemléletes példát. A modern paprikajancsi mintapéldánya a káplán, a plébános majmolója, aki a püspököt, az meg az érseket, az meg az ördögöt majmolja.

politika *fn* Koncert való marakodás, amely elvek küzdelmének tünteti föl magát. Közügyekkel való foglalkozás magányarapodás céljából.

A politika az a művészet, amely megakadályozza, hogy ki-ki a saját dolgával törődjön. – Paul Valéry

politikus *fn* Angolna abban a pocsoltyában, amelyre ráépül a társadalom szerkezete. Valahányszor ficáncol, saját farkának izgás-mozgását az épület rengésének hiszi. A magántulajdon elvét vallja: amit ellop, az az övé. Olyan, mint a pelenka. Gyakran kell cserélni, és ugyanazért. Az államférfival szemben az a hátránya, hogy ő még életben van.

Kivívott rangom és hatalmam tudatlanságon és hiszékenységen alapul. A lábam előtt leboruló emberek fején taposok. Ha fölkelnének és belenéznének az arcomba, el lennék veszve, ezért vasláncokkal a földhöz kell rögzíteni őket. – Voltaire

– Megtettem, amit tehettem – mondta a politikus.

– Ennek igazán örülök – mondta az ördög. – Viola da Gamba

Jóraláló politikus éppúgy elképzelhetetlen, mint becsületes betörő. – H. L. Mencken

Szörnyű belegondolni, milyen kevés politikust akasztanak föl. – G. K. Chesterton

protestantizmus *fn* „A kereszténység és az értelem szélütéses agybénulása.” – Friedrich Nietzsche

A protestantizmus leginkább azzal járult hozzá a emberi gondolkodáshoz, hogy bebizonyította, milyen unalmas alak az isten. – H. L. Mencken

rabló *fn* Kendőzetlenül őszinte üzletember.

realizmus *fn* A természet ábrázolása békatávlatból. A varázserő, amely a vakondok festette tájképből vagy a földgiliszta írta novellából árad.

regény *fn* Föltupírozott novella.

Regényt írni tiszta gyönyörűség is lehet. Regényt megélni már némi nehézséggel jár. Ami a regényolvasást illeti, mindent megteszek, hogy elkerülhessem. – Karl Kraus

relativitás *fn* – Bűzlesz – mondta a disznó a rózsának.

remény *fn* Hamis elképzelés az életről.

Valójában a legnagyobb rossz, mert meghosszabbítja az ember szenvedéseit. – Friedrich Nietzsche

részvényes *fn* Ostoba és szegyetelen alak. Ostoba, mert részvényekre herdálja a pénzt, és szegyetelen, mert ezért még osztalékot is vár.

roma *fn* A mi pártunkra szavazó cigány.

siker *fn* Embertársaink ellen elkövetett megbocsáthatatlan bűn.

sorscsapás *fn* Arra irányuló igen gyakori és félreérthetetlen figyelmeztetés, hogy az életben a dolgok nem a szájunk íze szerint alakulnak. Kétféle sorscsapás van: a bennünket sújtó balszerencse, és a másokat érő szerencse.

szabadság *fn* A képzelőerő egyik legbecesebb kincse.

A szabadság azt a jogot jelenti, hogy mindent megtehetsz, amit a törvény megenged.

– Montesquieu

Szabadság nincs a világon. A legnagyobb hősök is rabszolgái egy életnek. Legfeljebb annyit tehetünk, hogy magunk választjuk meg urainkat. – Móra Ferenc

Ha az emberek szabadon választhatják meg tetteiket, rendszerint egymást utánozzák.

– Eric Hoffer

Szabad vagy, ez a veszted. – Franz Kafka

A szabadság gyakorlatban korántsem működik olyan jól, mint szónoklatokban. – Will Rogers

Szabadság? Miféle szabadság? Milyen szabadságra gondolsz? Annak szabadságára, hogy dolgozhatsz, mint a kutya, hogy fenntarthatod a ketreced? Annak szabadságára, hogy hétvégeken elhúzhatod valahova a csikot? Annak szabadságára, hogy pavlovi reflex módjára kedvelheted, amit előírtak neked, hogy kedveld? Annak szabadságára, hogy tömegfogyasztásra gyártott elidegenedésben élhatsz? Milyen szabadságra gondolsz?

– Mark the Mystic Activist

Azt hiszed, szabad vagy, holott börtönben raboskodsz. Olyan börtönben, melynek a propaganda, a politikailag ellenőrzött média és az egyre zsarnokibb hatalom a rácsai.

– John McAfee

szakértelem *fn* Félnótás alakokban a szellemi képességeket helyettesíti.

szarka *fn* Madárféle, melynek tolvaj hajlamai némelyekben azt a gondolatot ébresztik, hogy beszélni is meg lehet tanítani.

szemrehányás *fn* Egy a számtalan módszer közül, mellyel az ostobák elveszítik barátaikat.

szent *fn* Holt bűnös – átdolgozva és megszerkesztve.

Orleans hercegnő mesélte, hogy Villeroi marsall, ez a rosszmájú, tiszteletlen vénember, aki ifjúkorában jól ismerte Szalézi Ferencet, így szólt, mikor meghallotta, hogy Ferencet szentté avatták: – Nem kis gyönyörűséggel hallom, hogy Szalézi urat szentté avatták. Szeretett illetlenségeket beszélni, és csalt a kártyában. Különben tökéletes úriember volt, még ha nem is volt ki mind a négy kereke.

A szenteket mindaddig bűnösnek kell tekinteni, míg ki nem derül az ártatlanságuk.

– George Orwell

A szent olyasvalaki, akinek nem akarózik felnőni. – Friedrich Wilhelm Korff

Manapság senkiből sem lehet szent, mert a pszichiáterek rögtön diliházba utalnak.
– Bloor Schleppey

szentáldozás *fn* Az istenevők szektájának ünnepélyes szertartása. vö. **emberevők**

szentírás *fn* A mi vallásunk szent iratai, szemben azokkal a hamis és istenkáromló fércművekkel, amelyekből az összes többi vallás kisarjadt.

szocializmus *fn* „Már régen megvalósulhatott volna, ha nem lennének a világon szocialisták.” – G. B. Shaw

A szocializmus rendeltetése: magasabb szintre emelni az emberi szenvedést. – Norman Mailer

szociálpolitika *fn* „Kétségbeesett elhatározás, hogy eltávolítanak egy tyúkszemet a rákos betegről.” – Karl Kraus

szótár *fn* Rosszindulatú irodalmi tákolmány a nyelvek fejlődésének megakadályozására, megmerevítésükre és rugalmatlanná tételükre. A jelen szótár viszont roppant hasznos munka: azoknak a fölvilágosult lelkeknek szól, akik jobban szeretik a száraz bort az édesnél, az értelem szavát az érzelgős nyavalygásnál, a csípős szellemességet a léha viccelődésnél, a szabatos, tiszta beszédet a sunyi köntörfalazásnál.

születés *fn* Minden katasztrófa közül a legelső és legborzalmasabb.

– *A csúnyaság mindjárt a születéssel elkezdődik. Vagy talán szép a születés?*

– *Szépnek nem szép, de hát olyan, amilyen.*

– *Hát igen, olyan, vagyis nem szép. Szerintem akkor lenne szép, ha nem volna olyan.*

– *De ha nem volna olyan, akkor maga nem lenne a világon.*

– *De szép is lenne!* – Karl Valentin

Az egyedi, valódi szerencsétlenség: világra jönni. Az erőszakosság, a terjeszkedési elv és az örület eredménye. – E. M. Cioran

tangóharmonika *fn* Rablógylkosok lelki világát megszólaltató hangszer.

taps *fn* Közhelyek visszhangja.

társadalom *fn* „A társadalom olyan tébolyda, amelyben a hivatalnokok és a rendőrség az őrszemélyzet” – August Strindberg. A cél: gondoskodni róla, hogy a társadalom mindig el legyen foglalva, és az embereknek ne legyen idejük a mélyebb gondolkodásra; visszatérlni őket a farmokra a többi tenyészállat közé.

Az emberek legyenek boldogok és jók, még ha mindnyájukat le kell is fejezni. – Fritz Mauthner

telefon *fn* Az ördög találmánya, miatta fellegzett be az abból fakadó előnyöknek, hogy távol tarthattuk magunktól a kellemetlen alakokat.

A telefon addig volt csodálatos, amíg nem volt. – Móra Ferenc

televízió *fn* A nép ópiuma. Az emberek életidejének ellopására, kapcsolataik lerombolására, agyuk kiüresítésére, lelkük elsivagosítására szolgáló eszköz. Valóság elleni óvszer; mentesít a gondolkodás fájdalmas műveletétől. vö. **mobiltelefon**

A televízió tagadhatatlanul elősegíti a művelődést. Mihelyt valaki bekapcsolja, sietek a könyvtárba, és olvasni kezdek egy jó könyvet. – Groucho Marx

A televízió a demokrácia legocsmányabb formája. – Paddy Chayefsky

Apám utálta a rádiót, és alig várta, hogy fölfedezzék a televíziót, hogy azt is utálhassa. – Peter de Vries

temetés *fn* „Nem mentem el a temetésére, de szívélyes hangú levélben fejeztem ki együttérteemet.” – Mark Twain

teológus *fn* Téveszméket terjesztő kótyagos alak, aki egy koromsötét szenespincében tapogatózva azzal áztatja magát és a kórosan hiszékenyeket, hogy megtalálta a nem létező fekete kanárimadarat. vö. **pap**, **paprikajancsi** és **tökfej**

A teológia nyilvánvaló ellentmondások sorozata. Hogy kételyeink támadjanak isten léte felől, egyebet sem kell tennünk, mint beszéltetni róla egy teológust: mihelyt kinyitja a száját, a legelső szóból látjuk, hogy amit mond, összeegyeztethetetlen azokkal a tulajdonságokkal, amelyeket istenére ruházott. – Meslier abbé

A teológia a vallásokban ugyanaz, mint a mérég az élelmiszerekben. – Voltaire

Ó jaj, a filozófiát, a jogot meg az orvostudományt, és – sajnos – a teológiát befifláztam jól egyaránt, s, szegény bolond, itt állok én, s olyan bölcs vagyok, mint az elején. – Johann Wolfgang von Goethe: Faust

terhességmegszakítás *fn* „Legtöbb embertársam a vétkeken elmulasztott terhességmegszakítás szomorú következménye.” – Karl Kraus

test *fn* A profán háromság második személye.

tökfej *fn* A irodalomban uralkodó, az életet irányító dinasztia tagja. A tökfejek fajzata Ádámtól származik, és mert szívós és szapora, ellepte a lakható világot. Hatalmuknak az a titka, hogy érzéketlenek minden csapással szemben. Ha megcsiklandozod őket egy furkósbottal, vihognak, és közhelyekkel köpnek szemközt.

történelem *fn* Többnyire hamis beszámoló többnyire lényegtelen eseményekről, amelyeket többnyire alávaló uralkodók és többnyire ostoba katonák idéztek elő.

A történelem az állattan folytatása. – Arthur Schopenhauer

A történelemből megtanuljuk, hogy nem tanulunk a történelemből. – Georg Friedrich Wilhelm Hegel

A történelem egyetlen nagy anekdota. – Novalis

Nem hiszem, hogy a káosz állhatatos bámulása bölcsebbé és jobbá tehetné az embert. – Jacob Burckhardt

A népek élete csak nyomorúságok, bűnök és esztelenségek sorozata. – Anatole France

Csak a szabad népek története méltó figyelmünkre: a zsarnokságnak alávetett népek története csupán anekdoták gyűjteménye. – Chamfort

A történelem egy vödör hamu. – Carl Sandburg

A történelem lidércnyomás, amelyből igyekszünk fölébredni. – James Joyce

történész *fn* Nagybani pletykafészek.

Olyasvalaki, aki túlságosan rosszul ír, s emiatt nem alkalmazzák napilapok munkatársául. – Karl Kraus

A történész: kudarcot vallott regényíró. – H. L. Mencken

tudomány *fn* „Mindenki előtt világosan megmutatkozik a célja: az emberiség megsemmisítése. Az egyéb célokra való hivatkozás, amilyen például a valóság megismerése, a betegségek gyógygyítása, az ember testi és szellemi nehézségeinek föltárása és megkönnyítése, mindössze csak cikornya, világtól idegen tudósok széplelkű fecsegése, vagy a haladásban és az eljövendő jólétben hívők kényelmes ábrándozása. A tudomány valódi célja a mielőbbi pusztulás.” – Hans Henny Jahnn

türelem *fn* A kétségbeesés mérsékelt, erénynek álcázott válfaja.

udvariasság *fn* A képmutatás legelfogadottabb formája.

udvari bolond *fn* lásd **felperes**

újság *fn* „Nem fér a fejembe: hogyhogy nem rándul görcsbe a kéz undorában, ha bármilyen újsághoz ér hozzá?” – Charles Baudelaire

Várandós nő hogy olvashat úgy újságot, hogy nem vetél el azonnal? – Guido Ceronetti

unitárius *fn* Aki tagadja a szentháromság-hívók isteni mivoltát.

úriember *fn* Aki szegények fosztogatásából él.

vakaródzás *fn* Hazafiság magyar módra.

választás *fn* Körmönfontan cinkelt eszköz az elit egyeduralmának fenntartására. Annak mintapéldája, ahogy az emberek nevetségessé teszik magukat, és készségesen közreműködnek hazájuk tönkretételében. lásd még **demokrácia**

Az általános választójog ostobaság. – Guy de Maupassant

A tömegek nem választanak, csak beleszédülnek egyik szolgaságból a másikba. – Móra Ferenc

vallás *fn* A legnagyobb élethazugság; a remény és a félelem szülöttei a megismerhetetlenről papolnak a tudatlanoknak.

Még ha nem ismerném is a dolgok létrehozóit, bátran merném már csak az égnek szerkezetéből és sok más alapon bizonyítani és kimutatni, hogy nem az istenek alkották nekünk a világot, mely másként is meg van rakva bőven hibával. – Lucretius

A vallás az ember szellemi gyöngeségében gyökerező szükségesség rossz. – Arthur Schopenhauer

A vallás monumentális fejezet az emberi önzés történetében. – William James

A religiók története nem egyéb, mint az emberi gyarlóságnak és gonoszságnak tükré, melybe a józan soha nem tekinthet elszomorodás nélkül. – Berzsenyi Dániel

Minden vallás a többség félelmére és néhány ember ravaszságára van alapozva. – Stendhal

Nincs elég vallás a világon, hogy lerombolja a világ vallásait. – Friedrich Nietzsche

A vallás a renyhe gondolkodás mentsége. – Jules Renard

A vallás sohasem teheti jobbá az emberiséget, mert a vallás rabszolgaság. – Robert G. Ingersoll

A jóisten árnyékában mindig nagyszerűen lehetett ölni. – Móra Ferenc

Minden isten halhatatlan volt. – Stanislaw Jerzy Lec

Élethazugságok nélkül sokan elviselhetetlennek tartanák az életüket. A felnőttek világának rettentő bizonyosságaival szemben megnyugtató, gyerekes elképzeléseket részének előnyben, s ennek örök szellemi infantilizmus az ára. – Michel Onfray

Hozzájárult-e a vallás a civilizáció fejlődéséhez? Ugyanúgy vélekedem a vallásról, mint Lucretius. Félelemszülte betegségnek, az emberi fűjt sújtó mérhetetlen nyomorúságok forrásának tekintem. Nem tagadhatom azonban, hogy volt néhány hasznos hozzájárulása a civilizáció fejlődéséhez. A történelem korai szakaszában segített rögzíteni a kalendáriumot, és az egyiptomi papokat arra készítette, hogy gondosan lejegyezzék a napfogyatkozásokat, s ennek folytán idővel meg is tudták jósolni őket. Hajlandó vagyok elismerni a vallásnak ezt a két szolgálatát, többről azonban nincs tudomásom. – Bertrand Russell

vallástalanság *fn* A legjelentősebb világvallás.

valóság *fn* Nagy regények hitvány utánzata. Örült filozófusok álma. A légüres tér magja. Ami az olvasztótégelyben maradna, ha vegyi elemzésnek vetnénk alá egy-egy agyrémet.

A valóság mindig kiábrándító. A művészet arra való, hogy meghamisítsa. – Jules Renard

valóságkedvelő *mn* Ostoba, írástudatlan.

végzet *fn* A zsarnok jogcíme bűnök elkövetésére, az ostoba mentsége a kudarcra.

világ *fn* „Olyasvalami, ami jobb lenne, ha nem volna.” – Arthur Schopenhauer

A szíriaiak hite szerint a férfi meg a nő, akiket a negyedik égben teremtett az isten, elhatározta, hogy természetes étük, az ambrózia helyett inkább kalácsot eszik. Az ambrózia kipárolgott a pórusaikon, a kalács elköltése után azonban rákényszerültek, hogy a szokott módon könnyítsenek magukon. Megkértek hát egy angyalt, hogy igazítsa őket útba az illembely felé. „Látjátok ott azt a parányi bolygót? Hatvanmillió mérföldre van innen, az a világegyetem latrinája: menjetek oda olyan gyorsan, ahogy csak bírtok!”, mondta az angyal. A férfi meg a nő engedelmessé vált az angyalnak. Lejöttek a földre, és itt is maradtak mindmostanáig. Azóta olyan a világ, amilyennek ismerjük. A szíriaiak meg törbetik a fejüket váltig: miért engedte meg az isten az embernek, hogy kalácsot egyen, és ilyen tengernyi baj szakadjon a nyakába? – Voltaire

A világot a véletlen és az emberek jó vagy rossz kedve igazgatja. – La Rochefoucauld

A világ nem érdemli meg, hogy törődjünk vele. – La Bruyère

Nem kell örültek házába mennünk, ha bomlott elméket akarunk látni: bolygónk a világmindenség tébolydája. – Johann Wolfgang von Goethe

A világ arra törekszik minden erejével, hogy elpusztítsa mindazt, amit teremtett. – Henri-Frédéric Amiel

Ez a világ talán csak egy másik bolygónak a pokla. – Aldous Huxley

A világot isten teremtette, de a sátán működteti. – Tristan Bernard

A világ komédia azoknak, akik gondolkoznak, és tragédia azoknak, akik éreznek. – Horace Walpole

A világ olyan börtön, amelyben a magánzárka a legkívánatosabb hely. – Karl Kraus

Ha a világtól való undorodás elég volna a szentség eléréséhez, aligha tudnám megakadályozni, hogy kanonizáljanak. – E. M. Cioran

világváros *fn* A szüklátókörség erődítménye.

villa *fn* Eszköz döglött állatok eljuttatására a szánkba.

virtus *fn* Hiúság, engedelmesség és szerencsejátékosi reménykedés katonai vegyülete.

– Miért torpantak meg? – bömbölte a támadást elrendelő hadosztályparancsnok. – Azonnal folytassák a támadást!

– Tábornok úr – felelte a kötelességszegésen kapott dandár parancsnoka –, meg vagyok róla győződve, hogy minden további virtusfitogtatás összeütközésbe juttatná katonáimat az ellenséggel.

A virtus a kísértés hiányából fakad. – George Bernard Shaw

vita *fn* Mások meggyőzése arról, hogy tévednek.

zászló *fn* Színes rongy, amit hadak élén hordoznak, valamint erődítményekre és hajókra tűznek ki. Hasonló célt szolgál, mint nagyvárosok üres telkein a SZEMÉTLERAKÁSRA KIJELELT HELY tábla.

zene *fn* „Minden zörej közül a legkevésbé kellemetlen.” – Samuel Johnson

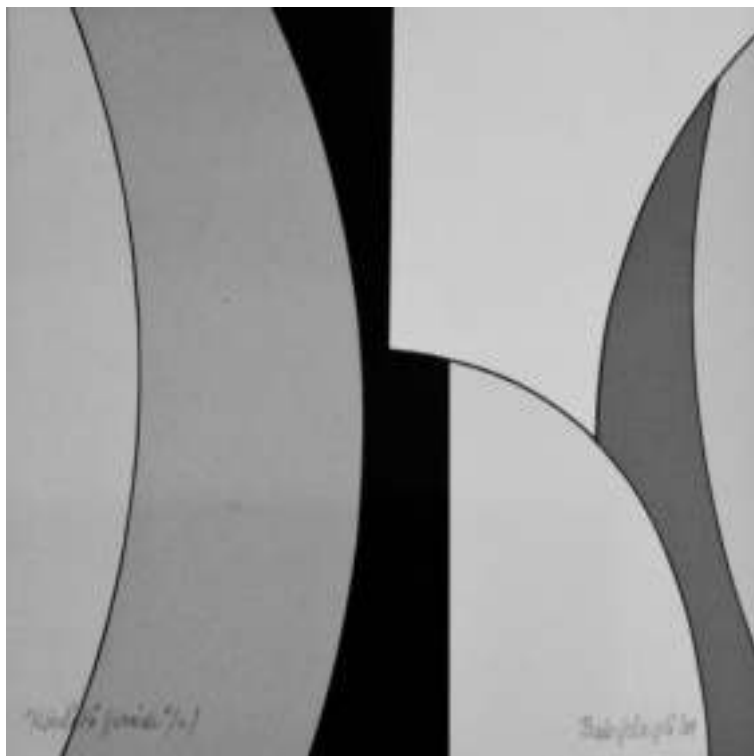
A zene a boldogságtól elfekélyesedett lelkek menedéke. – E. M. Cioran

Egy kintornástól megkérdezték, mi a titka a jó zenének. „Egyenletesen tekerni a kurbli.” – Wieslaw Brudzinski

A modern zenének nincs mondanivalója a fül számára. – Johann Nestroy

Gyilkosok! – Arturo Toscanini a zenekarához

zugfirkász *fn* Hivatásos író, akinek nézetei homlokegyenest ellenkeznek saját nézeteinkkel.

Balogh László

C S O N T O S M Á R T A

*Beletörődtem a sorsba
mint Isten
a teremtett világba
(Fellinger Károly, Bermuda-háromszög)*

Nyújtózkodás szuperlatívuszokban

OTRO TORO, OTRO TORO, QUE ES MUJ MANSO
(Másik bikát, másik bikát, ez nagyon jámbor)

Tűzfészekből lép ma
a Nap az égre,
Isten szívéből madarak szállnak
hegyeken túli mélységbe...
azt hiszed,
csak egy karnyújtásnyira
van a béke,
pedig gyilkos kötelet
fognak a sugarak,
ringből kiszámolt ördögök néznek
a tankcsövek vajúdó sötétjébe,
az elvetemültek gyűlölete
lángra kap a földig perzselt
fák kéreg-sebein.
Világosan látod
a hatalom rögtönzött
bitója alatt sokaknak olcsó
az ember, de te nem
áldozod fel magad.
Amiért nyújtózik
a bombát dobó kéz,

nem éri el soha.

Egyedüllét...

A létrafokok között
egyre nagyobb a távolság,
a lépésnyomokba belesárlott
a próbálkozás...
valaki összezavarta bennem
a magabiztos mozdulatokat,
s kigyulladt fejem fölött a lámpa:
az ember örül, hogy még élhet,
s a részekben megláthatja az egészet.

Mindig úgy rádiózod le tablóról
a valóságot, hogy a látszat mégis
valóságosnak tűnjön,
kezedben a teremtés kelyhe:
üresen. s te is csak az édeni térképről
lelépett vándor körvonala vagy

Tested kopott díszlet
a világot látó horizonton.

A formákat és a vonalakat lefejted
lapodról, elhagyod az írásjeleket,
titkokat kódolsz az idő fonalára,
s a képzelet érintésében nem marad más,
csak a kiszáradt tenger
határtalansága...

Már a kezdetben letaszítottad magad,
s hazugságaiddal feltöltött rétegeken
próbálsz az igazság szintjét elérni...

Az elérhetőben már nincs semmi
varázs... kiöltöd magadból
a teremtés egyensúlyát.

Maradsz az egyedüllét peremén.

Szemrebbenés nélkül

*mintha olyan ember
mondaná ezeket
aki közel áll nagyon közel
a megőrüléshez (Debreczeny György)*

A távlatokból sikerült
a közel minden elemét
kiválasztani, s most itt,
a közel szélén látod,
mennyire messze van a távol,
mert magad sem hitted,
egyszer majd elég közel
leszel ahhoz,
hogy a távlatokba nézz.

talán egy józan őrült
van a közeledben, egy
távorról hozzád csapódott
replika, aki bátortalanul
kérdézi, növekedhet-e
a távolság úgy, hogy ő mégis
közel legyen, s elnézést kér,
ha hülyeségeket beszél,
mert tudja, a rend
nem tűri meg a fantáziát.

Szökik a nyár... szökik az élet ?

A halál kilopakodott így nyár végén
sötétkamrájából, átsuhant az agonizáló
kerten, s a szirmokba köpött.
Megvárta, míg a romlás műhelyében
elindul a fonnyadás, megfakulnak
a szivárvány-erezetek, s visszahúzódik
a csönd bölcsőjébe a suttogás.
Az aszott növényi csonkokon
kopogott a fájdalom, a hangyák befejezték
a mindennapi seregszmlét, ők már
látták, rövidül a fény lánc
A kopott díszletek között még néhány
rózsabogár próbálkozott egy
szabadtéri tragikomédiában, de a függöny
lassan legördült még a harmadik felvonás előtt.
A mező-őrök visszavonultak
a lomb- vesztett ágak között, a nimfák
megborzongtak az alkonyatban, felszúrt
csillagok vére csöppent Ariadné homlokára.
A maradék élet lassan elpihent
a látszat tenyerén.
Közeleg a megszépítő álom.
Most a halál is álmodik, arcán elsimul a grimasz.
A szögödrében ülő boszorkány-ruhás varjak
ledobják fekete köntösüket,
rekedt torkukba dallam szökik,
s felhangzik a hálaadás örömodája.

FÁBIÁN LÁSZLÓ

Föstött világ

AVAGY ÉLETEM A KÉPZŐMŰVÉSZETBEN

Emlékszem jól a kezdetre (némi túlzással mondhatom: két egybeeső kezdetre: a zsenyei alkotóház indulására, valamint belebotlásomra a képzőművészetbe): 1949-ben a zsenyei Békássy-kastélyt megszerezték a szombathelyi képzőművészek – művésztelepnek, de nyomban országos fórummá vált, noha először valóban a vasiak jelentek meg, mindjárt – alapítóként – Alföldi, Burány Nándi bácsi (ő volt az első szakállas élő ember ismeretségi körömben). Egyaránt kedvelte a festést és a horgászatot, azaz: az egyik által pihente ki mindig a másikat. Rendre megálltam mögötte tisztes távolságban, figyeltem hogyan alakul a kép festőállványán, bámultam amint hátra lépve ecsetje szárán arányosítja a méreteket, vagy ráhunyorítva a fölületre, ellenőrzi az összképet, izgatott az is, miért festi meg többször lényegében ugyanazt a témát. Egyik kedvence a Sorok patak akkori fahídja volt, ez a motívum hozta vissza gyerekkoromat szombathelyi emlékkiállításán valamikor – ha jól emlékszem – az új évezred legelején, és hadd mondjam mindjárt, hogy a Sorok vidéke másoknak csakúgy kifogyhatatlan témát kínált. A 90-es évek elején Genfben fölkerestem Bogsch Árpádot (a WIPO, az ENSZ legnagyobb és legrentábilisabb szervezete, a szellemi tulajdon világhivatala igazgatója volt). Szívesen fogadott, még az általa építtetett palota földszintjén körbevezetett, majd egy falnál, amelyet három vagy négy könnyed akvarell díszített, megkérdezte:

– tudod, ki az a MőCöPö?

– nemcsak tudom, de akár ezeket a Sorok parti fákat egytől-egyig megmutatom neked, ha meglátogatsz Zsenyében. Ismeretségem Bogsch-sal ugyancsak képzőművészeti indítatású: a neves franciaországi magyar festő (*a fény festője* – ahogy szokásos föllengzősségével Cocteau megállapította róla), Emeric hozott össze bennünket, nagy budapesti bemutatkozásán, amit Árpád nyitott meg.

Persze, hogy emlékeztem Molnár C. Pálra, aki szintúgy vendégeskedett az alkotóházban, ahogyan Hermann Lipót, Domanovszky Endre vagy Böhm Lipót (Poldinak 2018-ban Budapesten láthattam remek absztrakcióit, amiket ott kezdett az ötvenes években titokban – a legvadabb szocreál idején – készíteni), ám az igazi nagy élmény számomra Csók Pista bácsi (fölhatalmazott, hogy így szólítsam) lett; festményét ismertem a vonatot ékesítő reprodukcióról, kismonográfiáját a vasúti könyvtárból. A kastélyból be-belátogatott nagyanyámhoz kis trécselésre; amikor ismételten olvasom Kosztolányi interjút vele, Pista bácsi huncut mosolya remeg a levegőben;

Domanovszky viszont – évek múlva – röpké kritikával vette el kedvemet a festőpályától, ahogy másutt elmondtam...

(A történethez tartozik, a fogalom, hogy művészet, már iskolás korom előtt kötött fejemben, a nagyreményű Farkas János szobrászművésznak a kastély mellett és

Szombathelyen is volt műterme, mindkettőben jártam – anyámmal; évekig őriztünk egy gipszfejet az ugyancsak tőle kapott mintázóállványon.)

Nagyra becsültem Majtényi Károlyt, aki a megyeszékhelyről járt ki gondolkodni/vezetni az új intézményt; nélküle ez a kastély, hasonlóképpen számos társához, ebek harmincadjára kerül, nem válik a háború utáni magyar képzőművészet egyik hiteleshelyévé, én pedig nem ismerhetem meg Szász Endrét, akivel együtt rajzolhattam, sem Székely Pistát, ő tanított az akvarell-technikára (sajnálatomra, nyomai is elvesztek próbálkozásaimnak) és a többieket. Nem mellesleg érdemes lenne megkutatni Zsennye és környéke házaiban, kiknek a képei díszítik a falakat.

Bizony lenyűgözött a festészet, mindvégre megtartottam érdeklődésemet iránta, majd egyetemista koromban – nem kis mértékben kollégiumi szobatársam, Pernecky Géza hatására (később is odafigyeltem publikációira) – alaposabban elmélyültem gyerekkori élményeim szellemi földolgozásában, egyúttal távolabb kerültem a természetelvű művészettől. Kleet, Csontváryt, Matisse-t emlegetett, majd Sikuta Gusztávot –, észre kellett vennem, az ilyesféle munkák többet, izgalmasabbat jelentenek nekem a szimpla utánzásnál. Első feleségem, Kálmán Mária ruhatervező iparművészként végzett és dolgozott, elvitt a Fiala Művészek Klubjába, megismertetett főleg évfolyamtársaival. Jobbára nem föltétlenül ipari pályán képzeltek el jövőjüket: Fajó Jánossal, Miskey Lászlóval, Lukoviczky Endrével, Bálint Ildikóval, Orvos Andrásval és másokkal találkoztam, illetőleg beléláthattam feleségem tájékozódásába szintén, amely ugyancsak a modernizmus felé irányult. Általa ismertem meg az imént említett Sikuta Gusztávot, aki a kisképzőben tanárként szenvedett, mivel valami olyasfélét kellett tanítania, ami nem érdekelt –

Szóval a zsennyei élményekhez képest ez alapvetően más közeg volt, bár alaposan megleptek már a kastélyból – például – Bolmányi Ferenc számomra misztikusnak tetsző lendületes képei, színorgiája. Beléltam friss ismerőseim küzdelmeibe a szorongató három T-vel, másfelől bele a szocreál dogmát készséggel kiszolgáló erkölcs-telenségekbe, örömmel fogadtam új barátaim közeledését. Talán fölületes esztétikai ismereteim vonzották őket, talán irodalmi műveltségem, mindenesetre nem pusztán sorstársat, de fegyvertársat gyanítottak bennem, én pedig készséggel vállaltam a gondolatot: egymást védve védhetjük legjobban önmagunkat. Ugyanakkor ráébredtem mekkora műveltséganyag hömpölyög előttem, tudatos önzéssel készültem kihasználására, eszmevilágom kiteljesítésére. Főleg Fajóval értettem szót, noha éreztem erőteljes dogmatizmusát, ami tőlem idegen volt, egyelőre elfogadtam, hogy a főnálló rendszer lazaságait, ostoba figyelmetlenségeit, valamint a hivatal kevésbé hithű embereit vegyük alapul részben kritikai, részben egy egészen más kulturális elképzelés kialakításának munkálataihoz. (Azt hiszem, az efféle szándékokat illetve a korabeli doktrína *föllazítási törekvésnek*. Fajón keresztül eljutottam olyan művészekhez – Bak Imre, Keserű Ilona (ő később szintén volt az alkotóház vendége), Hencze Tamás, Nádler István, Haraszthy István, Molnár Sándor – akik világosan látták a szocreál alkotói szellemet nyomorító terrorját, látókörükben az aktuális nyugat-európai, amerikai művészet irányzatai (német új-geometria, amerikai post-peinterly abstraction alkották

azokat a normákat, amelyek elgondolásaikhoz legközelebb álltak. Ugyanakkor nem feledkeztek meg a klasszikus magyar avantgárd hagyományairól, tudtak Kassákról, Kornissról, Barcsayról, Gyarmathyról, Martynról, Lossonczyról, Hinczről, Bortnyikról, Illés Árpádról, Tóth Menyhérről, de Bálint Endréről szintén. Az utóbbi képek sorát készítette Zsennyében zsennyei „talált” anyagokra akár. Rendkívül sokat jelentett a korábbi magyar avantgárd iránti tájékozódásomban Molnár Sándor és az ő jól válogatott könyvtára az aktuális nyugati művészeti jelenségekkel, Hamvas iránti érdeklődése, rendre fölkerestem itthon a még élőket, hogy megismerkedhessem munkásságukkal, de igyekeztem odafigyelni más magyar és külföldi eredményekre. Mindenesetre nyomban a közlés problémája meredt föl előttem: hogyan lehetne fórumot találni új barátaim népszerűsítésére. Még a hatvanas évek végén írtam róluk a párizsi Magyar Műhelyben – Nagy Pál ajánlatára. (Csupán jelezni kívánom honi lehetőségeinket azzal, hogy amikor be akartam mutatni Lev Nuszbergék produkcióját, amellyel az októberi bolsevista forradalom félszázados jubileumát ünnepelték, csak a Veszprémi Miklós által szerkesztett Budapesti KISZ-élet című lap vállalkozott a viszonylag jól illusztrált cikk közlésére. Megjelenése után vetített képekkel előadtam a Fészek klubban, amelyre meglepő levelet kaptam a neves építésztől, Major Mátétól, fölajánlotta segítségét, ha bármiben rászorulnék. (Jelen volt az előadáson. Személyesen nem találkoztunk, de Breuer Marcellról írott monográfiája gazdagította ismereteimet az egyhangú szocreál világban.) Jó tíz évvel később indította Hajdu István úttörő vállalkozását a Képzőművészeti Alap Kiadóvállalatánál az új törekvések bemutatására; rögtön két kötetkével (Fajó és Molnár) jelentkeztem benne. Második megjelenésemet az illetékes „hivatallal” kíséreltem meg a fentebbi témában a Magyar Műhely számára Párizsba juttatni, de hónapokkal kezdeményezésem után sem érkezett meg Nagy Paliékhoz. Kinyomoztam, a T. Gy. monogramú cenzor aggályoskodott „pártunk és kormányunk elméleti állásfoglalása” (ahogy akkor mondtuk: *állásunk foglalása*) jegyében – meglehetősen outsider széljegyzetekkel. Mindenesetre cikk nem lett belőle, elvtelen kompromisszum igen (ma sem szégyellem): egy finnországi ösztöndíj fejében lemondtam privát kiküldéséről, amit aligha tudtak volna megakadályozni.

Költőileg szólva a *zúgó Élet partján voltunk* (persze: többen voltunk, annál azért kevesebben, ahányan szeretnék utólag odaképzelní magukat, viszont) már bizonyára *alkonyodott...*

Pécsett – Fajó hívta föl rá a figyelmemet – a feledhetetlen Lantos gyűjtött maga köré tehetséges, később jelentős pályát építő fiatalokat (Pinczehelyi Sándor, Kismányoki Károly, Halász Károly Ficzek Ferenc), élvezték Martyn Ferenc gondos figyelmét. Máig fülemben vannak Martyn szavai hozzám: *Ügyelj rájuk, és védő őket*, amiknek – remélem – megfeleltem. Debrecenben Tilless Bélával ismerkedtem meg (rajta keresztül Egerből Dargay Lajosra figyelhettem; mindkettejükkel szoros kapcsolatot ápoltam halálukig. Sőt az Egerből fölköltöző Haász István első pesti kiállítását én nyitottam meg a Fiatal Művészek Klubjában.). Béla körül is mozogtak frissítést szorgalmazó társak (Makoldi Sándor, Győri László, Bodó Károly). Ugyancsak törekedett kapcsolattartásra az ország más pontjain jelentkező újtókkal; szorosabb-lazább ba-

rátságok jöttek létre ezekből az ismeretségekből, de még el is vezettek újabb általam magasan jegyzett alkotókhoz, Segesdi György, Józsa Bálint, Paizs László, Kovács Ferenc, Deim Pál, Balogh László, Gerzson Pál, Csík István, Baska József, Kántor Lajos, Hock Ferenc barátságába (írtam róluk, megnyitottam kiállításukat), nem is szólva arról a nagyszerű élményről, amit a kiváló építészekről – mindenekelőtt Kévés György, Csete György, de Kiss István, Iványi László, Balázs György és a többiek – kaptam látásmódomhoz, és – remélem – viszonzhattam azzal a makacs érdeklődéssel, amelyet, ebben biztos vagyok, valójában a zsenyei alkotóház vendégei indítottak el bennem. (Akkor már túl voltunk egy izgalmas műelemzési kísérleten a Fészekben, amelyen Csontváry és Kassák volt terítéken; az előbbiről Németh Lajos és Beke László tartott előadást, az utóbbiról Fajó, Szabó Júlia, Lantos Ferenc és én beszéltem; magam a strukturalizmus jegyében. Jóval a posztmodern előtt.)

Kapcsolatomat Kévessel rendkívül gazdagítónak találok: Fajó Józsefvárosi Galériájában ismerkedtünk meg; a helyiséget gyalázatos állapotában Bak Imrével hivatalunkból, a Népművelési Intézetből adtuk át Fajónak. Nett és csinos kiállítóteret, gazdag dokumentációt, széles kapcsolatrendszerrel teremtett belőle –, kitekintve társművészetek felé szintén. Így került oda Kévés, majd miután fölépítette az Orczy-házakat, ott nyitott galériát – a józsefvárosi folytatásaképpen – továbbra is Fajóval, Bakkal, velem és bevált társaságunkkal (mindenképpen Fajó öccsével, a szintén nemzetközi rangú Mengyán Andrással); átgondolt kiállítások, rangos kiadványok, időszerű előadások, még átfogóbb nemzetközi kapcsolatok emelték a galéria rangját. Ott ismerkedtem meg a jeles mexikói építész-szobrászsal: Fernando Gómes Gortázzal, akivel közös könyvet jegyzünk magyar és spanyol nyelven a kortárs magyar avantgárd általunk képviselt szeletéről – attrakciója volt az egyik quadalajara-i könyvvásárnak.

A Kévés Galéria józan szemléletével kétségtelen, a rendszerváltoztatással fölerősödő „nemzeti retrográd” vagy – Szabó Dezsőt idézve – *a speciális nemzeti esztétikai* (ó, még ha csak az lenne!) *skolasztika* ellenében az aktuális korszerű művészet fóruma maradt – jószerivel kizárólag a saját anyagi-szellemi javainkra hagyatkozva, hiszen a hivatalos támogatások valami sajnálatosan ósdi, naturalista, ál-nemzeti művészetnek osztják le máig adóforintjainkat. Megszokhattuk az állampárti korszakból, akkor is vicsorgott ránk a szakma állami eltartottjainak fogsora, féltették, féltik ma is hitbizományukat,

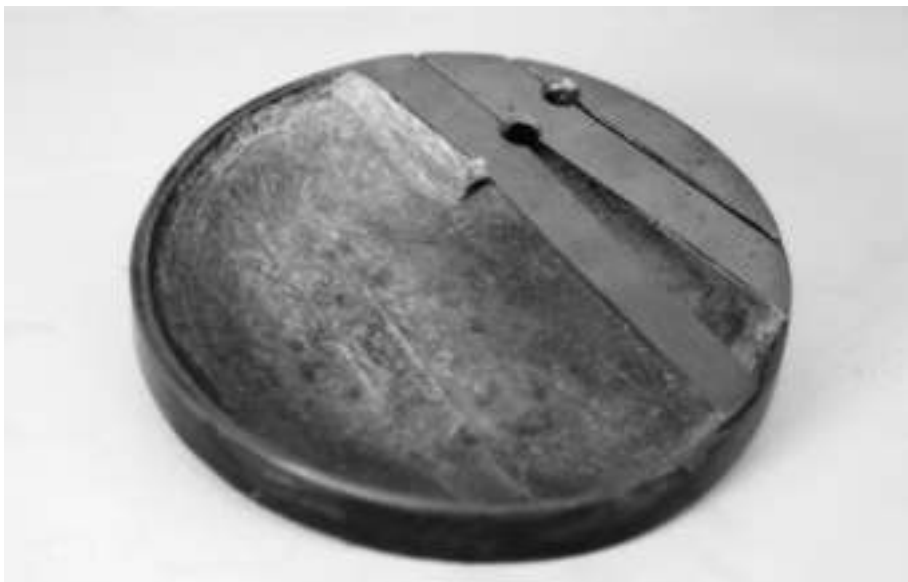
Külön kell szólnom mélységes barátságomról German Karginovval, amely haláláig tartott, és amely élményszerű közelségbe hozta, mi több: szituálta számomra az általam mindig különösképpen kedvelt orosz avantgárdot, kezdve kitűnő Rodcsenko-könyvétől, valamint attól, hogy elhozta hozzám Rodcsenko leányát, akinek viszonzhattam látogatását Moszkvában. Nála lehetővé vált apja és anyja (Varvara Sztjepanova) teljes hagyatékának áttekintése; ráadásul Germannak köszönhetem, hogy korosodván újfent a modern fizika felé fordult a figyelmem: érteni vélem a világegyetem lényegében geometrikus szerkezetét, amely sejtetni engedi vonzalmam eredetét a geometrikus absztrakcióhoz (illetőleg, ha létezik ilyen: filozófiai alapállásomat). Germán nem csak kitűnő műtörténész, az orosz-szovjet avantgárd alapos ismerője, de önálló alkotóként

izgalmas művész volt, olyan jeles magyar kortársak barátja, akik – ő ugyancsak nálam – Zsennyében is megfordultak, mint Szabados Árpád, Várnagy Ildikó, Banga Ferenc; filmmel igyekszünk méltó emléket állítani neki.

Ahogy Matkócsik András operatőr barátommal rövidfilmen mutattuk be Gyarmathy Tihamér munkásságát (ennek az írásnak a címében a *főstött* szó adózik Tihamér alakjának, hiszen szintén jó szívvel, sőt, képpel emlékezett itteni napjaira; a kép – ajándék a mestertől! megtisztelt barátságával – tulajdonomban van). Természetesen bedolgoztam Matkócsiknak a Józsefvárosi Galériát bemutató filmjébe csakúgy. Nem sokkal halála előtt Kocsis Imrének rendeztem életmű-kiállítást a Kogart Galériában, írtam és szerkesztettem hozzá nívós katalógust (de inkább monográfiát) – érintve benne kertművelői, lepkészeti eredményeit, mondhatni azokban ugyancsak megtaláltuk az átfedést egymás érdeklődésében, zsennyei kertem máig tanúsítja.

Sajátos formája volt együttműködésemmek képzőművész barátaimmal az oktatás: Segesdi György (írtam róla két monográfiát, számos cikket, nyitottam meg kiállításait) vitt be az Iparművészeti Főiskola szilikátipari tanszakára, majd onnét kerültem át a textiltanszékre, amelyet Polgár Csaba irányított. Ott volt számos jeles mester között kollégám a nagyszerű Attalai Gábor; elmélyült ismerete és pontos ízlése máig mérce előttem, Csaba pedig zsennyei éveiben közeli szomszédom volt, úgyszólván napra készen ismerhettem munkásságát, akárcsak korábban Scholz Erikét, de vonatkozik ez a Lessenyei Márta, Kiss Sándor házaspárra, Kis-Kovács Gyulára, vagy ifjabb Blaskó Jánosra, illetőleg azokra a kedves látogatóimra, akik nyaranta a zsennyei alkotóházban vendégeskedtek – az említett Szabados Árpád, Banga Ferenc, vagy éppen Schmal Károly (kölcsonadtam az utóbbinak házamat, mikor nem fért be a kastélyba). Az iméntiek ugyan másik szeletét művelték a képzőművészetnek, mint elsődleges érdeklődésem tárgya, de rangos teljesítményeiket mindig szívesen fogadtam.

Lényegesnek tartom, hogy módom volt aktívan odafigyelnem kisebb társaságokra szintén, például a három barát, Bartl József, Misch Ádám és Lux Antal munkásságára (a két utóbbi szintén alkotott itt a művésztelepen); mindegyikükről többször írtam, megnyitottam kiállításait, fölvezettem nekik szentelt egyéb alkalmakat. Egyre erősebb bennem a tudat, hogy Lux méltatlanul szorul háttérbe az itthoni szemlélésben (holott mind Beke, mind én próbáltuk beemelni a kánonba). Már pusztán önzetlenül fölkinált berlini kapcsolatai miatt több figyelmet érdemelne, nem szólva nemzetközi mércével mérhető képző- és videóművészeti munkásságáról, közvetítő szerepéről. Vonatkozik ez az érdeklődésem az ún. Csiky-istállóra, az eredeti szobrász, Csíky Tibor tanítványaira (naná, naná, a korán elhunyt mesterre!), akik közül ezúttal Heritesz Gábor, Nagámi vagy Nemes Ferenc neve (mindegyikük mellett letettem névjegyem) álljon itt. Vélem, hogy az ő műveiket is zsennyei indíttatásom által érzem és értem igazán, ha értem a hosszú szellemi utazásom után a Sorok parti akvarelltől Malevics *Fehér alapon fekete négyzetéig*. Berlini látogatásaim idején mindig találtam időt fölkeresni bethániai műtermükben ott dolgozó ösztöndíjasokat: teszem azt Jovanovics Györgyöt, netán Haraszthy/Édeskét, összejönni az akkoriban ott élő, már

Budabelyi Tibor

világhírű Lakner Lászlóval vagy éppen berlini művészekkel (egy csoportjuknak kiállítását szerveztem a Fészekben).

Közben pályára álltak egykori tanítványaim az Iparművészeti Főiskoláról, szemmel tartottam pályájukat, szoros és személyes kapcsolatban követhetem terveiket, szándékaikat, azonnal megragadtam a lehetőséget, amikor publikációhoz jutottak a Pauker sorozatában. Jegyzek kismonográfiát (Tóth Margitról, Melcher Mihályról), írtam Vásárhelyi Antalról, a ByArt könyvekben (Jancsik Károlyról), Nagámiról ott is. Több száz oldalra rúgnak katalógusszövegeim, megnyitóim, kritikáim, tanulmány súlyú elméleti írásaim, kéziratban megszerkesztett vagy szerkesztetlen dolgozataim, akár külföldi barátaimról, ismerőseimről.

Magától értetődik, egy ilyen hevenyészett felsorolás sosem lehet teljes; a kimaradtak jóindulatát kérem, természetesen nem értékítélet említetlenségük, inkább a gyarló emlékezet a vétkes. Viszont nem hagyhatom szóltanul a fotó iránti elkötelezettségemet (meghajtom fejemet ezúttal is Réti Pál kollégám emléke előtt, aki betuszkolt erre a területre, ahol rögtön olyan vonzó elképzelésekkel találkozhattam, mint Szerencsés Jánosé, Tóth Györgyé, Balla Andrásé (és az esztergomiaké en bloc; javaslatukra tizenkét évig igazgattam az ottani Fotóbiennálét, örökös elnöke vagyok), a közelmúltban eltávozott fantasztikus Török Lászlóé, az avantgárd képzőművészettel a három T-korszakban is bátran azonosuló Haris Lászlóé, a megbízható Markovics Ferencé, de még inkább a fotóval kapcsolatos gondolatainkat egymással mindig termékenyen megosztó Féner Tamásé. Balla vendégeskedett a kastélyban, Féner, Markovics nálam; az utóbbi jeles fotókkal örökítette meg az „ezeréves tölgyet” is, Balla Andrásról nagymonográfiát írtam. Fénerrel tudok leginkább egyetérteni abban a ra-

dikális, általunk százszor körbe járt véleményben, hogy a fotográfia amikor művészet, akkor képzőművészet, ám rangjából akkor sem veszít, ha – indíttatásának megfelelően – „csak” dokumentáció, ámbar nekem Füst Milán azt tanította: *Egy szemmel nem lehet művészetet csinálni...*

Lényegesnek tartom, hogy mindenkor inkább oldani, semmint erősíteni igyekeztem a csoportosulások úgyszólván elkerülhetetlen kasztosodási szellemét, amelyek általa előbb-utóbb kisebb-nagyobb diktatúra-gócokká szerveződhetnek; azon igyekeztem, hogy a részemről minőségileg értékelhető korszerű, a hivatalos diktátumokkal kritikai viszonyban álló időszerű törekvések – a stílusviták, szerencsétlen idioszinkráziák ellenére – figyeljenek egymásra, becsüeljék egymás értékeit – a Sinkovits Péter által szervezett Ipartervesektől, a Beke László által animált neoavantgárdon át a mi konstruktivista hagyományokra építő elgondolásainkig, amit akár azzal is manifesztálni óhajtottam, hogy vállalkoztam a szocreál elleni küzdelmekben derekasan helytálló Szemadám György nagyszerű életművének bemutatására, amelyet jobbára kortársként végig követtem, értékeltem – mintegy a dogmák ellenében általában is. És ahogy ma is képes vagyok a debreceni egyetem oldalában együttállásukban élvezni Varga Imre Hatvany professzorát, valamint Segesdi György krómacél konstrukcióját, jóllehet ők elfogadottak lettek a késő-szocreálban már. Noha a képzőművészetben vannak (talán Magritte kivételével) főntartásaim a szürrealizmussal szemben, mindig élveztem – teszem azt a villogó szellemű Hérics Nándor nonszensz konstrukcióit, kiszámíthatatlan ötleteit. Többnyire igencsak folyamatosan aktív kapcsolatot tartottam az új magyar avantgárd törekvésekben megkerülhetetlen Maurer Dórával, nagyra tartottam remekül gondozott szellemi készenletét, alkotói eredményeit, és érdekelték a vonzaskörében dolgozó alkotótársai. Mindenekelőtt férje, a minapában elhunyt Gáyor Tibor; másfelől az egész új avantgárdot szellemével átfogó és erjesztő Erdély Miklós.

Ebben az összeállításban képzőművészeti vonzalmaim vagy ellenérzéseim okozói valahányan egyenrangú élményemképpen vannak jelen, akkor is, ha nevük nem kerül netán kimondásra, sugallataikból építkezem mindmáig, ugyanis kétségtelen a fölszínés visszapillantásból akár, hogy egytől egyig privát múzeumom jeles tagjai, és szubjektív válogatásom önkéntelen reklámozói, ízlésem szószólói. Talán igaza van a bogotái „Nietzschének”, Gómez Dávílának: *A modern művészet igazi érdeme abban áll, hogy rányitotta szemünket a nem klasszikus stílusokra...*

FÜGGELÉK

(amelyben egy gondolatsor bemutatásával példázom – meglehetősen önösséggel – eligazodási igyekezetemet a művészet szellemében)

Whistler kijelenti: *Art happens*. Borges szerint ezzel azt mondja ki, hogy az *esztétikai jelenség lényegében megmagyarázhatatlan*.

Én mégis föltenném a kérdést: hogyan történik meg és mi által? Nem abban reménykedem, hogy majd látványosan elcsípem a *mikor* pillanatát, valóban a *hogyan*

a lényeg. Nem tudom, a megfelelő szót használom-e, de az esztétikai jelenség nem egynemű. Azt értem ezen, hogy ugyan meghatározó része az esztétikum, a műalkotás (elgondolása pillanatától), ám jelenségként mindenkori fölfedője, fogyasztója legitimálja. Azt – ugye – fölöttébb nehéz elképzelni, hogy ezek azonos szellemi közegben mennek végbe – már pusztán az egyidejűség képtelensége miatt is, még inkább azonban a gesztusok érdemi különbözősége miatt (*alkotó-befogadó*), nem beszélve a valószínű szellemi, érzelmi fölkészültségek, készségek, célok stb. mindenkori különbségéről, távolságáról.

Hadd éljek egy szélsőséges példával; nyomban érthető lesz, mire gondolok. Az orosz festő, Kazimir Malevics *Fehér alapon fekete négyzet*-ére utalnék. Nem tudjuk pontosan, mi ösztönözte a festőt erre a szélsőséges gesztusra. Vegyük azt az elgondolást, hogy le akarta zárni a festészet addigi fejzeteit, hogy utat nyisson mindazokat meghaladó festői elképzelésének: a *szuprematizmusnak*. Ez talán nem is annyira teoretikus, mint inkább teologikus gesztus: a *négyzet* tökélyének többértelmű szimbolikája. Ekvivalens irodalmi példának kínálkozhat Samuel Beckett *Godot*-ja, zenei példának John Cage időben meghatározottan (4.33) néma zongorája. (Most tekintsünk el attól, hogy nem egyidőben keletkezett műveket állítok egymás mellé.) Nos, alighanem teljesen másként reagáltak a kép első, korabeli nézői, mint – mondjuk – a maiak, másként a korabeli avantgárd érdeklődői, és másként – teszem azt – egy matematika tanár, vagy éppen hozzájuk hasonló 21. századi szemlélő. És még hány meg hány „specifikus” eset lehetséges. Közelítésükben a műhöz van egy lényeges mozzanat: mindegyikük beleviszi saját előképeit, előérzeteit, vagy mondjuk úgy: a múltját. Ez a múlt pedig akaratlanul is a műalkotás *virtuális múltja* lesz az esedékes befogadásban. Következésképpen a műalkotás múltja nemcsak virtuális, de meglehetősen *flexibilis* is. A művészet *megtörténéseiben* tehát föltétlenül jelen kell hogy legyen ez a flexibilis és virtuális múlt; ugyanakkor már az alkotás mozzanatában ott munkált a művészet eredendő történetisége. Nem létezhet olyan naiv alkotó, de befogadó sem, akiben valamilyen előzmények ne munkálnának.

Ugyanakkor azt sem a teleológia mondatja velem, hogy az altamirai bölényfestőben (és persze utódaiban) korántsem pusztán múlt, hanem jövő is munkált/munkál; ekként a fekete négyzet esélye szintűgy, jóllehet, erről aligha sejtett valamit is. Tehát kiegészíthetem az esztétikai jelenség időbeliségét oly módon, hogy mindenkori jelenvalójában virtuális múltak és virtuális jövők összegződnek; Whistler emiatt indokoltan használ meghatározásában jelen idejű folyamatos igealakot: *happens*.

A művészet valóban történik.

(Nem állhatom meg, hogy ne illesszem ide Borges egy passzusát, az *Ezeregyéjszakával* kapcsolatosat: *Köztudott, hogy van időrend, hogy van történelem, csakhogy ezek elsősorban nyugati okoskodások. Nincsenek perzsa irodalomtörténetek, se hindosztáni filozófiatörténetek, amint Kínában nincsenek kínai irodalomtörténetek, mert nem érdekli az embereket a tények egymásutánisága. Az irodalmat, a költészetet örök folyamatra tartják. Azt hiszem, alapvetően igazuk van.*)

213.

Feszültségekkel teli előkészületek időszaka után, az 1956-os esztendő novemberének 24-ik napján szántuk el magunkat arra, hogy elindulunk haza, Belgrádból Budapestre – mi hárman: Gádor Béla, a Ludas Matyi főszerkesztője, Toncz Tibor karikaturista ugyanott, és jómagam, a magyar parasztoknak szóló, Budapesten megjelenő Szabad Föld című hetilap olvasószerkesztője.

Hazaindulásunk jelzett délelőttje mindhármunk együttesen és szabadon nyilvánított állásfoglalásán alapult, és minimum árulásnak bélyegeztük volna, ha bármelyikünk egyéb irányokba is tapogatózni próbál suttyomban – az előkészületek során.

Feltétlenül együtt kellett maradnunk a szűk időkben, mert csak eleven közösségi létezésünk őrizte és táplálta idegeinkben a sikert érlelő reményt.

S miért határoztunk akképpen, hogy pontosan november 24-én kell elmennünk a szelíd és barátságos Belgrádból az öngyilkossági kísérlet határán vergődő, egyébként pedig idegen hatalom által véresre tépett, megalázott és brutálisan meggyalázott Budapestre?

Nem született erre a kérdésre jobb válasz, mint amit Gádortól hallottam, és ami szerint: „rab ország szabad fiaiként, és önként megyünk haza, mert nincsen számunkra másfelé hely, otthon pedig szükség lehet ránk”.

Az egyszerre nemes és keserű humor mélyén csillogó aranyigazság ebben az esetben pedig az, hogy azért mentünk el Jugoszlávia fővárosából, mert megszűnt a lehetősége, hogy jogszerűen maradhassunk ott.

Ennek a meredek állításnak meg az a szükséges magyarázat áll a háttérében, hogy Toncz Tibor és Gádor Béla urak több hetet átölelő, úgynevezett művészeti ösztöndíj birtokosaiként érkeztek Jugoszlávia fővárosába, mégpedig az ottani Ludas Matyi – szerb nevén, a JÉZS – vendégeiként.

Miután az ilyen és hasonló ösztöndíjak általában államközi egyezmények nyomán születnek, illik, sőt: kötelező betartani a hivatalosság által rögzített előírásokat, jelesül például a kezdet és a vég dátumait.

Ebből következően – akár úgymond – jogszerűen cselekedtem én is, amikor a Magyar Írószövetségtől kapott, két hétig Bulgáriában élvezendő tanulmányutam leteltével precízen a megfelelő vonatra ültem Szófiában, hogy Belgrádban átszállva, vonaton robogjak tovább Budapestre.

* Csák Gyula önéletrajzi regényét 2009. 11-12. számában kezdte közölni az Életünk. Az író 2023. január 12-én volt 93 éves. Várjuk a további folytatásokat!

Nem érdektelen tájékoztatásként szürom ide, hogy annakidején, odafelé, azaz Szófiába irányultan repülőgéppel utaztam, és ezt a lehetőséget bizonyára megkaphattam volna mostani, tehát a visszautamon is.

Ámde miért akarhattam volna, ha egyszer már utaztam a levegőben? Adhat-e új élményt egy újabb repülőút, ami előre tudhatóan alatta marad majd az előbbi rangjának?

214

Azt a bizonyos első repülőutat ugyanis Veres Pétertől kaptam, két héttel korábban. Egyik vezető tisztségviselője volt akkoriban a Magyar Írószövetségnek és hivatali szobájában találkoztunk, amikor átvettem tőle a kéthetes bulgáriai ösztöndíjjal kapcsolatos aktákat, meg egy repülőjegyet. Derűs kedvében volt, és felhívta a figyelmemet, hogy közel azonos időben emelkedik majd levegőbe a repülőgépem azzal a másik hasonló járművel, aminek a fedélzetén a fél magyar kormány utazik Jugoszláviába, hogy eleget tegyen Tito meghívásának és részese legyen egy általános békességet szolgálni kívánó tanácskozásnak.

Hetekig öntötték az újságok a tanácskozásról áramló híreket akkoriban.

Én pedig sokáig aritmiásan szedtem a levegőt, miután jó utat kívánt Péter bácsi és utamra engedett.

Most is meghatott személyi közelsége, aminek varázsa már tizenöt éves koromban megérintett, amikor első ízben mentünk hozzá püspökladányi lakhelyünkről Dorogi Márton nevű, kedves tanítónk vezetésével, az ő balmazújvárosi otthonába.

Mindezeket előadva mondom ismételten, hogy nem égetett a vágy megint repülni, hiszen az egyszer már megvolt, mégpedig milyen rangú eseményként!

Egy időben szelni a léget a fél magyar kormánnyal!

Az igen!

Most azonban inkább az fészkel a fejemben, hogy vonattal szelem át Jugoszláviát, és ezáltal testközelből rámeredve vizitálhatom azt az eddig számomra ezerszer titokzatosnak tudott világot, aminek furmányos titokzatosságait kutatni pedig a katonaságnál betöltött újságírói munkakörömnek is közel három évig köteles része volt, hajdanán.

Történt azonban, hogy amikor az én tudományoskodási eszközömként is használni kívánt vonatom Szófiából Belgrádba érkezett, ott olyan határőrök vizitálták az útlevelemet, akik nagyon udvariasak, majdhogynem jólneveltek voltak, de ebben a minőségükben azután arról tájékoztattak, hogy néhány órával korábban új, úgynevezett ideiglenes határozatra vonatkozó törvényt léptetett életbe Jugoszlávia kormánya. Amiből következően tilossá szigorodott az országhatár átlépése, de mindenképpen kockázatos lett, mert „büntetőtáborokba gyűjtik az elkapott jogsértőket”, például.

Mondhatni, egyszuszra elvették az útlevelemet és ideiglenes tartózkodási engedélyt kaptam helyette, amit négy naponként kell felülpecsételteni, azaz: láttamoztatni illetékes belgrádi rendőrhatalóságoknál, amelyek közül háromnak a címét is rögzest

megtudhattam a Jugoszlávia fővárosában elsőként megismert, segítőkész odavalósiaktól.

A tudományos kutatás céljaira is használni kívánt vonatutazásról tehát le kellett mondanom. Reméltem, hogy nem végleg.

Az állomáson hagyva bőröndjeimet, rögtön indultam a megadott hivatalok valamelyikébe, ott végezve pedig úgy kezdtem gondolatban viselkedni, akárha szállás-keresőben lennék. Ennek folyamánként a keskeny Duna-ágon ringatózó egyik csónakban jutottam éjszakai alvás lehetőségéhez. Gabonát szállított a jármű és deszkából épült kabin is díszlett rajta. Annyira meg is tetszett, hogy hosszabb távon is jó elképzeléseim támadtak együttes jövőnkről, noha jelenleg csak egy éjszakára futotta nyülfarknyi tartalék pénzemből.

Miután a csónakra hurcoltam holmimat a főpályaudvarról, pontosabban az ottani csomagmegőrzőből, arra adtam engedélyt magamnak, hogy a kényszerűen kötelező jövés-menést a szabad kóborlás és tétlen bámészkodás rangjára emeltem, és ennek jegyében indultam egy városi akármerre felé – valami akármiért.

A lábammal együtt indult mozgásba az eszem is, és foglalkoztatni kezdett például az, hogy miért nem indultam Szófiából Budapest helyett valami más irányba? Mondjuk Bécsbe! S miért is ne?! Minden eddigi, Magyarországról gyűjtött új ismereteim szerint a polgárháborús pokolból menekülő magyarok jelentős hányada a nyugati határon zúdul kifelé, a nagyvilágba. Arrafelé nyitottak a határok?

Pár napja, amikor még Bulgáriában fogyasztottam ösztöndíjas időm apró maradványát, nagyon fontos levelet kaptam Kanadából. A napokban odarepült Zoli barátom írta, beszámolva a vele még Pesten történekről, arról is például, hogy részt vett az október huszonötödikén, a Kossuth téren rendezett kommunistaellenes, de békésen zajló tömegtüntetésen. Valóban méltóságos, akár szépnek is mondható volt a megmozdulás, amikor teljesen váratlan pillanatokban vagy a Parlament tetőzetéről, vagy a Földművelési Minisztérium emeleti ablakaiból tüzeket nyitottak az ávosok, meg a feltehetően közénk keveredett ruszlik a békés tüntetőkre. Mások mellett Zoli barátom is megsérült a lábán, és bekötözött sebbel érkezett a napokban Kanadába, egyik milliomos rokonához, akinek már az eddigiekben is sokat beszélt rólam, és tekintsem érvényesnek a nekem szóló meghívást bármely általam javallott időpontban, és bármilyen hosszú időre vonatkozóan.

Alkalmi ívécimboraságból érlelődött valódi és mély barátsággá a Zolival szövődött kapcsolat. Teljes nyíltsággal vallottunk egymásnak és így csont nélkül megtudhattam, hogy Zoltánnak egész családi övezete osztályidegen, sőt: osztályellenes, amihez logikusan illeszkedett, hogy időnként bebörtönözték, máskor kitelepítették valamelyik részlegüket, és természetes kísérő jelenség volt, hogy módszeresen fosztogatták is őket állami szinten, ilyen meg olyan címeken.

Engem Zoli igazhitű bolsevistának mondott – és talán gondolt is –, noha én magam erősen meg-meginogtam ebben a hitemben.

Csiky Tibor

Hirtelen olyan hatalmas fényesség támadt, hogy valósággal beleütköztem, akárha teste is lett volna. Mozdulatlaná dermedve bámultam a fényes fényesség láthatatlan mélységeibe.

Gondolkozni azért képes maradtam, folytattam tehát azt a belső fénnel is megvilágított ötletet, ami szerint persze hogy innen, Belgrádból nem Budapestre, hanem egyenesen Bécsbe, aztán talán Kanadába, vagy inkább egyenesen Kanadába! Innen, ahol most állok!

Megrezdült a nagydarab fény, majd összetöredezett, azután az így létrejött, kusza fekete foltok mindinkább felismerhető alakokká formálódtak. Meredt szemmel, dermedt testtel figyeltem a jelenséget, amely bizonyos időegység után annyira letisztult előttem, hogy minden esetleges kétség ellenére Gádor Bélát és Toncz Tibort láthattam a fényesség láthatatlan mélységeiben. Nyilván ők is láttak, mert eszeveszett heveséssel integettek, kalimpáltak, hogy menjek a fényességen belülre.

Odabent aztán szélesre tárt karokkal fogadott Gádor Béla és elbűvölőn szónokolta, hogy megjósolhatatlan váratlanság ez a találkozásunk itt, Belgrád legnagyobb kávéházában, ebben a minden időn kívüli órában!

Valóságos csoda! – fűzte hozzá Toncz Tibor.

Lelkesen egyetértve csatlakoztam derűs hangulatukhoz, ámde váratlan heveséggel és panaszosan, avagy inkább vádolóan előadtam, hogy elvették az útlevelemet! Majd a hirtelen támadt hevültség magaslatán maradván azt is közöltem, hogy bizonytalan ideig nem léphetem át a jugoszláv–magyar határt, de azt senki nem mondja meg, hogy a határzár feloldásáig mit csináljak?

– Addig idd meg ezt a kávé! – emelt ki az éppen érkező pincér kezéből Gádor egy csészét, és felém nyújtotta.

Derűt ébresztett ez a kis jelenet és körbepillantva váratlanul nagynak vélt sokadalmat láttam a kávéház díszes, fényes, a budapestiekhez hasonlóan méltóságos han-

gulatú belvilágában mozogni. Hamar kiszűrhettem az egyetemes háttérzajból, hogy sok a magyar beszéd, és mind többször elkülönülten kapott hangsúlyt, a déli szomszédunk kormányzata által frissen életbe léptetett, úgynevezett ideiglenes határárral kapcsolatos mai rendelet is.

Hajlottam rá, hogy voltaképpen természetesnek is elfogadható, ha különféle kifogást, akár heves tiltakozást is tükröző hangok is keveredtek a jugoszláv intézkedés ellenében.

Magam is a hátrányosan érintettekhez tartozónak vélhettem személyemet, ám ezzel együtt máig hatóan szellemi haptákba rendeződve fogadtam Gádor Béla sumázátát, amely szerint „a jugoszláv kormány igen barátságosan és engedékenyen viselkedett az ide menekülő magyarokkal az első napokban. Csak akkor lettek bizalmatlanok és zárták le a maguk oldalán a határt, amikor a magyarországi forradalmi, vagy ellenforradalmi hangzavarba nacionalista, meg irredenta jelszavak is vegyültek.” Ez van most.

Forrott a világ, de mi, akik ösztöndíjasokként időzhetünk a szomszédos baráti országban, igazán panasz nélkül viselhetjük sorsunkat.

Ennek a jegyében sorolta mondandóját Gádor Béla, miközben váratlanul hosszút hallgatott, amikor Toncz bácsi közbeszólt és előadta azt a meggyőződését, ami szerint határárr ide meg oda, azzal vagy anélkül, mihamar bejönnek ide is az oroszok Magyarországról, mert kell nekik Belgrád, sőt, kell nekik az Adriai-tenger is. Idő kérdése és el is mennek odáig is!

Szigorúra ráncolódtott Gádor arca és hosszan szemlélte az előttem asztalra tett fényképezőgépet, amit most is magammal cipeltem, akár minden más helyre, akármikor.

Fehér Lajos főszerkesztő intézkedett úgy, hogy magammal vigyem a Szabad Föld szerkesztőségi tulajdonát képező kis gépet Bulgáriába, ösztöndíjas utamra, mert nyilvánvalóan gazdagabb útibeszámolókat készíthetek visszatértem után a pompás fényképekkel kiegészülve.

Köszönettel elfogadtam és az ideiglenes birtokba vétel első percétől magammal hurcoltam, noha csupán egyetlen képet készítettem vele, mégpedig odaérkezésem után, a fogadásomat és üdvözlésemet vezénylő pártközponti apparatcsikról, aki mellesleg inkább savanyú meg torz pofa volt és természetére nézve is gyakran kellemetlenkedő alak. Ő világosított fel ismétlődően arról, hogy a Magyarországon rendetlenkedő revizionisták sokat ártnak a világszocializmusnak, meg saját országuknak és mindezt nem nézik jó szemmel Bulgária szocialistái, továbbá ő fedezte fel azt is, hogy az örökkön hurcolt fényképezőgéppel tisztára úgy festek, mint a titoizmus meg az imperializmus ügynökeinek mindenfelé látható, rajzolt karikatúrái.

Gádor Béla nem csupán szemlélte, meg is fogta, gusztyálgatta a gépet és azt a megjegyzést tette, hogy ez bizonyára igen drága portéka. Rögtön utána eltolta és hasonlóan közönyösnek tetsző baritonján, igen halkán azt adta elő, hogy Toncz bácsinak párját ritkító, elsősorban őreá, önmagára nézve pusztító hajlama, hogy nem létező

és nem létezhető borzalmakat fundál ki és fertőző betegséggént terjeszti maga körül. Egyik ilyen legfrissebb fundálánya az Adriai-tenger átúszása. Elháríthatom ezt a rám is kiterjesztett életveszélyt, mint bármely más járványos ragályt, amit Toncz bácsi gerjeszt és terjeszt, ha rögtön elfelejtem, amit hallottam tőle.

Toncz bácsi rövidet kaccantott és Gádorhoz hasonlóan halkán kérdezte tőlem, tudok-e róla, hogy a Budapesten megjelenő, bizonyos Gádor Béla által szerkesztett Ludas Matyi nevű újságnak a létrejötte óta először nem jelent meg egyik idén esedékes száma. Máig sem! És most már nem is fog!

Ismertem őket.

Szerkesztőségi munkaszobáink azonos épületben helyezkedtek el a régi Nemzeti Színház méltóságos épülete közelében. Naponta köszöngöttünk egymásnak, olykor egy-egy kávéra is leülhettünk az erre a célra rendelt kicsiny helyiségben.

Gádor Bélával persze többszörösen szorosabb volt a kölcsönös kapcsolat. Pirulásra is készítetett időnként írásaim valamelyikét méltatva, én pedig rajongójaként méltányoltam azokat az írói, színházi előadói, általános emberi értékeket, amelyeket ő képviselt.

Hurcoltam a vállamon a gépet, mert nem értettem a kezeléséhez, meg egyébként sem volt kedvem látványosan ügyeskedni vele. Másik oka volt a hurcolásnak, hogy rettegetem a drága gép ellopásának veszélyétől, meg attól is, hogy elveszítem, elhagyom valahol, ha nem koncentrálok rá eléggé.

215.

Végül is akként szerveztük utunkat, hogy Belgrádból Budapestre indulva, csak Szabadkái szülő vonatjegyet vettünk, ott üres tehervagonba húzódtunk, amit előre beszervezett és urasan megborralózott helybéli, tehát ottani mozdonyvezetők meg váltókezelő és fékező vasutasok átgurítottak a határon a magyar oldalra, egészen pontosan Kelebia vasútállomás illetékességi területére.

Apró figyelmességként mondom tájékoztatásul, hogy nekem legalábbis nagyon imponáló módon zajlott a vasutasok merőben törvényellenes bravúrja, aminek a lényege, hogy a megfelelő magyar állomásra érkeztünk.

Ott azután én következtem, vagyis indultam az orrom után, és a legközelebb található italmérésbe mentem, ahol hamar megtudhattam, hogy belátható időn belül sem személyvonat, sem tehervonat nem indul Budapest felé, meg egyéb irányokba sem, valamint ideérkező szerelvények sem remélhetők.

Közben azonban két olyan magyar bakára bukkantam, akikről mihamar kiderült, hogy éppen a terveimhez illeszkedők valamennyi, nekem fontos minőségükben. Nem zárkóztak el az ismerkedéstől, elfogadták, amikor amerikai cigarettával kínáltam őket. Majd újabb kört rendeltem az éppen fogyasztott italukból, miközben bemutattam nekik magamat, mint diplomáciai szolgálatban lévő, tartalékos főhadnagyot, aki Belgrádból Budapestre utazóban van, továbbá mutattam nekik hamis útlevellem is, de nem keltettem vele olyan érdeklődést, mint újabb két karton bontatlan amerikai

cigaretttával, amiket elutasítást nem tűrő, nagyon elszánt és határozott mozdulattal helyeztem eléjük az italtalpra.

(Az a jelenet idéződött emlékezetembe, amikor Szófiából érkeve úgy alakult, hogy a belgrádi állomás egyik hatósági emberét ajándékoztam meg amerikai cigarettával, és bár tartottam tőle, hogy lekenyerező, tehát ártó szándékú embernek vélhetett volna, és ha így alakul, el is zárkozhatott volna minden együttműködési hajlandóságtól, de nem így lett, ahogyan mostani bakáim is inkább jókat gondoltak rólam és készséggel együttműködtek).

Akár a jó mesében természetes, akként bontakozott és terjedt a tündéri elem a velem történetekben, különösen, amikor fény derült új ismerőseim kiletére és úti-céljára. Ezek szerint szolgálatban vannak, teherautóval járnak az országnak most éppen ezt a részét, azzal a feladattal, hogy élelmet kutassanak fel, gyűjtsenek össze, és szállítsanak az éhező Budapestre.

Örvendetesen meg is telt a teherautójuk, és indulóban vannak Magyarország fővárosa felé. Este hatra oda kell érniük, mert attól kezdve szigorú kijárási tilalom van Pesten, és az éjszaka járőröző ruszok nem viccelnek.

Kettejükön kívül van-e utasa jótékony célú teherszállító járművüknek? – rögtönöztem a pillanat által szült, leginkább helyénvaló kérdést, miközben azt éreztem, hogy egyre jobban szeretem magamat.

Senki.

Újabb rundót rendeltem, valamint megfontolás tárgyaként terjesztettem eléjük kérdésemet, hogy magamat és két magasrangú társamat vihetnék-e további teherként Budapestre?

Nem volt más akadály, mint az a megfontolás, hogy miként bírjuk majd az utazást a teherautó tetején az ott felhalmozott krumplis-, hagymás-, zöldséges-, gyümölcsös- meg egyéb zsákok, csomagok tetején rázkódva és kapaszkodva?

Biztosítottam őket, hogy miként általában szokott lenni, a mi célunk is szentesíteni fogja az eszközünket, amit segítségül rendelünk a megvalósításhoz.

Annak érdekében, hogy további lendületet adjak a jól induló ügynek, még négy pakli cigarettát helyeztem a talpra, azzal a szöveggel kiegészítve, hogy természetesen mindez csak előlegezett köszönetnyilvánítás részemről, és társaim is nyilván előjárulnak majd a saját részükkel. Sőt, amint ismertetjük velük utazási elképzelésünket, nyilván vita nélkül elfogadják a honvéd urak által előterjesztendő további feltételeket, pontosabban: árát a Budapestre történő utaztatásunknak.

Nagyon határozott benyomásom szerint előre unták az általam javasolt üzleti megfontolásokat, ezért rögtön rábólintottak törzsajánlatomra, amely szerint egy-egy palack jó bort vásárolok számukra most, és további kettőt az út későbbi szakaszán.

Jogot éreztem egy fröccsre, amivel magamat is megjutalmaztam, azután indultunk a közelben parkoló, meglehetősen vedlett katonai teherautóhoz.

A vezetőülésben ajánlottak helyet a fiúk, de elhárítottam. Részint láttam, hogy három embernek szűk ott a hely, másrészt az a távlati megfontolás villant az agyamba,

hogy teljes létszám esetén úgysem tehetem a közeljövőben, hogy odafurakodok, miközben Gádor meg Toncz bácsi a rakomány tetején kucorognak és áznak-fáznak majd!

Úgy határoztam, hogy az övékével azonos módon kívánok utazni!

Ennek a nemes gondolatomnak a megvalósítását azonban távolabbra kellett használni. A jelenben ugyanis értelmes kényszer volt, hogy a katonák mellé nyomuljak, a teherautó vezetőülésének elvásott vásznára. Feladat lett ugyanis, hogy a teherpályaudvar kusza terepének arra a pontjára vezényeljem együttesünket, ahol enyéimet hagytam, egy zárható tehervagonban, abban, amelyikben illegálisan átgurultunk Jugoszláviából Magyarországra a korábbi órákban.

Hamarosan le is parkoltunk a jelzett vagon közelében, ott kipattantam a teherautóból és jelentkeztem a két öregúrnál. Gyors és szélesen mosolyos szövegelésbe foglaltan előadtam, hogy miképpen vitézkedtem eddig, és mire jutottam, igazán csillogónak mondható ügyködésem eredményeként!

– Nem csodálnám, ha nem hinnétek el, hogy autóval repítelek benneteket Pestre! – hadartam levegő után kapkodva. – Este hatra muszáj is ott lennünk, mert utána kijárási tilalom van! Ez más világ, mint amit elhagytunk! Gyerünk, pakoljunk át az autóba!

Bőröndökön ültek az urak, további csomagok övezetében, mozdulatlan, szinte dermedt testekkel és merev arcokkal. Rosszabb volt, hogy a tekintetük is ridegen, vagy inkább idegenül villant.

Halkabban és lassabban ismételtam a nekik szánt információt, ami szerint minden a legnagyobb rendben van, mert íme: autó állt elő, amit maga a jóisten rendelt nekünk.

Végül mégiscsak elindultunk Budapest irányába.

Csendes, borongós őszi, november végi napunk volt. A szükség meg az értelem által diktáltan magunkra húzkodtuk azokat a ruhadarabokat, amelyek elfogadható értékű és mértékű védelmet adtak a csepergő eső meg a hideg ellenében.

Jól haladtunk, amíg egy olyan település széléhez értünk, amelynek a bejáratánál az a helységnév tábla állott:

Akasztó.

Emlékezésem szerint Kiskőrösön hatoltunk át nemrégiben.

Itt, Akasztón, a település közepe felé érkezve árokba borultunk.

Nem volt mély az árok, de a rakomány fele meg a rajtuk helyezkedő emberek lecsúsztak az árok sáros fenekére.

(folytatás következik)

DOMONKOS LÁSZLÓ

Várni rád egy éjen át

RÉGI TÖRTÉNET, A RÉGI MOLDOVA

MODORÁBAN ELBESZÉLVE

Ezen az estén Kormányos, a szegedi külvárosból elszármazott, kiérdemesült filmkritikus és akkordgitáros mesélt.

– Tudjátok, vannak zeneszámok, amik olyan hangulatokat hordoznak, hogy sírni vagy mulatni szottyán kedvünk tőle, de amelyet most földézek, egészen más, majd meglátjátok.

– A régi szegedi sajtóvetítéseket a belvárosi, hivatalosan Szabadságnak nevezett, a Tisza-part tözsomszédságában levő moziban tartották, szerda reggelenként. Persze csak újságírók lehettek volna jelen, de mindig akadtak csapódók, sógor-koma-jóbarát, pártmufti, retyerutya, ma sem tudom, honnan szagolták ki, hogy a másnapi országos bemutató filmjei közül melyiket vetítik majd, igaz, a híresebbeket-ígéretebbeket magától értetődő valószínűséggel. Majdnem minden héten akadt egy-két ismeretlen is a tíz-tizenöt betévedő között – azt a kissé nyurga, szőke, divatmodell-szerű megjelenéssel és elég unott arccal lépdelő hölgyet ugyan mintha már valahol láttam volna, de úgy lehet, erről csak feltűnően hosszú, igen formás combja és általában egész, amolyan „de jó nő, az anyja istenit”-jellegű összhatása tehetett. Mindenesetre igencsak meglepett, bár roppant kellemesen érintett, hogy – némi, tétovázásnak tűnő téblábolás után – mellém telepedett, a félig-meddig megtelt hátsóbb sorok egyikébe. Rövidesen kiderült, hogy az egyik lakótelepen tanárnő, biológia-testnevelés szakos, később mintha a jellegzetes – különösebbképpen soha nem kedvelt – tornaterem-szagot is érezni véltem volna rajta – igaz, ez a combok mellett nemsokára egészen elenyésző és mindinkább a teljes jelentéktelenségbe törpülő benyomásként tűnt tova. Egyik kolléganőjétől hallott a szerda reggeli szeánszokról meg állítólag rólam is, hát most íme, kényelmesen kihasználja a nemrég kezdődött nyári szünidei szabadidőt.

– Elég hamar kulcsot is kaptam tőle, nem sok nőtől részesültem ilyen megtiszteltetésben, úgy hittem, elég jól megvagyunk, nagy mesélések előtte és utána, nagy néha, pár másodpercre érződött ugyan a tornaterem-szag, de máris tovaszállt, végtére is nyár volt és könnyed szellők járták, azon a hétvégén is. Úgy egyeztünk meg, este hét-nyolc körülre menjek, dolga lesz, de legkésőbb kilenc körül megjön, várjam. Minden a hűtőben. Mint máskor.

– A pohár hús olaszrizlinggel a kezemben kimentem a nyitott erkélyre, mint a filmekben. Még mindig nagyon meleg volt, a panelfalak kívül-belül, oldalról és szemből, az aszfalt alulról zihálták a forróságot, egyedül a nem túl távoli Tisza felől

jött valami halovány kis fuvallat, az imádott folyó-illattal elegy, de már el is röppent, mint máskor a tornaterem-szag. Pompásan éreztem magam. Leültem az erkélyajtó mellé, elővettem a magammal hozott könyvet – Tamási Áron: Szülőföldem, Erdélyi Szépmíves Céh, Kolozsvár – úgy terveztem, rendszeres és úgy-ahogy rejtett pedagógikus hajlamaim soros kiélési fejezeteként azt a részt fogom felolvasni, midőn a hazatérő író az öngyilkosságok felől érdeklődik a faluban, hűgának férje meg úgy teszi helyre, hogy „bár élni tudjunk, sógor úr... a halálhoz mód kell”, elképzeltem a lehetséges hatást, sőt, hatásokat, hogy Ilona hogyan és mit is fog majd mondani, milyen arckifejezéssel, milyen mondatfűzéssel, milyen mozdulatokkal. Szépen telmult az idő. Töltöttem még egy pohárral.

– Arra eszméltem föl, hogy tíz óra múlt tíz perccel. Kinéztem az erkélyre. A nyár-este mind bársonyosabbá vált, a lakótelepi csönd vastagodott, a bensőmben rég elfeledettnek vélt nyilallások kezdődtek. Tizenegy előtt eszembe jutott, hogy egyik barátnője nem is lakik túl messze, pár hete jártunk nála, csak fölszólok a kapucsengőn, hátha... Ancika megrökönyödött, semmit sem tudott mondani, Ilona még délelőtt járt nála, mondta, hogy este majd megyek... A rendőrségnek azért még ne szóljak, tette hozzá gyakorlatiasan. Közeledett az éjféli.

– Újra kimentem az erkélyre, ekkor már a borosüveggel a kezemben. Egy perc múlva hirtelen ötlettől indítatva megfordultam és hazamentem. Valami azt súgta, mire megjárom az utat, esetleg, ha tudok, hunyok is otthon egy órácskát, s mire visszajövök, már itt is lesz, még az éjjel, jócskán hajnal előtt, édesdeden alszik, enyhén összegömbölyödve, gyönyörű hosszú combjai kecsesen maga alá húzva, már minden rendben is van.

– Tudjátok, ekkor van abban a Hungária-számban, hogy „Várni rá-ád, ráá-d, oly nehéz egy éjen át”, az a hangulat, amit az előbb emlegettem, hogy borzongsz és fura nyilallások villannak meg a bensődben, ahogy szól hogy „nem kell más oltalom, szomjam csak véled olthatom, a szájam keserű és vizes az ing a hátamon, lehet hogy ezt a napot a sírig átkozom”, mentem, föl-le, mint a bolond.

– Virradt és én újra ott álltam az erkélyen. Ahogy világosodott, egyre erősebb lett a Tisza-illat és furcsa módon ettől kezdtem végtelen órák után jobban érezni magam. Megéheztem, megsomjaztam és valami indokolatlan erő és elszántság kötözött belém, a nyilallások helyére, no akkor most indulok világgá szerencsét próbálni, a jó tündér itt van valahol a közelemben és most már tudom, mi a teendő és meg is teszek mindent, amit csak kell.

– Ancikát persze fölébresztettem, szegényke kétségbeesett, siettem tovább. A tízemeletesek közül kiérve a legtöbb műintézet persze még zárva volt, egy-kettő azért nem, a vegyes gyümölcs meg a cseresznye hűséggel várt rám. Mire a kora délelőtti forróság elért, már a belváros monarchiás palotáit kerülgettem, igen, igen, „bár élni tudjunk, sógor úr”... Az aprócska téren – kollégámmal rendszeresen meccset néztünk tetőtéri, pompás kis lakásában – már azon kaptam magam, döngetem a fokokat a lépcsőfordulóknál: talán Tamásit kéne tovább olvasnom valakinek, talán bevonni

az illetőt a vegyes gyümölcsök világába vagy csak egyszerűen lenni, lenni valakivel – mód kell amahhoz, bizony.

– Egy szál fürdőgatyában, verítékben úszva nyitott ajtót, kicsit zavart, de a régi kedves arccal. Nem vette észre, hogy rá akarok nézni, de mögéje látok. Mögéje, egy ottani női szandál meg a kis szekrénykére dobott karkötő látványára. Dadogni kezdett, és hogy nagyon kér, ne haragudjak. Ugyan miért haragudnék, motyogtam. Lefelé, ha lehet, még több volt a forduló.

– Otthon volt Cezar vinyak meg Stock brendi, feneketlen megsemmisülésbe zuhantam, de még zuhogott befelé a napfény, mikor újra felnéztem. A kitartó csengetés után csak annyit mondott, nem gondolod talán, hogy erről nem kell beszélni. No csak gyere, gyere beljebb, motyogtam. Ott, az előszobában kapta az elsőt, attól a falnak esett, a nappali ajtajánál a másodikat, attól meg hátra. Indultam vele kifelé. Hogyan jutottunk el a belvárosig, nem tudom. A tántorgó rúgási kísérleteim elől, erre emlékszem, elszaladt, könnyed, sportos mozdulatokkal, érezni véltem egy pillanatra az utána arcul ütő szélben a tornaterem-szagot.

– Vagy harminc év múlva váratlan messenger-üzenetet kaptam, némi időbe telt, míg rájöttem: Ilona az. Még mindig Szegeden. „Biztos nagyon megsebeztelek, utólag bocsí, de te nem adtál lehetőséget akkor a kibeszélésre. Remélem a te életed jól alakult mind szakmailag, mind a magánéletben.” Váltottunk néhány levelet, írtam, hogy sokkal jobban megértem ennyi év után, valójában mit és miért is tett úgy, ahogy. „Köszönöm, remélem továbbra nem marad túske velem kapcsolatban. Én jó szívvel gondolok rád.” És azután jött a döbbenet. Mint a rossz, erkölcsnemesítőnek szánt, tanító jellegű didaktikus szemetekben. Még egy levél. Szó szerint így hangzott: „A funtineli boszorkányban olvastam, valahogy így hangzott: sokszor nem mi irányítjuk a sorsunkat, a sors igazgat minket.” Nem írt többet. Azután nagysokára megkerestem a profilját. Egy templombelső találtam, az oltár előtt koporsó, előtte fiatal lány fényképe, felismerhetően. A hozzászólások. Csupa fekete szív, ennek megfelelő mondatok. Gyorsan klikkeltem. Csak el, el innen, mielőtt jobban kezdem érezni a tornaterem-szagot.

Kormányos felsóhajtott. Ha azt a számot meghallom, valami érthetetlen szorongás tör rám mindig, mondta tünődve.

Dilájla

– Van az úgy, hogy egy számot annyit hallasz, hogy ha azelőtt utáltad is, megszereted – mondta Sanyi, a valamikori diszkós, aki szívesebben nevezte magát néhai dídzséjnek, mint régi lemezlovasnak.

– Gimista koromban nyaranta a haveroknak legalább a fele a konzervgyárban, a lecsóban dolgozott. Nagy volt a gyár, sok a trógermunka, amit anyagmozgatásnak hívtak, ez békázást, vagyis kézi emelőkezelést-hajtást ugyanúgy jelentett, mint a tele

Danijel Babic

trepnikről a dögnehez konzerves vagy befőttésüveges ládákat rakodni, onnan ide, innen oda. A raklapok között terjengő sajátos paprika- paradicsom szagegyvelegben ságvárisok meg radnótisok meg tömörkényesek izzadtak, nagyjából mindenki ismerte egymást, volt, akivel már hónapok óta vártuk a tartós lecsó-találkát, nagyokat dumáltunk, amikor csak lehetett, a nyár meg forrt körülöttünk, egyik osztálytársnőnk, akiket a nővérel az elvált anyjuk egy egész hétre magára hagyott a belvárosi lakásban, persze hogy bulira hívott bennünket a negyvenfokos alföldi izzásban, hordtuk föl a Hangulat meg a Macherie koktélokát, de bort, konyakot is, ami csak kellett. A Zsuzsi nővére nyúlánk, barna, ígézően hosszú combú és meglehetősen szabadszájú leányzó vala, két vagy három évvel idősebb nálunk, úgy vettem észre, nemcsak én néztem ki magamnak, de talán én sem vagyok egészen közömbös neki, igaz, ma már tudom, az ilyen nők sokfelé osztják magukat, de egypár pillantását, mondatát, reakcióját elkapva néminemű esélyt szuggeráltam magamnak, aminek százaléka az elfogyasztott koktélok, borok és konyakok üde egyvelegének növekedésével egyenes arányban egyre magasabb lett.

– Hús simogatásra tértem magamhoz, egy szál gatyában fekszem egy sötét szobában, hideg borogatások rajtam keresztül-kasul, a fejemen, a mellemen, a hasamon, a közelből – úgy tűnt, egyenesen az agyamból – Tom Dzsónsz Dilájla című száma szól, vagy ötszázadszorra, máj, máj, máj, Dilájla, váj, váj, váj, Dilájla, addig se nagyon kedveltem, most már tompa utálatban hallgattam, a pillanatnyi csöndesebb részek, elhalkulások közepette innen is, onnan is sóhajtások, zihálások, gyorsuló lihegések, félig elfojtott női sikkantások, az irigy idegességtől, ha lehet, még rosszabbul éreztem magam, azt hittem, soha az életben nem fog megvirradni.

– Egyenesen onnan, Zsuzsiéktól mentünk reggel hatra dolgozni a lecsóba. A délután kettőig tartó végtelen poklot az ellenségemnek se kívánom, még ma sem. Megittunk vagy húsz liter vizet, mikor úgy-ahogy már jobban voltunk, a „kutyaharapást...” népi bölcsessége jegyében eldöntöttük: kettő után egy-két gyengébb legény kivételével megyünk vissza a lányokhoz, végzünk a maradék piával (bennem még némi nővéri vigasz-kárpótlás – igaz, satnya – álomképe is fölremlt), el is indult minden annak rendje-módja szerint, kezdtünk rendbe jönni.

– Váratlanul és hallhatóan erőszakos türelmetlenséggel csöngettek. Zsuzsiék rosszat sejtve, dermedten összenéztek. Bennünket gyorsan és némán betuszkoltak a fürdőszobába, a fojtott-ingerült mondatfoszlányok azért valamennyire behallatszottak, mozdulatlanul figyeltünk. Fölényes és utálkozó, ismerősnek tűnő női hang, fenyegető és követelőző, a lányokat lekurvázó, az egész hangjáték számonkérő, hatósági, sokkoló. Ajtócsapódás, csönd. Zsuzsi szemében könnyek, nővére szeme tehetetlen dühvel, a megalázottság alig elfojtott lázadásával csillog.

– Hazaérve és viszonylag megnyugodva csöngettem a bejárati ajtóhoz vezető három lépőn terpeszkedve, amikor felpattant az ajtó és anyám helyett egy indulattól remegő, nekibőszült alacsony, molett démon ugrott nekem és szabályosan, Papp Lacit megszegyenítő profi mozdulattal szabályosan kiütött: hátrazuhanam a lépcsőkről a virágágyásba, szerencsére nem vertem be a fejem a környező téglákba, de

a vad angyal már fölöttem terpeszkedett, talpra rángatott és berugdalt a lakásba, ahol legnagyobb meglepetésemre jó konzervgyári cimborámat, Petárt pillantottam meg, mellette hevesen gesztikulálva monologizáló, felhevült középkori asszony, ezt a hangot gyanítottam én ismerősnek a fürdőszobából, a jó édes anyukája, éppen készül kirúgatni a lányokat, „azokat a szemét kis kurvákat” az iskolából, néha, menet közben egy-két pofon le-leesik a néma megsemmisüléssel mellette gubbasztó Petárnak, ettől aztán anyám is kedvet kap és felbuzdul, én következem, így megy ez vagy másfél óra hosszat. Közben mintha a Dilájla dallamfoszlányai röppennének föl az eszelős női lamentálás-zürzavarból, egyre édesebb vonzással, mind behízeltőbb monotóniával. Az áruló este kilenc körül smasszerével végre szedi a sátorfáját, én meg úgy érzem, ennél fáradtabb alighanem kilencvennégy éves koromban sem leszek.

Sanyi végignézett a kültelki utcasarok közönségén.

– Tudjátok, a dídzsáj, vagyis a lemezlovas nem nagyon teheti meg, hogy a saját ízlése érdemben befolyásolja a zeneszámok válogatásában, de ha régi, retrozenei összeállítást csináltam, a Dilájlát majdnem mindig belecsempésztém. Érdekes, milyen jó hallgatni.

Mária volt

Döme, a nyugállományú szerkesztő merengve emelte föl söröskorsóját.

– Van az úgy, hogy az kér számon a legigazságtalanabban és a legostobábban, akit korábban tökéletesnek tartottál. Érettségi találkozó, még hozzá ünnepi, a tízéves, nagy alkalom az ilyesmire. Annyira még voltunk fiatalok, hogy hebehurgyán ami a szívünkön, az a szánkön, de annyira azért már nem, hogy hányavetin és gyorsan túl is tegyük magunkat azon, amit akkor már mindinkább réginek érzett szeretteink a képünkbe vágnak.

– Máriát régen láttam, legalább négy éve már, titkon úgy vártam a találkozást, mint gyerek a szaloncukrot. Valamikori osztálytermünkbe sorra libegtek be a többiek, elragadtatott, lelkendező- sikkantásszerű felkiáltások, illatfelhő, hajlakk, habfürdő, parfüm, rúzs és szájfény, ragyogó ruhák szikráznak, vállra vetett táskák himbálóznak, nem látszik alattuk egyetlen megereszkedni kezdő has, rugalmasságát lassacskán vesztő mell sem, már meg is telik a hosszúkás terem ebben a szép, színvonalas, patinás, híres és tekintélyes tanintézetben, ahol a hozzám hasonló kültelki proliszármarékból, hamincből ha három akadt, menő jogászok, orvosprofesszorok, iskolaigazgatók, főmérnökök és hasonlók csemetéi mindenfelé.

– Mária késett. Barna Ázsia-alakja ott nyúlt el előttem, mint nagynéném illegálisan megszerzett balatoni bér-nyaralójának díványán vagy akár negyedik gimnazista versemiben, midőn tizennyolc éves fejjel először fedeztem fel, hogy a nők talán mégsem egészen csak arra valók és ezt a heuréka-élményt csakis és kizárólag neki, ennek a kreol-mongoloid csodalénynek köszönhettem, akiről ugyan az összes srác tisztelettel

mondogatta, hogy az egész suliban egyetlen nőnek sincs olyan klassz alakja, mint neki, mégis valahogy mindenki idegenkedett tőle, senki nem járt vele, „olyan flúgos”, mondták, sehová, egyetlen brancsba, klikkbe, bandába sem fogadták be, magányos volt, tartózkodó és udvarias és megközelíthetetlen, valami megmagyarázhatatlan büszkeséggel járt-kelt köztünk kifakult köpenyében, egészen rövidre vágott, fiús, kékesfekete haját összekócolva, szívalakú, mongoloid fejét fölvetve, hóna alatt Szerb Antal Utas és holdvilág című kötetével. Ő hozta el nekem azt a gondosan összehajtogatott újságot, amelynek fejlécén azt olvashattam: Irodalmi Újság. Petőfi Ismét magyar lett a magyar című verse volt az első oldalon, meg az általam addigra már imádott Déry Tibor cikke és Németh László írása: Emelkedő nemzet, a hajtásoknál már szakadozni kezdő oldalszéleket celluxszal gondosan megragasztgatjuk, több cikket meg verset kimásolok belőle.

– Nagy léptekkel, fejét fölvetve haladt el a padok előtt, leült a régi helyére, többen jelentősegteljesen rámnéztek, csak olyasféle bizsergető érzés volt bennem, mint amikor először villamosoztam ki hozzájuk, borús novembervégi nap volt és úgy tűnt, estére fordítva akasztják majd ki az angyalok a csillagokat és valahogy így is történt. Aztán rámkerült a sor, nekem is el kellett mondanom, mi lett belőlem, hogyan élek, mit csinálok. Persze hogy neki, csak neki mondtam el, mohón lesve, mihez mit szól, hiszen mindent, amit csak a világról tudok és tudni akarok, csakis vele lehet és kell megosztanom, az írásokat, igen, az összeset, a szerkesztőséget, az írógépkattogást és a kávéillatot meg az áporodott cigiszagot is, a gépírónőket és a titkárságot és a klubot és mindent, mindent, az egész mindenséget, ami látszólag – igen, szigorúan látszólag! – nélküle körülvett és történt és történik. Mária volt, idézte nemegyszer a Zorán-dalt, kifordítva és rám alkalmazva, „számomra ő volt a kezdet”, „bármi is lesz, mindig megőrzöm én, az emlékek között a nevét, haja színét”, bántott, mi fenének temet itt már előre mindent, hát igen, igaza volt tulajdonképpen, de mitől ez a gyalázatosan rossz érzés a mellemben, hátamban, meg ez az eszelős sóvárgás, hogy érdeklődjön már végre, ve- gyen igazán észre, kérdezzen, tartson számon.

– Már néhány volt tanárunk is megérkezett az osztályfőnökön kívül, Kádas, a jópofa, eredeti orosz tanár mentette meg számomra a helyzetet: az ő révén egyből a középpontba tudtam kerülni, „azért tanár úr, nem lehet ám mondani, hogy ne lett volna haszna közös négyéves munkálkodásunknak: nu harasó, tavarisi, mózsna szkazaty, sto tovaris Djome ócseny harasó prigatóvilszja k uróku, nu, bili nyekatórije ásiški, nu mózsna szkazaty...” A lavinaszerű röhögés-hangzavart megpróbáltam túlkialkálni: „nem mondom, ennél többet egy szóval sem tudok azóta sem, de ennyi is elég volt! Ragyogóan megéltem belőle...!” Hirtelen egy éles női hang hasított a csöndesedni kezdő zsvajbja: „Ebből is látszik, milyen kevés tudás elég az újságíróknak!”

– A beállt csöndet, úgy éreztem, a két kezemmel el tudom kapni, gondoltam, begyűröm a fejem alá, mint egy kispárnát, helyette már ketten is öntöttek a poharamba, azon kellett kapnom magam, hogy már a többiek duruzsolását hallgatom. Aztán egyszerre, öt perc vagy öt év múlva, egy hang fölöttem: „Ne haragudj azért, amit mondtam, de tudod, én azt hittem, te számot vetettél azzal, milyen útra lépsz, ha ezt

a pályát választod... „No, halljuk hát dicső utamat” – sikerült összednem magam, azt hiszem, a válasz kellőképpen higgadtra és fölényesre sikerült, senki nem vette észre, mennyire remeg a lábam és persze azt is csak én éreztem, milyen ez a fémes, rettenetes íz a számban, torkomban, gyomromban. Iszonyatos fáradtság vett erőt rajtam, egyre tompábban, mind távolabbról hallottam a pörölycsapásokat, hogyan prostituálódtam, törvény- és szükségszerűen, hogy árultam el nagy közös diákkori eszményeinket, miként adtam el magam a rendszernek. Mintha a holdról érkeztek volna. Valami erőtlen közbeszólás-félémre már érkezett is a következő ostorpattintás: „Van lakásod?” Rögtön utána: „Mennyi is a fizetésed?” Egyszerre, ki tudja, miféle kétségbesett-emelkedett hangulat-szökemlés hatására, Ady csúszott ki a számon, félhangosan: „ki látott engem?”

– „Én, éppenséggel én”, hallottam Mária szavait. Már csak motyogni tudtam, közben újra meg újra öntöttek, már rég átvonultunk a nagyterembe, a szépen terített nagy asztal hóféhérje fölött égi és pokolbéli magasságokban tündökölt Mária kreolja, kardos negroid istennő, kivont szablyájával a fejemre mutat. Te, igen, te, motyogtam volna, aki Tamási Ábeljét olvastattad el velem, én meg veled a Próféta voltál, szívemet, én nem vagyok Szabados Gábor és nem is leszek soha, de látod, szívem, Mária, te Legelső, nekem csak ez jutott, ez és ennyi, megkésetttség, kényszerű tájékozatlanság, „történelmi lélettérhiány”, ilyesmik, tudod, én 56-ban csak ötéves voltam és hát tudnod kéne, hogy ha valamit is el tudok felejteni ezen a kurva világon, hát akkor éppen ezt és éppen ezért...” Éreztem, egyre zavarodottabb és összehullottabb leszek. „A magadét írod, persze, tudom, erre ezt kell válaszolni” – Mária hangja hasít, körülöttem egyre bizonytalanabbak a körvonalak, még elmotyogom valahogy, hogy könnyű elbújni laborba, kellemes és ártalmatlan kis molekulák, lipidek meg savak közé, aki sokat röpköd, könnyen megpörkölködhet a szárnya, dehát legalább meg kell próbálni, meglehet, suta, meg-megbillenő szárnyalással akár, de téged ez nem érdekel, te „ezt a sajtót” nem olvasod, legföljebb egy-két új-zélandi novellát a Nagyvilágban és ezzel máris kész véleményetek van erről a fenenyagy magyar valóságról itt, kényelembe süppedten lecövekelve, az én szárnyaim meg kicsik és törékenyek és a szárnyalókra vadásznak is, persze nem olyan nagyon, a kismadarak nem túl érdekesek, így hát...

– De te itt vagy, akartam volna még mondani nehézkesen, Mária viszont egy utolsó „sajnállak” mondattal otthagyt, engem meg, éreztem, fognak, talán le is fogtak, de emlékszem, szinte kipihentnek éreztem magam, mikor kíségtettek a taxiból, fejezte be a nyugállományú szerkesztő és letette az üres söröskorsót.

ALEXA KÁROLY

Ajánlás és köszöntés*

Kulin Ferenc nyolcvanadik születésnapjára jelenteti meg a kiadó ezt a könyvet: Kulin Kölcsey-tanulmányainak egybeszerkesztett gyűjteményét. Olyan sajátos *Festschrift*tel van dolgunk, amikor az ünnepektől inkább ajándékozók, mint megajándékozottak. Szerencsés és okos döntés volt ennek a kötetnek a létrehozása akár a szerző, akár a „téma” felől közelítsük is meg. Egyfelől impozáns tudományos korpuszként igazolja „vissza” a szerző olvasóinak és barátainak elismerését az elmúlt bő félszázad kutatómunkájáért, másrésztől azok számára is mélyen megszívélendő összegzést ad, akik Kölcsey költői, bölcséleti és politikai életművét megkerülhetetlen értékűként, sőt: új meg új szellemi izgalmak forrásaként tartják számon a magyar századokban.

Költészet, bölcsélet, politika – aligha lennének képesek még egy alakját felidézni a nagyszerű személyiségekben oly gazdag nemzeti múltunknak, ahol ez a hármas tevékenységi irány oly karakteres – és korjellemzően, tehát: *emelkedetten tragikus* – szereppé tudott volna összeállni, mint Kölcseynél; és biztosan nem tudnánk megnevezni még egy olyan közszereplőjét az utóbbi, mondjuk csak ki: rendszerváltoztató évtizedeinknek, mint Kulin Ferenc, akinél az irodalmár és a történész szakmai elkötelezettsége ilyen elhatárolhatatlan összetevője volna a *közszereplő értelmiségi* morális attitűdjének; és akinél a személyiség dilemmáinak filozófiája, ha a maga kifejezési formáit keresi, nem ártall olykor átváltani a szépirodalom dimenzióiba sem.

Szerző és „témája” nem véletlenül talált egymásra: Kulinnak már a legkorábbi irataiban is találkozunk Kölcsey műveivel és szellemalakjával; a romantika és a reformkor nagyjainak tüzetes tanulmányozása során mindinkább Kölcsey lett a példa és hivatkozási alap; életművének mind alaposabb ismerete, illetve a Kölcsey-filológia új eredményei olyan témák sorát hozta elő, amiknek a feldolgozása természetesen az utókor romantika-tudatát és reformkor-ismeretét is felülírja. Ne tekintsük pleonazmusnak, hogy nagyjából ugyanazt a történelmi szakaszt egyszerre jelöljük a *romantika* és a *reformkor* terminusaival: múltunkban az esztétikum és a historikum talán soha így nem vágott egybe, mint ekkor, ami megint csak azt jelenti, hogy ide összpontosulnak a további korjelző szembeállítások és egybeesések: álmodozás és tettekrevalóság, élmény és alkotás, az erkölcsi jó, azaz az erény mint parancs és a boldogság utáni vágy kettőssége, szabadság és megkötöttség, felvilágosultság és konzervativizmus, individualitás és közösségi ethosz, és természetesen „haza és haladás”... „Mögöttük”, vagyis mélyükben a lényeg: a *személyiség autonómiája* – annak összetevői, megközelíthetőségei, dilemmái.

Mindezekhez Kulinnak van „nyelve”, ami azért hangsúlyozandó, mert ez a „nyelv” – értsük rajta többfajta beszédmód harmonikus elegyét – korántsem magától értetődő

* A kétszáz éves Hymnus költője. Utószó. Magyar Napló Kiadó, 2023

adomány. Ehhez személyiségformáló évtizedekre volt szükség. S olykor bizony különösen stimuláló közéleti-morális izgalmakra; ilyen esetekben a pontos és célratörő mondatsor hirtelen megtelik érzelmi feszültséggel, ihlettel, ami azt jelenti, hogy nem (annyira) a szerzői akarat, hanem (inkább) a nyelvbe költözött psziché fogalmaz. A mindenkori beszédmód közérzet-jelzés is, mi más is lehetne, a helyzetekben önmagát kinyilvánító idő lenyomata, sikerek és a kudarckok elegye, veszteségeké és megajándékozottságé. De mindig a *magyar értelmiségi elit* legfelső vonulatában. Szakíróként is, politikusként is. Illusztrációként csupán két bekezdéstörödéket idézek nagy líra-tanulmányának *Himnusz*t elemző szakaszából, úgy érzem itt (is) a személyiség maga fogalmaz és nem a szakíró vagy a stilisztá, ráadásul egy nagyon is nehéz eszmetörténeti dilemma kényszeríti a tisztázást: „A kollektív éntudat elsajátítása a személyiség által – ha nem érdekből vagy kényszerből, hanem az egyén erkölcsi szükségletének parancsára, szabad elhatározásból történik – nemcsak a hasonló, de a hasonlított etikusságát is feltételezi. Személyiség-lélektani szempontból azért szükségszerű, hogy az azonosulás tárgyául választott közösség büntelen legyen, más szóval ezért is kell a büntelenség eszméjének a *Himnusz* sarkalatos tételévé válnia... Igaz, Kölcsey nem érinti az individuumba vonatkozó eredendő bűn dogmatikai koncepcióját, de hazafias költészetünk ’nemzeti bűn’-felfogásával szemben, nem is engedi meg annak kiterjesztését a nemzeti közösségre.” Biztos, hogy az elfogultság (azaz a sorsközösség érzete) diktálja, ha még azt is állítom, hogy miként Kölcsey nemzeti imává rangosodott költeményének, úgy az arról való beszéd itteni mondatainak »ductusa« is a *magyar protestantizmus*.

Nem találnám méltónak magunkhoz, ha alakoskodni próbálnék, ha leplezni próbálnám aényt, hogy Kulin Ferencsel (naptári pontossággal) *hatvan éve* ismertük meg egymást. Első találkozásunk helye is bizvást tekinthető jelképesnek: a régi Széchényi Könyvtár folyóiratolvasója volt ez a Nemzeti Múzeum épületében, a hátsó traktusban, ahol a tavaszvégi-őszeleji délutánokat oly emelkedetté hangolta átellenből a Rádió kórusának állandó skálázása. Akkori megmosolyogtató szerepkettősünk: én külön engedéllyel tanulmányi versenyre készülő végzős gimnazista voltam, ő meg az egyetem kezdetére váró szürke köpenyes segédmunkás, aki tisztelettudóan végrehajtja az „olvasó” kis cédulákon hozzá érkező lapigényléseit. Nemcsak az enyéimet persze, hanem az ablak melletti külön kisasztaloknál órákon át leszegett fejjel vonalas iskolai irkába jegyzetelő Moldova Györgyét, meg a kötetek tucatjaiba éppen csak belenéző Hamvas Béláét is. Ebben a hatvan évben életünk és pályánk szorosan egymás mellett futott, gyakran ugyanabban a szakmai és közéleti térben, sőt egymás iránti baráti kapcsolatunkat még – több generációt befogó – familiáris nexusok is erősítik. Bár indulati alkatunk és ítélezési mechanizmusunk, stiláris hajlamaink és érdeklődési köreink meglehetősen eltérőek, morális felfogásunk és spirituális elkötelezettségünk nagyon is hasonló. Olyannyira, hogy a magam életrajzát képtelen volnék Kulin folyamatos jelenléte nélkül számba venni, sőt értelmezni. Helyszínek és intézmények, konfliktusok és állásfoglalások, privát és közemberi viszonyok tömege kínálkozik fel a közös emlékezet mélyéből, amiket – mi tagadás – csöndes melankó-

liával színez át az a tény és tudat, hogy mind kevesebbekkel oszthatjuk meg őket. Legalábbis, ami a kortársakat illeti.

Mindezekon meditatálva és Kulin legújabb kötetének bemutatásán, mint „műfaji és stílus-problémán” merengve sem találhattam volna jobb megszólalási inspirációt, mint egy merő véletlenségből elem kerülő félszázados dokumentumot. Egy „különlenyomat” volna ez az *Irodalomtörténet* című szakfolyóirat (alapítási év 1912, új folyam: 1969.) 1971. 4. számából. (Alighanem ma már a „különlenyomat” szó megértéséhez is a Google-ra van szüksége az ifjabb olvasók zömének, ha egyáltalán vannak még „effélék”...) Ez a harminc lapos „klny.” egy egész napos romantika-vita dokumentációja, ami az ELTE-n zajlott le és Wéber Antal bevezető előadását követte. S amin jelen volt a szakma (akkori) legjava, mondhatni a maga tudományos és (persze nem direkt módon megnyilvánuló) ideológiai árnyaltságával. Messzire vezetne, ha megkísérelnénk rekonstruálni ennek a diskurzusnak a politikai és szellemtörténeti mögöttesét az irodalom- és történettudomány akkori kül- és belviszonyai között, súlyosan korjellemző apróságként említve pl. azt aényt, hogy Pándi Páléknak még Lukács Györgyöt is sikerült megszólalásra bírniuk. Pándi Pál volt természetesen ennek az eseménynek a szervezője (és alighanem Aczél előtt a garanciája...), az a Pándi, aki Kulin tanszékvezetője volt évtizedekig, amely ténynek szintén megvannak a nagyon is nyomós hatáselemei Kulin sorsának alakulásában. Tehát jelen van a szakma: Keresztury és Horváth Károly, Taxner, B. Mészáros Vilma és Tamás Anna, Mezei Márta, Hermann István, Baróti Dezső, Oltványi, Nacsády, Fenyő stb. A meghatározó tudósok közül egyedül (s éppen a legjelentősebb Kölcssey-kutató) Szauder hiányzik, generációnkat Szörényi, Kerényi és Agárdi képviseli. Kulin „abstract”-ja – hadd éljek divatszóval megint – másfél oldal, lényegében egyetlen állítás, azaz válasz arra a kérdésre, hogy mi is a romantika lényege. A modern kor legértékesebb vívmánya, egy új tudatminőség: az *autonóm individuum eszméje*. „A romantikát olyan – történelmi és pszichikai tényezők által kialakított – *tudatminőségnek* tartom, amelynek meghatározó jegyét a művészeteken kívül: lét és tudat kölcsönhatásának, kapcsolatának módjában, a tudat sajátos magatartás-formáiban kell keresnünk.” Ennyi. De emögött – s remélem nem a visszatekintő barát elfogultsága mondatja ezt velem – ott van a magyar felvilágosodás és reformkor teljes szépirodalma meg a klasszikus német filozófia alapműveinek ismerete Kanttól Fichtén és Schellingén át Hegelig. Nem ok nélkül mondhatta az új nemzedék egyik titkos mestere, akit a hatalom soha nem engedett pozícióközelbe, Martinkó András, hogy az elhangzott vélemények között „különösen Kulin Ferencé érdemel figyelmet”.

Ez az akkori állítása Kulinnak – mondhatjuk a régi szóhasználattal – „radikális meghaladása” volt mind a kései pozitivistáknak, mind a marxizáló álláspontoknak. Némely ortodox hallgatókban alighanem még a „szubjektív idealizmus” rém- illetve vádképe is felmerülhetett... Tehát: historizálás helyett eszmetörténeti horizont, amit természetesen a koreszméktől áthatott szépirodalom közvetít a korabeli és későbbi befogadás felé. Magánvéleményként hangsúlyozom, hogy eszmetörténeti bravúrnak tartom, ahogy ebbe a „kiterjesztett” szubjektum felfogásba beleépíteni, azaz integrálni tudja

a nemzeti elkötelezettséget. Szintén Kölcseyről szólva állítja, de kiterjeszhetően másokra is, akár napjainkig (és sokunkig...), hogy „a nemzeti problematikát tekinti sorsa és jelleme legnagyobb erőpróbájának.” Azaz a címszavak együttállása: nemzet – sors – jellem. Ez az álláspont, ami számos dolgozatban nyer majd bővebb kifejtést, szintén igen korán megjelenik. Emlékezetem szerint a Fialat Írók 1978-as lakiteleki nemzet-konferenciáján kelt először vitát vele azáltal, hogy maga teszi kérdéssé Szilágyi Ákosnak ott elhangzott véleményét, amely polémia azután az „értékközpontú nemzettudat versus nemzetközpontú értéktudat” ellentétéként szimplifikálódott.

Újraolvasva Kulin régebbi írásait szeretnék még egyszer rámutatni egyes felismeréseinek *nonkonformitására*. Ezt a megjegyzést üzenetnek is szánom: azoknak, akik a politikai megosztottság keltette személyeskedések során hajlamosak volt Kulin olykor konformistának bélyegezni, nagyon is többféle tartalmat értve ezen a szó. Amiként a művelődéstörténetben az individualitás hangsúlyozása, ugyanolyan provokatív volt a hetvenes-nyolcvanas években Kulin – bölcséletet, történelmet, antropológiát, sőt szociológiát egyeztető – nemzetfelfogása is. És ezzel nemcsak nyílt – írásos – vitát vállal a kor oly súlyos politikai hozadékú Molnár Erik–Király István konfrontációjával, elutasítván mind a „cselekvő hazafiság”, mind a „függetlenségi idea”, mind „a kurucos-szabadságharcos örökség” „frázissá koptatott fogalmait”, hanem ajánlatot is tesz ezek együttes „meghaladására”. Ami persze igazából a diszkrét kiiktatásukat jelenti a számára belakhatóként kijelölt és ajánlott szellemi térből. A „határkijelölés” egyértelmű, s még ma is fejet hajthatunk olvasva ezeket a mondatokat a Mozgó Világban, a lap elpusztítása előtti pillanatból (1983). A tanulmány így kezdődik: „II. József császár reformkísérleteinek magyarországi kudarcra óta valamennyi hatalomra jutott politikai erő sorsa egyetlen tekintetben szolgál közös tanulsággal: bármilyen elv igazolja is az uralom legitimitását, tevékenységének határfoka nem utolsó sorban attól függ, mennyire és hogyan képes felszabadítani a nemzeti tudatban és érületben felhalmozódó energiákat.” Majd: „[a] nemzeti kérdéshez való viszony tisztázása mindenkor elsőrendű hatalmi-politikai szükséglet.” Ezek a mondatok fenntartják, sőt fölerősítik azt az igénybejelentést, amit a hatalomnak pontosan érzékelnie kellett már ama lakiteleki felszólalásában is, ahol csak a látszat volt valamiféle nemzedéki véleménykülönbség. (Alighanem az akkori Szilágyi Ákos számára is meglepetés lehet, hogy ellenzéki-néptribunusi szerepvállalásának ideológiáját a történelem utólag azokéval hozta közös nevezőre, akik ellen akkortájt ágált a pulpituson...) Amikor Kulin Lakiteleken a hatalom „elsajátításának” követelményét mint a demokratikus jövő zálogát határozta meg, valószínűleg minden otlévő a *hatalom, „kisajátítását”* értette rajta. Talán nem is egészen véletlenül... S ha tovább színezzük ezt az *aktuálpolitikai* súlyú nemzet-felfogást a Kulin által felismert és összegyűjtött „egyéb” *historiai* elemekkel (pl. a Széchenyi és Kölcsey nevéhez egyaránt köthető „pszichológiai érdekű” nemzetvízióval), akkor egy olyan radikális politikai véleménnyel lesz dolgunk, ami a „létező” magyarországi „szocializmus” alapelveit tagadja meg, hamis és látszatos „internacionalizmusát”, 1956 leverésével definiált legitimitását éppen úgy, mint olyan efemer hitelveit, mint a „néppártiság” vagy a „re-

formkészség” vagy az „európai orientáció” stb. Mindenesetre állítható, hogy Kulin, amilyen nyitott reálpolitikusi-pedagógusi alkat, olyan határozott teoretikus-ideológus vitapartnere Pándinak és Királynak, meg az általuk (is) képviselt Aczél-i „hatalomvédte szellemi belsőségnek”, éppen úgy, mint szakmai ügyekben az általa mélyesen tisztelt Sötér Istvánnak vagy Szauder Józsefnek.

Végigolvasva ezt a – részleteiben természetesen már évtizedek óta számon tartott – nagyszabású Kölcsey-összegzést, hozzá nézve Kulin egyéb értekezéseit Kazinczytól Aranyig és Liszt Ferenc-től Adyig meg Illyésig, a jó féltucatnyi nemzet-tanulmányt, a sajátos szakmai interjúkat, ahol Kulin a Magyar Művészet főszerkesztőjeként kérdez, sőt bele-belenézve a politikusi évtizedeinek írott anyagaiba is (ezek is adhatnak leckét és megszívelendőt mind a politikatörténetnek, mind egy majdan megírandó alapos Kulin-pályaképnek) – mindezek alapján lefegyverző az *egyneműsége* ennek a tudományos életműnek. Egynemű, mégis merő szellemi izgalom, folyamatos szemhatár-bővülés, tudomásulvétel és radikalizmus. Ha élhetek újra a listázás kétes technológiájával, tanulmányait ott tartom számon, ahol a korábbiak közül, természetesen Horváth János után, a háború előtti Waldapfelét, Sötérét, majd a későbbiekből Orosz Lászlóét, Csetriét, Lukácsyét, Julowét, Tarnaiét, Martinkóét, némely darabjaiban (a politikailag csillapultabb) Pándiét stb. Kortársai közül a legkiemelkedőbbek galériájába tartozik: Szörényi, Dávidházi, Szilágyi Márton, S. Varga Pál.

Egy utószónak nem lehet feladata, hogy részletekbe menően ismertesse az ajánlott művet, különösen nem az olyasfajta méltatásnak, amelyet a helyzet arra készít, hogy egy ünnepi, azaz *ünneplő pályakép fragmentumaihoz* igazítsa megjegyzéseit. Jóllehet a szerző számára az lenne az igazán megtisztelő, ha legalább a fontosabb szakmai korpuszokat alaposabban bemutatnánk. Úgy gondolom, jegyzem meg jelzésként, hogy egy markánsan újszerű – „akadémiai” – Kölcsey-pályakép, írja meg bárki, nem mellőzheti Kulin nagy tanulmányát a költő lírájának alakulástörténetéről, hadd ne mondjam: „fejlődéséről” (1984), ugyanígy a bámulatós műveltséganyagot feldolgozó, mégis szuverén szellemiségű liberalizmus-dolgozatot (1999), valamint azt a mesteri elemzést sem, melynek címe: Kölcsey Ferenc *Töredékek a vallásról* című tanulmányának eszmetörténeti helye (1990).

Hadd nyissak tehát az elemzések helyett egy olyan bekezdést, amelyre a tanulmányok létrejöttének dátumai, a most említettek is, meg a többi féltucaté is, készítet. Ugyanis ezek az „évszámok” sajátos, külön jelentéssel árnyalják a szakszövegek mondanóit. És ennek a jelentéstöbbletnek esetenként mára már történelmi értelmezhetősége is lehet. „A szónak hatalma van...” – olvassuk Kulin Kölcsey-drámájában. A mindenkori remény szava ez, meg a vereségek utáni utolsó kapaszkodóé. De vajon a szó meddig a „beszéd”, és honnan már a „kibeszélés”? A mérvadó válaszhoz nyugtáznunk kell azt, hogy az előttünk lévő könyv – szakmai önértékein túl – életrajzi és kortörténeti dokumentáció is egyben. A kérdés merituma nyilván az, hogy miféle összefüggés észlelhető (ha egyáltalán...) az egyes szövegek és azok létrejöttének konkrét „időbelisége” között. Azaz: a közéleti események nem készítetik-e az allegorizálás felé való elmozdulásra a tudományos témaválasztást? Vagy azt a drámai művet, ami

oly izgalmasan színezi át az előtte meg utána papírra vetett szakműveket? Summázva: a politikával összeshővödő, annak állandó mozgásától függetlenedni képtelen – magánemberi – közérzetnek mennyire van kiszolgáltatva a tudományos témaválasztás és kidolgozás? Szerepek dilemmái vagy szerepek harmóniája?

Kulin élettrajza a legkülönösebbek, eseményekben leggazdagabbak egyike a rendszerváltás körüli évtizedek magyar értelmiségi pályaképei között. Nem dolgozunk per-se, hogy mérlegelni próbáljuk az adott személyiségelemek vagy a véletlenek, akár a kialakult kapcsolati tőkének szerepét egyes funkcióinak, sőt stallumainak betöltésekör. Kollégaként tanúsíthatom többek közt rátermettségét az egyetemi oktatásban (1971-2007), a *Mozgó Világ* szerkesztése során (1975-83) és a Kölcsey Intézet (2002) élén. Szellemi és politikai képességeit, kommunikációs készségét az a villámkarrier is bizonyítja – ez is személyes tapasztalatom –, amivel „kívülállóként” egy-két hónap alatt „betört” a „lakitelekiek” közé, a Magyar Demokrata Fórum vezető grémiumába, majd taktikai érzékét, amivel onnan Antall József közvetlen politikai környezetébe. És így jutott parlamenti politikusként az elérhető legmagasabb pozícióba, a legnagyobb kormánypárt frakcióvezetői tisztségéhez. (Emlékezetes estét töltöttem vele képviselőházi irodájában, olykor elnyúlva egy kopottas heverőn, ami nem sokkal előbb még Kádár János délutáni sziesztaasztát biztosította.) Az 1996 utáni néppárti politizálása volt kettőnk legsúlyosabb és leghosszabb ideig tartó konfliktusának forrása. Ezt követően munkahelye volt Mádl Ferenc elnöki hivatala, ahol társadalom-politikai főosztályvezetőként dolgozott (2000-2002), később főtanácsadóként az Illyés archívumban (2003), majd tanszékvezető és dékán lett a Károlyi Gáspár Református Egyetemen (2005-2008), valamint alapító főszerkesztője a Magyar Művészetnek, a Magyar Művészeti Akadémia elméleti folyóiratának (2013-2020). ELTE-s éve alatt szerkesztette a *Jelenlétet*, a rendszerváltozás pillanatában a Magyar Naplót (1989-90).

Ennyit futtában és ezt is csak azért kellett összeszednem, hogy két tanulságot levonhassak. Az egyik az, és itt visszautalok munkáinak a „datálására”, hogy a legeltérőbb közéleti szerepei során és a legkülönbözőbb politikai küzdelmek idején is *folyamatosan* írta tudományos dolgozatait. Egyik tevékenységi forma sem volt időleges „pótcselekvés” nála, vagy erőgyűjtés, nevezzük bárhogy. Tudományosan a „legsűrűbb” időszak éppen a *Mozgó* vége és a közvetlenül rákövetkező pár év (1980-85), meg az ezredforduló (1999-2003) volt, vagyis éppen a politikai „zord idők” éveit. S mindig a politikai küzdelmek frontvonalában. A szerep- és státuszváltozatok másik tanulságát inkább személyes hozadékként tudnám megjelölni. Távoll álljon tőlem – távoll is van – a pszichologizálás, de biztos vagyok abban, hogy kivételes nyitottságának, állandó mérlegelő figyelmének, és a – mondhatni „zsigeri” – feladatvállaló *polgári etikának* a következménye az, hogy a legeltérőbb helyekről és helyzetekből is hosszabb távon kamatozó ismereteket halmozott fel. Bölcsészeti – irodalmi és filozófiai –, valamint zenei tudása így, zömmel közéleti tevékenysége során gazdagodott folyamatosan: a társadalom- és egyházpolitika, az oktatásszervezés, a jogtörténet és jogfilozófia, a gazdaság-, a pénz- és a külügy, a képzőművészet, a szociológia személyesen megta-

pasztalt területeiről. Mindez természetesen együtt jár a legkülönbözőbb szakirodalmi „anyagismerettel” is. Különösen kiemelendő művészetpolitikai tevékenysége az utóbbi évtizedben a Magyar Művészet élén: itt, mondhatni, s ez nem túlzás, „egyszemélyben” végezte azt, ami a Magyar Művészeti Akadémia erre akkreditált intézményeinek dolga lenne vagy lett volna. A folyóirat tematikus számainak meghatározása önmagában is jelentős szellemi teljesítmény, de az sem lebecsülendő, hogy sok tucatnyi fiatal vagy a szakmájából kirekesztődött tudóst és művészt „hozott helyzetbe”. Biztos, hogy pozitív személyiségjegyeinek egyik legmarkánsabbja, a „másik” iránti figyelem lehet a mögöttese annak a „kapcsolati hálónak”, amit nemcsak barátai, hanem közéleti ellenfelei is elismeréssel nyugtázhatnak. Írásaiban és beszélgetéseink során a magyar szellem *legjelesebbeinek* nevei térnek vissza meg vissza, s ezek nem afféle társasági kapcsolatok, hanem súlyos életművek alapos áttanulmányozásához kötődnek. Tellér Gyula, Jankovics Marcell, Miskolczi Ambrus, Szabados Árpád, Kocsis Zoltán, Bogár László, John Lukács, Schrammel Imre, Gergely András, Gyulai Líviusz, Pethő Bertalan, Monostori Imre, Orosz István, Andrásfalvy Bertalan, Szűcs Ferenc, Dávid Katalin, Vályi Nagy Ferenc, Freund Tamás, Vásáry Tamás, Jelenits István, Szöcs Géza, Szabad György, Buji Ferenc, Antall József, Schlett István, Vass Csaba, Matolcsy György... Számára elsősorban a művek értéke számít: aligha tudnék megnevezni olyan szereplőket a politikailag vele-velünk ellentétes oldalon, akiknél ne találna számontartásra érdemes értékeket, ha azok valóban létrejöttek.

Beszámolóm-méltatásom zárószakasza mi más is lehetne, mint válaszkísérlet arra az előbbieken már többször érintett kérdésre, miszerint: mi is a „viszonya” Kulin Ferencnél – életében és életművében – a közéleti tevékenységnek és a szellemi alkotásnak? Azaz, hogy egy – a lehetséges határokig – kiérlelt egységes individuum-szerkezet hogyan tud úrrá lenni a folyamatosan és a legkülönbözőbb irányokból érkező kihívásokon, amelyek hol ezt, hol azt a személyiségelemet célozzák meg. Nyilvánvaló, hogy a szaktudományos érdeknél és érdeklődésnél erősebb kapcsolat fűzi Kulin a *Himnusz* költőjéhez, olyan *idolra és médiumra* lelt benne kései kamaszkora és kora ifjúsága idején, aminek okait csak találgathatjuk, de az biztos, hogy akkor még (a hatvanas-hetvenes években) különösebb ideológiai motivációk vagy életrajzi párhuzamok sugalmazásáról nem lehetett szó. Utóbb persze „kínálkozóak” az olyasféle témák, mint K. és a liberalizmus, K. és az Akadémia vagy K. „a gondolkodó politikus”. Különösen akkor, ha megírás idejüket a honi politikatörténet számegyenesén is megjelöljük.

Lássunk egy idézetet a liberalizmus-értekezésből, mely szövegrészletben a szerző mintegy eléje megy a tudományellenes „történelmi aktualizálás” vádjának: „Tisztaban vagyunk azzal, hogy e bölcséleti előfeltevés elfogadásával magunkra vonhatjuk a történetietlenség vádját. Hiszen a »fenyegetettség élmény« és a »létkockázat« fogalmainak ontológiai értelmű használatával olyan szemléleti elemeket csempészünk a 19. századi szabadelvűség tanulmányozásába, amelyek csak a 20. századi világtörténelem tapasztalatainak birtokában formálódhattak ki. A várható vádra kérdéssel válaszolunk. Azok a világfolyamatok, amelyeket a »szekularizáció«, az »individu-

alizáció« és a »globalizáció« fogalmi jelölnek, vajon elválaszthatók-e azoktól az eszmétörténeti (»szellemtörténeti«) eseményektől, amelyek a liberalizmus térhódításának voltak a fejezetei? És ezek az »-izációk« – napjainkra kifejtett formájukban – vajon nem saját természetük törvényei szerint juttatták el az emberiséget a korlátlan szabadság és a halálos fenyegetettség egyidejű élmény- és létállapotába?!» A tanulmány 1999-ben jelent meg, ám nem hinném, hogy a nagyon is erőteljes napi politikai események sora lenne létrejöttének fő motívuma. 1999-et írtunk: az első, és hangsúlyozva mondom: súlyos koalíciós terhek alatt kormányozni kísérő, a rendszerváltozás legelső szakaszának a nemzetpolitikai elkötelezettségét vállalni óhajtó, és a politika „mögöttesében” lelepleződött „ballib” restauráció négy évét korrigálni próbáló Fidesz-éra kezdete volt, amikor a vezető kormánypártnak még a maga konzervatív-nemzeti ideológiái irányba történő fordulatát, azaz: önmegújulását is stabilizálnia kellett a kollektív pszichében. És ehhez még azt is hozzátehetem, hogy a Kőlcsey-dolgozat szerzőjének (talán egyetlen) komoly politikai kudarcra is ezekre a kései kilencvenes évekre tehető. A felvett tudományos téma mégsem vált valamiféle „ki-beszélés” alkalmává, noha olyan stiláris elemek, mint pl. a többszám első személy használata vagy a kérdések retorikus emfázisa utalhat a felfokozott személyességre, illetve annak belső kontrolljára. Nem az alkalom egyedisége a szerzői ihletforrás, hanem a *folyamatok tettenérésének* logikája és felhívó ereje.

Az, ami ebben a konkrét kérdésben mélységesen aktuálpolitikai üzenet, az nem más, mint ami majd a 2010-es évektől lesz össznemzeti élmény, sőt idestova „lózung”, részeseként a *konzervatív Európa* kollektív felismerésének, ami a harmadik évezred elején már képtelen leplezni önmagát: a tizennyolcadik század végének ideológiai fordulata nemcsak a szabadságészme „lehető teljességének” megfogalmazódása, hanem az európai civilizáció görög-keresztény léttudatának szóló háríthatatlan hadüzenet is. Nem állom meg, hogy ne idézzem ennek a – hadd mondjam – *szakmai emelkedettségnek* egy igen korai megnyilvánulását, ama többször hivatkozott 1978-as lakiteleki felszólamlás summázatából, ha tetszik, publicisztikus, „szószékiek és kollektivisták” zárószakaszából, ahol – ma már halvány ironikus mosolyt kelt, ahogy – a patrióta emelkedettség (még) küszködik a „lukácsianus” beszédmóddal: „Mi is hát a mi felelősségünk? Megmenteni, ápolni és továbbfejleszteni a nemzeteszme történelmi hagyatékából azokat a tartalmakat, amelyek közvetlenül képesek az ember individuális és nembeli lényege között, a hétköznapi praxis és egy etikai-politikai teológia között, a földrajzi-etnikai és kultúrtörténeti partikularitás és ezeket a nemzeti jellegben megszüntetve megőrző különösség között.”

Befejezésül megint egy „talált tárgy” önkéntelen és öntudatlan tanúskodását hívom „partneri” támogatásként. Kulin 1987. október 23-án dedikált drámakötetnek, melynek elhíresült címe: *A bukásunk lesz a vesztetek*, lapjai közé azidőt egy összehajtogatott újságot csúsztattam be emlékeztetőként. Az újság, az Egyetemi Lapok 1987. február 2-i száma, ma már a sárga színével is üzen, ahogy a dedikáció dátuma, amelyben a 23-as számot a szerző piros tollal jegyezte. Ó, a régi újság! Ki tudta, hogy a tudósítás miről fog tanúskodni majd? Hogy a hírből mikorra lesz

valami „más”? Egy régi hírlap a maga suta esetlegességeivel – mint tűpontos vezetőfény a múlt sötétjébe... Vendégünk, olvasom, Szkárosi Endre és Grósz Károly, Gyurgyák János szerkesztő és a szovjet nagykövet, Berecz János és Pozsgay Imre, és Richard von Weizesacker, az NSZK elnöke, szerzőnk Röhrig Géza, Tóth Krisztina, Kemény István..., íme egy hosszú nekrológ Pándi Pálról (hibás szerzői névjelöléssel), íme a javakorabeli Soros György portréja, aki meglátogatta a Ménesi úti jogász szakkollégiumot, s aki „Viszontlátásra” köszöntéssel búcsúzott a „Madzsar-villa lakóitól”, s lám egy „eseményfeltáró” találkozáson mindazok, akik harminc évvel „ezelőtt” részesei voltak az MSZMP újraalapításának (helyesen: megalapításának), meghalt barátunk a fonetikus Polonyi Szűcs Szilárd, tudományos konferencia az 1957 utáni „konszolidációról”, és a 8 lapból egy teljes kolumna „Kulin”...

A lap – közös munkahelyünk „fóruma” – arról ad hírt egy hosszú interjúval és egy még terjedelmes darab-részlettel, hogy Kulin Ferenc tanár úr Kölcsey-drámája a Ruszt József kezdeményezte zalaegerszegi színházi fórumon megkapta „a legjobb műnek járó Shakespeare Vilmos-díjat”. Az interjú, miközben a leghatározottabban bírálja a kulturális politikát, ajánlást tesz a dráma értelmezésére. Kölcseyék tudták: „ha a felhalmozott történelmi adósságot rövid időn belül nem törlesztik, a katasztrófa elkerülhetetlen.” Ugyanakkor „mindannyiu(n)kban” ott a szkepszis, egy esetleges „rossz fordulatból való félelem.” Mit tettek tehát „ők”, mit közvetít a dráma? Azt, hogy „[e]z a helyzet csak akkor viselhető el, ha az individuum szellemi energiái által hérosszá növeli magát; illúziótlan heroizmus nem védelmet keres, nem magába fordul, nem kivonul, hanem, ha kell visszavonultan, de figyelmesen, befelé építkezik, várni tud, hogy a véletlenszerűen adódó alkalmat felismerhesse, és akkor cselekedhessen. Nem a lét értelmetlenségén, önnön lehetőségeinek korlátozottságán töpreng, hanem mindezek felismerésével és elfogadásával vállalja a játszmát, ami adatott.” 1987 februárjában nyilatkozta ezt a színműíró és ekkor olvashattuk ezt, és ezzel a lelünkbe elvermelt tettekészséggel fogadtuk Csurka István meghívását valamikor az őszelőn Czakó Gábor barátunk nagy lakásbuliján, hogy „Fiuk, szeptember 27-én Lakiteleken Lezsák kertjében összejövünk néhányan, gyertek ti is, van mit megbeszélni, egy földúton kell bejönni a sátorhoz...” Ez az 1987-es dátum számunkra az 1983-at is jelentette. A darab végén az áll, a nyomtatásban, hogy „Budakalászsztentistvántelep, 1983. december 31.” A Mozgó Világ decemberi száma már készen volt, amikor betiltották. Akkor is I. Ferenc uralkodott, meg a félbolond V. Ferdinánd, meg Metternich, mint négy év múlva, mint mindig... Meg a Ferst Leopoldok, meg a Wirkner Lajosok, az örök ügynökök... Allegória? Rejtőzködő önportré? Egy történelmi maszkarál jelenései? A sunyizó kibeszélés szcenikája: milyen jó a lengyeliséget elnyomó oroszokat utálni 1831-ben, meg egyáltalán a lengyeleket emlegetni akkor, ahogy most is...

Tehát kibeszélés vagy feltárás? Ez a kérdés már 2023-ban íródik le. Míg a szemünk ott az 1831-es és 1983-as mondatokon. Mi is lesz, ha az új eszmék győznek? Akkor „majd kellő önmérséklettel magukhoz igazítják a világ szerkezetét.” Igen?

FÁBIÁN LÁSZLÓ

A keselyű néma árnyéka

KÍSÉRTÉSEK KORA

III. (BEFEJZŐ) RÉSZ

(lendületes és heves volt Jiftah történeti okfejtése, hivatkozása az elmúlt századokra, ami dehogyan volt status quo, azaz ezek jól hangzó ötletek, semmi esetre sem visszamenőleges érvek, arról a csúsztatásról nem beszélve, miszerint az emoreusoktól a földet nem is ők, hanem Jahve rabolta el; csoda volna, ha ezen a helyen nem tért volna ki annak tudatosítására, hogy ez a föld, vagyis az Ígéret Földje ab ovo JHWH tulajdona volt, Izrael a szövetség fejében kapta tőle, ám akkor meg minek volt a háborúskodás, még ha Jiftah igyekezett is azt békés szándékú átvonulássá eufemizálni? föltehetjük – persze – az elfogult krónikásról, hogy őt is elragadta a pátosz, ahogyan a szájhagyomány szintén a legszónokiasabb fordulatokra dramatizálta az üzenetet, a józanság és a tárgyilagosság – úgy tetszik – aligha a krónikák sajátja, mindenkor magukon viselik valós, vagy képzeletbeli megrendelőik ideológiai igényét, ebben az esetben azt, hogy Jiftah bíráként nyomban a helyzet magaslatán találta magát, fizikai, harcászati fölkészültsége nyomban támogatást kapott szellemi és érzelmi fogékonyságától, ekként a magunk misz akadémikusodása, útalatoskodása (*sikkus somen*) nem kisebbítheti a szöveg diplomáciai értékét, például: milyen nagyvonalúan siklott át olyan tényeken, hogy itt akár periziták, de más idegen népek (*ke-kból ha-gójim*) lakhattak, olyanok, akik réges-rég belevesztek az idő (*zeman*) „mélységes mély kútjába”, a feneketlen múltba, magunk is megjegyztük a területről: vérrel áztatott föld, valóban minden irányból szélteben-hosszában átgázoltak rajta föld-éhes népségek, akik azonban nem hivatkozhattak olyan egyezményre, mint Izrael fiai az Örökkévalóval, az ő igaz Istenükkel; ezt próbálja ügyesen enyhíteni Jitah az Ammon király előtt, amikor az ő birtokát pedig Kemos istennek (*kemos 'elohekha*) ajándékként azonosítja – nem mellesleg elismerve ezáltal, hogy Kemos létező (*jes*), ahogyan izgága tudós éles szeme és logikája észreveszi majd egy olyan korban, amelyben a magasztos szavak már olyan aszottan zörögnek, mint annak idején Izrael háztetőin a szárogatott kinyűtt len;

Izrael bírása ezzel az üzenetével távolabbra kívánt mutatni, mint amit egy támadás elhárítása taktikai föladatként jelent; egyszer s mindenkorra népe elidegeníthetetlen jogát ajándékba kapott hazájához – lévén *ez a föld, melyen annyiszor...* szóval, hogy itt alapozta meg és gyakorolja önálló létét, az éteri távlatok, transzcendens dimenziók nagyon is valóságos tereket, értékeket jelentenek, noha semmi esetre sem másokéival szemben; ennek megfelelően teljesítették az Örökkévaló utasítását, átkelve a Jordánon összerakták dicsőségére a köveket, az Úr oltárát, nem vassal faragták ki, de természetből építették, és nem csupán égőáldozatot mutattak be neki, hanem békeáldozatot

csakúgy, ugyanis már Mózes előtt esküt tett a nép: *megtesszük mindazt, amit az Úr mondott, és engedelmesek leszünk!* és ebbe beleértették Kánaán ígérését, a szent föld szent népének, amely ettől fogva *gój qadós*; a hagyomány (*masszora*) ugyanígy tudja;

ugyan Mózes csupán a Piszga tetejéről láthatta az Ígélet Földjét, de JHWH világosan beszélt övéihez: *Most pedig hallgass ó Izráel a rendelésekre és végzésekre* (el-há chukkim veel-há mispátim), *a melyekre én tanítlak titeket, hogy azok szerint cselekedjetek, hogy élhessetek és bemelessetek, és bírassátok a földet, a melyet az Úr, a ti atyáitok Istene ad néktek*, az övéinek mondta a „félő” Isten, a mindenkori, magának „teljes hatalmat fönttartó Él-Eljón, akit megismertetek a Szináj lábánál – létező természetes Uratokként, megtapasztalhattatok fárasztó vonulástok idején, midőn együtt vándorolt veletek „felhőben és tűzoszlopban”; egyúttal kijelentve továbbá, hogy *jegyezd meg magadnak a mit ma parancsolok néked: imé kiüzöm előled az Emoreust, Kananeust, Khittheust, Perizeust, Khivveust, Jebuzeust, vigyázz magadra, nehogy szövetséget köss annak a földnek lakosaival, a melybe bemégy, hogy botránkozásra ne legyen közötted*, másként fogalmazva: óvjad magadat a romlásodra törőktől, mivel egy nép a saját törvényeiben éli meg legteljesebben önmagát –

mindenesetre, inkább a bíra, immár a *vediná jittib*, az ítélőszék feje gondolkodhatott ekképpen, semmint a *kácin*, a bíra a törvény mélységéből, tehát a kánon isteni eredetéből ítélkezik, amely kánon minden esetben a vég, a *qéc* felől fogalmazódik meg, esetünkben és kissé leegyszerűsítve: főleg az apodiktikus jogra hagyatkozva, ha egyáltalán így eshetett meg, mindössze annyit mondok, eshetett így is, ha a Szent, áldott Ő, ekként akarta – akár a radikális új történelemszemlélet ellenére)

Jiftah kifújta magát, miután két követe között okosan megosztotta üzenetét az ammóniak királyához, ne okozzon gondot a pontos közvetítés, mivel minden egyes szónak jelentősége van (ő nem kiálthatott át fennszóval a másik táborba, messze voltak egymástól), némi aggodalommal kísérte őket az ajtóhoz, ahol csatlakozott hozzájuk a türelmesen várakozó ammon követ, együtt indultak a másik tábor felé, Jiftah jó darabig szemmel tartotta zsugorodó alakjukat, látta a fölöttük libegő sötét árnyat, amely hűségesebben követte őket, mint Izrael népe JHWH parancsolatait, magának is érthetetlen módon ezúttal sem érezte baljós jelnek –

(holott valami közönséges, egyrétű eszkatológia szerint akár beleláthatta volna a *qéc*, az *irgalmas végezet* borzongató vagy meghódoló, belenyugvó fátumát mint isteni elrendelést)

az ő szemében, a hosszú éveket a szabad természetben töltő ember számára a keselyű mindössze a környezete szerves, ámbar bizonyos értelemben fölséges jelensége volt, példa a teremtmény tökéletességére, úgy tetszik, minden ízében ezt a tökélyt sugallja; majdhogynem jó kedve támadt, könnyedén lépkedett a hovatovább teljesen lerágott fűben, rá-rálépett egy útjába kerülő lúdposztra, megbarnult aprópöfetegre, gyerekesen „kifüstölte” belőlük érett spóráikat, ami valóban rövid gyermekkorára emlékeztette, valahogy egycsapásra Jahve is a láthatáron túli messzeségbe süllyedt, talán mivel egyetlen viharfölhő (*beav he-ánán*) sem hasított bele az ég fakó kékjébe az Úr állandó, örökre (*leólám*) igazolt jelenléteképpen, mégsem érezte a magárahá-

gyatottság riadalmát, nem kreált a madár jelenlétéből sem metaforát, beírte szimpla valóságosságával, tudván: a világ valósága úgyis Elohim privát tulajdona, neki, az embereknek pusztán az általuk róla alkotott kép marad –

már ha!

hányszor, de hányszor formálta ő is magában ezt a képet, hány meg hány változatát készítette el –

bevallható: mindenkori kedélye szerint színezve –

mindenesetre jól esett a röpké séta, kiszabadította az idegfeszültség béklyójából, a koncentráció nyomasztásából, amellyel – úgy ítélte – teljes választ adott ellenfele arcátlan követelőzésére, magabiztosságot és helyénvaló erélyt mutatott föl olyan pillanatban, amikor az ellenség megalázkodásában reménykedett, már-már behódolási gesztust várt;

ám ez volt, ami a tudatos halogatás ellenére, meg sem fordult a *kácin* fejében, és ő ezt abban a minutumban eltökélte, amikor meghajolt a sanyargatott nép kívánsága előtt, vállalta sorsának intézését, különleges személyi szabadságát beáldozta a nemzet szabadsága, szuverenitása érdekében, már amennyire ez a szuverenitás nem sérti a Mindenhatóét, áldott Ő, akitől minden, ilyenénképpen a szabadság is ered, a kezdet kezdetén, még a világ léte előtt megalapozta, Ádámot és Évát is csak az isteni tudástól tiltotta el, és Izrael fiainak is csupán tíz ajánlással szűkítette mozgásterét –

(akadnak, akik nem átallanak a grandiózus teremtői gesztusból az Örökkévaló abszolút hatalmáról szinte istentelen konzekvenciát levonni – tessenek azt ekként: „a teremtés az abszolút szuverenitás aktsusa volt, mely által az Isten az önmeghatározó létezés érdekében mintegy hozzájárult ahhoz, hogy már ne legyen abszolút – ami az isteni önkifejezés aktsusa”, természetesen Jiftah nem sejtette későbbi korok hamisításait, még az én Jiftah-m sem, aki láthatólag könnyedén mozog más idők, más terek laza szövetei között)

napja jószerivel eltelt azzal, hogy járta a tábor zugait, a szanaszét szorgoskodó vagy pihenő embereket, szóval, személyes megszólítással akarta fölrázni őket az elnyúlt várakozás egykedvűségéből, jóllehet, erre nemigen volt szükség, a harcosokat többnyire lenyűgözte vezérük fáradhatatlannak látszó frissessége, lankadatlan figyelme a legapróbb dolgok iránt is, de kiváltképpen a fegyverzetre, az íjak állapotára vagy a kardok és kések (*sakkin*) élére, a dárdák nyelének tartósságára, közben köntöse valamelyik rejtekéből egyre-másra pisztáciát markolt ki, rágta rendületlenül, vagy oda-lépett egy-egy tűzhöz (*es*) belenézett az edényekbe, mi készül, fordított egyet a nyárson, hogy a hús egyenletesen érje a falatot, inkább dicsért, mint okított, ha mégis, akkor visszafogottan, szerényen, kortyintott valamelyik kéznél lévő gyümölcsborból (*jajin*), ha akadt hozzá kupa (*kos*), de az őrhelyeknél szigorúbbra fogta: elvárta, hogy rend legyen, a váltások kellő ritmusban megtörténjenek, a figyelmet ne terelje el semmiféle zavaró körülmény, észre sem vette, hogy megéhezett, mialatt bejárta a három-négy *iga* nagyságú táborhelyet, amelynek keleti oldalán, lényegében egy terebélyes szikomor alatt jelöltek ki helyet az állatoknak, a hátságok megkötve, a kecskék, juhok szabadon, hogy legelhessenek, amíg van mit, mert elég gyorsan fogyott a fű, pászto-

raiknak ügyelniük kellett, nehogy túlságosan messzire szédelegjenek a tábortól; mivel pedig valóban éhes lett (nem szívesen vallotta volna be, kicsit el is fáradt), visszatért ahhoz a tűzhöz, ahol gödölét forgattak a nyárson, letelepedett a falatozók közé, éles késével kanyarított magának egy darabot a peccsenyéből, tört hozzá a babos árpakenyérből, és jóízűen falatozott; a nap túl járt delelőjén, de mit sem engedett fullasztó melegéből –

az emberek egytől egyig fejükre gyűrt csuklyaként viselték köntösüket, védelmet kerestek a durva textil alatt;

sétája a táborban több volt egyszerű szemlélő levegőzésénél, alaposan megfigyelte a csoportosulásokat (ugye, nem beszélhetünk alakzatokról), elsősorban azok hangadóira, tekintélyesebbjeire koncentrált, némelyikkel szóba is elegyedett, azoknak meghagyta, ha hívhatja őket, jelentkezzenek nála sátrában, hogy fölkészülhessenek a közvetlen föladatakra, egyelőre nem mondta ki, de jelentősebb csapatmozgásokra gondolt, hiszen pontosan tudta, milyen választ várhat az ammoniak királyától, esze ágában sem volt az utolsó pillanatokra hagyni a döntést és következményeinek megszervezését, a jóízű ebéd után szólította is a kiválasztottakat, arra ösztökelte őket, sürgősen rázzák össze a rájuk hallgató embereket, alakítsanak maguk köré egységeket, és a megadott tervnek megfelelően gondoskodjanak majd gyors mozgásukról a célnak megfelelően; meghagyta nekik, napszálltára (*'erebh*) készüljenek el a munkával, és készségben várják újabb parancsát;

a krónikás igencsak lakonikus: *de az Ammon fiainak királya nem hallgatott Jefte szavaira, a melyeket izent neki; Jefte pedig lön az Úrnak lelke, és általméne Gileádon és Manassén, és általméne Gileád Mispén, és Gileád Mispéből fölvonult az Ammon fiai ellen...*

ügyes összefoglalás azok számára, akik a mesélésben a cselekmény menetének haladását sürgetik, vagy netán a krónikás ugyancsak ilyesféle tálalásban hallotta elbeszélni a történeteket (általában minden hagyományozás magabiztosan hiszi nagyvonalú jelentéséről, hogy a legfontosabbakat, a lényegyet mondja el, föl sem merül, mennyire megtévesztő a tárgyilagosságot imitáló szegényes és fölszines beszámoló: vajon a jelenségek képét vagy a lényeg képét adja-e, azt már nem is hangoztatva, hogy minden egyes kornak más és más az igénye múltjának közleményeivel szemben, mi több, a mesélés módját illetően csakúgy), tehát annyi világos, hogy a követek válasza nem okozhatott meglepetést, az ammoniták királya nem a szégyenletes visszafordulás céljából érkezett, az általa provokált ellenvetést semmiképpen nem fogadhatta el, Jiftah pedig előre tudva a választ, váratlan ötlettel – és most ne döntsük el, milyen szerepet játszott ebben JHWH, vagy esetleg Jiftah erős hite – taktikáját az ellenség megkerülésére és hátbatámadására alapozta –

annyi a krónikából mindenképpen kiolvasható, bonyolult manőverről van szó, amit korántsem volt egyszerű az ellenség tudta nélkül végrehajtani –

Jiftah egyetlen rövid nyáréjszakát választott (ugyan mi egyebet tehetett volna?) lebonyolítására, emiatt követelte az előkészítés gyorsaságát, alaposágát, a rendezett,

zökkenőmentes fölvonulás a kezdeményezés esélyét jelenthette a háborús cselekményekben, voltaképpen a támadót szoríthatta védekező helyzetbe olyan terepen, amelyen Izrael fiai mozogtak otthonosabban, ami előnyös volt a hosszú, megerőltető menetelésben, Jiftah azonban maga is jól ismerte a terepet kalandos előéletéből, ahogyan emberei szintén, a csapat élén a *kácin* lépdelt számárháton, emberei két oldalról szorították oszlopba a harcosokat, és itt jöttek jól a még idejében kiemelt vezetők, akik viszonylag zárt egységekben bírták meneteltetni szakaszaikat, leghátul megint Jiftah kipróbált társai noszogatták a lemaradozókat; mindezt olyan emberek hajtották végre, akiknek eladdig fogalmuk sem lehetett a csapatmozgásról, ám – az eredményből kikövetkeztethetően – sikerrel, bizonyára a tábornok meglegedésére;

de talán reményeinek megerősítésére szintén, hogy ezzel a szedett-vedett csapattal eredményeket érhet el a valószínűleg sokkal rendezettebb, netán taktikailag érettebb ellenséggel szemben;

megerkezve új hadállásukba, Jiftah elérkezettnek látta a hálaadás, az ima (*tefillah*), a hálaénekek (*hodajot*) egyelőre nem csendülhettek föl, elárulta volna őket, továbbra is csupán – ahogyan egész vonulásuk háttérzenéjeként – rókák, sakálók rikoltásai hangzottak mindenfelől, de nem terelték el az imádkozó figyelmét céljáról, hogy megköszönje az Örökkévalónak irgalmasságát (*hannun*), megkérlelje: ne fordítsa el az ő szent arcát népéről, álljon melléje, vigye győzelemre végső csatájában, ő meg köszönetét fejezi ki a Szentnek, áldott Ő – ím így: *ha mindenestől kezembe adod az Ammon fiait: akkor valami kijövénd az én házamnak ajtaján előmbe, mikor békében visszatérek az Ammon fiaitól, legyen az Úré, és megáldozom azt egészen égőáldozatul;*

(tisztaban vagyok vele, hogy mai olvasója mesei sztereotípiaként, korhadozó trópusként – népmesei fogadalmak az ördögnek, stb. – minősíti a krónika sorait – megfélemlítve először is arról, hogy koránál fogva – tehát az eredet felől közelítve – sokkal inkább prototípust kell látnunk, semmint az ezt követő ismétlések lekoptatott, elhasznált dramaturgiai expozícióját, noha kétségkívül, ilyen fogadkozás nemigen lehetett egyedülálló az emberiség kapzsi isteneknek kiszolgáltatott korszakaiban, a hoci-nesze leglényegében ateista alkudozásaiban, amire a fogadalom föltételekhez kötése óhatatlan utal, hogy az arra rálicitáló kikötést – *mindenestől* – föl se hozzam, ámbár részemről még csak rejtett vagy kevésbé nyílt szövegkritikával sem próbálkoznék – lévén illetéktelen, azt azonban megkockázatom, az emberáldozat azidőtt többé nem dívott, még az Izsák föláldozására lendült kést állította meg az Úr anyyala (*malak*), tehát maga Jahve, mintegy jelezve: nem kér ismerős többé ebből a barbárságból, sőt a Szinájon parancsolatai – ha tetszik, intelmei – közé beemeli a „Ne ölj!” egyetemleges tiltását, az azóta is egyetemlegesen és folyvást megszegett intést, és Jiftahnak – még ha kezdő volt is bírói hivatalában – gyaníthatóan ismerős volt Ábrahám és fia emblematikus históriája, azaz semmi esetre sem gondolt emberáldozatra, hanem juhait, kecskéit egyikének rituális elégetésére az erre előkészített oltáron, amely föltételezésem – tisztaban vagyok vele – megfoszt egy lehetséges sorstragédia kifogástalannak tetsző – az, mivel etikai jellegű – alapkonfliktusától, ráadásul még mí-

toszromboló, tiszteletlenség az öskönyv megszentelt betűivel szemben, az elme fennhézása a transzcendens hatalma láttán, szellemi perverzió – és még sokáig csattogtathatnám ostoromat saját testemen, szórhatnám a hamut (*piab*) egyre ősz fejemre, de az indulatos, ez időben talán könyörületes és kegyes (*rahum*) vulkán-isten irgalmasságába (*besses*) képzelem Gileád hőstét, Izrael fiainak megfontolt vezérét –

bizony, bizony, ismételten, mondjam-e? koronként megújuló kérdés, vajon a *valásnak kell a morálra támaszkodnia, nem pedig a morálnak a vallásra?* – ilyen radikálisan „veselkedve neki” újra meg újra!

az új hadállás egy éppen csak csörgedező, sekély patakocska völgyét (*afik*) foglalta el csaknem teljes egészében, túlhan, velük szemben az ammoniták még a csönd foszladozó ütemére hortyogtak, mintha a struccok olykor idáig hangzó gyereksírásával kelnének versenyre, a madarak ébredésének töredékes hangzóival vetekednének, ám egyelőre inkább érezni lehetett, semmint látni, hol várja a védőkből lett alattomos támadókat és ellenfeleiket a *nagyszerű halál*, miképpen céloztunk rá fönnebb, ha nem is ennyire közvetlen fenyegetettségben, noha valóban a kitérés esélye nélkül;

Jiftah éppen csak lélegzetvételnyi időt engedélyezett csapatának, annyit, hogy mindenki megkaphassa szükséges adagját a vadfüge borából, amely a haraggal egyetemben fokozza a harcikedvet, feledteti a menetelés fáradtságát, a beosztott parancsnokok a megbeszélt hadrendbe igazították szakaszaikat, a pirkadás legelső, rövid pillanatait várták csupán meg, *és kivonult Jefte az Ammon fiai ellen, hogy hadakozzék velek, és kezébe adta néki azokat az Úr*, amit fordíthatunk úgy, hogy a meglepetés eredményes volt, sokukat levágták, mielőtt álmukból kikecmeregtek volna, közülük is legöbbit a sebesen forgolódo *kácin* kardja, nem hiába azt még Tubalkain kovácsolta a fáma szerint (szerte a világ népeinek mitikus hősei forgattak efféle csodakardot, miért ütnék ki éppen Jiftah kezéből?), ez a váratlanság és gyorsaság azonban nem jelentette azt, hogy megfutamították volna az ellenséget, vezetőik – látva a bajt – hamar tevőikre parancsolták legjobb erőiket, tipratták, vágták, szúrták Izrael fiait, nagy veszteségeket okozva visszaszorították őket az ér túlsó partjára, ahonnan indultak, mögöttük úgy ahogy rendeződhetek a sorok; hasonló rendeződés ráfért a héberek soraira szintén, azokat a rajtaütés heve, átmeneti eredménye zilálta meg, gyakorlatlanságukban sokan azt hitték, meg sem állítják őket a mindent eldöntő győzelemig –

a virradat ellenben mást mutatott, majdhogynem két megtépázott hadsereget, akik pár száz méterről acsarkodnak egymásra, egyelőre nincsenek döntőképességük teljes birtokában, annál biztosabbak viszont az összecsapások folytatásában, amelyek váltakozó sikereket, értékelhető és túlértékelhető eredményeket hoznak – mindkét oldalon rengeteg áldozat fejében; Jiftah magabiztosan pásztázta végig tűzkeresztségen átesett seregét, a sietve az ég magasába ugró nap pedig meglebegtette feje fölött az ismerős árnyat, elgondolkodva nézett föl rá, és majdnem hangosan kimondta:

– akad itt majd dolgod bőséggel, barátom (*haber*) –

magabiztossága ellenére szokatlanul sok keserűség árnyékolta szavait, mintha azok vetekedni próbáltak volna a madár borús jelenésével, azúttal aggasztó szimbolikájával;

a krónika summázata megteveszthet szűkszavúságával a továbbiakat illetően: *és veré őket Aroertől fogva mindaddig, míg mennél Minnithbe, húsz városon át, és egész Abel-Keraminig nagy vérontással, és az Ammon fiai megaláztattak az Izrael fiai előtt?* elegendő a jelzett útvonalat átrajzolni egy részletes térképre, nyomban kitetszik, nem akármilyen cselekményekről szól a beszámoló, hogyan mehetett volna mindez *nagy vérontás*, szörnyű kegyetlenkedések nélkül? Aroertől, az Arnon folyó határvidékétől jócskán föl a Pizsga-hegység lábaiig; Izrael fiai állták a sarat, mindegyre szorították az ammonitákat vissza határuk felé, ám a határon túl többé nem üldözték őket, Jiftah talán visszaemlékezett, maga ismerte el, hogy azt a földet Kemos ajándékozta Ammon fiainak – nekik pedig már többszörösen a vérontás szintén –

(ezredévek múltán nagyszerű kutatók, remek szakemberek pásztázzák fantasztikusan érzékeny eszközeikkel, számítgatják rafinált egyenleteikkel, függvényeikkel, kifinomult statisztikai módszereikkel, szupernóvák távolságának bemérésével fénycsapdák által a világegyetem ím így elérhető zugait – kimondva/elhallgatva – az isteni titok vagy a titokzatos isten után kutakodva – ki-ki tudományos arroganciával vagy elegáns szerénységgel: megértendő mindazt, ami eddig történt, előre jelezni, ami történni fog, kalibrálni a kozmikus életet, azon belül az emberi sorsot, egyelőre kisdéd játékként űrhajót, asztronautákat küldve a közvetlen szomszédságba, de máris győzelmeiket ünnepeelve, föllobogózva, ritka a tárgyilagos visszafogottság az emfatikus önhergeléssel szemben, de kijózanító a figyelmeztetés: *a világűrben, ahol nincs levegő, a zászlók nem lobognak, ami azt sugallja, hogy talán a zászlóállítás és az űrkitatás nem elválaszthatatlan tevékenységek* –

vagyis mindent a maga helyén, ott is megfontoltan, mértéktartóan, ahogy ez a lélegzetnyi kommentár parafrázálja – remélhetőleg nem nyelvbotlasként Jiftah magányos szorongását az élő erőttől elhagyott csatátéren – valahol Kirjatjim és Dibon között az Arnon felé simuló lankán –

róvidesen nyilvánvalóan megérkezik a keselyű ugyancsak, föltehetőleg nem is egyedül, sőt, hollók, szarkák, varjak, darazsak, döglegyek társaságában, hogy elvégezzék rutinföladatukat)

...

ötszázasztendős, háromkarú vén tölgy (persze, tudom, terebint az!) *egyetlen üreg már, a három karját nyújtotta az elszálló estébe (érebh): itt, a tölgy üregében gondolkodik már jóideje Izrael győzedelmes bírása, Gedeon méltó utóda, Gileád fölszabadítója* – szemlélve az elnyugodott borzalmakat, kifordult végtagokat, kicsavart testeket, többé nem *lobognak a kibontott hajfűrtök*, és nem amiatt, mivel már levághatták, hanem mert sártól, vértől, emberi/állati vizelettől csatakosak a szinte földbe fűrődött fejeken, hallgatva a béna csöndet, amelyben hiába várta, nem JHWH hírnöke szólalt meg

Fajó János

German Karginov

(*amar mal'akh*), mint hajdan szólni tudott Debórának, itt néma minden, néma a föld, a levegő és az ég, isteneik belefulladtak ebbe a némaságba, amelyet még a falánk dögevők észér rikogatása, a csontok ropogása sem bír fölszaggatni, orrába akaratlanul, levegő helyett fölszívja a romlás fojtogató bűzét, a gyorsan bomló testnedvek átható páráját, szédül tőle, a kábulat és a tehetetlen fájdalom nyomta bele a fa odvába, ebbe a kétes menedékbe, nem láthatja, nem érzékeli, mögötte tisztos távolságban erdei emberei – tanácstalanul, mint macska az üres éléskamrában, lesik, mikor fordul feléjük, mikor szólítja őket, ezúttal még kiszámíthatatlanabb – vélik – mint bármikor volt, őket a kötelesség szögezte ide, nem a megrendülés, a gyász vagy a kiábrándultság, egykedvűek, érzéketlenek –

a győzedelmes sereg maradéka megroskadva lejjebb egy tisztáson – szó szerint – sebeit nyalogatja, akad belőlük jó pár, kenegeti (jól hangoznak: Gileád balzsamával, de nem), ki-ki belátása szerint faggyúból kotyvasztott kenőccsel, rengeteg errefelé a gyógyfű, egyszerű fekete földdel – kövek alól, elhagyott viperafészkekből kikaparva, friss tevéürülékkel, tépést csinál koszlott rongyaiból, hogy betekerje, próbálja elnyomni fájdalma jajdulásait – tartva az erősebbek megvetésétől, a kevés sértetlenül maradt is szanaszét keresett magának pihenőhelyet, egyik fekvő, másik ülve, aztán fordítva, nincs megfelelő testhelyzet a fáradtság leküzdésére, az izmok, inak ellazítására, a tagok egyengetésére, pláne szabadulásra a lélekre rakódott kérgektől; az érzelmesebbje barátait, közelebbi társait keresi, kérdezősködik, rezdületlen arcokba bámul, csöndes ötömmel nyugtázza, ha sikerrel jár, keservesen fölcuklik, ha nyilvánvaló a veszteség, de nem ez a csekély mozgás a jellemző, még csak a sebtiben összeszedett fegyverek, értékesebb ruhadarabok, egyéb kacatok elosztásának hol hevesebb, hol lanyhább vitái, hanem a fásultság, a nyomasztó dermedtség, amikor kifulladás az életerő, elillan minden életakarát, kiüresednek az energiatartályok;

valahonnét véghetetlen távolságból idehallják a harcmező tetemein viaskodó takarítókat, ám nem ébreszt bennük semmiféle kegyeletet, a megtört lelkek képtelenek rá: ez a győzelem legnagyobb vesztesége –

Jiftah egyelőre ezt sem látja, itt ragadt ezen a hatalmas természetes temetkezésen egyetlen gyászolóként, jöllehet sirató sem fakad ajkán, nemhogy a dicsőséget tudná énekelni, már gondolatában elhamvad a zengzet:

boldog vagy Izráel!

ki olyan, mint te

JHWH-ban megváltott nép –

hát ez lenne *Izráel földi fensége?* amellyel egy későbbi rabbi dicsekszik? látott az valaha ilyen dicstelen estebédet? egymásra toluló diluviális kérdések borítják el a győzedelmes, a hős tábornok agyát, hiába gyürközik, mindössze újabb kételyek nyomakszanak az előbbiekhöz, akárha amazok szüleményei volnának, elborítják a zsigereit szintén, elgyöngítik izmait; *még várt, még késleltette a pillanatot, midőn egész népével felkerekedik, és a lármás éjszakában nekivág a felmálházott, nyüzsgő, százsoros Izráellel* (ugyan hol lelt volna itt *felmálházott, nyüzsgő, százsoros* népe, Izrael jelen van-e meggyötört, megrostált maradékában), ám a pillanatot nem ő késleltette, ez egyszer-

rúen nem állt módjában, rászakadt ez az impotens állapot: túrte, viselte kötelező teherként, mi egyebet tehetett volna? igazán csak az ösöreg pudvás terebint védelmében bizakodott –

(a szentségtörés legsecélyebb szándéka nélkül mondom ki gyanúmat: talán ekkor hangzott el – persze, belső monológban – az *éli, éli lamma sabaktani* zaklatott, jámboran szemrehányó sóhaja, a tagadás gyöngé csírája, amit megannyi unalomig gyakorolt rítus sem képes nyomtalanul eltüntetni, könnyedén áthullámszik veretes századok, mozgalmas évezredek fölött, időnként a majdnem mondhatatlan keserv pillanataiban megváltatlan ajkakra lehelve – a hűség tiltakozó képzetétől megindultan, egyúttal osztozva a nyíltság közös tőkéből – az elmúlás fix kamatával)

hiába képzelgek: semmi biztosat nem tudunk Jiftah érzelmeiről, még csak legitim projekcióra sem hivatkozhatom túl azon, hogy ezekben a sorokban én vagyok elbeszélőjük, talán nem egészen pallérozatlan előadójuk, kevésbé szerényen: megjelenítőjük; én bizony dicsősége teljes nyomorúságában találok szinte teljes alakjával belevésődve, beleolvadva (azzá válva?) a nemes fa üregébe; korántsem pusztán alkalmi búvóhely ez, semmi esetre sem a hegyi barlang reminiscenciája, ez a kérdések ideje és helye, ahogyan jó magam egykor Sába földjén egy sziklanyiladékon át merengtem el a déli tengeren mind távolabbra hullámszó múlton, vagy miként öntelten hittem, múltamon;

hogyan érthetőbb legyek: kozmikus múltamon – fölérezve testem molekuláiban a csillagokból kirobant könnyebb és nehezebb elemeket, mindannyiunk alkatrészeit

–

Jiftah első, visszanyert öntudatát tanúsító, noha kissé bizarr gondolata az volt, vajon ott van-e a lakmározó dögevők közt ismert keselyűje, de semmi ismertető jel nem különített el igazán egyet a verdeső szárnyak tulajdonosaiból, a hosszan hajlongó pihés nyakak ugyancsak teljesen egyformáknak látszottak a fakóság jellegtelenségével együtt; arra azonban semmi esély nem látszott egyelőre, hogy kisuvadjon az őszinte fohász:

lépj elő lelkem, teljes erővel!

legkivált éppen a teljes erő hiányzott a fölocsúdáshoz, a véráramok tapintható lükte-téséhez, a telitüdből lélegzéshez, egyáltalán visszalopakodni a valós létezésbe: Rubén, Gád és Manasse halálosan fáradt unokái közé, hogy azok is magukhoz térhessenek a győzelem letargiájából; a meghasonlott *kácin* elméjében sajátos fordított ima, inkább korholás, semmint káromlás kezdett formát ölteni töredezett érzéseiből: miféle világ az, amelyikben te örökkévaló vagy és mindenható, noha eszed ágában sem a hamisságok, pusztítások, gyilkolások könnyörtelen kiirtása, teremtett világod mindennapi meggyalázása, vajh csupán a kárhozat istene lennél, ehhez kívánod megbonthatatlan friggyel, megszeghetetlen esküvel választott népedet magadhoz láncolni? ez lenne a te ragyogásod (*zóhár*) a kabbalisták élményéből? mert ugyan nem érkeztem másra ügyelni az ordítva rám törő ammaniták szoros gyűrűjében kardom irányításán kívül, annyi szent villanásnyit sem láttam jelenlétedből (*sekhiná*), és más módon

sem érzékelttem, ha csak nem ez a sűrű visszazuhanás az anyaföldhöz jelezte volna/jelezné azt, szózatodat odafönről talán a fegyvercsörgés, halálhörgés nyomhatta el?

(illendő pontosítanom: efféle gondolatok az én Jiftah-m fejében járhatnak, ám a székszezs, a kétely, minden bizonyosság fonákja: *másik* oldala, nem árt észben tartani, ha netán ellenszenves lenne ennyi dialektika, aminek egy ideje nem túl jó a referenciája, ám abban a bizonytalan és vékonyka csöndben (*demámá daqqá*) aligha szellőzhettek ki fejből a sikoltások, hörgések, jajszavak, száműzték onnét a léviták és próféták tanításait, amelyekben különben sem lehetett nagy része, serdülőként verték ki az atyai házból, az azt következő évek pedig mostohán bántak a teológiával, óvatosan fogalmazva: szokásokká alacsonyították a hitet)

Jiftah – megragadva abban a véletlen pozitúrában: az „ős-fa” kínálkozó védelmében – úgy érezhette, szemtől szemben (*pánim el-pánim*) az Úrral kiadhatja magából indulatait, kiöntheti szívéből a mérhetetlen bánatot, amely egyáltalán nem engedte, hogy valamicskét legalább örüljön a kivívott győzelemnek, Ammon fiai megalázásának, kiűzésének az ország területéről, elborította minden porcikájában a keserűség, a veszteségeket látta, amikor pedig némiképpen lenyugodott, az elme méla csöndjében a jövő rémében ismétlődtek ugyanezek a harcok, esztelen gyilkolások, aminek látványa elől ez a visszahúzódozó (*cim-cum*) Isten eltakarja szemét, mivel meg kéne vallania, hogy teremtésének koronája (mondassa bár dicsekvés vagy gúny) kizárólag parancsai ellenében képes megélni önmagát;

habozásából fölriadva rádöbent, még munkája van, még meg kell szerveznie a halottak, azaz maradványaik eltemetését, nem is igazán szervezés ez, inkább lelki fölkészítés, hiszen az életben maradtok tudják, ennyivel tartoznak elpusztult bajtársaiknak, de föl kell ráznia őket, meg kell értetnie velük, hogyan képzele; a mai nap már az ördögé: sötétedés után fát sem lehet gyűjteni, rájuk fér egy nyugalmasabb éjszaka, hogy napkeltével nekifoghassanak a grandiózus égőáldozatnak, megfontoltan nevezte magában így – mintegy korábbi gondolatai levezetéseképpen mit sem enyhülő fájdalomában; emberei látták, milyen körülményesen válik meg a terebint öletől, hogyan próbálja tagjait mozgásra kényszeríteni, mennyire darabos esztelenséggel közelít feléjük, mintha az a száz lépésnyi távolság súlyos fizikai megpróbáltatás lenne, arra ellenben igenis jó volt, hogy mire hozzájuk ér, összeszedje magát:

– indulás a többiekhez! –

nem hangzott igazi parancsnak, javaslatnak hallották, de nem volt ellenvetésük, pontosan értették a helyzetet, közülük hárman veszték oda, akik hosszú éveken át ügyesen tértek ki a halál útjából;

a rögtönzött táborhoz érve Jiftah azonnal belátta, ezekkel az emberekkel a következő reggelig, ha követelné, sem lehetne hasznos munkát kezdeni, nincs az a parancs, amely mozgósítaná őket, többségük már fáradt álomba ájult, nagy ritkán meg-ránduló, lomha test volt, az ébren lévők magukkal foglalkoztak, mintha nem volna körülöttük senki, nem tehetett mást, magához kérte a kisebb egységek parancsnokait, tudatta velük: korán reggel kezdjenek hozzá megfelelő mennyiségű száraz fa, egyéb száraz gezmét összehordásához az elnémult csatatérre, vágjanak ki lábszár vastagságú

élő fákat is, azok lassabban égnek, nem lobbannak el a száraz heveességével; elvárja, hogy a reggeli riadóra minden épkézláb ember mozduljon, régi társainak – mégis csak bennük bízott legjobban – meghagyta, szervezzenek őráratot a pihenők köré, és némi iróniával fűzte hozzá: az ellenség nem alszik –

elmaradt a cinikus nevetés;

Jiftha is alaposan beburkolózott gyapjúköntösébe, de egyelőre hiábavalónak bizonyult készülődése, az álom elkerülte, eszébe jutott a félmondat, amely egy ideje megformálatlanul zakatolt fejében, noha inkább kérdésként, mint állításként: *megbüntetem az atyák vétkét a fiakban, harmad és negyed iziglen*, sehogy sem értette, miért felel ő olyan bűnért, amelyet más követett el, ráadásul pontosan ő ellene, hiszen apja és fiverei üzték el az otthonból, és most is ő gyöttrődik itt – éppenséggel Jahve népéért? a kérdés nemcsak kibontatlan, de megválaszolatlan maradt, erőt vett rajta a kimerültség, csatlakozott maradék serege nyugtalan álmához –

mindenesetre az elkövetkező nem a megújuló remények reggele volt, az embereket fölverte ugyan a hangos ébresztő, jól láthatóan szemernyit sem enyhült levertségük, a rájuk váró földadat fáradtságosnak, lelkileg gyötrelmesnek látszott, hosszú, nehéz megpróbáltatást ígért; aki szükségét érezte, elvégezhetette reggeli imáját (a *kácin* kételyit legyűrte a megszokás), elmajszolták szükös reggelijüket, a száraz kenyérmaradékokat, vizet ittak hozzá, aztán az utasításoknak megfelelően szétszéledtek a bozotos erdőben, ki-ki erejének megfelelő teherrel tért vissza és cipekedett a már a bomlás édeskés bűzét szellőző maradványokhoz, amelyektől még ez a tömeges mozgás, idegen jelenlét sem riasztotta el a bőséges zsákmányt szakadatlan egymás elől is fosztogató/elhappoló állapotokat, sőt, az erősebbektől odébb riasztott ügyetlenek rendre visszalopódtak, majd az elcsent darabokkal újból zavartalan távolságba menekültek –

megdőböntő és irgalmatlan volt a pusztulásnak ez a képtelen fölélénkülése, mi-azmás közege, amely körülbelül dél körül kezdett beleolvadni a fölcsapó lángok hangos pattogásába, forróságába, a szenvedés ideiglenes eltörlésébe, hánytató orrfacsarásába, ami egyúttal a ragály lehetőségének elpusztítása lehetett...

(tűnődöm: hogyan lesz az alig artikulált jajongásból, idegölő sopánkodásból – *Jah, Jahu, Jahuva* – egyszer csak a *van (jes)* egyértelműsége, a föllengzős tautológia – *ehje aser ehje* – vagy örökös rejtelmű tetragramma: *JHWH* fenyegetése, féltékeny hiúsága, netán vágya, öröme, remélt szeretete – úgy is, mint valami más, minden addigitól elütő, dimenziójában is különböző, egyetemességre apelláló személyes *Létező*, mindenség ura – fölismert? teremtője, tulajdonlója, az elfogultabbak szerint, akár már Hárán előtről, amikor Ávrám, Ábrahám, Ibrahim, a másoknak *hanif*, egész háza népével az Ő, a *Ja* ösztökélésére belefogott a vándorlásba, és utódaival egyetemben megalapozott az Ő, *Él* vagy *Saddáj*, esetleg *Él-Saddáj* számára egy pásztorolható, lankadatlan hálára kötelezhető népet – megerőszakolva annak természetes valóság-érzetét, léttudatát, transzcendenciába taszítva eredendő józanságát, és amely nép – tudvalevően – őmiatta, általa és érte nemzetté verekedte föl magát a kockázatos

világ-leosztások minden alattomosága, basáskodó brutalitása ellenére, illetőleg azok ügyesen kihasznált késztetésére – magasra építve a lelki szabadság átléphetetlen korlátait, falát (*néd*) nem az általa, az *Ő* nevével is jegyzett parancsolatokat értve ezen, annál inkább megszegőik visszatartó agresszivitását, amit az Örökkévaló vele azonos öröklétként varrt a nyakába –

húha! hát ez sok volt így egyszerre, de most éreztem magamban bátorságot és botorságot kibeszélni;

róla, akinek már a neve úgyszólván együgyű dadogás, hogy a titkok titkát – lám a gyanút keltő figura etimologica! – érintsem komisz és szentséggyalázó szavaimmal a nincs más Isten, csak *ő* magabiztos kinyilvánítása legföllebb kipiszkálja belőlem a még világosabb ellenkedés kényszerét, hogy alkalmasint *Ő* sem, vélelmezett leszár-mazottai, hatalmaskodó alteregói sem, mindössze egyetemes gyűlöletforrások; ki-ábrándító bárdolatlanságomat nem visszavonva, de kissé kisimogatva jegyzem meg, tudomásom van róla, hogy az istenek egytől egyig az emberi kultúra történeti emlékei, a nevükhöz, fiktív létükhöz számtalan érték kötődik, gyakorta alaptökék, amelyek vitathatatlan hozadéka – ebben a nemcsak isten, de már-már emberutáni állapotban – talán megőrizhető, jobb esetben növelhető, ha ideje eljövend, a kozmoszba transzponálható, ami arra utal, érdekeltek lehetünk egy tudományos eszkatológiában vagy miben –

persze, nem a persona, hanem a genus szintjén;

nem kizárva további, akár önkéntelen dadogásokat, annál inkább a *hit nomádjaivá* töpörödésünket; *ó*, hiszen én már láttam Kairó szélén a kis keresztény templomban, a csecsemő Mózes föllelésének mondabeli színhelyén)

a csatában elhullottak tűzbe temetése után harmadik napon (a prédát leső madarak, amíg érezték a puffadó tetemek szagát, nem tágitottak, a tűzrakók mögött settenkedtek, csak a magasba csapó pörzsölés riasztotta el őket), ahogy a lángok lelohadtak, Jiftah hátrahagyott a helyszínen néhány őrt, ügyeljenek a zsarátra, a parzasakra, nehogy kipattanva katasztrófát okozzanak, *ó* a többi agyonizzadt, csapzott emberrel visszatért pihenőhelyükre, megnyitatta nekik a tömlőket, áztathassák meg alaposabban kiszáradt torkukat, öblítsék le a füst rátapadt keserűségét, egyenek, ha még találnak valami fogyaszthatót, és mindenképpen pihenjenek, aludjanak, hajnalban, a forróság beköszönte előtt hazaindulnak, méghozzá erőltetett menetben, ne kelljen a dél körüli hőségben vonszolódniuk; nem akarta, hogy egyszerűen szétszéledjenek, ki tudja, mennyire vesztették el gátlásaikat, mire vetemednének nyomorúságukban az útjukba kerülőkkel szemben, de arra is gondolt, hogy a sebesülteket gyámolítani kell majd a hosszú gyaloglásban, az épen maradtak nem hagyhatják őket cserben, ami szintén az együtt maradás mellett érvelt, majd néhány régi emberével visszatért a kényszerű áldozat színterére, köveket hordatott össze velük – kisebbeket, nagyobbakat – maga rakta, illesztgette egymáshoz/egymásra azokat kényesen vigyázva stabilitásukra, és alkonyatra állt a mintegy embermagasságú obeliszka a győzelem emlé-

kére, JHWH dicsősége, aki ezúttal is vezette élet-halál harcában választott népét, Izraelt –

vajon hihette-e őszintén – kételkedés nélkül?

nem magának, nem a saját hitének, serege maradékának akart megfelelni, nem érzett magában jogot, hogy hitükben megingassa őket, tudta, erőre továbbra is jócskán szükségük lesz, származzék bárhonnan;

elkészülte után hosszan időzött az oszlop előtt, segítői csöndben eloldalogtak, érezték, ez megint olyan pillanat, amilyenben magára szokták hagyni, odébb, a lassan hamvadó máglya mellett egymás mellé húzódtak az odarendelt örök, olykor-olykor a *kácin* felé sandítottak, ám megzavarni semmiképpen nem szerették volna, elvégre pontosan értették, mi történik, látták nehézkesen térdre ereszkedni (nem kellettenség volt a mozdulatban, vívódásról árulkodott), úgy látták, némán imádkozik, nem vették ugyan föl az illendő pózt, de mintha motyogni kezdtek volna magukban ők is, egy-egy sebtiben föllobbanó parázs elgyötört arcukba világított; imája talán így hangozhatott:

*veszendő mesopotámiai vala az atyám,
és aláment vala Egyiptomba,
és jövevény volt ott kevesed magával:
nagy, erős és temérdek néppé lón ottan*

amint a világosságot, fokról fokra az érzelmeket is magába takarta leszálló csillagtalan sűrű est

pirkadatkor szorgosan sürgölődött a sereglet, alig-alig kellett noszogatni bárkit, egy-két súlyosabban sebesültet kellett segíteni; Jiftah személyesen fölügyelte a táborbontást, elrendelte, hogy a hátsó és teherhordó állatok álljanak a sérültek rendelkezésére, és minden élő teherrel mozgó állat mellett legyen aki a kötőféken vezeti, ha szükséges, istápolja rokkant társát, jelezte, délig nem tervez pihenőt, igyekezzék mindenki a laza menetoszlopba maradni, odafigyelni a közelében haladóakra, ennyivel tartoztok egymásnak – mondta, majd nyomban indulást vezényelt; a bevett gyakorlatnak megfelelően, ismét körbe biztosította kipróbált embereivel a meglődult gyalogmenetet, maga hátra maradt, meg akart győződni róla, hogy valahányan elindultak, de nem ült föl azonnal szamarára, irányt vett vele a muszáj- emlékmű felé még egyszer ellenőrizendő a hátrahagyott és megnyugtatóan hűlő hamut, csak most, amikor magányosan állt fölötte, döbönt rá, milyen mélyre hatolt testében, lelkében a gyász, még ha nem is tépte meg ruháit, minden porcikáját átítatta, komoly erőfeszítésébe került visszafogni izmaiban a remegést, csupán akkor ocsúdott a tiszteletadás bénultságából, amikor a fakószürke hamura rálibegett az ismerős sötét árnyék, lassú körökkel végigsúrolta az egész helyszínt, rávetődött újra meg újra a kőoszlopra szintén, és nem kellett fölpillantania, tudta, honnan származik ez a lenyűgözően hintázó fantom rebbenő pillantásaiban;

továbbindulva serege után, mielőtt még kezes szamarára ült volna, végigmérté a precízen összerakott „bálványt”, úgy találta, az *erőszakos lény*, a *magasba nyúló*, Él-Saddáj elégedett lehet a hódolattal

Gyarmathy Tihamér, Segesdi György és Fábián László

Kántos Lajos

Kocsis Imre

könnyed poroszkálással követte a menetet, nem volt kétsége, előbb-utóbb beéri őket, ennél csak lassabban haladhatnak, egyelőre nemigen lehetett idejük lemaradozni, szétszakadozni, ha mégis, hátulról összeterelheti őket, egységes tempóra sarkallhatja már fölbukkanásával; egészen más volt ez a tempó, mint a csatározások, az üldözések, vagy az esetenkénti menekülések során, a hazatérés láza sem mutatkozott olyan erősnek, mint a harci sürgetéseké, kijózanodott bizonyossága, talán kicsit a végérvényes siker lassú tudatosulása azonban mégis csak meghatározott egy kíméletes sebességet, amely hátulról is többnek látszott egykedvű ténfergésnél, Ábrahám Háránból Kánaánig tartó vándorlásánál az unalmas szíriai pusztán keresztül (ámbar Él egy-egy kósza fölhóból nógatta akarata elszánt *nomádjait*), Jiftah pedig továbbra a mérsékelt távolságtartás mellett döntött, bevallhatóan saját kedvére, az egyszerű föladat nem kötötte le teljes figyelmét, nem zárta el kavargó, noha többnyire kiforratlan gondolataitól, vagy a fönnebb gyakran emlegetett *gondolkodás higiénijától* –

egyelőre módját sem látta a tisztogatás esedékes műveletének, egyelőre Gedeon fölkiáltása járt a fejében, amire egy alkalmi oltár ihlette: *JHWH a békesség*, ízlelgette, hasonlított saját békéjéhez; nyugodtan poroszkált tovább: angyal nem állta útját – visszaúton mérhette föl igazán, milyen messzire sodorták az események otthonától, korántsem csak a vágyakozás torzította el az időtartamot, a távolság valóságos volt, az ő Mispája tényleg messze a harcok mögött maradt, miközben ők az Arnonig üldözték Ammon fiait – megszegyenült királyukkal egyetemben...

a folytatást elüthetnénk azzal: az előzmények dramatikai iránya (ugye, élhetek ezzel a kifejezéssel?) kétségbeejtően és szilárdan határozott irányba mutat: sejtéseink beigazolása felé; ám ezeket a sejtéseket bevett meseci/hitregei fordulatok – mitémák – uralják, egyszer s mindenkorra kivesztek az ún. naiv olvasók, szinte pontos előképek terelik őket a sérthetetlen irányba; még csak nem is újkeltű fogás gyanánt, szembesülhetünk vele a krónika föliánsából: *mikor pedig méne Jefte Mispába az ő házához: imé az ő leánya jött ki eleibe dobokkal és tánczó sereggel; ez volt az ő egyetlenegye, mert nem volt néki kívülötte sem fia, sem leánya, azaz a legkedvesebbel, legföltettebbel mint általa – noha öntudatlanul – halálraítélttel nézett szembe, tehát nyomban megképlik előttünk az elfölhösült homlok, a jalkiáltásra nyíló száj, az ölelés helyett lehanyatló karok, a visszatántorodás, majd leroskadás a porba, mivel ennek ez a bevált színpadi menete, a legszörnyűbb azonban az, hogy nem lehetett másként, esély sem kínálkozott korrekcióra, legföllebb a fájdalmas sóhajra: *nincs a természetben vesztes csak...* ugyancsak a modell szerint, noha őszintén, hitellel zokogva, rögeszmésen ismételve: *ani... ani... anókhi...* (én, én, harmadszor is én!), megrökönyödvé torpantak meg a dicsőséges hazatérést ünneplők, kipergett a dobokból a zengzetes ritmus, elrekkent a dallam az üd-vözlő szájon, sivár élökképpé merevedett a tánc lánya kecses lábában, a krónikással folytatva: *és mikor meglátta őt* (mármint Jiftah), *megszaggatá ruháit, és monda: Óh leányom, de megszomorítottál és megháborítottál engem! mert én fogadást tettem az Úrnak, és nem vonhatom vissza;* eszelősen csapdosta karjaival a földet, szórta magára a fölkapart port, mint aki valóban megháborodott, de hangja egészen elfogyott,*

csupán hörögni tudta minduntalan: én, én, harmadszor is én! és ez az *anóki* úgyszólván istengyalázasnak hangzott, akárha Jahve tulajdonából fensőbbsege kincstárából bitortolta volna el, akkor még inkább, amikor az ég felé kezdte rázni összeszorított ökleit – átadva magát a fájdalom zabolátlan eksztázisának; és nem bírt megállni, lélegzetvételyi (*náfás*) szünetet sem tartott, az ijedségtől lebénult lányába előbb tért vissza a lélek, az eszeveszett önkínzásban hovatovább kifáradó apjához guggolt, ragaszkodó szeretettel, gyermeki rajongással ölelte át, egyszerre próbálta vigasztalni, együtt zokogni vele, de mindenekelőtt lefogni azokat a magasságot fenyegető öklöket, illetőleg elnémitani a rendületlen káromlást, letörölgetni a könny és por sarát az imádott arcáról, amikor pedig sikerült erőt vennie magán, megkísérelte a dühöngőt fölhúzni maga mellé, talpraállítani, ne lássák a többiek méltatlan helyzetében;

időbe és sok erőfeszítésbe került az összetört apát úgy, ahogy magához téríteni, lánya ölelte, kezét csókolgatta, és akkor újra az eseményekhez időben legközelebb álló, jobbára hihető elbeszéléshez fordulok: *az pedig monda néki. Atyám, ha fogadást tettél az Úrnak, úgy cselekedjél velem, a mint megfogadtad, miután az Úr megadta az ellenségeiden: az Ammon fiain való bosszút*, talán kicsit pirulnom is kellene az idézett szavakat látva, mivel mindvégig nemzeti fölszabadító háborúnak állítottam be a történeteket, emitt viszont a *bosszú* kap hangsúlyt, talán a lány fogja föl annak, hiszen másként sem hallotta emlegetni Izrael Istenét, mint bosszúállóként, voltaképpen sorstragédiaképp fogadja el saját helyzetét, quasi: ez az ő áldozata lenne a bosszúban, amelynek végrehajtására imádott apját hívta el Jahve, a féltőnszerető Isten, hiszen a Szentnek, áldassék! arra is van érkezése, kedve (majd' azt mondtam: földi fölhatalmazása, de rájöttem, ez már a kárhozat hangja lett volna), hogy eljátszasson a kiválasztottak választottjaival egy már korábban eljátszott nagyjelenetet a trükkösen magához édesgetett Ávrámmal és fiával, Izsákkal Mórija hegyén (aligha meglepő helyszín egy hegyi istentől) – édelegve az iránta mutatott föltétlen hűségen; most ismét a hűségpróba a voltaképpen ifjúságában már sorsverte hadvezéren, hadd roppanjon meg büszkesége, amit esetleg sikereiből táplálhatott, tudja meg, ki az úr a háznál, hiszen ő, az Örökkévaló, sosem hagyott kétséget afelől, hogy Izrael fiait háza népének tekinti (degradálóan szegényes önhitt az én elmarasztaló istenképem, ám – bevallom, ahogyan az emberben az istenit, az istenben az emberit keresem; eshetett akárhogy, az ember legnagyobb teremtménye – az isten, miképpen az istené – az ember, csakhogy rá is lapátoljak rátarti dialektikámra, ha tetszik: negatív kabballámra), ám azt hiszem, Izrael bölcsei, rituálisan fölszentelt lévíták, papok éppen Izsák sorsában jelezték, hogy eltöröltetett – legalábbis JHWH nevében az emberáldozat, derekasan igazítottak parancsolójuk rideg kommunikációján;

ennek megfelelően az elbeszélésben nincs törés, tisztában van a korrekcióval a krónika szerzője hasonlóképpen, noha méltányolja a lány szelíd beletörődését további sorsába: *és monda az ő atyjának: csak azt az egyet tedd meg nekem; erressz el engem két hónapra, hadd menjek el és vonulhassak félre a hegyekre, hogy sírjak szüzességemen leánybarátaimmal*, vagyis nem az életét siratja, szüzessége az áldozat, egészen pontosan: örökös szüzességet, apácátét, templomi szolgálatot, praktikusabb szem-

szögből: elrabolt ifjúságot jelent számára az apa fogadalma, és hát ekként is van Jiftah-nak búsongnivalója: halálával háza kipusztul, leányágon sem lesz örököse (mi lesz – teszem azt – Jahve sokasodásra buzdító fölhívásával?) –

Jiftah tehát az izsák-i múlt szédületéből, százalmas asztáziájából lassacskán visszántorog mondhatni: kevésbé riogató jelenébe, tétován cirógatja lánya arcát, majd vállára borul: *és ő monda: menj el, és elbocsátá őt két hónapra, az pedig elment, és az ő leánybarátai, és siratta az ő szüzességét a hegyekbe*; jóllehet, áthallom az elbeszélés szövetén apa és lánya időnkénti fölcsuklását, a bánatot, amit a kegyetlen sors mért rájuk, noha – minden lehetséges érvel szemben állítom – nem érdemelték, az isteni elrendelés metaforáját akár ebben a túl-ékesített sémában, hiszen olykor-olykor fölsejlenek a létezés alapmintázata mellett barokkos díszítményei (innét szemlélve talán nem annyira meglepő, hogy a tudományok, a tudományféleségek, a *zabolátlan szellem* mozgásai, mert – ugye – nem mind arany, ami fénylik, szóval mindezek szembeötlően hasonlatos logika szerint működnek; ejtek még erről szót), ami – természetesen – lehet mindössze könnyítő elmejáték a létezés súlyának elviseléséhez (lásd még: anticipált jövő, netán dédelgetett nosztalgia stb.) avagy közönséges hisztéria –

(extrém példa az utóbbira témánk világából: JHWH-t sértik Mózes nővérének, Mirjammak fivérét érintő valóban pikírt megjegyzései, hirtelen támadt vulkanikus dühében szemfényvesztéshez folyamodott: *imé Miriám poklos vala, fejét mint a hó*, a jámbor Mózes közbenjárására hét napig aztán kirekesztette a táborból, majd visszaváltoztatta bőrleprájából)

nagy az érintetlenség becse (alighanem az endogámia, netán a leszármazás féltése dimenzionálta túl az emberséges türelmen) a tisztátalanság fenyegetésével összevetve, megsértését bonyodalmas szertartásokkal, de még súlyosabb büntetésekkel szankcionálja az Írás (lásd: *Számok*), ne szeplősítse semmi az Úr arcának ragyogását –

sors pediglen semmivel nem jelent többet, mint belerendeződést valamelyik jól ismert mintázatba – hívén akár úgy, amint Kústól is jóval délebbre tartják: *Isten majd elszámol veled,*

nem ma, nem ma, nem ma –

szükségképpen Jiftah lányának végzete szintén megtalálta megfelelő mintázatát: *és két hónap elteltével visszatért atyjához, és betöltötte az ő felőle való fogadást, a melyet tett, és ő soha nem ismert férfiút*, a sémának megfelelően *szokássá lett Izráelben, hogy esztendőnként elmentek az Izráel leányai, hogy dicsőítsék a gileád-beli Jefte leányát esztendőnként négy napon át*, azaz találtak apropót egy kultuszhoz, avagy egy kultuszt az apropóhoz, a megjelenés, a bemutatkozás szerény vágyához a közösség előtt, amelyben alkalmasint elfogadtathatják vele számára megérlelt hasznosságukat, sosem volt könnyű a friss generációk (nők esetében kivált nem) egyenrangúsodása az elődök uralta zárt hierarchiában, annak ellenére sem, hogy a *vének* után a világ minden lakott zugában elkerülhetetlen a váltás, noha majdnem mindig százszor, ezerszer opponált kényszer maradt, az előjárók, az elit legkevésbé kezdeményezné a számára megrázó folyamatot;

a kultusz még mindig szerencsésebb – gondolja – mint a pszichopatákat, szociopatákat eddig sosem látott nagyságrendben kinevelő, nem egyszer fölmagasztaló modern társadalom – hirdesse magát mindennemű ideális demokrácia letéteményeseként, más struktúrákban Istenre, újonnan kreált istenekre, pofátlan demagógokra, kozmikus mitológiai hősökre és más zsarnokokra szabva –

magától értetődik: a hártás módozatai szerint fazonírozva – szemérmetlenül beáldozva a *gondolkodás higiéniaját* –

netán elfödvé a csupasz lényeket, a közérthető erkölcsi megalapozottságot, amely – a legcsekélyebb romantika híján vélem – valamikor esetleg így hangozhatott (némileg szófukar tolmácsolásban):

*a férfi dárdát vet, íjat feszít,
az asszony a tűznek gödröt ás.
mind kapaszkodik és kunyhót épít...*

nem a lehetséges támadásokat kivédendő, pusztán a félreértéseket elkerülendő jelentem ki, hogy az elmondottak/elmondandók nem szeretnék senki egyéni meggyőződését, hitét érinteni, pláne nem őszinteségét kétségbe vonni, mindössze a véleménynyilvánítás szabadsága jogán egy eltérő világlátás artikulálásának kísérlete, még csak nem is teljes kifejtés, leginkább botladozó meditáció – elvetve minden álszerűséget, bevallott szabadulásvágy mindennemű *historizmus fantomjától*;

Jiftah fokozatosan magához tért a megrázkódtatásból, túlzás lenne állítani, hogy belenyugodott lánya „elvesztésébe”, amikor pedig két hónap elteltével a lány visszatért a hegyről, apja elkísérte leendő szolgálati helyére, Gileád templomába, ott adta át a templom főpapjának, komor és visszafogott volt, palástolni igyekezett bánatát, lánya a helyzethez illő komolysággal és rosszul leplezett félelemmel vált meg apjától, tisztában volt vele, a továbbiakban nemigen találkozhat szüleivel, szolgálata zárkózott életre kényszeríti, és a szolgálat nem az embereké, kizárólag Jahvét illeti;

Jiftah erejét, figyelmét jobbra lekötötte hivatala, Izrael bírójaként számos kisebb-nagyobb ügy szakadt nyakába, eleinte tömegével azok, amelyek elmaradtak a hadviselés miatt, azt viszont nehezen emésztette meg, hogy a bíráskodás ügyei békében nemhogy csökkentek volna, szaporodtak, az emberek – úgy tetszik – képtelenek nyugalomban megférni egymással, minden pillanatban találnak rá okot, hogy belekössenek egymásba, elvegyék a béke jó ízét; ráadásul ez a nyughatatlan béke sem tartott sokáig, egy napon Efraim követét vezették Jiftah elé, aki elképesztő orcátlan-sággal, szemenszedett hazugságokkal esett neki Jiftah-nak –

a szent krónika summázata szerint: *összegyűlének pedig az Efraim fiai, és általmeneének északra, és mondának Jeftének: miért szállottál harcra az Ammon fiaival, és miért nem hívtál minket is, hogy menjünk veled?* most azért a *te házadat megégetjük te veled együtt tűzzel* –

Jiftah elképedve hallgatta a *miért* és az *azért* eme gyalázatos, ahrem kifacsarását amellet, hogy neki lett volna oka szemrehányást tenni, mivel annak idején a Jordánon túliak ridegen elzárkóztak minden segítségtől, mintha nem az összes héberek érdeke

lett volna az ammoniták kiverése Gileádból, ez pedig *most* az ő vétkéül róható föl; természetesen – noha nem volt politikus – azonnal átlátta, a fölbiztatás nyilvánvalóan a súlyos vereséget soha meg nem emésztő ammon király műve, aki két tűz közé szorítva összeroppantathatónak ítéli Gileádot, Efraim pedig – elárulva testvéreit – ugyancsak hódításra pályázik, akár abban reménykedve, ha később ők verik ki Ammon fiait (újabb árulás), birtokolhatják Jiftah földjét, ugyanakkor benne, személyében látják törekvéseik legfőbb akadályát, amiatt indulnak ellene, mit is válaszolhatott volna egyebet, mint a póre igazságot: *nagy háborúságunk volt, nekem és az én népemnek, az Ammon fiaival: én hívtalak titeket, de ti nem szabadítottatok meg engem az ő kezökből*, merthogy ez volt az igazság, ugyan miben reménykedhetett volna: *és amikor láttam, hogy ti nem akartok segíteni, kockára vetém saját életemet, és általmenék az Ammon fiai ellen, az Úr pedig kezembe adta őket; és most miért jöttetek fel hozzám, hogy hadakozzatok ellenem?*

Jiftah nagyon jól tudta, nem elég a hamisság, a hitszegés ellen szóban hadakozni, az elvetemültséget meg kell torolni, a fenyegetést vissza kell verni – még hozzá a lehető leggyorsabban, ámbrá fájt neki, hogy testvérek, Ábrahám leszármazottai fordulnak egymás ellen, de a háború előli kitérés legcsekélyebb lehetősége sem sejlett föl előtte, ennek megfelelően már a tárgyalások megkezdésének pillanatában utasította embereit (továbbra sem kételkedett hegyi társai hűségében, maga mellett tartotta őket hivatalában), azonnal szólítsák táborba a hadrafoghatókat, ő a maga módján igyekezett elhúzni a tárgyalásokat, különféle alkudozásokkal nyújtani az idejét a fölkészülésre, mondjuk úgy: Isten erő (*szefrot*) mozgósítására –

(újfent a *kácin* áll előttünk, a sikeres hadvezér, aki gazdagodott már kellő tapasztalatokkal, úgy tetszik, átlátja cselekvési területét, az újabb védelmi háború esélyeit, szükséges offenzív lépéseit, nem felejtette még el, mekkora gondokat, veszteségeket okozott az első idők defenzívája az Ammon fiai elleni ütközetekben, innét, a magunk szinte feneketlen történeti távlatából, a parányokig szűkítő perspektívából is elismerésre méltó stratégiának látjuk Gileád bíráját)

Jiftah ezúttal harcedzett sereget vezérelhetett Efraim ellen, jószereivel éppen csak kiheverték a korábbi csaták, az üldözés fátalmait, begyógyíthatták akár súlyosabb sebeiket, újabb megpróbáltatás, ezúttal – valahogy ott munkált a tudatokban – várt rájuk, azt meg már jóideje tapasztalták, hogy a legkülönbözőbb ürüggyel efraimiták szivárognak Gileád területére – igyekezve a lehető legtökéletesebben elvegyülni az itteniek közt, nem lévén semmilyen nyelvi akadály sem, azaz arra is figyelni kellett, Jiftah erre is adott ki parancsokat, hogy tartsák őket szemmel, amennyire lehet, nehogy hátra támadják seregét; ám a hadbaszólítottakkal *megettámadta Efraimot, és megverték Gileád férfiai Efraimot, mert azt mondták: Efraim szökevényei vagytok ti, kik Gileádban Efraim és Manassé között laktok* –

és az elbizakodott efraimiták (Ammon – persze – cserben hagyta őket) megfuttattak, menekültek rohanást délnyugat felé, szégyenszemre vissza oktalanul elhagytott földjükre, a Jahve és Áron által kijelölt határaik mögé, a gileádiak egyik (mai szóval) gyorsreagálású csapata eléjük került: *elfoglalták... Efraim előtt a Jordán réveit, és lón,*

hogy mikor az Efraim közül való menekülők azt mondják vala: hadd menjek által: azt kérdezték tőlük a gileádbeli férfiak: Efraimbeli vagy-é?

vagyis elfoglalták az átkelőhelyeket a folyón, szigorú határellenőrzéssel akarták kiszűrni az álnok testvérgyilkosokat, megbosszúlandó galádságukat, tehát megállították, megkérdezték illetőségüket, ha pedig azok tagadni próbálták, hogy efraimbeliek, nyelvi (pontosabban: nyelvjárási) ellenőrzésnek vetették őket alá, ím ígyen: *mondd: Sibboleth! és ha Szibbolethet mondott, mert nem tudta úgy kimondani, akkor megfogták őt, és megölték a Jordán réveinél, és elesett ott abban az időben az Efraimbeliek közül negyvenkétezer;*

hm –

valószínűleg súlyos vérengzés emléke ragadt meg Izrael fiaiban, a szám azonban aránytalanul látszik; negyvenkétezer ember gyors lemészárolásához – a gyilkolási technikák akkori fejlettségi szintjén – rengeteg időre lett volna szükség, arról nem beszélve, az egész efraimita sereg sem lehetett ekkora; a krónikás – ügyesen – el akarja iminálni Izrael korai históriájának mitikusan emblematiszuszámát, a *negyvenet*, ezért a hitelesség jegyében kétezerrel megtoldja, mivel jól érti, miről szól a fáma, ő viszont a hihető tartományában szeretne maradni; egyáltalán nem akarom relativizálni semmiféle mézszálás súlyát, akár egyetlen ártatlan ember kiontott vére Istenhez kiállt, miként a hajdanban Ábelé, Kain testvér-áldozatáé, ugyanakkor nem feledkezhetünk meg róla: az emberiség Kain utóda, undorító genetikai hagyatékával fertőzött, lám, itt is testvérek gyilkolták egymást (nem mintha idegenek életének tudatos kioltása nagyobb dicsőség volna, sőt, semmi esetre sem megbocsátható); mindezek ellenére állítom: Jiftah aligha vállalt magára ekkora lelki terhet (ugyan miért neki kéne elvinnie a balhét?), talán megcsappant bizalma JHWH igazságosságában, de nem a parancsolataiban, legalább nem azokban, amelyek a közösség életét szabályozzák, így a *Ne ölj!* egyetemes jogosságában, magyarul: nem hiszem, hogy lelkén száradna az említett negyvenkétezer, sokkal inkább hinném, hogy egy kíméletesebb, szeretőbb és szerethetőbb isten körvonalazódott ábrándjaiban, ha maradtak még ilyen képzetek;

végére maga is bíró volt, Izrael bírója, noha – fölteszem – kizárólag gileádi hatáskörrel, élete utolsó hat esztendejében, amikor betöltötte ezt a posztot, tisztességgel, józan ítéletekkel ellátta, bizonyította: mindenhogyan méltó nevének fönmaradására a slemil felejtések ellenére;

meglehet, legutóbbi háborúskodása idején is föltünedezett, át-átlebegett feje fölött az a tekintélyes árny, amely könnyedén vitorlázva használta ki – például – a völgyek fölszálló légáramait, és – noha tudta, értette, miről beszélhet, kinek az üzenetét cipeli széles szárnyain – továbbra sem akarta fenyegetésként, még annyira sem jóslatként értékelni, a bensőjéből alkalmanként világba szakadt idővel társította;

mint annyiszor, megint a krónikához folyamodva Jiftah történetének lezárására: *ítélé pedig Jefte Izráelt hat esztendeig, és meghalt Jefte a Gileádbeli, és eltemették Gileád egyik városában* (bátorkodom kiegészíteni: a gileádi Mispában, amelynek *malekja*, ura lehetett)...

(nos, ami engem illet, fogalmam sincs, *van-e balzsam Gileádban?* arról még annyira sem, hogy *megenyhül-e zord sebem*, egyáltalán létezhet-e az a nepenthe, az a *bosem*, amely ebben a végeláthatatlan córeszban megmenthet bennünket az örökkön-örökké fenyegető gajdesztól, ha netán összeülne a törvényszék, az Úrtól kimért *vediná jittib* – a valamennyiünket, a törekeny földi létet ugyanúgy fenyegető *qéc*, a végállapot előtt, mivel jócskán túljutottunk Dániel próféta *sibá iddáninján*, hét időszakán)...
posthuman stage – a divat kifejezésével –

az emlékezet elsvárosodásának, esetlegesen megbénulásának állapota lenne? az idő, minden idők megsemmisülése? kétségtelen: az emlékezet széthullásával szertefoszlik az idő, amit eladdig a memória őriz számunkra; mi több, nem pusztán tárolja, de rendezi is, ráadásul esetenként átrendezi – méghozzá eléggé önkényesen, akár az egyéni tudat hektikus jövősejtelmek szerint, amelyek – úgymond – múltbeli események (megrázkódattasoktól örömköig a széles skála) megfontolt vagy elhamarkodott, ám többnyire tendenciózus konzekvenciái; óhatatlan, hogy olykor összeroppanunk súlyuk alatt: háritunk és segítséget keresünk szorongásainkra, mivel pedig az emberi lét *halál-felöli-lét*, a mindennapi szembenézésnek ezzel a tudatával rendre megéljük transzcendens önmagunkat szintén, noha időélménnyé a világgal való együttlétünkben alakul –

amikor rákérdezek: *mióta?* kérdésemmel nyomban az idő, noha már nem egyszerűen a magam ideje, hanem a közös emberi idő (*zeman*) sűrűjében csörtetek, amelyet történelemként szokás emlegetni, elmúlt események ilyen-olyan elvek alapján rendezett soraképpen, általában még csak nem is minden önérdék nélkül, szóval a mangróve fogságában, kétségbeesésben fölsóhajtok, hátha onnét érkezhetne segítség, ha pedig riadtan kutató tekintetem megakadna egy ott korábban elhullatott bozótvágo késen, főntről érkezett válasznak könyvelem – nem ritkán szent könyvek lapjaira; ugyan ki vitathatná a gesztus szentségét? az ismeretlen kívüli megszólításának szentségét? lám, a bölcselő igazsága: *a nyelv a lét háza* –

(te jó ég! mennyi kacatot, törmeléket hordtunk be mi, a nyelv birtokosai ebbe fenséges házba, kockáztatva, hogy önmagunknak nem lesz benne lakozása)

Szináj prancsolatai szerint (lazíthatnám: *a kinyilatkoztatás mindenütt ugyanaz*, ám mi onnét kaptuk) jól meg tudjuk különböztetni, pontosan tudjuk értékelni – mondom ezúttal én – Abimeleket és Jiftah-t, adott normáink szerint diszkrimináljuk is a vélelmezett történelem minél távolabbi, annál mitikusabb alakjait, másfelől – ha szükségét látjuk – az érdekeink szerint torzíthatjuk/torzítjuk a közelebbieket;

fizikust idézek, nem lélekidomárt: *jelenünk a múlt nyomaitól hemzseg*. *Valóságos* történetek *vagyunk önmagunk számára; elbeszélések*; kérdés nélkül jegyzem meg: mindegyikünk a maga módján bánik ezekkel az *elbeszélésekkel* –

egy író szerint, aki jócskán jártas volt az általam főntebb megidézett korban: *a szavak érvényesek...*

CSIKÓS ATTILA

Az objektivitás lehetőségei egy változókkal teli éjszakán

PARTYPEST

1. EGY HOSSZÚLÉPÉS NEKEM...

Szeretek Budapesten gyalogolni. Látom változni a várost, benne magam. Szórakoztatnak az emlékeim, amik sarkokhoz, utcákhoz, kocsmákhoz és rég nem látott emberekhez kapcsolnak. Ha másfél órás is az út, nincs perc, és szinte nincs épület, amiről ne jutna eszembe valami, valaki, egykori önmagam, amint ugyanígy ballagok, trappolok, loholok, sietek valahova, ugyanazon a téren, tán ugyanoda tíz éve, s közben egy tíz éve is tíz éves emléken gondolkodom, ugyanott, ugyanúgy.

Vajon odaértem-e?

Pálffy Andris, a Budapest Park vezetője tette fel a kérdést a Facebookon, hogy ki hova járt, mit szeretett annak idején? Gyorsan jöttek a válaszok. Felsorolások, régi krimók, teraszok, beülősök nevei. Mindenki megnevezett legalább három helyet, amit másik harminc is, akik válaszaik közt szintén volt négy, amit újabb hatvanan említettek. Úgy tűnik, egymás életének sziporkázó áttűnései vagyunk. Aki a pesti éjszakát ismerte 1985 és 2000 között, tulajdonképpen mind rokon.

De ez egy hosszabb sztori.

Három éves voltam, amikor Szombathelyről Budapestre költöztünk. Óbudán lakva nem volt megrázó a változás. A vasi megyeszékhelyen éppolyan visszahúzó és távolságtartó voltam, amilyen sokáig itt is lehettem, noha – nemrég írtam valahol, hogy minden embernek megvan a maga „léptéke” – az én világom mindig is kisvárosi maradt. Talán ezért sétálok inkább mindenhova, mint, hogy buszra üljek, ha nem muszáj. S persze nem lehetetlen, hogy az éjszakához sem csak azért vonzódtam mindig is, mert hajnal fél egykor születtem, hanem mert az éjjel lelkünk gyönyörű kisvárosa. Az ember hallja a saját lépteit, milyen különös, írja az Utolsó tangó Párizsban irodalmi forgatókönyvében Bertolucci. Szerettem a kopogós sarkú cipőket. Szerettem az üres utcákat, a lámpák csalóka fényeit. A csendet. Hogy amikor kilépsz egy bárból, magadra maradsz. Az éjszakában az embert névről ismerik. Régen így volt. Az éjszaka falu. Valójában több falu.

Bulinegyedek mindig voltak. Volt Óbuda és volt a „Jöjjön ki Óbudára...” című. Mára bezárt már a Kerék, a régi Sipos nem a Sipos, már az új sem a régi. Ezelőtt tíz évvel egyetlen hely volt nyitva tizenegy után, a Berry Café. A Zöldkapu még üzemel. És kapaszkodnak a party helyek, szombatonként tele tinédzserrel a Kolossy tér. A Kerékben még húztattuk pár éve, és még a régi harmonikásra is emlékeztünk mindany-

nyian. Én jártam a Symbolba is, néha, talán mert emlékeztem a tornácos házra, ami a helyén állt valaha, aminek a pincéjébe is lemásztam egy éjjel a bontás után, és mert valóban nagyvilági helynek indult, értékelhető újraépítéssel, nagyvonalú belsőépítészeti megoldásokkal. De valaha volt bulinegyed a mai Műegyetem helyén is, a lánymányosi Kis Konstantinápoly. Egy fajtája volt ennek a műfajnak a Nagymező utca, Oktogon, Opera vidék, az Abbáziával, a Somossy orfeummal, az Arizonával, a Kovácsfal (delejes kocsmá, ahonnan Adyt többször és újra kitiltották). De egy bulinegyed sosem mutatja meg egy város éjszakai életét. Egy tehetetlen tömeget ábrázol csak, melyben felszívódnak a titkok, ahelyett, hogy elvarázsolnának. Amikor a romkocsmák divatba jöttek nagyon is erős törekvések voltak arra, hogy a különböző helyek valamiféle személyességet mutassanak fel, a kibelezett lakások, udvarok a kibelezettség más aspektusait tárják eléink (Kibelezettek voltunk, a rendszerváltás utáni első fiatal generáció.) A Sufni például, ami nem tudott akkorát futni valamiért, szinte múzeummá vált, több korszak tárgykultúrája volt megtapasztalható a falain. A Szimpla (az emlékeim szerinti első kertés megmutatkozása után, ami, ha jól emlékszem, a Kazinczy utca elején volt, a Wichmann bejárata előtt, és egyszerűen egy nagy udvar volt, fás, hatalmas kert) ipusztériális és popos volt, egy kifordított bérház, nem szégyellte a falon kívül futó kábeleket, sőt, dekorációival fel is erősítette a rom, a romok, „hulladékok” és azok újrahasznosításával megszülető új dimenziót: maga vált installációvá, az *elhagyott ház* „obszérje” lett. A Mumus más volt. Én a murvával felszórt kertre emlékszem, és valóban kertként emlékszem rá, virágokkal, bokrokkal, de nem tudom, ilyen volt-e, vagy csak Sampi miatt gondolom, a megszépítő idő látatja így. Emlékszem a táncterre, és földszinti lakásokban nyitott kiállítóterekre, és hogy az a kert sohasem volt zajos. Lehetett beszélgetni. Nekem az éjszaka főleg ezt jelenti. A beszélgetést. Amire napközben sosincs idő sem mód, azt az ember éjjel kimerítően átbeszélheti. Ez is egy titok, ami a bulinegyedben eltűnni látszik. A másik a hajnal. A kivilágosodó ég, az első villamos, a madarak. Az utolsó ital. A legszebb az éjszakákban a kora reggeli hazaút. A séta. Zsong az ember feje a megismerkedésektől, a hallottaktól, a maga mondataitól, nőktől, barátoktól, italoktól, és ahogy ballag a Körúton hazafelé, és a hídon belenéz a felkelő napba, egyszerre érzi magát végtelenül aprónak és jelentéktelennek, mégis elmondhatatlanul boldog és szabad, mint aki kileste a teremtés titkát, akit az Isten tart a tenyerén, és látja az *egészet* születéstől újjászületésig. Az éjszakát le kell győzni.

Volt egy másik romkocsmá, az Instant. Sokat jártam oda is, de az nekem már ipar volt. Túl „romkocsmás”. Azontúl, hogy az ember sejtette, tudta, hogy az épületet kíméletlenül le fogják bontani, s ebben volt valami póré cinizmus a város részéről, annyira *dizájn* volt az egész, mint egy alkoholista Disneyland. Az ember sétált az egybenyitott lakások között a nyikorgó parkettán, elhúzta a függönyt, és kilesett a Nagymező utcára, mintha egy házibuliban lenne, de ez az *egész*, amit persze máshol is tapasztalni lehetett, ez a hamis otthonérzet, amit a többség frivolnak és különösnek talált, engem inkább elborzasztott. Ezekben a lakásokban emberek éltek. Ezekből

a lakásokból embereket hurcoltak el. Ezekben a lakásokban embereknek kéne továbbélnie. Persze, az éjszaka nemcsak szép, kegyetlen is.

Volt az Instanttal szemben egy kis utca és egy hely, a falain filmszínészek portéival, oda is sokat jártam, főleg egyedül. Azt hiszem, ott végeztem a harminc évig tartó nagy kalanddal, a pesti éjszakával is. A régi helyek megszűntek. Az ismert újaknak is túl voltunk a nyitvatartási idején, én meg ott ültem egyedül félrészegen pár ismeretlen kedves fiatalember között, és nem tudtam, hova tovább.

A pesti éjszaka nekem nem egyszerű kaland volt, hanem elhívás. Abban a pillanatban értettem meg, hogy a megbízatásom lejárt. Amint azt egyszer afféle versben is megírtam volt, Alexa Karcsinak hála.

HUSZONNYOLC ELPAZAROLT ÉV

lehetne ennyi ez az utolsó szöveg, lehetne csak a cím. nem is kell kifejteni, hogy mit jelent. hogy mit nem sikerült. hogy, mi ment tönkre. hogy hányan haltak bele. nem, nem lesz nagybetű. nem érdemli meg ez a szöveg. a nagybetűket eltemettük.

magyar.

írva, kisbetűvel jelző.

kimondva én vagyok.

tizennégy évesen olvastam először sartre szavakját. a hamletet. moliere t. kötőjel a francia név néma „e” je után. kötőjel. aranyt. de csak most kezdek meghatódni azon, amit írtak, jobban mondva azon, hogy milyen előrelátó voltam, hogy korán kezdtem bele. először tizennégy évesen smárolt le egy lány, jobban mondva azt mondta, hogy smároljunk, és aztán soha többet látni sem akar. a nyelvből a szavak világába csöppentem. és melodráma. azzal kezdődött, hogy vége van. ettől a lánytól hallottam először, hogy valaki irredenta. ezt a szót így még sosem csókolta belém senki. ez a lány azóta amerikában él. solt ottília házában lakott. emléktáblája van a búcsúzkodásainknak. ez volt az első élményem a közelgő rendszerváltásról. hogy el kazovszkijról magyarázok egy lánynak, aki sinkovits hazaszeretetéről beszél.

tizennégy.

egy szám.

kimondva én vagyok.

sok nagyszerű halott háza előtt csókolóztam azóta, de nem lett jobb a világ. ezzel a lánnyal is csúnyán elbántam tizenöt évesen. pedig egy boldog párkapcsolathoz elég volt felülni a tizenhetes villamosra, és kész volt a jövő. a házunkban lakott nagy lászló. és amikor külföldi ismerőseink leparkoltak a pontiac trans am mel, kötőjel, a ház elé, egy pillanatra én is letettem marx proudhon bírálatát. tulajdonképpen azt hiszem, ez egy remek generáció lett volna.

nincs több szabály.

negyvennyolc évesen az ember már rendszer. már nem változik. ma már bátornak sem akar lenni. pár napja az ybl kioszk ba akartam bemászni. kötőjel. a kordonon álltam és beíjedtem. az oldás és kötés helyszínét akartam látni. villamosozni akartam kicsit. ti-

zenhetesedni. bátorni. de nem mertem átmászni, bemenni, megnézni. nem mertem szembenézni azzal, hogy tulajdonképpen nem érdekel. állok a rácson. nem bántanak. talán jobb lenne, mert akkor mindenkinek egyértelmű volna, hogy ki vagyok. aki bánt, annak az ellensége. oda esem a rácsról, ahol ismerős leszek.

magyar.

kisbetűvel jelző.

kimondva én vagyok.

amikor a komjádi utcában csokolóztunk, még úttörők voltunk. csak hat év múlva kezdődött a rendszerváltozás. harmincnégy évet elfecséreltünk, hogy már a rácsra se mászszunk fel soha.

talán elég jelzőnek maradni.

talán nem kell kimondani.

sem a múltat, sem a vágyaink.

tulajdonképpen ez bánt a legjobban. hogy elmúlt huszonnyolc év, és nem látok mást, csak egy új, a réginnél újabb, az újnál régebbi lakást. unom a hamletet. unom sartré szavak ját. kötőjel. unom sziamit, cseh tamást, unom bereményit, unom a gyerekkorom, unom az ügynököket, unom a lírát, unom az istván királyt. unom a tehetség megrablását. unom a versbe szedett unalmat. unom az unalomból írt politikát. unom, hogy ugyanazok. unom, hogy akik végre mások, unalmas ugyanazokká lesznek.

lassan negyvennégy éve villamosozom a tizenhetesen.

sosem fogom megunni, amit látok. ami van, változik. mindig új. ami nincs, az nincs.

huszonnyolc év nincs a magyar történelemben.

és huszonnyolc év mártírjaival kell majd elszámolnia valakinek.

krassótól csengey ig. kötőjel.

torlódik a hiány.

a kimondatlanságok csúcsforgalma van.

28 as metró. kötőjel.

főnév.

jelző.

jelző.

jelző.

jelző.

jelző.

egy éve mindig reggel alszom el. a nap feljön a víztorony mögül, és bántóan beragyogja a szobát. egyre később fekszem. egyre kevésbé érdekel, hogy a következő huszonnyolc év milyen. kell ide egy lesz.

kell ide egy generáció.

erre a helyre.

ide:

egy villamos. egy csók. egy emléktábla. egy arany. egy nép. egy nagybetyű.

A Bem mozi előtti idill

2. NAGYPÁLYÁK

Éjszakai pályafutásom a Miniatúrben indult Budán. Mindjárt minden titkok legeslegközelebb. Két barátommal bemelegedtünk valamelyik este, mert ez a hely volt a legközelebb. Egy ismert olimpiai bajnok iszogatót a pult előtt a bordó abroszra könyökölve. Szóba elegyedtünk. Tulajdonképpen inni sem akartunk, csak kíváncsiak voltunk. Négy Unicumot rendelt, meg egy üveg pezsgőt, azt mondta, a vendégei vagyunk. Kisvártatva elvonult a hátsó helyiségbe, hallottuk, hogy énekel, majd a zongorára dőlve elaludt. Nem mertük felébreszteni. Fizettünk, mentünk.

Ez se rossz, de ennél csak jobb lehet, nem?

Az ismerőseim többségének a Tilos jelentette a belépőt a pesti, éjszakai társasági életbe. Nekem valójában a Fortuna disco meg a Galaxis. A Fortuna majdnem olyan volt, mint egy zártkörű klub, nem annyira extrém, és csak a kiválasztottak számára nyitott, mint a new yorki Studio 54, de alapvetően szelektált közönséggel zajlottak a bulik, és a napközben menzakerék üzemelő terem piros bútorai tökéletes kulisszát adtak az éjszakának is. Meg hát a zene. Bakai miatt járt oda mindenki, a Rózsadombról, Újpestről, Kőbányáról. Természetesen bakelitről (ma már azt is tudjuk valójában vinylről) szólt a funky és a soul. Majdnem mindenki mindenkit ismert, és ezt az ismeretséget, sokszor az abból nőtt barátságot közel ötven év után is ápoljuk. Itt találkoztam Güliével, Szalmással, Kenguruval. Hazafelé vagy az akkor még nyitva lévő Old Firenze melletti salátabárban vagy a mai Mammut helyén álló hatalmas parkoló hátsó részén álló Tanti pizzériában ettünk valamit. Hogy mit szerettem

a diszkókban? Talán sok év könyvmolyságát próbáltam kompenzálni, talán csak szerettem táncolni. A Galaxisban Katona Ákos egyszer átadta a lemezjátszóit Dózsa Tamás barátomnak, én pedig rászabadultam a fénypultra. Ritmusra nyomkodtam a gombokat, minden villogott és csak úgy pörögtek a calypsók a plafonon. A fényekért mindig rajongtam, a városi neonokért, a filmgyári szenesekért, a kis színházi profilgépekért, szerettem a fényt, mint csillogást, és mint a teret, a kontrasztokat, árnyékokat megalkotó legerősebb hatást. Órákig tudtunk táncolni, néha a csajokat is elfelejtettük, akikkel mentünk, akik miatt mentünk, akik előtt figuráltunk. A diszkónak nincs kontextusa, sem átvitt értelme, mint egy underground helynek, felszínesen nézve (s hogyan máshogy tekintene rá egy kamasz) titkai sincsenek, nem akar kifejeződni, üzeni, jelenteni, kétségbe vonni, lázadni vagy lázítani, a diszkó arról szól, hogy örülj. Egy uniformizált és leegyszerűsített világban éltünk még ezerkilencszáznolcvanhatban. A Fortuna a magukat jó ízlésűnek tartó, a valóságot diverzifikálni akaró, az életet és önmagukat szépnek látó fiatalok parnasszusa volt. Ha akartak üzeni valamit, ha nem, ez a vágy hamar megváltoztatta a szórakoztatóipart, és hatással volt a közízlésre is. Egy időben hajnali törzshelyünk volt a mai Nyugati téren nyitott Don Pepe. Chopin, a chef korábban a Fortuna szakácsa volt. Vele, meg a komplett személyzettel jártunk bulizni, házibulikra a *nyolcba*, a Randevúba és később a HullYGullyba. A Randevúban Jutasi jó zenét adott. Én mégis mindig úgy éreztem magam, mint akit a szülei hoztak el. Itt koravének vagy a szó szoros értelmében idősebbek voltak. A befutottak, futtatók, befutók, és az őket követő *feltörekvők* paradicsoma volt. A berendezés maga volt a rendszerváltás panoptikuma. A vörös szőnyeg, a műmárvány lépcsők, az eltúlzott tükörfalak, a műanyag, fehérre festett pálmák és a kis, színes neonok rezervátuma meglehetősen házgyári maradt. Panelprocc. Átjárta a késő szocializmus és az új idők szervilizmussal kevert agresszív kivagyisága. Itt menőnek illett lenni, és én nem voltam menő. A tánc inkább unaloműző volt, vagy még inkább alibi, az időtöltés jellegének pedig sokkal több köze az épülő piacgazdasághoz, mint a nyolcvanas évek önfeladott diszkólázához.

Innen, vagy a belénk oldódott irodalmi zamatok hangulatából vezet az út az éjszaka rejtettebb világa felé. Egy Fortuna buli közben látogattam át egy sajtóbálra. A neves híradósok, főszerkesztők, vezető publicisták körül feltartóztathatatlanul megjelentek a korai kilencvenes évek *mészároslórincei*, kanárisárga öltönyben, és (nem hittem el!) élére vasalt porcelán melós overállban, habos ingben és csokinyakiban. Izzadt fejfel védelték a pezsgőt, gagszuláltak és szövetkeztek, kitombolták magukból a vállalkozói lét a rendszerváltás kori fáradalmait. Itt ismertem meg egy lányt, akit később a Galaxisban láttam viszont egy szörmenagykereskedő szeretőjeként, egy évre rá pedig a Rózsaszín Cicák táncosaként. A Cicák jó hely volt. Amikor a Madách művészbüféjében reggelig beszélgettünk, ittunk, számtalanszor szaladtunk át piros Malbiért. Egyszer rosszkedvűen érkeztem, kértem egy whiskyt meg egy sört. Magam elé bambulva ültem a bárszéken, amikor a pultosnő, áthajolt a poharak felett, és a szemembe nézett A gyűrűmet nézed, ugye, kérdezte. Nem mosogatóshoz való, igaz. A nagymamámtól kaptam, mondta. Színész nő volt valaha, és egy rajon-

gójától kapta. Nem várt választ. Kiadta az italokat, és egy másik vendéghez fordult. Szép nő volt, elegáns, fegyelmezett, mégis bársonyos. A dáma a pakliban. Jennifer Paige-től szólt a Crush. A kilencvenes évek euforikus és felelőtlen kalandkeresésének finom és semmitmondó dallammenete, gyanúsán édesbús évődés az életről, vagy még inkább a valódi élet mentén, szenvedély és bármilyen elhatározás nélkül, még nosztalgia sem volt benne, csak az, amit a kilencvenes évek búcsúzóul nyújtani tudott: lesz, ami lesz. Mi maradunk.

3. SZÉGYEN ÉS VÁGYAKOZÁS

Talán Hunyady Sándor, Krúdy vagy a háromlábú kávéfőzőnek nevezett Toulouse-Lautrec kíséretgett és óvott a pesti éjszakában, amikor letértem a tisztas alkoholisták számára kijelölt, még társadalmilag is méltányolható, bohém útról, és mélyebbre merészkedtem. Tulajdonképpen A *vöröslámpás ház* mondatai közé vágyódtam, vagy a századfordulós Párizs tékozló és zabolátlan örületébe. Visszatekintve röhejes, de azt a félhomályos, cigifüstös, az otthonosságban is vendéggel járó hangulatot, azt a szexi és mégis valami kedves bájjal együttélő flowt, amit a kuplerájoktól vártam, csak a jó pár évvel később megnyitó romkocsmák legjobbjában találtam meg (természetesen csak a merőben irodalmias érzületre gondolok, nem az állapotokra, és semmiképpen nem a szolgáltatás műfajára vagy minőségére. Lol...). Régen kuplerájba az ember nem a szex miatt ment – vagyis amiatt, de inkább egy olyan „otthont” keresett, melyben semmi nem úgy van, mint otthon. Az otthon ideális mását. Ahol a sublót mellett félmeztelen lányok nevetgélnek, és nem a távoli családtagok. Ahol könnyűvérű hölgyekkel teli fotelek és kanapék várják az embert. Ahol cigarettázni lehet és inni, és ha nagyon muszáj, ráérős, belenyugvó mozdulattal feltenni a piros dámára a családi birtokot, aztán egy revolverrel szó nélkül véget vetni a tarthatatlan állapotnak, ami a lélek. Ilyen hely technikailag sem jöhetett létre a kilencvenes években, hiszen törvény tiltotta a prostitúció elősegítését, így a lányok jobbára partnerkereső magánzókká váltak, és az egykori, legendás Expressz magazin társkereső rovatában tudatták, hogy hol és hogyan elérhető. A Blaha Lujza téren éjszaka is működött az újságos, tőle pár méterre álltak a „telefonfülkék”, ajtajuk nem volt, de még működtek az igen leharcolt, szürke-kék telefonkészülékek, amik alatt szétépett telefonkönyvek lógtak láncon, nehogy valaki eltulajdonítsa az értékesnek tartott példányokat. Onnan telefonáltam. Nagy élet volt régen az aluljáróban. Néha virágos is ült a hajnal közepén a metró bejárata előtt. A kagyló büdös volt, harminc év minden idegessége volt belebeszélve és dohányozva, *„gizikém, most jöttem a keletiből, anya hogyan van, gizikém, a janikát nem vették fel, biába volt a liba, apát se hagyják élni, gizikém, én mindjárt ott vagyok nálatok a Haller utcában, csak hívtalak, hogy úton vagyok, kiutalták már a telefont?...”*. Az ember volt mobil, nem a készülék.

De volt egy hely a Rózsadombon, ahova mégis mindig a megidézett múlt század eleji romantikus hangulatban érkeztem, csak pezsgőzni, beszélgetni a rózsaszínűre

festett plafon alatt a pirosas félhomályban a vendégre váró lányokkal és az érkezésemre vigyorogva rikoltozni kezdő tulajjal. (Úgynevezett *madammal* talán egyetlen helyen találkoztam, ha több lány is társult egy lakásban, akkor egyikük afféle intézőként működött.) Mindig az éjszaka végén, néha kora reggel érkeztem, „hazamentem” mielőtt haza. Volt elegáns, halk, okos lány, aki az érettségi után menekült el gazdag, és ahogy mondta, idióta és sznob szüleitől, mert azt akarták, hogy orvos legyen, holott őt a történelem érdekelte volna. Volt egy Linda Evangelistára hasonlító, félelmetesen intelligens és szabad szájú lány, aki az egyik alkalommal megfogta a kezem, elvonszolt a lakás frissen felhúzott, OSB és Xyladecor szagú folyosója felé, aztán megcsókolt, és azt mondta, hogy ha ma is őt választanám, ne tegyem, nem bírná ki többször így. Később sokszor láttam, ahogy kiszáll valahol a kispolszkijából, kiáltottam neki, de csak mosolygott szomorúan, nem válaszolt. Volt aki randevút adott, nem mentem el. Egy másik helyen barátommal reggelig pezsgőztünk az ablak elé tolt barokk asztalnál az utca túloldalán álló rendőrséggel szemben, és nem is foglalkoztunk az üzletmenettel. (Erről a helyről egyszer kikísértek egy fiatal parlamenti képviselőt.) Olyan lánnyal is találkoztam, aki meghívott saját *szalonja* megnyitójára, olyannal is, aki nem hagyott fizetni, olyannal is, aki tulajdonképpen felkért, hogy futtassam. Volt egy lány, aki nagypja távollétében az ő lakásában fogadta a klienseit. Amikor kiderült, hogy írok, előszedte az öreg irredenta verseit, és reggelig elemeztük az Első Világháborúról, Trianonról szóló szövegeket, aztán Óbudáról elmentünk a Váci utcai McDonald's-ba megreggelizni. Régen volt. Veszélyesen éltünk. Egyszer a Calgaryban ültem Vikinél, hajnal két óra volt, Fáy András a zongoránál ült, sosem vette le a kabátját, Viki a töltött káposztát ajánlotta valakinek, egyébként isteni volt, én meg elmentem egy lányhoz.

„Elszívott egy cigit, lehúzta a gint, aztán a tejtől egészen áttetszővé vékonyodott kávé, felállt, a lambériázott pultra dobott egy ötszázast, futva rámosolygott a lányra, és kilépett az árkádok alá. Sietett. Mintha menekült volna. Ahogy menekült a nagypja, az apja is.

(Hosszú műszak a gyárban, sör a haverokkal fájront után, gyorsan megdumálni, hogy megy a fusi, aztán GMK, utána egy vermuth a Fény presszóban, kocka Ladával haza, otthon híradó, megérkeztek az új Wartburgok az NDK-ból, arra is befizettek, azzal hozzák majd haza a videót Bécsből, hogy felvehessék a Köztársaság kikiáltását, amire a hülye gyerek egy év múlva ráveszi a Terminátort, bassza meg.)

Harminc métert kellett csak gyalogolnia. Benyomta a kaputelefon gombját, aztán bement a nevét. A zár felberregett, és belépett a lépcsőházba. Sütemény és cefre szag csapta meg, valamelyik felsőbb emeletről lehallatszott a Malév reklámszene. Lehívta a liftet. Un-Break My Heart, dúdolta a Toni Braxton, miközben számolta az emeleteket. Hol jobb lakni, gondolkodott, az elsőn, ahová leszáll a cefreszag, lezuhan a szemét és a szar, vagy a tizediken, ahol alig van víznyomás? A negyediken? Kiszállt a nyolcadikon.

Pont úgy nézett ki, mintha Mágénheimékhez menne. Bemegy, kér egy Algopyrint, esetleg megkérdezi, telefonálhatna-e. A lépcsővel szembeni lakásból veszekedés szűrődött

ki. Belehallgatott. Még közelebb is lépett, de közben kialudtak a lámpák, és vissza kellett araszolnia a kapcsolóhoz. Nem hallotta, min megy a matek. Hűtők, pártok, televíziók, hitelek? Arra gondolt, hogy nincs szörnyűbb megaláztatás, mint amikor az embert akkor hallgatják ki, amikor a legnagyobb biztonságban érzi magát. Amikor azt hiszi, otthon bármit megtehet. Faszt. Egyébként akkoriban be nem állt a szája senkinek. Sehol. Meg se lepődött ezen az üvöltözös vitán. Mindig mindenki, mindenről vitatkozott, érvelt, beszélt. Egyedül Balkayt látta hallgatni az Utca legjobb kocsmájában egy vodka előtt.

Aztán kiköpte a rágót, és megállt a 6-os ajtó előtt. Kicsit be volt már rúgva. Először arra gondolt, kopogni fog, az mégis meghittebb, aztán meggondolta magát, és rátenyerelt a csengőre. Egy csinos, szőke, kék szemű lány fogadta, aki egészen finoman csücsörített egy kicsit. A lány éneklős hangon rákérdezett a nevére, majd betessékelt a szűk előszobába. A falon rücskös, barna tapéta, a tapétán esztergált fogas, a fogason egy műszörme női kabát, egy férfi ballon, és egy melóskabát. Velük szemben műanyag keretben Velence látképe és egy kacsát ábrázoló fali kerámia.

Gyere, mondta a lány, és elindult a nappali felé.

Csilla, jól emlékszem, Csilla vagy, szívem, kérdezte megkapaszkodva a melóskabátban. Csilla, igen, csak gyere utánam, felelte a lány, majd megtorpant az előszobából nyíló egyik ajtó előtt. Az apám, mondta szenttelenül, és ment is tovább.

A konyhában egy idősebb férfi ült a kockás viaszkos vászonnal borított asztalnál. Egykedvűen bámult maga elé, és egy szál cigarettát sodorgatott az ujjai között. A kávéját várta. Nézte a gáزرózsza lángját, és közben alig észrevehetően jártak az ajkai. Fehér ing és nyakkendő volta rajta, a zakóját a széke háttámlájára dobta.

Jó napot, kiabált be a mosatlan edények szagától még kisebbnek tetsző lukba.

Az ember nem válaszolt. A fejét se mozdította meg. A szájába tolta a cigit, aztán hátranyúlt a zakója zsebébe, és elővett egy doboz gyufát. Bámulatos és félelmetes volt az egykedvűsége, amivel elpattintotta a foszfort, és az arcához tartotta a lángot.”

Amikor visszaértem, a whisky még mindig ott volt az asztalomon, és még András is játszott, valami megindítót és magányosat.

Utólag szégyellhetném magam a történetekért, törölhetném emlékeimet, megbánást tanúsíthatnék, igaz. Egyszerűen azért, mert a világban ezek a történetek nem ilyen csinosak. Nem az irodalmi nosztalgiát mesélik tovább, hanem a fájdalmat, a kiszolgáltatottságot és az ember által ember ellen elkövetett bűnt. Mégis emlékezni akarok rájuk. Bűneimre, vágyaimra, életemre. Vagyok, ami. Voltam. Már megnyílt a Nincs Pardon, pörgött a Képi Blanc, akkoriban nyitott a Fat Mo's, de túl voltam már a Fregatton, a Sotén, az Újváron, a Corvin áruház mögötti, Esti Hírlapos, Népszabab, Magyarországos újságírók által látogatott, egészen sajátos, hírlapírós, vodkás-sörös hangulatú Hullamosón (amit később épp Gülü nyit újra, és működtet egy jó darabig...), a Gongon, ahova játékgépezni jártam be, és ami előtt tragikus félreértésből leszúrták az Ódry Színpad tehetséges és jószívű fővilágosítóját, Ticsát, túl voltam a Vén Diákon, és még mindig nem találtam meg magam, sem azt, hogy hová is tartozom. Minden látványelemmel együtt éppoly elbaszott életű gyerek voltam,

mint a lányok, a *kurvák*, akikről eddig meséltem. Sokukkal többet beszélgettem fontos dolgokról, mint egynémely menő értelmiségi cimborával, miközben olcsó dalok szóltak a Danubiuson.

4. ÁRKÁDIA

Tizenöt, talán húsz éve volt egy ötletem, amit meg is osztottam az Óbudán működő, Krúdy egykori lakóházát is birtokló Vendéglátóipari Múzeum csodálatos igazgatójával, Kiss Imrével. Az elképzelés az volt, hogy hívjuk meg az akkor, a kétezres évek elején megismert „romkocsmákat” és legendás helyeket, a Szimpla Kávézót, a Sirályt, a Kuplungot, a Szódát, a Mai Manót, és egy élő kiállítás keretében mutassuk be, btw működés közben, az akkori jelen „legmaibb”, berendezésükben egyébként jobbára a vendéglátóipar múltjának tárgyait használó kocsmákat és bárókat, azok tulajdonosait, személyzetüket (fantasztikus figurák álltak a pultokban akkoriban, nagy többségük azóta színész, ismert író, költő, civil ügyek képviselője, vendéglős, társadalomtudós, zenész, az ember főleg miattuk járt az adott helyre, nem csupán a *törzstársaság* miatt – tessék, ismét egy lassan feledésbe merülő fogalom), azaz épüljenek be egy napra a múzeum hatalmas udvarára, s *Király utcai bulinegyed Óbudán* felkiáltással tartsunk egy romkom fesztivált. Micsoda antipanoptikum, izgalmas kiállítás lett volna, de valahogy elfelejtődött a gondolat.

Azt hiszem, nem csupán a nosztalgia szépíti meg azokat az éveket, valahogy minden, az egész posztszocialista, naiv „idill” sovány tárgykultúrájával, az egykori IKV által is magára hagyott épületekkel, a rendszerváltás után évekkel is csak kialakuló félben lévő tulajdonosi, fenntartói viszonyokkal, a „piacgazdaságba való átmenet” (sose mentünk át...) jellemző pénztelenségével, az egész *rögvaló* szabadságillatú lepusztultságával a mi *örökéletünk* volt, voltaképpen fiatalságunk. A málló vakolat ismerős kulissza volt, ha pinceklubban járt az ember, ha frissen nyitott maszek cukrászdában vagy akár nagy és híres színházaink felújításra váró öltözői között. De micsoda élet volt ezekben a színházi művészbüfékben is! Ma, hiába néznek ki úgy, mint egy középkategóriás wellness szálloda uszodája, sok helyen kihalni látszik az a társulati élet, élet- és gondolkodásmód, amely valódi színházat teremt, s amit akkor kölyökként megtapasztalni felért legalább egy OKJ tanfolyammal, ha nem diplomával.

Kopott, piros raffia szőnyeg futott a Madách Színház folyosóin az öltözők előtt. A művészbejáró után apró, üzemi portásfülke állt, és egy zöldre kent vaskorlátal szegélyezett kőlépcső vezetett a lépcsőház felé. Dohányozni tilos! Talán száz tábla is hirdette, de még a színpadbejárat előtti térben is volt hamutartó akkoriban. Egyedül Tolnay Klári öltözőjén volt más a felirat: dohányozni kötelező. A büfébe mindkét oldali öltözősorról nyílt bejárat, kopott, nagy faajtók, felsorolni is lehetetlen, ki mindenki ment már át szárnyaik között. Az egyik előtt egy padlásfeljárat volt. Amikor a színház bezárt a felújítás előtt, páran felmentünk a padlásra, ahogy később az újjá-

épített színház tetejére is premierbulik után. A nyikorgó galérián játékgépek álltak a „Galambos büfében”, a terem másik oldalán viharvert biliárdasztal. Kopott volt a pult, a fal, a cement járólap a lábunk alatt, de még éjfélkor is minden asztalnál ült egy társaság. Zenészek, táncosok, stúdiósok, fiatalok és a nagy öregek. A Psota, A Garas. Még láttuk a színház arisztokráciáját, Pauditsot, Juhász Jácintot, Lesznek Tibit, Bodor Tibi bácsit, Kéry Gyulát, Lőte Attilát, Némethy Ferencet, Veszelinov Andrást, Zenthe Feri bácsit, Almási Évát, Piros Ildikót, Lippait, Gálvölgyit, Koltai Janót. Psota ebéd közben is cigizett. Néha hajnalig, de általában éjfélig maradtunk, innen mentünk tovább a Nincs Pardonba, később a Fészekbe Benkő Baluhoz vagy a művészbejáróval szemben működő Jekyll & Hyde-ba, ami a színház afféle külsős művészbüféje lett, különösen a felújítás után, valahogy úgy, ahogy a Gobbi a régi Nemzetinek. Ma egyik sincs nyitva már. Pedig a Gobbiban áll egy vaslépcső, ami a pincerészbe helyezett mosdókhoz vezet, s valószínűleg nincs színész, rendező, író, színházi ember Sinkovitstól, Sütő Andráson át Moór Mariannáig és Udvarosig, aki ott ne verte volna be a vasba legalább egyszer a fejét. (A Gobbit is Balu vezette jódarabig.) Az Ódry büféjébe is a barátokhoz jártam, végigittam jó pár évfolyam útját a diplomáig. Annyit ültem ott, hogy néhány évvel később egyik remek színészünk megkérdezte, hogy melyik színházban vagyok. Nem hitte el, hogy nem vagyok pályaelhagyó, amikor azt válaszoltam, hogy sehol. A Budapesti Kamara Shure stúdiójának szinte minden premierjét láttam, pedig egy évad alatt sem volt kevés, de nem is ez volt a lényeg, inkább a reggelig tartó beszélgetés, *szakmázás* az Asbóth utcai színház márványlépcsőjén borozva hajnalig. Kisétálni a Vig letakart, sötét nézőterére éjjel. Világításpróbát nézni az Újban. Varázslatban élni. Néha csak azért mentünk be a takarásba vagy fel a zsinórpadrásra, hogy megnézzük egy színész színpadra lépését, jelenetét. A művészbüfé, mint olyan nekem kétségtelenül gondolkodásom, érésem egyik legfontosabb laboratóriuma volt. Az alkotás, a fegyelmezett színpadi munka (legyen bár színészi vagy zsinórosi, kellékesi feladat) felelősségének, és ugyanazon alkotás szabadjára eresztett, tomboló szenvedélyeinek terepasztala. Ott egy másik, már nem nyilvános előadást láttam a függöny legördülte után. Különösen a fiatal (vagy a nem annyira *ügyes* és kevésbé sikeres) színészek voltak hajlamosak a teatralitásra. (lásd még: büfészínész) A „kölyköknek” jól állt. Idősebb mesterek finomabb, érettebb gesztusokkal isznak és mulatnak. Tudják, hogy a játékban a kevesebb több. Italból meg a több a több. De mindez sosem megjátszás. Íróként is tudom, hogy ha egy karakterről írok, többé-kevésbé *olyan* leszek, s előbb-utóbb és jó esetben kell egy modor, egy *viselkedés*, amivel megvédhetem magam a szereplő erőszakos „nyomulásától”, amivel lerázhatom, kell egy *figura*, aki már nem „az”, de még nem is egészen én vagyok. Aki lassan visszasegít önmagamba. Bár mit tudom én! Sosem voltam színész, de éppen a *színház* életének állandóan feszült, érzéki fesztiválja vezetett vissza a szavak világába, a magam csöndjébe annyi „elkomédiázott” év után. Sokat tanultam. Mondjuk arról, hogyan használjuk a szavakat, hogyan ejtjük, mondjuk ki őket, hogyan rejtjük el egy hangsúllyal épp azt, amit mondanunk kellene.

Hálás vagyok nektek, barátaim. És tulajdonképpen ezek a „romos”, régi, öreg színházi terek és büfék adták a legszebb, szerelmesebb, legértelmesebb romkocsmás élményeim.

Bizonyos értelemben a Piaf is színházi büfé volt, bár a mosdó melletti asztaloknál a képzősök és iparosok ültek vagy fetrengtek, a bejárat és a pult között mindig a nagyok ültek a zongora mellett. Bajor, Benedek, Szacs vay és a többiek.

És volt a Fészek. Legendás presszója, ahol Csurka bóbiskolt reggelig, ahogy Józsi és Pisti, a két remek fickó, a két „portás” mesélte, és egészen lenyűgöző, a hatvanas évek designjának legjobb ötleteit mutató, kupolás mennyezetű bárja ugyan már csak ritkán működött, de az Apáthy terem, Balázs pár négyzetméteres műintézménye a legjobb színházi kocsmá lett a nyitás után. Minden színházból jöttek előadás után. Eszenyítő a mára ismert és remek közögeneráció akkor pályakezdő tagjain, a két Jászain át Kabos Lászlóig, akit Benedek Miklós kísért le a szűk lépcsőn óvó szeretettel, mindenki megfordult a helyen. Sem színházi státus, sem műfaj, sem életkor, sem társulati tagság, sem világnézet nem számított. Azt hiszem a Fészek volt a legplurálisabb hely és közösség (!) az országban azokban az években. Ha úgy maradt volna a világ, ahogy akkoriban koccintáskor reméltük, ma például nem lenne két SZFE.

Jó idők voltak és jó ötletek születtek mindenfelé, amik akár megváltoztathatták volna a társadalmi mechanikát, de később elfelejtődtek. Kár.

Az éjszaka reggelig tartott. A poharat illet kiüríteni. Ahogy a klub pár évvel későbbi időszakában (szintén nagyon plurálisan) lejáró zenészek közül Papp Szabi mondta néhány éve egy bulin: állati szép volt minden, csoda, hogy túléltek.

5. „KISZGENERÁCIÓ”

Ami a romkocsmába járó fiatalok második generációja számára már a bájos múlt, a *retro* (a mai tinédzserek vigyorogva ülnek bele a káptalantóti galéria előterébe kirakott jellegzetes – s talán nem véletlenül – *lekicsinyített*, piros, műbőr fotelbe és kanapéba, melyeknek minimalista, kortalan vagy inkább *semmilyen* dizájnya leginkább munkahelyi pártirodák előteréből lehet ismerős), egy választható, kedvelhető *stílus*, nekünk a népi demokrácia színjátékának lecsereélhetetlen díszlete és kelléktára volt. Kisember kis fotel.

A szocialista valóság tárgyi és szellemi realizmusa. Lehet utálni, és lehet szexinek, vagy érdekesnek tartani. Az biztos, hogy a „retro” nekünk nem pusztán esztétikai probléma, hanem merőben ideologikus teóriák halmaza. A romkocsmák (hála a Jóistennek!) túlléptek ezen s ha nem is más szempont miatt, legrosszabb esetben a szükség elvén megmentettek számos feledhetetlen-feledhető tárgyat egy korszak mindennapjaiból. Tárgyak megúszhatják. Azóta tudjuk, emberek is. Sajnos néhány értékes köztéri szobornak nem sikerült.

De megúszható-e maga a korszak?

Kétezerben az Almássy-ban volt egy fesztivál, Kis utazás címen, Bence Ottó, a Törökfürdő főszerkesztője és Karácsony Ági, az akkori 168 óra rovatvezetője voltak

A Fő utcai borozó – sokféleek vagyunk

A Libella előtt pár író és színész éjszaka

az ötletgazdák és főszerzők, én is benne voltam a csapatban. Tulajdonképpen a Kis utazás című film bemutatója köré, elé szerveződött az esemény, és kiállításokkal, színházzal, vetítéssel, koncertekkel próbálta körbejárni, bemutatni, újraélni, átgondolni fiatalságunk éveit, tárgyait, élményeit és kérdéseit. Volt fotó- és plakátárlat, utóbbi az Artpool, Galántai György munkája nyomán, volt Ági és a fiúk koncert, számtalan kerekasztal-beszélgetés, a Bárka Ablak-Zsiráf előadása Simon Balázs rendezésében, Murányi Tündével és Tóth Jocóval, volt Arató diszko és Kispál, tárgykiállítás Bojár Iván András kurátorkodásával, még Kádár János aranyóráját is megcsodálhatta a publikum, és jöttek az akkori harmincasok, az első rendszerváltáskor felnőtt generáció, de jöttek negyvenesek, ötvenesek, ott volt például Dixi is.

A kétnapos dzsemboriról Jánossy Lajos írt kritikát a Magyar Narancsban, s most elolvastva, sok mindenben igazat kell adnom neki.

„Hogyan lehet egy generációs bulit összehozni úgy, hogy ne legyen semmi szelvelgés, nosztalgia, veterántalálkozó, a tényleges harmincasoknak is mondjon valamit, és a Kispál és a Borz felé törekvő ifjonti siserahadnak is bejárható, izgalmas teret nyisson? Ráadásul magam is rész vettem a gyakorlati foglalkozásban, a fotó- és plakátkiállítás anyagának válogatásában a Szőnyeiéknél. Gazdagnak és kreatívnak látszott a világ, amiben akkor éltünk, pedig valami rémítően nem szabad vette körbe, most meg itt állunk megfürödve, és nem sokra megyünk a szabadsággal. Most derült ki valóságos szegénységünk, gondoltam az Almássy felé lépkedve.”

Barta Balázs az akkori Indexen így írt: „A fesztivál gyakorlatilag azt szeretné megmutatni, hogy fiatalnak lenni minden rendszerben jó, még akkor is, ha ez éppen egybeesik történelmünk egyik dicsfénytelen és matt korszakával. A lényeg: „Mi akkor csajoztunk, akkor rúgtunk be először, akkor voltunk fiatalok.” Persze ettől még „szar volt a kádári palacsintában”, de úgy tűnik puding volt a tetején.”

Hát ja.

Az Almássy ügyetlenül *pompidouskodó* épületébe, ami minden próbálkozás ellenére egy átlagos, megyei KISZ Bizottsági székházra hasonlított, magam is jártam annak idején, főleg koncertekre. Magam is annak a harmincas generációnak voltam tagja (harmincegy évemmel éppen hogy), melynek létéről, létének milyenségéről, létezésének jogosultságáról és lehetőségeiről is zajlott vitafórum e két nap alatt, s mely generáció tagjai adták akkor a Magyar Köztársaság (ma Magyarország) kormányát. A mai miniszterelnököt látva és mai szemmel az *akkori* szinte bájosan retro, ahogy KISZ-es múltja is.

„Hát, nem tudom. – írja Jánossy a meghívott vendégekről – Nekem nem ők voltak a nyolcvanas évek, persze kinek mi, maga tudja. De talán el kellett volna dönteni, hogy Feszty-körképet csinálunk-e, vagy azokról és azokkal beszélünk, akik akkor és azóta is fontosak nekünk. Ha nem megy, legyen teljes csönd szakadt székek, rossz szendvicsek, híg sörök és rosszul világított mignonok fölött.”

Szerettem a Kis utazást. De.

Még szerencse, hogy megemlíti Ficskut, aki épp az Almássy téren lakott, ráadásul pont a Nincs Pardon felett, s akivel akkor, *kétezer délutánján* összefut, s akivel Uni-

kumozni kezdenek. (Az az igazi éjszaka, ami délután indul, mondjuk az Avarban, és a következő délutánig kitart, s a legszebbek ezek a véletlen találkozások, amik szeretethetővé tették a lepusztult Pestet, ezek az elhatározott tervektől eltérítő váratlan programok, melyek hirtelen hosszúra nyúlnak, kocsmáról kocsmára vándorlást jelentenek, magyarázkodó telefonokat, elhalasztott feladatokat, magát a sodródást – amiről Alexa Karcsi is írt az *Életünk tavaszi számában: Hajnóczytól Krasznahorkain át Petriig.*) Ficskuról meg eszembe jut újra Dixi, kiről Jánossy is bőven ír, aki Bereményi Vadnai Bébi című regényének kulcsfigurája, s akit pár évvel korábban épp a Ficsku Pali felolvasása alatt küldtek ki a teremből egy, a Süss fel napban, Peerrel, Téreyvel közösen tartott, De Coll Ági által szervezett irodalmi esten. Csak messziről csodáltam mindig. Rettegtem elrontani a napom egy konkrét párbeszéddel. De tény, hogy van az a generáció, amelyiknek nem jelentett utólagos szemantikai problémát a múlttal való szembesülés mikéntje, lévén életében naponta szembesült, különösebb elhatározott narratíva nélkül, csak úgy, rutinból, ahogy naponta fogat is mosott. (Nem a miénk volt az.) Nekem nem is retro darabokként tűntek fel ezek az emberek. Dzsudi sem, a másik mágus, akivel a Szigeten ismerkedtem meg, amikor Gassal dobolni kezdtek a Színházi Sátor oldalában hajnal fél kettő felé. (Amidőn volt vala.) Bereményi sem. Sokan nem. Szabadságra találtam bennük. Azt kell mondjam, harmincévesen épp a magam generációját – tisztelet a kivételnek – láttam megrekedve, tanácstalanul igazodni próbálva valamihez, melynek előzményeit koránál fogva nem ismeri, következményeire pedig semmi hatása nincs.

Pedig mi mindent akartunk. S micsoda helyeink voltak.

Az FMK, melynek utolsó éveit láttam, a Banán, ahol ugyan csak párszor jártam, de az egyik legfrissebb szellemiségű klub volt, amit ismertem, a Tilos, aminek első évei az utolsó évei is voltak egyben, később a Libella, a Turcsányi Sándor által találóan természetfilmnek nevezett, egyik forgatókönyvírójaként Hazai Attila által jegyzett *Rám csaj még nem volt ilyen hatással*-ban egyedülként megörökített Hold, az ebbe a sorba talán nem illő, de a popkultúra szempontjából kihagyhatatlan Pecsá (nekem különösen fontos helyszín, koncertélményeim, kamaszkori szerelmeken túl itt volt az első Souvenir-Díj átadónk, Bertalan Ágnes, Söptei Andrea, Koronczai Endre és Szabics Ágnes voltak a díjazottak, és bizonyos értelemben zenetörténeti pillanat történt, amikor egy színpadon, talán együtt lépett fel Lajkó Félix és Somló Tomi...), és jött a Megáll az idő könyöklős kocsmái romantikájából kitörni vágyó, frissülő tudatú generációnak kedvező Rigoletto, a Rockokó, a TotalCar, kicsit korábban a Gülü vezette Jazz Café...

Ez ma mind: RETRO. Sokunkkal együtt.

Mennyi helyünk volt, és nem volt helyünk. Azok, akik akkor kezdtek el szellemi műhelyeket szervezni, lapot indítani, színházat „csinálni” ma nem kapnak segítséget, támogatást, pályázaton se nyernek. A helyünk ma? Lapszél, kispad. Az a generáció, az az akkori *harmincas* kettészakadt. Az egyik fele mai ötveneseként birtokolja a hazát, a másik továbbra is igazodik vagy kivonul. Persze, magunk is tehetünk róla. Túl sok volt a jóból. Túl sok félék lettünk a rendszerváltás után. Kétezerben jön ki a Kispál

és a Borz Velőrózsák albuma, a Dalban mondom el Zámbo Jimmytől, és a Rosszfiúk című filmzene album Ganxstától. A Nem hall, nem lát, nem beszél ugyan nem a magyar hip-hop legcizelláltabb munkája, de már a címében, refrénjében megfogalmazza mindazt, amit a toplistákra törő politikai szcéna frontemberei ígéрни tudnak.

Így fogunk élni.

És ezen a szintén kétezerben megjelenő, érzelmesen lüktető, parádés hangszerezésű godspellbe fonódó soul nóta, Whitney Houston My Love is Your Love című dalának az ezredforduló minden aggodalmát hordozó, érzékeny, mégis megnyugtató dallamvilágú, megváltó imába illő, jóslatszerű mondatai sem tudnak majd változtatni.

Mi tényleg így élünk azóta is. Csak egy kis utazás...

Ahogy a Nincs Pardon kapusa, Frenky mondta egyszer, aki nem tud ellazulni, az megfeszülni se tud.

6. KANDÍROZOTT MANDARINZSELÉSZÍNŰ ÁRAMVONAL

A *Nincs*. A *no*. A *Pardon*. Legalább két generáció felejthetetlen klubja. Hivatalos műfaji besorolása szerint koktélgaléria. A Piafban kulcsot adtak, a Nincs Pardonban tagsági kártyát, később fémből készült tagsági lapot. A tagságba való felvétel feltétele volt (az ismerősön kívül, aki lehozott) a Tűzmadár nevű, lángoló koktél elfogyasztása, ami után egy hideg sört is le kellett dönteni. Adta magát.

A klubnak semmi köze nem volt a nevében szereplő tagadáshoz. Semmiféle tagadáshoz, nemlegességhez vagy bárminek negligálásához. Sőt! Tom Wolfe regényéhez is csak annyiban van köze, hogy újszerű volt, szabad, „örült” és merész. Munkácsy Bea és Kővári Zsuzsi, az alapítók eredetileg a Pardon Caféban dolgoztak, a *nincs* erre utal.

A belépőital elfogyasztása után hetvenkét órával már minden nap ott ültem. Nem is tudom, vagy tizenöt évig. Majd minden este. Ha voltam valahol, akkor oda mentem, ha máshol volt dolgom, onnan indultam. Ahogy mindenki. Egyszer bombariadó volt a Madách Színházban az Egy becsületbeli ügy előadása alatt. Az épületet kiürítették, és gyakorlatilag a teljes társulat a közeli Nincs Pardonba ment át jelmezben, a férfiak tengerészgyalogos gyakorlóban. Mit mondjak, buli volt.

A társaság a high societynek és az undergroundnak valami sajátos keveréke volt. A nagyon ismert arcoktól, művészektől, a pályakezdőkön át az „elvetemült alternatívokig” mindenki megjelent esténként a félköríves, meredek lépcső tetején, hogy a csempével kirakott, a végén csigavonalban megtekeredő, Zsolnay csúcscsúszalakkal koronázott zárókőbe kapaszkodva leereszkedjen az éjszakába. Nem túlzás, mindenki oda járt, a zseniális trombitás Balogh Maritól Friderikusz Sándorig. Nem kimondottan művészklub volt, közgázosok és ügyvédek, újságírók éppúgy törzsvendégnek számítottak, mint az Ódry első évesei. Ettől volt más, és mindentől különböző. Ahogy a beltér is. Egyszerre volt mediterrán hatású, és levegősen párizsias. Róth Renáta tökéletes belsőépítészeti munkája. Az egész helyen vágni lehetett a füstöt és nagyjából

fél, negyed négyzetméterenként álltak az emberek. Nem is tudom, hogy zajlott a kiszolgálás. Beán és Zsuzsin kívül az egész személyzet fantasztikus volt, talán Tözsér Attilától származik a mondat, amit a szokásos tequila rapido versenyek alatt kiabált a tömeg: jó a pult! (Bogi, Berni, Flóra, Kinga, s mind...) Néha olyan volt a hangulat, mint a CBGB-ben lehetett, néha olyan, mint a hajdani Három Hollóban vagy épp, mint egy montmartre-i kabaréban a századfordulón Lautrec és Aristide Bruant társaságában, néha „egyszerűen” csak házibuli volt. Egy alkalommal „szülői értekezletet” tartottak, lássák az „öregek”, hol kódorog a „gyerek” reggelig. A *komoly* dolgok, a visszaemlékezések szerint a bejárattal szemben, az Almássy téri játszótér pingpongasztalánál zajlottak. Egyszer Balázs Józsival és Szakcsi Robival beszélgettük át az éjszakát a betonlapra könyökölve Csáth Gézáról és Kosztolányiról.

A Pardonból ruccantunk át a Hunnia villamossínekre néző akváriumába, később a Tütü nagyvilági *háromemeletébe* (amiről Artner Sisso így ír 1999-ben a Magyar Narancsban: A széttartó szálak mégis összegyűlnek ilyenkor, ha a riadólánc hírül adja, hogy helyet nyit valaki a "régiek" közül. Ráadásul barátságos, tágas, melegkonyhás helyet. Lám, ott áll a pultnál az asztrodíva, akitől egykor rettegtek a részeg hímek, most meg rendeli a menüt négyötvenért. Kis reménység a komor télben ez a képtelen nevű, nem új, de újonnan átvett, szolidan háromszintes vendéglátóipari intézmény. Tütü, mert Balettintézet, és Tangó, mert a felső szinten, amelynek lazán fölé lóg még egy sok férőhelyes galéria, csendes argentin ritmusok szólnak.), a Dohány utcai *kisbüdösbe* vacsorázni, szolid házibulikra (a csodálatos Kéri Piroska irodalmi heppeningjeit sosem felejtem...), még később a Chachachába a Kálvin térre, a szomszédos City klubba, az Almássy melletti épületben Benkő Balu által nyitott Cseho-V-ba, vagy át a Kolibri Pincébe, ami szintén fontos gyűjtőhelye volt a színházi fiatalságnak, vagy a Vígbe, a pezsgőbárba, át az éjszakán, hogy miután mindent megnéztünk, és mindent rendben találtunk, visszatérjünk ide egy konyakos kakaóra. Az a baráti társaság, Kattus, Cega, Medve, Attik, Alexa, Sanyi tulajdonképpen a mai napig összetart, ahogy nem szűnt meg a törzsvendégi rokonság sem. Amikor pár éve Bea elment, és Zsuzsi, már mint vendég és egykori tulajdonos egy megemlékezést szervezett, ugyanott folytatta a beszélgetést a Kántor, a Bojár, a Menthes, a Pálffy. Mintha csak kiugrottak volna cigizni a parkba, csak közben őszülni kezdett az üstökünk.

Sok korszakot megélt klub volt a Pardon. Bea és Zsuzsi után Halász Peti és az utánozhatatlan Pálffy Andris vitte, aztán a Mumusos Sampi és a klubok jószívű dzsinnje, Gülü, az utolsó előtti korszakban az egykori Piaf egykori „placcmestere” a csupa szív és óriási humorú Laklóth Móni.

Itt szilvesztereztünk, szülinapoztunk, éltünk. Anitát, kedvesem, feleségem is itt ismertem meg.

A Nincsből lett a ZP, a Szeparé, mindkettő más, de sajátos hangulatú helyek, meghatározóak a pesti éjszakában.

Egyszer Bea születésnapján érkeztem, a lépcső aljában állt egy üveg pálinkával és egy üveg tequilával. (Akkoriban kicsit rápörögtem Nagy Kati Ady Endre pohárdobáló történeteire.) Melyiket, kérdezte Bea. Bármelyiket, mondtam, ha földhöz vág-

hatom a poharat. Sokba vagy te nekem, felelte, és töltött. Igen, sokba voltam akkoriban, nem tagadhatom. Koccintottunk, ittunk, törtem. Ez egy ilyen hely volt. És köszönöm, kösz Zsuzsi, kösz Bea! Kösz nektek mind. Manapság is, ha sötétedés után egy csendes utcán gyalogolok, akár Badacsonyban is, gyakran úgy érzem, hogy zárás után megyek át az Almássyn az éjszakai busz megállója felé. Még ezek a fáradt, részeg séták is otthonosak voltak akkoriban.

7. SZIMPLÁK ÉS DUPLÁK

A Szimpla Kertnek volt egy kistestvére, a Szimpla Kávézó a Kertész utcában, egy valamikori műhely-üzlethelyiség, poros deszkapadlóval, valódi retró berendezéssel, kicsit kopott falakkal, apró galériával és az utcára kinyitható hatalmas vitrinnel, s nem utolsósorban az egykori iparosokhoz hasonló munkabírású és dolgos értelmiségi és művész társadalommal. Életem aranykorának törzshelye. Délről hajnalig munkát adó pezsgések színhelye. Volt, hogy Óbudán kezdődő céltalan sétáim váratlanul pont oda vezettek. Nem tudom, hogyan járhattam egy csomó helyre minden nap, de ide is. Ha valaki keresett, tudta, hogy nagy eséllyel megtalál. Volt ennél jobb is. Jászberényi Sándornak a Szimpla címe volt a postacíme is. (Nagyon menőnek találtuk.) Délutáni hangulatban apró szicíliai kávézóra hasonlított, különösen nyáron, sötétedéskor viszont teret és időt ugrott, olyan lett, mint egy Párizs külvárosi boíte, melósok, festő-mázolók keveredtek a műszak utáni esti sör mellett a komoly irodalmi álmokat hajszoló ifjú bohémek és öregedő alkoholisták közé. Pál Dani, Kálmán Gábor, Szöllösi Matyi, Mesterházy Fruzszi, Sediánszky Nóri, Jászberényi Gabi, Gulyás Hermann Söndi, tele voltunk különböző színházi és irodalmi elképzelésekkel, fáradhatatlan festők meséltek készülő performanszaikról, és közben szépen rendbe raktuk magunk körül a világot. Komolyan.

A Szimplából a pincén át a Duplába lehetett jutni, ahol meg jól főztek. A két portál között volt egy másik remek étterem, ha jól emlékszem, az M.

A pörköltön finoman megremegett a pirosas, zsíros paprikalé. A fröccs apró hullámokat vetett, az üveg pohár halkán, idegesen a borsszóróhoz koccant párszor, aztán a bors felborult. A pincérek az utcára siettek. Nem vették fel a rendelést, a palack vörösbort, ami úton volt éppen egy dőcögve nevető szerelmespár felé, sebesen visszatették a pultra, úgy siettek a nyitott ajtó felé. Még a szakács is lehúzta a tűzről a brassói aprópecsenyét.

A Dupla ajtajával szemben előjött boltjából az arab kebab sütő, a szintén arab érdekeltsgű internet café tulajdonosa, az éjjel-nappali bolt mindenese, a tetováló szalon friss illatú asszisztens lányai, a hegedűkészítő, a kapualjból a hajléktalan, még a Fészek nappali portása is. Az ablakok kitárultak, s a rozzant bérházak erkélyeire kikönyököltek a lakók. A zöldséges előtt söröző elhízott, morcos férfiak letették a sörük az előttük parkírozó gépjárművek motorháztetejére, s karba tett kézzel bámultak az utca eleje felé.

A Fészek klub előtt olajos, sűrű füst terjengett. Nehéz fodrokban, lassan gomolygott a beton felett. Régi, rossz filmekben kíséri ilyen füst a döghalált. A harci mezőn felszabdalt testek fekszenek, feketére kormozott arccal, még a vér is fekete körülöttük, csend van, a kamera lassan kocsizik Battonyától Nemesmedves felé, s nem is hallatszik más, csak az a finom percegés, amit a felvevőgép motorja kelt. A halál képei némák ezeken a filmekben. S az égő falu felől, a lángok közül, a vastag füstből egy tank sziluettje válik elő a Szimpla előtt. Komolyan, kiszámolt ütemmel érkezik a méteres lánctalpakon.

T-34-es, mondta az arab éttermes, amikor az acél alatt felnyögő pesti aszfalton előtűnt végre a tank. T-34-es, ismételte szakértően, némi büszkeséggel és nosztalgiával, és a pincére behízelt mosollyal bólogatott vissza neki. T-34-es, mondták a hegedűsök is a Zeneakadémia ablakaiban. T-34-es, sustorogtak a nők a koszlott, rozsdamarta korlátos balkonon. T-34-es, kiáltottak az éppen arra járók, és elővették digitális fényképezőgépeiket. A helybéli, elpocakosodott férfiak megemelték a sörük. T-34-es, mondták ők is elégedetten, és koccintottak a parkoló gépkocsik felett. A Király utcában megállásra kényszerített autósok abbahagyták a túlkölést. Késem, hadarták mobiltelefonjaikba. Késem, mert lezárták az utat egy valami forgatásra érkező T-34-es miatt.

Én visszaültem. A pörköltön finoman megremegett a pirosas, zsíros paprikalé, ahogy a tank tovább indult a Király utca felé. Ültem és kezdtem megérteni. Kezdem megérteni a történelmet, mely mindig vacsora közben érkezik, olajos, sűrű füstben, a szájtáti, integető népek sorfala előtt. Összetoltam késem és villám a tányér közepén.

Itt alakult meg az Ártér folyóirat Matyival, Gabennel és Nándival. Ennek lapbemutatóját 2006 októberében, 56' ötvenedik évfordulóján a Szimpla Kertben tartottuk, úgy emlékszem, telt ház volt az „udvaron”. Pindroch, Dolmány, és Kotány olvasott fel Camus részleteket. Igazán elszántak voltunk. A plusz áramot egy betáp kábelen a szemközti házból kaptunk a világításhoz. (Most is köszönet érte a Kertnek, és a lámpákért Bereczky Karcsinak.) Itt született a Szimpla Színház Nórival és Fruzsival, ami aztán szintén áttelepült a Kertbe, onnan Sötétkamra néven a mesés hangulatú Sufniba, s aminek felolvasásain egész komoly kis „társulat” állt össze Dolmány Attilától kezdve, Gerner Csabán, Menszátor Héresz Attin, Nagy Ervinen, Andai Györgyin, Gubik Ágin, Telihay Péteren át Zalán Tiborig.

Amikor Andai Györgyi nercbundában belépett a Kert „lepukkant, malterfoltos, kopott kis varázslatába”, megigazította nyakán a szörmegallért, és csak annyit mondott: ilyen helyen se játszottam még, na menjünk próbálni!

Alakulóban levő idők voltak.

A „kis” Szimpla, mint afféle büro működött, a nagy meg képes volt a színháztól, az irodalmon, a képzőművészetén, a termelői piacon át a különböző zenei műfajokig bármit befogadni, elnyelni, *megszimplásítani*. Nem, biztos nem olyan volt, mint a legendás Factory, de egy jó darabig igen termékenyen működött együtt közönségével, közösségével. Ipari méretei, az egykori műhelyudvar, a térbe magasodó kémény által őrzött szürke házfalak egyszerre voltak kulisszái és ötletadói egy sor kezdeményezésnek. Délutánonként, amikor nem volt csúcson a pult, egészen szürreális élmény

volt az üres udvaron, aranyszegélyű, békeidőket idéző üvegpohárból kávézni egy félbevágott Trabant fényszórói alatt.

Miről is szóltak ezek az évek?

„Räckertből Fészekbe, Fészekből Szimplába, Szimplából Duplába jó menni. Győrünk a Vittulába, unom, de kurvára, a Sark és a Szóda is jó, mert olcsók a lányok, a gangról lehányok, és szájukon habzik a sör, biciklivel jövök, a szemébe köpök, és bezárul végül a kör. Haza kéne menni, maradjunk má' még, haza kéne menni, szerelmes lettem, vagyok, haza kéne menni, a nap is felkelt asszem, haza kéne menni, a tűzfalon ragyog, haza kéne menni, maradjunk má' még, haza kéne menni, szerelmes lettem, vagyok, haza kéne menni, családot alapítok... Ha a Mumus kerttől nem félsz, nagyokat kefélsz, hajnal, múzeumlátogatás, hat körül, irány a Chachacha, plusz négy cseh turista, a Pótkulccsal a Tetthelyre jut és örül, mert olcsók a lányok, a gangról lehányok, és szájukon habzik a sör. Biciklivel jövök, a szemébe köpök, s bezárul végül a kör. Haza kéne menni, maradjunk má' még, haza kéne menni, szerelmes lettem, vagyok.

Mindig Menszi és a Duende profán és zseniális dala jut eszembe, ha azokra az évekre gondolok. Egyszerűen még elhittük, hogy vagyunk

Valakik

Voltunk.

Lettünk-e bárkik?

Nem tudom.

8. „KISIRODALMI”

A zirodalom és a zéjszaka. Kalandos téma. Alexa Károly idézi az *Életünk* 2023. évi második számában Hajnóczyt: „Egyetlen őszintén átélt szenvedést ismerek, a részegséget, amelyet kétségbeesett könyörgéssel Jézusnak ajánlottam fel.” (...) Az iszákosság, könnyen belátható, szertartás, szótlán, magányos ima.” (Az idézőtől vett idézet megidézése az egyetlen járható út a feledhetlenségre, fogjuk egymás kezét.) Ehhöz meg társaság kell és hely, kocsmá vagy moderáltabb betűvetők számára „kávéház”, ahol beindulhatnak a szinapszisek, és az ember elfelejt minden, a leírhatón és elmesélhetőn túli létezőt. Ficsku komplett regényeket sztorizott el mindenféle italozóokban. A pazarlás zseniális, cyrano gesztusa.

Aztán.

A beszédből, a világmegváltó vitákból, az egyedüllét elleni küzdelem társastán-cából, megint csak magad maradsz. Eljön a zsidbadás. Az evőeszközök csörgése, a távoli forgalom zaja, a többiek zsolozsmája egybefüggő, nyugodt, dinamika nélküli morajlássá változik, az volna maga a kávéház vagy a kocsmá „tengerzúgása”, a zenészek *szőnyegnek* hívják ezt a monoton, halk alapot, és ebben az álmosító, homogén, ám néha részleteiben is felismerhető zajszóvetben végre biztonságban érzed magad. Emberek közt inni, pontosabban inni az emberek között nem más, mint az emberek

A Kisüzemben

lassú kizárása a magad világából. Otthon egyedül az ember örömből, muszájból, dühből vagy függésből iszik, de idegen népek közt, nyilvánosan egyedül, mintegy megkülönböztetőleg, az felül- és túlelmelkedés rajtuk, egyszersmind magányos ön-magadon. Arisztokratikus gesztus, ha esendő is, és kiszolgáltatott.

Ficsku mesélt, én inkább hagytam elveszni magam ebben az intenzív történetben, ami az „éjszaka”. Regényhősnek éreztem magam, inkább, mint írónak, mint tudatos résztvevőnek, és azt hiszem, írni is úgy írtam, mint egy „szereplő”, aki pontosan tudja, hogy nem létezik, az ÍRÓ nem idéz majd tőle semmit, hisz másodlagos és lényegtelen, s ebből kifolyólag nem is törődik vele, a *mű* milyen, mert tudja, elég ha a karakter *elbivatottsága* szeretni való.

De még a kitalált írók is járnak helyekre.

Legalább egy évszázados az anekdota, melyben az egyik kávé megkérdezi a másikat, hogy mért hagyja, hogy az írók – sok esetben a címbéli olcsó „menüt” rendelve – ingyen reggelizzenek, kávézzanak? A válasz roppant egyszerű, mondja a kérdezt, ahova a kispénzű, fiatal és tehetséges írók járnak, oda járnak a fiatal és csinos kiskisasszonyok. És? Mit és, kérlek? Ahová a csinos kiskisasszonyok járnak, oda járnak a vastag pénztárcájú fiatalurak.

Ez már a múlt (konyakok, sörök, melegszenyák mennek mind a levesbe), emlék a kis irodalmi, az Ártér, a Krúdy által az Ady Endre éjszakáiban megírt számtalan lokál, kocsma, kaland, és emlék se még, ami meg velünk történt az elmúlt évtizedekben.

De volt és maradt a Centrál. És a Centrál volt ugye kávéház, irodalmi törzshely, aztán ifjúsági, egyetemi klub, a *Hordó* (átkozott *vébékák* émelyítő íze), volt ott játéktér, oda is jártam, aztán lett megint Centrál, irodalmi törzshely újra.

Szálinger Balázstól ekképp:

*Centrál! Mennyi erőm veszett szerelmünk
Hullámvölgyeiben, s a zöld alapszín
Mennyi távlatot állított a falhoz!
Az egész fiatalkoromat lefogtad;
Ez a fátum: egyéb utat ne lássak,
Amíg itt ülök én, a jó sarokban.*

*Merthogy mennyi divat kínált magával
Szorzódó anyagot, s kiket neveltek
(Az én orrom előtt!) ezen a pénzen!
És hogy' híznak az én halott jövőmből,
S látszik: isteni könnyű most a rossznak,
Amíg én ülök itt, a jó sarokban.*

Téreynek is törzshelye volt a Centrál. S talán neki is (annak is) törzshelye Térey.

Helyek és illuminációk (kivilágosodás, megvilágosodás) erősen és megmagyarázhatatlan módon hatnak egymásra.

Amiről *szó* esett, mi bejártuk.

Volt (szerencsére van is) a Nyitott Műhely, aminek létrejöttéről Ruff Judy szolt annak idején, s amivel tulajdonképpen illő lett volna kezdeni az irodalmi helyekről szóló beszámolót, lévén valóban központja lett minden írással kapcsolatos megmutakozásnak. A falakon költők kézírása, könyvek és folyóiratok mindenütt, a konyhában Finta Laci. Az Élesztőből ide kerültek át a Hévíz lapbemutatók, s olyankor Cserna András együtt főzött Finta Lacival. Az Élesztő is jó hely volt. Ott ismerkedtem meg Bereményivel, akire igen sokat gondoltam korábban a Batthyány tér mögötti Isolabella nevű presszóban, ami Cseh Tamással együtt volt valaha törzshelyük. De tartottunk itt tisztelgő felolvasást Körösi Zoltánnak is.

Bizonyos értelemben irodalmi hely volt a Ráckert is. Szerbhorváth, Ficsku, Peer. Bizonyos értelemben meg színházi. Én például itt láttam először élőben Ascher Tamást. (Talán mégsem jártam mindenhol akkoriban...) Irodalmi vagy színházi, eldönthetetlen, az biztos, hogy a Ráckert dramaturgiailag igen fontos szerepet játszott a kulturális valóságban. Számomra a múlt század húszas éveiben működő kerthelyiségek és a nyolcvanasok végén nyitott alter kocsmák elegáns mixe volt, *jávorpállal* és Ficskuval, az Ódryok világmegváltó Hamletjeivel és Desdemonáival, a panyókára vetett zakójú Ascherrel és azzal a szabad és feltartóztathatatlan közlésvágygal, a párbeszéd szenvedélyes vágyakozásával, amihez hasonlót azóta sem tapasztaltam sehol. A Rác mellett ott volt az egész Tabán. A Mélypince, Krúdy és Márai. Beásva. Eltemetve. De ott volt.

Ficsku, ahogy említettem, mindenhol volt, a Libellában Jánossyval, Karafiáth Orsival, A Múzeum cukiban, a Csendesben, én legtöbbször egy Puskin utcai kis borozóban találkoztam vele, ahova a rádiósok jártak, és a Bródy–Puskin sarkán működő kovácműhely kovácsa, aki néha saját füstölésű szalonnát hozott, amit aztán körbe kínált a tenyérnyi helyen. Peer a Sirályban ült, vagy a Kisüzem ablakában, ahol egyszer, *midőn* fröccsöt vittem neki, szeretettel legigerlizett. (LOVE) A Kisüzemmel srégen szemben, a Klauzál tér másik sarkán működött a Pepita Ofélia, egy igen hangulatos partyhely, ahol neonfények között lehetett táncolni, miközben színháztermében irodalmi est zajlott. Deák Botinak volt itt kötetbemutatója, ha jól emlékezem. A piros, műbórszékes őspresszó, a Bambi a mai napig Zeke Gyula területe. Békés Pállal a Captain Cookban találkoztam sűrűn, ebben a józan helykihasználású pubban. Amikor mentem, mindig a pult mellett, a bejárattal szemben ült a tömörfa asztalnál egy komoly *viski* társaságában. Korányi Matyival, Gerlóczy Mártonnal és Mező Ferencsel meg egy tizenharmadik kerületi bicikliszerelő műhelyből átalakított kricsmiben futottunk össze gyakran, nyaranta tán két campingasztal is kikerült az utcára az arra járók nagy örömére. Korányi, Szőke Imre és Jónás Tomi gyakran jártak a mai napig működő, posztműlt századi posztmodern világú, egy new yorki zártkörű, félhomályos kártyaklub hangulatát hozó, ugyanakkor elsőre nagyon családias magánklubba, a Keretbe.

Szőke Imre írta:

Kopottas ez a Keret Klub, mint egy zsoltáros könyv, mint egy fekete borító, töredezett is. Érdeemes néha megérteni, miért szeretünk valamit, hogy másnapra megfeledkezzünk a tudásról. Másnap majd másért. És ez a szék, amelyen mindig azonnal megfájdul a hátam, olyan könnyű, és úgy billeg is, mint egy ima a szívben. Kis barna tonettszék, melyet utcára dobtak, majd megtaláltak. Vajon tudjuk-e mindig, mikor imádkozunk – akaratlanul is? Komolyan, sőt inkább komolytalanul, hisz komolyságunk jó esetben is csak isten hidege volna. A kályhában ég a tűz. A tűz könnyű. A poharam is könnyű, kezet fogni is könnyű, imádkozni is könnyű, csak szeretni nehéz. Csak én vagyok nehéz. És mi más lehetne a súly, ha nem az istentől való távolság mértéke?

Imre és Matyi később nyitott egy bitang jó saját helyet a Pótkulcstól nem messze, a Csontreált. Metróablakok voltak a falra festve, a boxokban az ülések is ennek megfelelően voltak kialakítva. Jegy nélkül száguldtunk magunk sem tudtuk hova és miért. (A Pótkulcsban Menszátor Héresz Atti olvasta fel legújabb, még meg nem zenésített dalszövegeit.) A Csontreálban egy hajnalban elcseréltük Jónás Tomival a kabátjainkat. Valaki sietve ráadta az enyémet, én meg jobb híján az övében távoztam. Telefonjával, kulcsaival és papírjaival. (Mások vagyunk-e vajon mások *illetékességeivel*? Tamás az én „piperkőc” télikabátomban vajon *elcsikósodhat-e*, avagy én az övében lehetek-e inkább Tamás, mint *attilamagam*? Ezen azóta sokszor röhögtünk már.) Több napba telt kinyomoznunk egymást a pesti éjszakában. Imre egyszer kitiltott, mert megint elszabadult bennem az *adybandi*, és szanaszét dobáltam dühömben a feles poharakat. Erre sem vagyok büszke. De megtörtént. Amikor Zalánnal, Horváth Bencével, Alexával, Száraz Gyurival, Brém Ferivel, Hegyi Botos Attival – mely csapathoz nemrég társult Szále László is – elkezdtük rendszeres találkozóinkat, már nem tettem ilyet. Velük a hentesezéssel indult mindig a kaland, különböző hentesüzletekben, különböző süttekkel, aztán ültünk be a Bajcsy elején található borozóba, az utóbbi években meg a Grinzingibe. (A Grinzingi. Egy bisztró Párizsban. Pont. S két utcányira a turistaáradattól, a Veres Pálné és a belső Váci utca világa nekem szintén mindig a francia fővárost idézi fel. Mozgalmassága méltósággteljes, bohém és gondtalan. A Károlyi-palotától a Kálvin térig levegős és fiatalos minden, egy egészen más városban járunk, nem is Budapesten. Ennek a világnak egyik lelki központja a Grinzingi a maga vegyes társaságával, melyben találni vén irredentát, nyugdíjas tanárt, lecsúszott alakokat és a jogra frissen felvett majdani menőket, nagyszájú strébert, törekvő politikust, és persze jó csajokat.) Társaságunkhoz egyszer a szokásos búcsúpoharára besétáló Grendel Lajos is csatlakozott. De hiába van már nevünk is, Alexának és nekem köszönhetően a *viszkisek*, igazából ez a hely, Ady első és utolsó saját lakásától nem messze, nem a miénk. Dukay Nagy Ádámé. Bármikor beléptem, ott ült az azóta átépített pult könyökhajlata mögött egy sörrel, egy röviddel és az újságjaival. Vagy Gyukics Gáborral beszélgetett az egyik ablak melletti asztalnál. Ő búcsúzott tőle a Literán.

Dukay Nagy Ádám, polihisztor, egyike azon nagy tudású költőknek, akiket a szakma semmibe vett. Ott hagyódott a margón pacának, csakúgy, mint a Keszthelyi Rezső,

akivel jó barátok voltak. Eszméletlen képi világú költészete a semmiről szólt, arról a semmiről, amiben élt, amiről rengeteget tudott, és ami most magához emelte. Pár éve már pedzegette, hogy nincs sok ideje hátra. Üldögélt a Grinyóban, piált, olvasott, dolgozott (na, nem azt a munkát végezte, amit kellett volna, hanem egy bulvárlapnál gürizett), és beszélgetett avval, aki éppen arra járt. Megalakította a Szépköltők Társaságát, csak úgy buliból. Érdekes, hogy sok író és költő kedvelte és mégsem tett érte semmit. A Dukaynak minimum egy havi irodalmi folyóirat dukált. Nem volt olyan téma, amibe ne nyúlt volna értő kézzel. Én meg most éppen rohadt dühös vagyok, hogy nekrológot kell írnom egykori legjobb barátomról. Nagyon egymásra találtunk, volt idő, amikor minden este együtt nyomtuk a Grinyóban. Nem volt trendi, ezt szerettem benne, rém más volt, mint akármelyik egyetemet végzett irodalmár. Nem akart megfelelni se trendnek, se szerkesztőnek, se kritikusnak, se senkinek, és ez irodalmilag sem nyerő. Kritikái, publicisztikai kivetítették sokoldalúságát, és akkor még nem említettük az interjúit. Kevés ennyire felkészült irodalmárt ismerek. Ráadásul nyomokban sem volt benne nagyképűség. Laza, kedves srác volt, és eszméletlenül humoros tudott lenni. Egy jazzköltészeti esten ömlött belőle a saját limerick. Majd' meghaltunk a röhögéstől. Fröccsözés közben (a fröccsöt különben így rendelte: „abból a népszerű magyar koktélból kérek egy hosszúlépést”) sokat beszélgettünk erről-arról, köztük a kortárs irodalomról, de ő már akkor is csak legyintett. Aztán feladta. 2015-ben a L'Harmattanál még sikerült megjelentetnie a Titokbhakta című verseskötetét, élvezettel mutatta be párszor, aztán annyi. Kiszívta a vérét a bulvár. Lehet őt hibáztatni, talán, mert úgy tűnik, hogy feladta. De te az ő helyében mit csináltál volna?

Jó kérdés, Gábor. Sőt, fontos kérdés.

A remek irodalmi orgánum, a Litera Nagy Gabijával (remélem, megbocsátod, hogy így írom), és ha jól emlékszem egyszer Péntek Orsival a Dzséróban beszélgettünk holmi Írók Boltjában rendezett kötetbemutatók után. A Dzséro a Liszt Ferenc tér sarkán, a Menza étterem terasza után nyílt a föld alá vezető kis lépcsősorral. A cigány muzsikuskos törzshelye volt. Volt házi koszt, fröccs, jazz vagy népdal, nóta, abrosszal leterített hatalmas asztalok, szőnyegek és egy pici pult. A legcsaládiasabb zug egész Budapesten. Sok író járta meg. (Az illusztráció jelen esetben dokumentum. Ott készült, s nem véletlenül tompán és fáradtan, de színes.) Öröm volt beesni oda egy havas, téli éjszakán.

Zalánál jártunk a Kerékbe, Cserna Andrással nemrég a pörgős, színes és dekorfényeiben is sármos, a Marais negyedbe illő Nemdebárban futottam össze. Amíg működött, jópáran megfordultak a VárfoK borozóban. Hegyi Botossal, Gyurival jártunk mi is oda. És persze a Szimpla kávézó a Kertészben. Rokona a Nappali, nem egy *kiszimplás* figura, író új törzshelye. (Egyszer – egyébként ennek pontos okát nehéz volna megmondani – innen is kitiltottak, de az örökké *csikósurazós* Marci törölte büntetésemet, s mivel a „penitencia” kirovója is remek srác, s nem melleleg kiváló badacsonyi borász, ismét látogathatom.) Még javában állt szemben a ház, amiben az első Gundel vendéglő működött, s ahol a Boldogult úrfikoromban játszódik.

A Nappali vitrinjéből néztem végig, amikor a lépcsőháza beomlott, onnan a bontást, onnan az építkezést. A Nappali is (nem vagy éppen hogy) mindennapi irodalom.

Mostanában, hogy Falcsik Mari és Tricepsz, azaz Lantos Laci hatalmas szívvel viszi a Mersz Underground Klubot, s aminek estjeire néha magam is benéztem, kicsit összeszoruló szívvel láttam, hogy mi is öregedünk. Kikopunk a helyekről, a helyek is kikopnak alólunk, marad lassan a merengő emlékezés. Keressük a *helyünk*.

Keressük a helyünk. Úgyis mint írók. Úgy is mint vendégek. (Kinek a vendégei vagyunk-e mi, szép magyar írók?) Három évtized alatt két kérdést tettek fel nekem rendszeresen. Az egyik úgy szólt, hogy „ezt ugye megírod?” A másik inkább tiltásnak hangzott. Ezt ugye nem?! Ebből, s a magyar irodalom (s kultúra, s lelkiösmeret, s a magányos, távoli „essel” lekísért múltunk, s magánvalónk) jelen *állapottyából* egészen jól látszik tehát, hogy hiába harminc év minden egyes fáradhatatlanul átstiliztikázott éjszakája, az emberek továbbra sem értenek a leírt szavakból. A tehetős urak magasról tesznek az írókért lelkesedő kiskisasszonyokra.

9. KELL PÁR ÉV EGYÜTTLÉT

Ha a budapesti éjszakáról beszélünk, akkor 1994 óta nem lehet nem megemlíteni a „műfaj” egyik speciális helyszínét, a Szigetet. Az ős-Sziget, a Diáksziget, a világegyetemisták találkozóhelye, ez az igazi underground bulihelyszín és terápiás alkohóbázis pár évig valóban alternatív volt és forradalmi, majdnem olyan új és meghökentető, mint a maga idejében a Fekete Lyuk, csak zöldebb, nagyobb és levegősebb. (Igaz, a Lyukban is jártam, korabeli felvételekről a mai napig felismerem a bejáratát. És ennyi. Black out. Ami ott történt, ott is maradt.) 1994-ben hasít a slágerlistán Sipos F. Tamás Nincs baj, baby-je, Zámbo Jimmy beelőzi a Prodigyt és Dr. Alban vágta az próbálja beérni a Tátrai Bandet. Örült évek.

Amikor a Simon Balázssal és Szűcs Gábor Medvével közösen szervezett Színházi Sátor programjában megjelenik a S.Ö.R. (Shakespeare Összes Rövidítve), Kálloy Molnár Péter, Kálid Artúr és Gáspár András akkoriban bemutatott, frenetikus és azóta is repertoárban játszott előadása, komoly tömegek indulnak a Hajógyári legvégén, a Banán Klub sátra melletti helyszínre, mert valahogy elterjedt, hogy ingyen csapolunk. Közel kétezren próbálnak a sátorba bejutni, erősítést kell kérnünk a biztonságiaktól, de könnygázt nem vetünk be. Akkoriban még nem divat. Sör nincs, de őzjögő siker igen.

Akkor a Sziget volt az alternatív valóság maga. Színházban, táncban, képzőművészetben, buliban, zenében, még vendéglátásban is. Aki nem ilyen elképzelésekkel érkezett, az is percek alatt *elándergrándosodott*. Akkor tanultunk meg OSB lapokból, szigetelőszalagból, spárgából és egy-két raklapból parádés, tetszetős klubokat építeni. Dübörgő zajban színházat csinálni. Berúgva is *józannak* maradni. Egy hétig élni fröccsön és sörön. Beszélgetni ismeretlen emberekkel, ismeretlen nyelven, ismeretlen dolgokról a sziget egy teljesen ismeretlen helyén, ahova ismeretlen okból és céllal

kerültünk. Nem is volt igazán eladható ez a szabadság projekt. A közönséget hozzá kellett alakítani a nagy cégek marketingterveihez. (Akkoriban a MAX magazinnál is dolgoztam. Bence Ottó akkori főszerkesztő kitalálta, hogy a nyugat-európai MAX kiadásokhoz hasonlóan összerakunk egy AIDS-ről szóló számot, mégpedig a lapban hirdető cégek kreatív ügynökségeivel. Jellemző, és nem csak azokra az évekre, hanem maradandóan, tehát napjaink társadalmi valóságára is, hogy az Európa-szerte mindenhol partnerként együttműködő brandek magyarországi *lerakatai* sorra kihátráltak a gondolatból. Félték, hogy a magyar olvasók úgy gondolják majd, közük van a betegséghez. Én tulajdonképpen egyáltalán nem csodálkozom azon, hogy ma sokan csak Brüsszelt okolják mindenért...) A Sziget persze ma is „örület”, meg egy hét kőkemény buli, de ha most azt mesélem, hogy közel harminc éve akár negyed órát is lehetett kóvályogni a fák közt anélkül, hogy teremtett lélekkel találkozott volna az ember, viszont ahova végre odaért, ott mindennél nagyobb „partyt” talált, nem hiszik el, hogy ez valóban működött. Hogy se bankautomata nem volt még, se minden méteren egy új, és az előzőnél zajosabb helyszín, kipróbálható örület, kifizethető faszág, se hetven fastfood sátor, csak a magyarországi klubok legjava, melegszendvics, fásirtos zsömle, a crew-nak a Csónakházban virsli is, „faszágnak” sem volt más, már pardon, csak az „eccerű”, becsületes szigetlakó, aki a nap minden percében kreatívabbnál kreatívabb idiótasággal szórakoztatta magát és a tömeget. Emlékeim szerint két vagy három éven át minden Szigeten, szinte már ismerősként rohangált az a rózsaszínű, szív alakú napszemüveget viselő férfi, aki lehetőleg minden szembejövőt megkérdezett, hogy nem látta-e MacGyvert. (Azóta ennek, az eredetileg 1985-ben induló sorozatnak is van egy rebootja.)

Ott volt a Dalmát, és ef. Zámbo Öcsi a szobraival és a pólóival. Ott volt a Banán, ahol, ha jól emlékszem egy esős estén egy asztról ugráltunk a tocsogós sárba. Ott volt a Picasso Point, egyszer a színházi büféseink is a Picassós srácok voltak, náluk ismertem meg Ruff Judyt, Gast, és amikor a Hajós utcába jártunk a Noiretba biliárdozni, mindig beültünk hozzájuk is. A Nincs Pardon is „büfézett” egy alkalommal, arra határozottan emlékszem, hogy a porosan, koszosan eltöltött egy hét után Bea és Zsuzsi tartott egy estélyis napot, amikor kizárólag *fullelegánsan* lehetett a Pardonban megjelenni.

1994-ben egy szegedi fesztivál után a Színházi Sátorban lép fel először Lajkó Félix. Amikor a Szigetre kilátogatnak, megtekinti a *Színházat*, gondolom, mint a városi, polgári kultúra hagyományos és nem excentrikus megnyilvánulásait képviselő, konszolidáltabb helyszínt Göncz Árpád és Demszky Gábor is.

Amit Müller Péter Sziámi és Gerendai Károly kitalált az valami olyan sikeres kísérlet, a társadalmi, kulturális és egészen egyszerűen, a mélyen emberi érzések és kíváncsiságok és működések „átfedéseinek”, egymásra vetülésének és tükröződésének sajátos működésű rendszere, merem azt mondani ökoszisztémája volt, amit nem lehetett nem szeretni. Sokan nem szerették. Ahogy írtam, a szponzorok sem mindig, és a sajtó is igen körülményeskedve foglalkozott vele. A Sziget *valami* volt, de senki nem tudta, hogy micsoda. Hogy kik járnak oda, hogy mit csinálnak, hogy akkor ez

most olyan, mint egy nagyobb építőtábor? Zánka és a KISZ markából kicsúszott Efont szerelemgyereke? Talán ezerkilencszázkilencvenhat táján szakad át a fal, és a Sziget a Népszabi címlapjára kerül. (Ez most amolyan vállveregetős, alaptalanul dicsekedős tiráda...) A dátumra nem emlékszem pontosan, de tény, hogy a Fészekben láttam egy transzvesztiták által bemutatott KenGuru fashion showt. Zseniális volt. Vagány, profi, merész. Meghívtuk őket. Akkor még nem működött a Magic Mirror sátor, a meghirdetett előadás iránt viszont akkora volt az érdeklődés, hogy ismét plusz biztonságiakat kellett hívunk. A sátor és a környéke is tömve volt. A másnapi előadások világitáspróbái vagy három órát csúsztak, és címlapos lett a sztori.

Hatalmas meló kellett a sikerhez. És most nem magunkra gondolok.

Gerendai naponta talán ha két órát aludt. Azok, akik felépítették ezt a várost, megtervezték az infrastruktúráját, az áram- és vízellátását, a közműrendszerét, szintén nem voltak kipihentek. Az első „technika-pápa” Hegedűs Gabi, azaz Elcsi, később Lakos Laci, és technikai „sous chefje”, ma a Református Teológiai Kar egyetemi docense, Kókai Nagy Viktor, megszámlálhatatlan helyszín és színpad fénytervezője, az egykori Újszínház egykori fővilágosítója, Bereczky Károly, és a szintén számtalan színpad hangosítását intéző Lugosi Laci. A legendás „pass-kocsi” csapata, Bogdány Zolival az élen. Az iroda, a könyvelés, a megszámlálhatatlan helyszín programszervezői, roadjai. A klubok, a kocsmák, a pultosok. Respect! Nem lehetett egyszerű. Valamikor kilencvenhét körül egy borostás, lefáradt férfi jelent meg a büfénk előtt este hatkor, kezében pipereholmival, nyakában törölközővel. Pultszörfösként belekapaszkodott az OSB lapba, és nagyon enerváltan azt suttogta, hogy „szátok meg, az asszony reggel tízkor elküldött tusolni, de annyi itt a kocsmá, adjatok egy sört.”

Hat vagy hét évig toltuk. Általában januárban kezdődött az érdemi munka, valamikor tavasszal volt az első nagy stábértekezlet a Ráday utcában akkor még működő Bakter vendéglőben. Azt a pár hónapot, ahogy emlékszem, úgy éltem meg, mint egy rezervátum őslakosa. Egy „rettentő fontos” őslakos. Az az egy hét pedig valóban úrutazás volt. A kilencvenes évek végén a Tilos Sátor mellé került a Színház. Koltai Robi egy fél évig fűztem, hogy jöjjön ki Csehov A dohányzás ártalmasságáról című monológiájával, mire igent mondott, azzal a feltétellel, hogy csend lesz. Nem volt. Robi valahogy mégis „csendet” tudott teremteni a közel kétezer *emberben*. Eszenyi nem kért mikrofont, és Csákányi Eszter sem az önálló estjeiken. A mai napig nem pontosan értem, hogy mivel, hogyan lehet a *jelenlélet* olyan koncentrálttá, sűrűvé és bárki számára kétségbevonhatatlanná tenni, amely állapot egyszerűen lehetetlenné teszi, hogy ne arra figyelj, amit ők mondanak.

Egy este kétfelvonásos darab ment a sátorban. A tömött lelátón három, négy Martens bakancsos, vörös taréjos punk ült. A szünetben kimentek cigizni, aztán visszaültek. Az előadás végén, ahogy a füvet rugdosva, komótosan ballagtak a büfé felé, az egyik megállt a többiekkel szemben, és zsebre tette a kezét. „Kurva élet, nem tudtam, hogy ez ilyen. Ősztől színházba megyünk.” Személyes sikerünk volt.

Az, hogy a nagyszínpadi fellépésük után együtt vacsorázom az igen menő Cardigans zenekar énekesnőjével, vagy hogy az akkor még nem nyilvános nulladik

napon, a később helyszínné váló Honvéd üdülő medencéjében lebegve a tőlünk pár méterre gyakorló Slash játékát hallgatjuk olyan, mintha nem lettek volna józan és valóságoszerű élményeink.

Hajnalban néha már kóvályogtam is az elektronikus zenét játszó partyhelyszíneken, a stroboszkóp villogásban felkelő nap vöröse előtt kékessárgán lobogó tábortüzek között, és nem hittem el. Nem hittem el, hogy egy óra múlva kezdődik egy koncert, már a napfelkeltében, talán Sziámi, én meg egy lánynak magyarázok valamit az irodalmi sátorról. Nem hittem el, hogy otthagynom, mert van valami fontos performansz a Duna-parton, tán Tricepsz, és azt még látni kell. Nem hittem el, hogy képes leszek lefeküdni, aludni, hogy másnap dolgozni tudjak. És aztán sosem hittem el az utolsó napot. A bontást. A búcsúzkodást.

Kétezerkettőben berobbant David Guetta, pörgött a V-Tech és a Kicsi gesztenye a TNT-től. Már egyszerű „civilként” ögyelegtünk a helyszínek között a porban, már volt pizza, bankautomata, gyros, és olyan embert próbáló vidámparki látványosságok, melyek egyikére egy dekadens, csalódott pillanatban majdnem fel is ültünk (hála az égnek, inkább elmentünk inni...), volt minden, amiről kilencvennégyben még csak nem is álmodott az ember. Korábban elég volt a Jethro Tull, Bowie, a szászcsávásiak. Nem, nincs bennem semmi nosztalgia. Azon gondolkodom csak, hogy a Sziget változott-e többet, vagy én? Ez a kérdés a demokráciával kapcsolatban is gyakran felmerül bennem, én-e jobban, vagy a bennem élő demokrácia elképzelés? Akkor is gondoltunk egymásról „valamit”, de az sokkal több volt, mint egyszerűen annak megfogalmazása, hogy a másik milyen. Valahogy T2-ben láttuk a világot, akkor is, amikor magunkra figyeltünk. Mi. Mi, „szigetlakók”. És nyilván voltak óbudaiai, akiket zavart a láрма, de amikor kimentem vásárolni egy ABC-be, többségében az idős urak és hölgyek is úgy mosolyogtak rám a passomat látva, mintha ők is ezt mondanák. De legalábbis azt, hogy Mi óbudaiai. Volt ebben egyfajta közös büszkeség. Amikor az első években elautóztam a budakalászi Schieszl borozóba, hogy a hét nap alatt legyen elég, és kiváló borunk, még ajándék butélikákat is kaptam, csak mert Sziget pólóban voltam, és volt heti karszalagom. Sokszor gondolok arra, hogy hová párolgott el ez a sok tízezer akkori szabad és reményteli fiatal, mivé levénk mára mi meg a szabadság?

P.S.

Nem kapcsolódik szorosan az éjszakához, sem a Szigethez, de a romkocsmák és a pesti éjszaka innovációi (akár az ezeket életben tartó vállalkozó szellemű vendéglátósok személyükben is), valamint a szórakozás és ivászat hagyományos keretei közül kitörni vágyó publikum, a „szigetfeelingre” vágyó örökifjak nagyban hozzájárultak a Római-part reneszánszához, a Népszigeti teraszok, tulajdonképpen inkább házibulis kertek létrejöttéhez. A Római klasszik helyei, mint az Evezős, a Csónakház vagy a Bóbic mellett (mely utóbbiban egyik születésnapomat is tartottam, s fogadalmamhoz híven megmerítkeztem az áprilisi hűvös Dunában) dübörögnek az újak s a még újabbak, a Fellini, a Napbácsi, a Két Rombusz vagy a Kabin, a Wasser és legújabb, a Szi-

takító. Megnyugtató, másoknak aggasztó lehet, hogy a szabadság állandó halmazállapot-változásokban, de keresi a helyét, utat tör, szívárog, jelen marad.

10. UTOLSÓ KÖR (PESTEN) I.

Mondtam, hogy hosszú lesz.

Az elmúlt napokban a majd három hete rámtörő álmatlanság, kialvatlanság, a pánik és a fáradtság, néha az elalvás pillanatában érzett fulladástól való rettegetésben elkerülhetetlenül rám törő pillanatnyi halálfélelem, az egész éjszaka alatti magányos és kimerítő séta faltól falig, a sötétségbe és magamba való bezártság, a fénytől, a reggeltől, mint az újabb álmatlanul töltendő nap kezdetétől való örökös szorongás különös kontúrt rajzolt annak az *éjszakának*, melynek harminc évvel ezelőtti állapotáról az elmúlt hetekben beszámolni próbálkozom. (Az éjszaka visszavág, hahaha...) Egy barátom erősebb nyugtatóval lepett meg, amit úgy tettem nyelvem alá, ahogy ostyát a hívők, vagy ahogy az első löketet lövik be maguknak a telhetetlen éjjeli settenkedők, a szétesettek, a menthetetlenek, azok, akiket még az éjszaka is kilök magából, mert elvesztegetik szépségeit. Az éjszaka változik. Húsz éve este tíztől reggel hatig három, négy kávé is megittam, hogy ébren maradjak. Most ébren vagyok magamtól is. Az éjszaka egyre inkább nem napszakot, hangulatot, vágyat jelöl, egyre inkább munkaidőmet, amikor írok, dolgozom. Az éjjel, mint olyan, most dupla kihívás. Túlélni és újraélni, bár, ha jobban belegondolok, amikor az ember nem tud aludni, simán, felelősség nélkül pöröghetne a bulinegyedben, mint annak idején, különböző kalandokba keveredve megint, mint a Kántor Laci produkálta *Az éjszakám a nappalod* című film főhőse, akit Czukor Balázs alakít – egyébként Lacihoz, vagy a filmben szintén szereplő Anger Zsolthoz hasonlóan őt is a Nincs Pardon óta ismerem.

Menjünk akkor egy nagy kört, ahogy régen. Úgy emlékszem, nem volt nyugtom soha, menni kellett egyik helyről a másikra.

Amint megírni terveztem, hogy ma is születnek új és zseniális bázisok, s hogy ennek szellemében pompás hely nyílt a Margit körúton is, a Manyi, kiállítótérrel, engem a zseniális Wim Wenders film, *A világ végéig set decorjának* hangulatára emlékeztető bárral, a pici, vaskorlátos ganggal, jött a hír, hogy bezár. Ha igaz, kár érte. Nagyon nagy kár. A Margit utca sarkán, hogy azért helyben maradjunk, ott a Bookta, pici kávézó az egykori mindenés üzlet, később könyvesbolt, azaz a híres Balassi helyén, alsó „termében” lakásnyi könyvvel. Édesanyámmal tíz éve ezen a könyvespolcon bukkantunk rá Vasari a reneszánszról szóló, kortársként megírt műtörténeti könyvére. Nem mertük ellopni. Egyszer Zalán tartott itt órát, máskor Haynal Ákossal, a Halszójoptika – Képirodalmi hálózat kurátorával beszéltük át következő projektje lehetőségeit, Tihanyi Karcsival terveztük közös kiállításunkat. Lejjebb csorogva meg ott a Bem. A mozi, ahol gyerekként Lolka és Bolka történeteit néztem, ahova felnőttként inni, koncertre jártam hosszú évekig. Az utóbbi években ismét működik a mozi is, tiszteletre méltó szervezőmunkának hála celluloidról, eredeti kópiákat ve-

Ebbe azért bele lehet fáradni is

títenek. Darvas Bence koncertekre jártam, a Balatonos Horváth Gáborékra, bár vele mindig összefutok itt, gitártokkal a hátán, sörrrel a kezében áll a világ közepén, a pultnál, és köszönés nélkül vagy helyett újra és újra belefutunk a *világmegváltásba*. (A *világmegváltás* néha csak annak a félórának a *jóhangulatában* mutatkozik, amit együtt eltöltünk.) A *Díszítők* című drámakötetemet is itt mutattuk be, Lukácsi Józsi, Dolmány Atti, Köleséri Sanyi, Gerner Csabi, Mesterházy Fruzsi olvasták fel a moziteremben a címadó darabot. A legemlékezetesebbek mégis azok a délutáni percek, amikor még *senki vagy alig valaki* hangulatban ülök az utcai ablakban, bámulom az autók véget nem érő sorát, az elkanyarodó négyeshatost, és megcsörren a telefon. Kálmán Gábor hív. A Bemben vagy? Választ sem vár. Mindjárt én is ott vagyok. Van ebben is valami kis-városi tempó. Meghitt, családiassága és bája van. A jó helyek egymásról szólnak. A Bemtől fél percre a Török utcában van egy pincelejárat. Egy legendás vendéglőt rejt, írók törzshelyét, s állítólag nemcsak Antall Józsefék gyülekeztek itt a rendszerváltás előtt, de még én is ettem itt húslevest Szöllösi Matyival és Tóth Gáborral annak idején. Most a Dante készül itt. A Másik Produkció, Jászberényi Gábor és Gulyás Hermann Sándor új színháza, klubja, kulturális alaptábor. Ma még kocsmá rom, holnap játszóhely, meeting point, szemben az állami trenddel, épülnek apróbb, de hasznosabb „dolgok” is, mint egy stadion. Megkerülve a háztömböt a Frankel oldalában van a mesés Calgary. Viki birodalma, az antikvitás üzletbe rejtett mini kávézó, kocsmá, resti, bulihely, ivó, vendéglő, múzeum és büfé „egy személyben” Családiasság zsúfolt, berendezve képekkel, hencserrel, „zsolnaykkal”, régi oklevelekkel és kitüntetésekkel, tükrökkel, beázással, párnákkal, kutyákkal és az obligát kiáltással: csukd be az ajtót, mert kimegy a macska! A Frankel Bem tér felé eső részére költözött a Vinyl, a Bem téren meg ott a Bambi, ahol a jó vendég tisztjét sosem adták ingyen, ki kellett érdemelni. Sört, virslit, tisztességes kiszolgálást bárki kaphat, baráti mosolyt csak az, aki tud is és akar is maradni. És jól van ez így. A vendéglétet is tanulni kell. Egyszer itt tartottam a születésnapomat (akkoriban nem volt ritka az obligát kocsmatúra a jeles napon, előre megadott helyszínnel, időpontokkal és ürmértékekkel), de Korányi Matyi és Újj Zsombor csak a Széna téren érték utol a társaságot. A benzinkúttal szembeni kiskocsmában húzta Zsombor a születésnapi dalt, talán még én is énekeltem. A kedves, idős törzsalkeszek kezében megállt a sör. Ettől a kocsmától nem messze, az Ostrom utcában van az Oscar, egy mini hálívüdi klub, tényleg, a Rodeo Drive-on is elférne, s húsz, harminc éve különösen menő volt az akrobatikus ügyességű bármixerekkel működő, elegáns, félhomályos, ügyesen világított, világoszta- és portéival kikapartázott éjszakai bár. Nem meglepő, hogy jobbra filmes barátokkal jártam itt, Pestyvel, és főleg (főleg!) a pótolhatatlan Ruttkay Petivel... Ezernyi mozifilm gyártásvezetője volt, a főiskolán, s ennek talán Durst György is megmondhatója, inkább mentora a filmes hallgatóknak, nem egyszerűen produkciós szakember.

A Bambi és az Oscar „között”, a Batthyány téri csarnok mögött bújik meg az Iso-labella, ahogy írtam, Cseh Tamás törzshelye. Rengeteg éjszakám búvóhelye. A bár előtti terecskén játszódik egyik kedvenc filmem, a Dögkeselyű kulcsjelenete, melyben

Cserhalmi elköti a szemközti ház egyik lakójának zsiguliját. Végtelenül hálás vagyok a sorsnak, hogy Stekovics Gáspárnak köszönhetően megismertem András Ferencet, a Dögkeselyű és számos csodálatos film rendezőjét, méghozzá Révfülöpon, Steko kiállításán, ahová viszont Farkas Gábor Gábiel cibált át Tördemicről.

„Van úgy, hogy azt tervezed, ebéd után sétálsz egy kicsit a faluban, beszélgetsz egy barátal egy fröccs mellet, elpizmogsz a feladataiddal, és nézed az alkonyt. Aztán betoppan egy másik barát, Gábiel, és vele is beszélgetsz kicsit, megnézik Tóth Gábor pár hete a Nefejejsben megnyílt kiállítását (a fekete táblakép előtt elhangzik, hogy ez kvajó..., egy másik képről meg kiderül, hogy az Gábiel házat ábrázolja, akkor tehát vannak véletlenek, kérdezem...), erről Gábielnek eszébe jut, hogy Révfülöpon épp akkor este nyílik Steko és Ildikó közös kiállítása. Menjünk? Menjünk, mondd, Stekoval már amúgy is évek óta tervezték a találkozást. Csodás portrék csodás művészekről, némelyik fénykép vagy rézkarc előtt összeszorul a szíved. Steko mindnek elmeséli a történetét. Hogy Konrád Szombathelyre indulás előtt hogyan pakolta tele a zsebét dióval az útra. Hogy Döry Virágról a fotózás után készült a legfontosabb fotó. És akkor. A tárlatot András Ferenc nyitja meg, tudod, ha máshonnan nem is tudnád, a Dögkeselyű... Úgy jöttél ki a moziból a film után, hogy, na akkor most rendet rakunk! Aztán nem raktál, de már nem is baj. Csináljunk szelfit, mondja Steko, na, egy közöset, és beálltok, és te beállsz a rendező mellé, és bevallod, zavarban vagy, mégis az egyik legkedvesebb filmesem vagy, mondd neki, mire rád néz, csak az egyik, kérdezi, talán Truffaut befér másiknak, válaszolod, tudod, hogy jól ismerték egymást, nevet, bólint, kattant a gép. Ott állsz, de már mész a nagy generációval, tudod, azt is szeretted. Aztán jönnek a sztorik, az emlékek, elmosódnak a ma kontúrjai, múlik, alkonyodik. De hát végül is azt akartad nézni nem?”

Később Cserhalmival is találkoztam. Pár nappal azután, hogy ezt írtam:

„Talán tizenkét éves se voltam még. Szentendrén, a Kada-csúcs alatt valahol kimásztam egy löszfal fölé nyúló faágra. Almát ettem, és távcsővel néztem lent a Dunát. Akkor még nem volt beépítve a hegy. Szamárral járt fel a hegyre a "szamaras-asszony", a nevét senki sem tudta, csak a kordéja nyikorgását ismertük, a vízmű szivattyúi mellett kanyarodott el az út a tanyája felé. A kanyar eltűnt, az út is, be van kerítve a kis völgybe vezető földterület, a völgy is, talán már a tanya sem áll. A "szakadék" az úttól pár száz méterre állt, alatta, mellette erdő. Bevallom, akkor még nem láttam élő szarvast. Amikor nyolc méterrel alattam feltűnt a bozótban, egyszerűen üvöltöni kezdtem. Kapkodva másztam vissza az ágon a löszfal széle felé. Kicsit sem nyugtatott meg, hogy a szarvas hátrahőkölt, megfordult és vágatni kezdett a faágak között az ellenkező irányba. Meg voltam győződve, hogy tud egy rövidebb utat a tetőre, és pillanatokon belül nekem esik. Kiabálva rohantam végig a kanyargós ösvényen a makadám útig, és azon is trappolva iszkoltam hazafelé. Franc se tudja. Ma sem szégyellem, hogy megilletődtem, megijedtem tőle a terepen, ami végül is az övé. Az ember meg szokjon hozzá, vagy köszönje meg, hogy néha nagyvaddal találkozik. Ma láttam Dést. A pos-

tánál állt a zebra előtt, a Margit utca sarkán. A zöld jelzés után lassan elballagott a szerpentin fái felé. Már nem kiabáltam. Csak néztem. Nem sokkal később a Grinzingi borozó teraszán ültem, és épp e vadlesről meséltem, amikor a Veres Pálné utca sarkán feltűnt Cserhalmi György. (Általa nem ismert közös történetünk ott kezdődött, amikor a Komédiium színházban keresztapám, aki a Cserhalmi főszereplésével játszott előadást rendezte, Tyutyu mellé ültetett. Kicsit később megjelent Balkay is, és akkor már mozdulni se mertem. Aztán Párizsban láttam, a Café Voltaire-ben, egy hátsó asztalnál ült, olvasott valamit, és felszabadultan röhögött. Arra gondoltam, megszólítom, aztán inamba szállt. Pár éve a Nagymező utcában bóklásztunk országos hírű színész-énekes barátommal, amikor a Piaf oldalán láttuk vonulni az Andrassy felé. Bazdmeg, annyira odamennék, hogy megszorítsam a kezét, mondta barátom, akit a legnagyobb színházak színlapjai mindig az első sorban írnak, de nem merek. Nos, így nem találkoztam soha Cserhalmival.) Ahogy taxiba szállt, és én hátradőltem, hogy fröccsömbre hajolva elmeséljem ezeket a nemtalálkozásokat, Ady háza felől közepes iramban elvonult előttünk Spiró. (A Kamarában, egy Shakespeare fordításának bemutatóján nem találkoztam vele. Nádasdy és Dolmány, egyik főszereplője hosszan nógattak, hogy mutatkozzak be neki, de talán megint a hosszú, szakadék fölé kinyúló ágon ültem, és nem álltam kötélnek.) Kimérten, szép tempóban haladt a házak előtt, mint aki nem is sejti, hogy figyelik. Ilyenek ezek a vadak. Csöndes őszi estéken olvashatók, meghallgathatók, megfigyelhetők. Elvégre övék, s hasonszőrű társaiké a terep, amíg. S amíg el nem kerítik a szamaras asszony útjának és ösvényeinek erdő nőtte vidékeit: ahol.”

A találkozásban is benne volt Steko, s nem utolsósorban Makula Zsóka, a 42 Social Pub tulajdonosa, aki leszervezte, és akinél vagy öt órán keresztül dumáltunk Tyutyuval. Félénkségemről csak annyit mondott, máskor ne fogjam vissza magam. Mondom, a kocsma: barátság.

Elindulva a Fő utcán, a Budai Vigadóval szemben, a templom árnyékában áll a Boratórium, a Mátra borozó. Megesküszöm, hogy a legjobb sült kolbászt itt ettem életemben. Budakalászi, ropogós, paprikás. Az utcai rész hagyományos, könyöklős, alig pár asztallal, a belső rész nyers fa padokkal, asztalokkal működik. Egyszer kilestem itt egy randevúzó, középkorú párt. Óvatosak voltak, finomak és tartózkodóak, s ez ódivatú miliőben egészen úgy festettek, mintha a berendezéssel együtt egészen a hetvenes évek óta várnák az első éjszakát. A főnök úrral, ki fémkeretes, leginkább sebészek vagy decens mérnökök orrára elképzeltető vékony szemüveget hord, mértékletesen kopaszodik, és igen jó kedélyűen meríti meg az ön mércét az alumínium fedős tartályban, néha órákig beszélgettünk holmi vendéglőről, fogásokról, szalonnákról, rántásokról és panírokról, és egyszer szóba került egy híres budakalászi borozó, vendéglő is, a Schieszl, ahol magam is gyakran megfordultam, és evvel kapcsolatban a Főnök úr fontosnak tartotta kiemelni, hogy jó kacsát csak ott lehet fogyasztani, persze, tette hozzá szemüvegét orráról lejjebb tolvá, előtte egy héttel telefonálni kell, hogy a madár friss, s minden előkészület a legnagyobb rendben legyen. Valamikor meg reggel érkeztem, nem volt tervbe véve, csak jó Szindbád társasá-

Hazafelé

gunkkal, Zsolttal, Balázssal és az azóta közülünk eltávozott hatalmas szívű teológussal, a jó Xeravits (Tárkony) Gézával hajnali Rudas látogatáson vettünk részt, s a fürdőzés után sült oldalast ettünk a közeli hentesnél, majd pálinkát ittunk a parkban, s mivel ezen reggelek azon reggelek egyike volt, melyek az éjszaka maradéktalan legyőzésének ünnepei, nem akartam abbahagyni az ivást. Messziről láttam, hogy a fémredőny félig fel van húzva. Behajoltam, és kértem egy bort. Fél óra múlva, ahogy borokról beszélgettünk így reggel hét és nyolc között, óvatos kopogás hallatszott a redőny felől. A Főnök úr felhúzta a vasat, s egy rá megjelenésben igen hasonlító úriember alakja tűnt fel a napsütésben. Enyhén ritkuló hajú, vékony, fémkeretes szemüveget hordó férfi volt. Bepattant, kért egy deci rosét, kihajtotta, fizetett, és már ott sem volt. Na, a Főorvos úrnak is elindult a nap, mondta, és visszahúzta a redőnyt.

Egyetlen, minden másban különböző, de vegyes társasága, s jó hangulata miatt hasonló, klasszik kocsmába jártam még rendszeresen, a Dohány utca sarkán lévő Akácfa borozóba. Zsebesek, egyetemisták, kurvák és stricik is látogatták, akár egy jobb Marseille-i ivót. Egyszer híre jött, hogy a rendőrök razziát tartanak. A főnök nagyon halkán csak annyit suttogott a beszélgetéstől, a biliárdgolyóktól hangos teremben, hogy osonjatok. Mit mondjak, megfogyatkozott a társaság. Ott gyakran maradtunk reggelig. Az egyik ilyen alkalommal Dolmány barátommal ücsörögtünk a bejárati ajtó mellett, bámultuk az üres utcát, s talán a Ráday Mihály által megmentett Hungária fürdőről, a közeli kávéházakból hajdan ide járó bohémekről beszélgettünk, amikor a szokatlanul néptelen utcáról behallatszó még távoli, de közeledő nyikorgásra lettünk figyelmesek. Szinte ki se dugtuk az orrunk az ajtón, amikor a sarkon megjelent egy tricikli. A nyeregben egy kopott zakós és keménykalapos férfi ült, oly életuntan nézve maga elé, mintha nem is tudná, de nem is érdekelné, hogy merre jár. A járgány maga alaposan meg volt pakolva mindennel, sublód, ruhásszekrény, vagy egy tucat blondel keret, tükrök és kávéházi fogasok zötykölődtek tehetetlenül összezsúfolva ezen az időtalán. Jobbkéz szabállyal, közlekedési lámpákkal mit sem törődött, ke-

resztüldöcögött a villamossíneken, és eltűnt a volt Híradó mozi és a New York palota között éppolyan gyorsan és titokzatosan, ahogy előkerült. Azelőtt és azóta sem láttam hasonló tüneményt.

Talán egyenesen a múlt időből nyikorgott elő, mint Woody Allen később látott filmjében, az Éjféltor Párizsban címűben a luxusautó, megállás nélkül haladva két századfordulón, világégéseken és forradalmakon keresztül a Körút után elterülő fenéges és bizonyosságot adó időtlenségbe.

Nem igaz. Jártam más kocsmákba is!

Ha törzsvendég nem is voltam, de a pesti éjszakából hazafelé, s Berda József cselengéseit követve benéztem néha az újpesti Vezérbe. „Ő” is bezárt. Pedig népes és jókedvű társaság mulatott hajnaltájt is a pult előtt. Egyszerű emberek, cigány srácok, „szőre hullató, vidéki rókák”, ahogy miniszterelnökünk mondaná, de jókat beszélgettünk, s bármiről. Kivéve persze a Fradit. (Azzal kapcsolatban pedig de megkérdezném a véleményüket, hogy szerintük miféle stratégiai megállapodás lehet egy fociklub meg a nemzet színháza között.)

A Mátra után, a Fő utca elején ott a Lánchíd Söröző. Valaha egyetlen helyiségből áll, mára csinos és hangulatos bisztróvá tágult az Univerzummal. Falain legendás koncertek, lemezborítók dedikált példányai. A Mini lemezborítóját nemrég ellopta valaki. Helyén most a törzsvendég Török Ádám fotója a falon. A pódiumokon meg a csönd... Somló is bejárt a kis boxokkal, pár asztallal üzemelő helyre, a közelben lakott. Egy este épp ide tartottam, számomra is különös módon a pesti oldal felől közelítettem, mindig a „budai soron” végighaladva szoktam ugyanis menni a Belváros felé. Tamás a túloldalon állt a motorja mellett, és amikor meglátott, integetni és kiabálni kezdett nekem. Helló, olvastalak az ÉS-ben, nagy szöveg! Ő sincs már velünk. Pár hete jártam arra, kiültem a kis padra a söröző elé, néztem a Clark Ádám tér araszoló forgalmát, a Lánchíd belógó sarkát, és megemeltem a söröm. A mellettem ülő holland hölgy nyilván nem értette, miért. Mi lelt? Egy pillanatig furcsán méregetett, aztán legyintett, és folytatta beszélgetését egy holland úrral, talán Hollandiáról, vagy arról, hogy itt néha olyan furcsák az emberek. Pedig Hollandiában talán neki is eszébe jut valaki egy ismerős helyen, egy belgának Belgiumban valaki más, és egyiküknek sincs köze egymáshoz, sem hozzám, csak az emlékezéshez, aminek minden távolság, minden különbözőség ellenére mégis valami nagy, közös Óceánnak kell lennie, amiben valamennyiünk minden emléke összefolyik. Máshogy ugyanis egészen egyszerűen semminek, küzdelmeinknek, sétáinknak, vágányainknak, az Egésznek semmi értelme nincs.

10. UTOLSÓ KÖR (PESTEN) II. „NOSZTALZSI”

Két dolgot tehetsz. Változol vagy figyeled a körülötted zajló változásokat. Nézed, ahogy változik a bőröd, a tekinteted (nekem egyszer egy osztálytársam a gimnáziumban azt mondta, rettentő vének a szemeim...). Nézed, hogy minden, ami volt,

amire emlékszel, elmúlik, és olyanná válik, mint teelötted. Ifjúvá. Megyek a taxiban, bevág a szél (épp a Morrison's 2 előtt haladunk, gyülekeznek a kamaszok – te jó ég, az Opera mellett mekkorákat gurítottunk annak idején az első Morrison's 1-benban!), és ugyanazt az édes borzongást érzem, mint akkoriban.

Persze ez a szövegrész már a történeti jövőben íródik, egy vagy két héttel azután, hogy még a Lánchíd Söröző előtt állok, és azon gondolkodom, hogy merre tovább. Felettem a Vár. A refektórium, a tizennyolcadik századi színház, a Várszínház, ma csak az ország „zsinórpaddlásának” átírt történetű épülete. Milyen jó lenne most *idegenként, turistaként* felmenni a Dísz térre, ahogy Párizsban magyarként kóborolhatok, nem tudva, mit kíván hazudni a Pénzügyminisztérium új, betonból printelt archaizmusa. Milyen jó lenne rácsodálkozni mindig erre a Pestre, erre a Budára, s múltjában elveszni mindig éppolyan őszintén és akaratlanul, ahogy jó kocsmái között. Milyen jó lenne hiszékenynek és naivnak maradni, s nem gondolni arra, hogyan él vissza minden emlékemmel és tapasztalásommal a mindent magának óhajtó hitvány kiva-gyiság.

Somlóval egyszer vidékre mentünk, a kisbuszával vett fel a Moszkván (sic!), és valahol Gyúró magasságában megszólalt a rádióban a Nem adom fel. Tamás felhangosította a rádiót, és vigyorogva hátrakiabált a fiainak. Hé, gyertek elő, a Malac van a rádióban!

Így kéne. Nem tudom, lehet-e eléggé örülni annak, hogy vagyunk. (Kösz a leckét, Tamás!)

Mindezt már a Badacsony mellett írom, tördemici „állampolgárként”, tehát az emlékezés, már nem pusztán emlékezés, hanem nosztalgia. Elég egy apróság és az ember máris érzékenyül, körülményesen és érzelemgazdagon fejezi ki magát, mindazzal kapcsolatban, ami *volt*. Ezt a néha modoros, maníros és kellemtudó, mély levegővel gyakorolt történelemszemléletet nevezzük nosztalgiának. Ebben a felfogásban nincs is múlt idő. Egyértelmű, folytonos, és elviselhetetlenül hosszú a jelen. A nosztalgia valójában *eme* ráismerés kölnije.

Vágjunk át a hídon Pest felé, a hídon, amin átballagtam az EU-ba való felvételünkkor is, s ami után indulhatunk tovább a Deák tér felé, de ha kis kitérőt teszünk balra, az egykori Magyar Televízió székháza felé, ahol a Szomszédok asszisztenseként igen sok időt töltöttem egykor, máris négy legendás helyet említhetünk. Az első a Komédiium Színház, aminek büféjében igen sok időt töltöttem remek színészek társaságában, keresztapám Radó Gyula itt ültetett oda az általa rendezett Van Gogh előadás után Cserhalmi György mellé, s ahol akkori kamasz énem megszólalni sem mert, később, amikor találkoztunk, s pár órát dumáltunk együtt már megmosolyogtam akkori féltékenységemet. Ez a klub a kilencvenes évek végén már az esti, italozós utak egyik fő állomása volt, mint afféle művészkávéház, pompás beszélgetések helyszíne. Pár lépésre pedig ott a Terv, egy valahai presszó, tévés időm búfelejtője, a Nemzeti Bank felé kilépve volt a ma már nem működő Parabola presszó, ide egy UP koncert után jöttünk át a csodás vagy inkább varázslatos splen-nű és eleganciájú Gallusz Nikivel, s egy lánnyal, akivel akkoriban kokettáltam. Romantikus éjszakai lokál volt,

színes neonnal a bejárat felett, s talán Árkus József hajdani műsora volt a névadó. Még fekete-fehérben néztük, s alig vártuk Hofi után a szilveszteri különkiadást a meztelen nőekkel. Te jó ég, mi minden fér bele fél évszázadba! S ha már itt, a Szabadság téren vagyunk, muszáj megemlíteni a híres Nimródót is, ahova a Kortárs és az ÉS szerkesztőségéből jártak át kvaterkázni az író urak, Zalán, Páskándi és a többiek. Ma egy bezárt kínai étterem van a helyén. A tér másik oldalán az örökmécsesnél volt a Spartacus söröző és pizzéria, melynek falai mögött fellelték a híres Szabadság kávéházat, Ady egyik törzshelyét, ahol állítólag a Harc a Nagyúrral című versét is írta. Azóta a Szabadság is bezárt. Állítólag nem volt rá igény. De micsoda vonulásaink voltak régen! Az éjszaka közepén általában záráskor érkeztem meg a Castro elé. Sokszor utálhattak is emiatt. Ám talán a zárás is más volt régen. Lassú, boldog, fáradt, elégedett. Meg merném kockáztatni, a szeretők kielégült ellágyulásával nyújtózott még egyet a vendég meg a hely. Még egy cigi, még egy pia. Hova is rohanjunk, amikor itt a legjobb nekünk. Már javában standoltak is olyankor, de Lukovich András a hely akkori placemestere és a Gyík zenekar gitárosa, énekese mindig megszánt egy utolsó itallal, most a közeli és az egyik legjobb pesti művészbárban a Hivatalban dolgozik Borsándi Boci Balázs, egy egészen kiváló festő társaságában, aki az író számára oly kedvesen csengő nevű Kiadóból igazolt át ide. Vonulunk, vándorlunk, néha a pult után megy a vendég, ahogy én is átszoktam a Kiadóból a Hivatalba, noha a Kiadó is remek, édes Pestünk sajátos hangulatú találkahelye Arany János szobra mögött, majdnem szembe Adyval. Vele szemközt a Cactus Juice, ahova gyakran jártak az SzFE akkori diákjai, Lengyel Tomi, Dolmány és Hujber Feri is, egyszer valami lovagias félreértés kapcsán itt törték el Dolmány barátom bordáját a bejáratban. Daliás idők voltak gyermekkorunk évei. S ha már felmerült az UP zenekar neve, az alapító Újvári Petivel a Fészekben találkoztam legközelebb, valamikor a kétezer tízes évek derekán, a Fészeknek ugyanis volt egy nem kevésbé legendás, második nagy korszaka, amikor afféle színházi büféből zenészklubba „alakult”. Ide járt a Madách színésze, Maros Áki, hogy jófajta jemmélésekben doboljon, ide járt Idrányi Barnus a Takáts Tamás Dirty Blues Band akkori dobosa a koncertek után, itt gyakorolt a szívjóságáról híres Emilio, zúzta a rockot Mester Tomi, és Isten nyugosztalja, itt dobálta a pókergéphe a fémszázásokat a „csőzisztikus fejezet”, a kivételes nyelvet teremtő Orbán Józsi, miközben a pultban Pálinkás Alexa, a „magas lány”, Király Tamás egykori modellje mixelte a fröccsöt a bárszéken utánozhatatlan eleganciával nézelődő Benedek Micunak, vagy a pultra könyöklő „Kistuci”, Dózsa Zolinak. Ekkor már a ruhatár volt a party főhelyszíne, Miluval, Miller Zolival legalábbis itt támasztottuk a falat, s egyszer, ha emlékeim nem csalnak, de Kuli, Kulcsár Attila, korunk legkevesbé ismert „ismertzenésze” megerősített benne, hogy egyszer Zámbó Jimmy is meglátogatta a műintézményt, én csak a bevonulásra emlékszem, és arra az ünnepélyes titokzatosságra, ami jelenlétét övezte, noha, mint írtam, Roytól kezdve Tóth Verán át a Hooligans-ig itt bulizott a magyar zenei élet krémje, és tejfölös uborkahabja, az egyik legjobb magyar bluesgitáros, Fekete Jenő vagy Balázs Józsi és Balázs Elemér, a két egészen kiváló jazzista, persze az is igaz, hogy nem keveset

időzött itt Jimmy billentyűse és hangszerelője, az utánozhatatlanul lezser remek zongorista, ma a Triász oszlopos tagja, Jankai Béla is. Édes jó Istenem! Hányszor jöttem ki innen már reggel nyolc óra után egy ad hoc koncert után, nincs az a nagyszínpad, fény- és hangtechnika, ami pótolni tudná, azt a hangulatot. Ha emlékeznék rá, biztos megírnám. Mondhatnám, „ilyenek voltunk, vadak és jók”, de nem, Ákos nem járt ebbe a buliba, nem ebbe járt, s ma már nem is annyira vad és talán nem is olyan jó...

Most olvasom, Melis Andris, a Pesti Est egyik alapítója, kommentelte az előző fejezetet, s az Utca legjobb kocsmáját említi az Alagút utcában, igaz, ahol Balkay ült szinte minden éjszaka, köszönöm, kár lett volna kifelejteni, remek kocsmá volt, s fontos bevallani, hogy mi Gézához sosem mertünk odamenni, noha olyan is volt köztünk, aki egy színpadon játszott vele. A kocsmá helyén ma bistro étterem, az Alagút utca sarkán, pedig borbár, az egyik jó hely Pesten, ahol badacsonyi bor kapható, valamint egy hajnalban itt találkoztunk a hazájában körözött diktátorral, Nikola Gruvskivel. Kedvesen elbeszélgettünk páran, kedves volt, ahhoz képest, hogy a hazájában igen sokan nem szeretik... A Fészek mellett Miluval „kisajátított” éjszakai *bárunk* volt a Menza, tulajdonképpen az egyetlen pesti étterem, mely nem vesztett nívójából semmit az évek alatt, s amelynek vezetősége beleértve a később a Kadarka borbárt alapító Laurency Árpit, elfogadta elsősorban Milu elbűvölő és lehangoló személyisége és ismertsége miatt, hogy délelőttől hajnalig, záróra utánig részegeskedve tulajdonképpen „elkocsmásítsuk” gondosan felépített retro-hangulatú az olasz hatvanas évek könnyű eleganciáját mutató bistro-imidzsüket. Hatvan fütyülést is megittunk egy nap, borokról, sörökről nem beszélve, s indultunk tovább a Vianba, a Fészekbe, bele a reggelekbe. Ferencz Bálinttal úgy érkeztünk meg a Vianba, szintén zárás körül, hogy a nagy nehezen kialakult három búcsúpálinka mellé kísérőt is kérhettünk, három, viskít, hamár! Konstenszky Nagy Lajos operatőr barátunkkal a Night and Day-ben ittunk reggelig, s aztán kiültünk a Liszt Ferenc tér fái alá, ültünk, mint Pierre és a két fiatal a Megáll az idő záró nagyjelenetében, és konkrétan bögtünk, hogy milyen szép ez a tavaszi hajnalhasadás így, férfias magányosan. A magyar pimodán, kérem. Egy hétig bírtuk kizárólag tömény alkoholon, aztán vége. Nincs is szebb emlékem a pesti éjszakáról, mint ez a kitartó, határait feszegető művészi vágta, mely nagy röhögésekkel, magunkba roskadásokkal, de elsősorban az egymás iránti szolidaritás soha meg nem hálálható perceivel volt tele, s mely futam végén egészen konkrétan azt éreztem, még egy korty és meghalok. Élünk, hordozzuk az éveket. A magunkét, másokét, tovább. Visszük a néhai Katapult hangulatait, az RS9, kis csodaszínház előadás és büfé emlékeit, a Szimplát, a Szódát, a Rácskert zaját, az Ellátót, és benne az örök buli-kapitányt Judy Gyüre Juditot, Pipót, és Kuncit, aki prima szakács, később séf lett, visszük a Dzs bárt, aminek a neve szent meggyőződés szerint azért lett éppen dzs, mert csataképpen ez még épp kimondható, visszük a Sixtusit, ha van, aki még emlékezik erre a legendás ivóra a Klauzál felé, visszük magunkkal a Ferencjósát, a pompás éttermet a Nagymezőben, ahol Hujber ugrált kékmajom jelmezben a Valami Amerikában, az Operett kávézót, ahol még Sümeghy, azaz Palócz László fröccsözött annak idején, az is piros műbőrfoleas ke-

reskedelmi egység volt, remek cigánypecsenyével és érthető árakkal az Operett Színház bejárata mellett. Én mindig emlékezni fogok a Nagymező végén üzemelő hangzatos és némileg nagyképű nevű Broadway sörözőre, hozzám hasonló lepukkant alkeszek hajnali gyűjtőhelyére, a Piafra, az Ős Incognitóra, amit szintén Somló Tomi mutatott meg nekem, s ahol, ha kiömlött a piád, és kértél egy rongyot, hogy feltöröld, a pultos már nyitotta is a kasszát, s eléd dobott egy ezrest, mert mindenki *ultralaza* volt, vagy a Tháliára, a hasonló nevű színház művészbejárója melletti művészbárra, ahol Buci, Kamarás Iván ücsörgött esténként előadás után, egyszer épp Somló, Charlie-val, intett, üljek már oda, persze, viskivel, de emlékezni fogok a Gdanskra, s prima vodkáira, a régi Siposra, ahol már általános iskolás koromban az ebédpénzemet fektettem Jénaiban sült, zsírtól bugyogó túrós csuszába, vagy a Vidoq velős rántott karajára, emlékezni fogok, ahogy a párizsi Café Jaunra, ahol egy amerikai Henry Miller hasonmással beszélgetve néztem végig, ahogy begördül a pesti értelemben is szutyok kocsmá elé egy fekete limuzin, kiszáll a néger (!!!!) sofőr, kinyitja a kocsiját egy nercbundás, fehér botjával az utat kutató Sylvie Vartan hasonmásnak, akit „*salut Suzanne!*” felkiáltással fogad a kocsmá népe, többek közt két Depardieu hasonmás. Ilyen persze csak Párizsban van. Nálunk nincs egyenlőség, még a non konformizmus, is valamiféle konzervatív szeánsz, mint a panyókára vetett zakó: egyszerre állítani és tagadni valamit, a forradalom is bizonyos normák és tiszteletkörök betartásával abszolválta decens ellenkezés, az értelmiségi dekadencia is pusztá gőg, a műveltség pedig a tudáshoz való arisztokratikus leereszkedés. Itt punknak lenni is diplomás mulatság, lázadni is minimum három szemeszter után megengedett buli. Számomra döbbenetes, hogy egy kis londoni klub a punkokkal és a konzervatív brit társadalommal vitába szálló Blitz, pár zenész, mint Boy George, a fura fülű David Bowie, kicsit később a társadalmi témákat poposító Wham egész Európát átformáló hatással bírt lenni, nem csak a szórakoztatóipart, de mindennapjainkat, magunkhoz, közösségünkhöz való viszonyainkat is átalakították, miközben a magas tudományok a mai napig lekövetni próbálják csak a változásokat. Kelet-Európa, s itt kis hazánk, ahol a folyó vizet is csak palackozottan, szabad áramlás nélkül tudják elképzelni, s a szabadságot csak cél és tárgyaltalan óhajtás formájában ismerik, azaz magával az elérzékenyült vággyal és nosztalgiával tudják beazonosítani, mivel termékeny valóságában sosem élték át, valójában mit sem tudnak ezen személyek és helyek világhódító szerepéről, s nem is fognak hinni abban, hogy egy szűk közösség sorsfordító lehet.

A Hely, legyen az a prágai U Fleku, a párizsi Procop vagy a pesti Pilvax mindig többről szól, mint pár korsó sör, és egy kellemesen eltöltött délután, a Hely mindig labor, műhely, vitatér, Agora és szabad párbeszéd, egy jó kocsmában pedig mindig demokrácia van. Egyszer, egy nagy családi veszekedés után betértem a Múzeum cukrászdába, és feldúltan kértem egy fröccsöt. Józsi, minden pincérek gyöngye, a bazedowos szemű kifáradt alkoholista rám nézett és csak annyit mondott, most vodka kell neked. Látom rajtad, kölyök. Mondtam, hogy nincs annyi pénzem, de ő csak legyintett, na pláne, akkor duplát kapsz!

Így voltunk valaha, mi és a Hely. Tenni akartunk valamit, valami kicsit és mégis világrengetőt, vagy éppen valami nagyot szóló, de voltaképpen pimf dolgot, ami csak örömet okoz. Ez *éreződött* a helyeken is. Ha a Lámpásban hallgattunk koncertet, ha a Nappaliba mentünk könyvbemutatóra, ha a Kiadóba ültünk le megbeszélni egy ötletet, ha az Úri Muriba mentünk át az Ódryról, az embernek az volt az érzése, hogy együtt alakul a „kocsmával”, ami körbeveszi. Hogy hatunk egymásra. Amikor a Kertész utcai éttermek, kávézók megszervezték az utcafesztivált, a lakók lejöttek a lakásaikból, és ott voltak velünk. Mertünk együtt lenni, és mertünk álmodozni.

Azóta is azt hiszem, hogy ha az ember megkérdezi a Postást, inna-e egy jó feketét, máris kávéház nyílik a kredenc előtt, mert a kocma, a kávéház, a Hely épp erről szól, egymásról és helyünkről a világban, amiben lelki otthonatlanok lennénk nélkülük.

További jó éjszakát!

P.S.

Kérdezték páran, hogy miért csak nőket ábrázoló fotóimat válogattam a szövegek mellé. Elsősorban azért, mert az éjszaka számomra határozottan és mindig nőnemű. Szép, titokzatos, inspiráló és védelmező. Hát ezért. S most, hogy ezt leírom épp Sylvie Vartan Nicolas című dala, jobban mondva Máté Péter elmegyek című slágere szól, mely dal egy generáció érzelmes elvagyódását, becsődölt életének minden szomorú reminiscenciáját hordozta, s már születése pillanatában nosztalgikus hatással bírt lenni mindenkire, s mely dal ma pont úgy szólal meg, immár a szöveg minden szerelmi kötődésétől függetlenül, mint az eltelt és elbaltázott elmúlt három évtized szomorú himnusza...

ELVERI, MINT ESŐ A KOSZT

Az ember kívül hordja a lelkét.

Alatta más sincs, csak zsír, libidó meg alkoholok.

És odakint esik szakadatlan.

Már fél órája egy vadidegennel a vállát paskolom a Piafban.

Hajnali négy van. Ezek a hülyék meg mind

azt hiszik, részeg vagyok.

Hogy lennék az, amikor előttem egy búzasör,

az is majdhogynem érintetlen.

Szeretnék kiszállni.

Milu félig a bárszéken, félig a levegőben

majdnem, ül mellettem,

a pultos lánynak magyarázgat. Nagyon imponál a csajnak.

A pultos lányok csak úgy tesznek, mint akik

hozzászoktak már a híres emberekhez.

*A kis zugokban zsenge húsú lányok pihegnek elterülve.
Gyér fény párolja puhára az arcuk.
Elengedem az idegent,
és lebotorkálok a pincébe.
Végighúszom az ujjaimat a téglák során, ahogy hús évé.
A pince üres, csak a diszkógömb forog
birodalmi nyugalommal.
A diszkógömb is kívül hordja a lelkét.
A piros foteleken égésnyomok.
A bal alkaromon is.
Érzem, hogy be vagyok zárva valaki más fájdalomkörébe.
Az a valaki akkor sem ismerne magára, ha Dürer rajzolná le személyesen. Azt hinné,
hogy ő nem olyan. Mind azt hiszitek.
Hogy nem olyanok
vagytok.
Felkapaszodom, és tovább paskolom az idegen vállát.
Bírja, mert mocskosul be van már állva.
Milu már szinte lebeg, a pultos lány meg szinte szárnyal.
Aztán végre nekiveselkedünk,
hogy hazamenjünk.
Az ajtón kilöknek, mert rágyújtottam a pultnál.
Nem szabad. A kezemre ütnek.
Nem illik.
Az illem függöny a lélek előtt.
Csinosítja a sorsot.
Nem mondom,
néha muszáj
az embernek felhúzni az orrát.
Amikor azok, akik sosem segítettek,
elmondják,
hogyan csináld,
amihez nem értenek. Ők sem.
Na, az ilyesmi nem illik.
Be vagyok zárva a teóriakörükbe.
Szikrázik a lelkem, ahogy előrezuhanok a Nagymezőben.
Már nem is esik. Én sem esem el. Milu megtart. Megyünk a törökhöz. A törököt zárva
találjuk. Megyünk haza. A hidnál megállítom a taxit és fűrgén kiszállok.
Bazi nagy, sárga diszkógömb világít a szemembe.
Ki kéne szállni. Ki kéne szállni. Ki kéne szállni.
Ezt ismétlen magamban, ahogy lenézek hídról a folyóra.
A víz az ég levetett bőre.
A Föld is kívül hordja a lelkét.*

Olyan jó volna, arra gondolok, olyan jó volna... ámde...
a test kitüremkedik az arcon, a lelken át a friss levegőre,
a test mozgásban van, az izmok
elernyednek-összehúzódnak, tudják a dolguk,
nincsen szükségük elvi beleegyezésre,
alkoholtól és koffeintól kigyúrtan virítanak bennem a sejtek.
Én vagyok az ő cabrio Mercedesük. Vannak akárhány millióan.
Menni akarnak. Megyünk. Én és bennem a tömeg.
A Rudasba megyünk. Bort veszek előtte, s amikor levetkőzöm, s magamra csomózóm
az ágyékkötőt, a palackot gondosan trikómba rejtem
Beletekerve.
Úgy megyek peckesen a gőzbe.
Nem emlékszem az útra a hídtól a hídig.
Egy férfi bámul a forró medencéből. Lebeg a vászon a farka előtt.
Ha megszólít, szó nélkül megütöm. Pedig nincsen szokásban itt az ilyen.
Bámulni, ütni. Nem járja erre felé.
Itt nem néznek kifelé a lelkek.
Itt a test bizonyos értelemben
másodlagos.
Hiába fürdő. Leázik rólunk a lélek.
A boltív alatt feltűnik Tárkony. Különös fickó. Szakálla van. Kívül hordja ő is. Az
arcán... Becammog mellém a vízbe. Jézusról és pálinkáról hadovál. Tele vannak a sejt-
jeim energiával. Az agyam működése a jéghideg vízben: nem akadozik.
A gőzkabinban magunk vagyunk, kiabálni kezdek.
Rossz vicceket mondok, állat vagyok,
de mert a lelkem most ott gomolyog valahol a színes kis üvegekkel kirakott kupola
alatt,
a magára maradt anyag, avagy a vágyakozás
ünnepélyt tarthat vagy olimpiát.
Nem is tudom.
Tárkony elnézi nekem.
Ez az éteri állapot most
valami olyan, mint a három pont a mondat után.
Bármilyen lehetne belőle.
Útban a hideg vízes medence felé megállítom a jó Bereményit,
és megdicsérem a Vadnai Bébit.
Elégedettem megpaskolja fejtetejét.
Beszélünk pár szót. Pár szó az élet. Tőle tanultam.
Na kábé azóta szarok a szemantikára.
Aztán Tárkony integetésére visszaiülök a langymeleg kifáradásba.
Aztán kibontom a bort. Aztán.
Szemérmetlenül iszunk az oszlopnak dőlve.

Tárkony bohém. Én bohém vagyok. Ez egy ilyen bohém reggel.
Elváláskor Érmelléki úr, Tárkony úr meg én
még lenyelünk egy kortyocska Unicumot.
Tudom, hogy a lelkem ott maradt a nedves köveken lecsapódva.
Bassza meg mindenki, már örökre ott csillog és cseppesedik
a Krúdy meg a Márai lelkeivel.
Szeretnék kiszállni.
A 86-os buszon meg rám jön a röhögőgörcs. Nem tudom abbahagyni. Állok napszem-
üvegben, zakóból kitiúrt hófehér ingben, és röhögök rajtuk. A sejtjeimen. Milliárd-
nyian mennek munkába éppen. Hatvanszor pár millióan éppen ezen a viszonylaton.
Néznek, és nem tudják, hogy belőlem szaporodnak.
Hogy én már régen nem is vagyok itt.
Hogy én voltaképpen a fürdő falain maradtam.
Nem tudják, hogy nem is volna szabad látniuk engem.
Hogy csak a testem kacag így rajtuk,
az a pár millió sejt,
ami lehetnének akár éppen ők.
Az is lehet, hogy én éppen ők vagyok.
Én nem látom, hogy megvetnének azért, amiért részeg vagyok.
Nem látom őket. Csak érzem a szájszagukat.
Az egyik eltakarja a gyereke arcát.
Kisfiam, na, látod, ilyet nem illik soha!
Nem tudom kimondani, hogy anyádnak igaza van.
Nem forog a nyelvem. Béna.
Görnyedek, és el-elkap a gurgulázó, börgő röhögés-roham.
Anyádnak igaza van. Sose csináld utánam! Anyádnak igaza van.
Menjünk a háborúba!
Az emberek elfordítják az arcuk.
Az emberek nem mernek a másik lelkére nézni,
mert magukat látják a tükrömben.
A Batthyány téren leszállok.
Lesegítek egy nénit kurva nehéz szatyorral.
Bontott téglá. Vagy szavazólap.
Akármilyen is lesz, elég lesz félévre talán.
Megköszöni. Összemosolygunk.
Nekivágok az útnak.
Szeretnék leszállni.
Az út is kívül hordja az ígéretet.
Teszem a lábam. Egyik. A másik után.
Le kellene szállnom. Jelzek.
De micsoda pillanat! Önkívület, már-már.
Hannibál nem érezhette soha

olyan megdicsőültek magát,
mint én ott a Duna mellett gyalogolva
hazafelé, a megnyugvás kaján vágyaival.
Egyedül mindenki ellen. Mindenkiként ellenetek.
Van nálam még egy dobozos. Kicsattintom,
iszom a kedves egészségetekre.
Sárga diszkógömböm a nap. Elvakíthat a fénye.
Aludni kéne. Már a testem se akar menni.
Végighúzom ujjam a rakpart vén kövein.
Ahogy húsz éve mindig. Mintha delejezne. Ez mindig olyan.
Köszönök az üres, idegen házban, ahol tíz éve senki se járt, és néha végighúzom az ujjaim porlepte, vén falakon.
Mittudom én,
szokás hatalma, rítus vagy valódi misztérium.
Nem lépek repedésre,
és ha a jobbal megérintek valamit, utána a ballal is meg kell fognom,
hogy semmi gáz ne legyen.
A köveket kivéve.
Talán beteg vagyok.
Olyan ez nálam, mint nálatok az örökös emlékezés.
Folyton emlékezni akartok még valamire.
Hogy kivel, mi sérelem esett meg a távoli múltban.
Tudjátok, én mire emlékszem már kisgyerekkorom óta?
Csak a halálra.
Nem arra, hogy Nagyapám repülőgépét megbuherálta valami partizán fickó, és két lányát, köztük Édesanyámat árván hagyva lezuhant és meghalt a veszprémi Viaduktnál.
Nem is arra, hogy nem hagyjuk soha velünk élni tovább, aki elment innen örökre.
Hogy nem fizetünk albérleti díjat utánuk, utcákra, terekre száműzzük a lelkeiket.
Nem...
(A Kálvin téren mindig integetek szép Dédnagyanyámnak, kinek a házáat vette az államosítás.
Egyszer volt vérvörösök!)
De nem,
nem emlékszem már sem a vörösökre,
sem színtelenekre,
csak arra,

*hogy az élet elkezdődik a végén,
és a legelején
ér véget.*

*Arra emlékszem csak,
hogy nincs senki, aki szóljon:
a tisztelet és megbocsátás ünnepei
csak arra valók,
hogy az ember magát is elfelejtse
megvédeni.*

A megbocsátásuk ?

Parádé. Harci seregszemle.

A feloldozásuk gladiátor felvonulás.

A fájdalomkörükbe zárnak.

A teóriakörükbe zárnak.

Az arénájukba zárnak.

A diszkógömbjük motorja leszel.

Na, és akkor.

Feltűnik végre valami ismerős felirat.

Már a Bécsi úton vagyok. Ballagok lassan.

Hová lett az a két kilométer?

Belekopott a cipőmbe.

Rádörzsölődött a házfalakra, amiknek nekidőltem.

Apró molekulákban ott van a szélben.

Hová lett a nap? Mióta esik újra?

Egy fiatal csaj

mebámul az Egyetem előtt.

Szeretett volna ott lenni, ahol én!

Ezt gondolom, és rávigyorgok.

Nem szeretnék ott lenni, ahol te a diploma után.

*A Berryben iszom még egy gyors Unicumot, nehogy kifogyjanak a sejtek a szuszából,
kávét pumpálok a corpusom ellátórendszereibe, nehogy már a test diktáljon, nem
adom helótáknak a sorsomat.*

Aztán. Ideje lenne. Enni. Vagy megpihenni.

*A kis műteremben sört bontok,
megtömöm sporttáskám a pompás,
drága,*

gyűrt,

nedves, fehér ingemmel és a pólókkal, amikben becsempésztem a bort.

Aztán felmegyek Zalánhoz.

A macskákhoz ülök a földre.

Mondom, hogy részeg vagyok, de bort bontunk,

később alutasakban hozok még Berrytől saccra egy litert.

*Aba-Novák rajzait és Zalán verseit
nézzük.*

A macskákat nézzük.

Az esőt nézzük. Az eső visszabámul a Bécsi úti fák közül.

Kezdem elveszíteni a direkciót.

Kezdek kiszállni.

Ott vagyok.

Aba-Novák a pár vonal mestere. Mondja Zalán.

Vagy valami ilyesmit.

Vagy valami ilyesmi ez a pár vonal.

Ez a pár vonalnyi ilyesmi az élet.

Pár szó az élet. Pár vonal az élet. Pár millió sejt.

Meg a kurva diszkógömbön a tükör.

Kiülünk a teraszra, mielőtt elindulnék. Tovább.

Kívül vagyok.

Az élet kívül hordja a sorsot.

Be vagyunk zárva a lelkünk mögé.

Elhúzták a függönyt.

Anyám azt mondja az ilyen időre, dörmögi Zalán, hogy vigasztalanul esik.

Munkavacsora a Dzza bárban

DEBRECZENY GYÖRGY

beragadnak a régi kapucsengők

ÁGH ISTVÁN NYOMÁN ÉS KÖSZÖNTÉSÉRE

VIHARKABÁTBAN

viharkabátban múltó ifjúság
árnyak tapossák görgetik
csiklandozzák levelek legyek
hiába suhogtatom szárnyaimat
kabátomban szekrényről szekrényre vándorolok
bár időzhetne vállfán nélkülem is
idézve borotválkozás utáni tüskés képemet
de hát nem vagyok én vadgesztenye
most éppen vetkőzik a szomszédasszony
széttört jegygyűrűmmel nem merek
ajtaján kopogtatni még beengedne
és kizuhannánk a legendából
éjszakába veszne a hangunk
iskolatáskát vágnánk egymás fejéhez
vagy arcunkat levélhullás simogatná
aztán lopózhatnék vissza fal mellett lábujjhegyen
és ablakunkba egymást rózsaként kitűznénk
és az ő visszanező szeme járna eszemben
mennyezetre vetődő piros lobogás
altatna el este
reggel arra ébrednék hogy kicsordul a könnyem
higgyétek el az ifjúság barna viharkabát
az ifjúság lábnyomával tele a földkerekség
álomban gyakran megjelenik ifjúságom
tested elfeledett gyönyörű hajlata
és mégis magunkra maradunk
elhervadnak a virágok
ezen a földön lehettem volna jótevő
jó szántóvető
millió varjú röpül a rozsföld felől
úgy megyek el mint aki azonnal visszatér
úgy térek vissza mint aki most megy csak el
mennyre egyedül maradunk
vesztéseink története a múlt s a jelen
piros szőlőlevelekkel álmodom

éjjél után ideje lenne elaludnom
elindulok gyalog de szomszédomig
magamig se érek el

BERAGADT KAPUCSENGŐK

beragadt munkaszolgálatos kapucsengők
jó lenne ministrálni egy levélhullató fának
vagy csenevész tűzre való virgácsnak
nézem a szutykos Ördögárkot
az Ördögároknak vajon ki ministrál?
elhagyatott levél hullik bele sápadozva
félmeleg kályhacsücskөн jövönket szövi a pók
egem vakolata leszakad
jöhet megtámasztani kifoltozni Nü Kűa
fehér menyasszonyfátylat habzik a malomárok
de a Márványmenyasszonyt rég bezárták
most tele van ragasztgatva cédulákkal a kapuja
NE LÓGJ BE AZ X-BE KÉRLEK NÉZD A FELFESTÉST
KAPU KÉRLEK HAGYD SZABADON A BEJÁRATOT
NE PARKOLJ ELŐTTE KÖSZI
de hát ide már úgysem jön semmilyen menyasszony
Széchenyi Döblingbe utazott
csak mi lakunk már itt ebben az utcában
meg a kitüntetett költő az átellenes házban
akivel sosem találkoztam az utcán
talán mert nem arra néz a végcéablaka
a szobaablakát pedig befalazták
de tűzfalán át nem látja az utcát
és én sem látom őt
nem nyomom meg nála a kapucsengőt
és ő sem nyomogatja a miénket
élünk itt akár az idegen katonák
ha volna nagyítóm felnagyítanám
ezt az egész mindenséget
a kivágott fákat
a lebombázott házakat a régi kishidat a fűszerkereskedést
s a varrodát a sarkon ahol már nem varrnak semmit
a cigarettafüstöt és az eldobált csikkeket
hogy végre mindenki óriásnak láthassa magát
és itthon lehessen ebben a gyönyörű
monumentális nagy semmiben

KEZDENEK CSERBENHAGYNI

avarszagú urak asszonyások
csordultig csönddel telítődnek
családunk három nemzedéke együtt
belehullt a fémlő szemgödörbe
mert kezdődik a megfordíthatatlan
innen szállnak az elmúlás igéi
valami néptelen állomásra jutottunk
mintha egy eltévesztett temetőbe
hány nemzedék költözködött idáig
s én maradok már minden öregember
helyemet keresgélem egy gránitlapon
innen sohase látszik a menny egésze
csak ottfelejtett szemüvegtok
műsorújság lerágott almacsutkák
mintha én lennék kiszemelve most
kezdenek cserbenhagyni a tárgyak
s már nem tudom mitől tettes a sértett
a magát gerjesztő önérzet

TALÁN VALAMI RÉGI REGÉNYBŐL

halálom zónájába visszajárok
talán valami régi regényből feleltem
időm végső helyéről éveim kezdetébe
idült időben amit a kezdet és a vég egy képbe zár
máskor a megváltatlanok koporsóinál stációzom
őz szökell át az őszi másvilágból
a teret újra parkosítják
aztán egy éjszaka a fákat kivágják
hogyan lombtemető legyen a térből
lovasszoborral
medence megszentelt nemzeti víztükörrel
mondta az őr
amiben nem szabad lábat mosni
komoly pénzbüntetés terhe mellett
se beleköpni
jöhet a hallgatás emberöltőkön át
nálunk már abbahagyták az akasztást
plakátragasztás közben gázolnak el
vagy lehetsz öngyilkos rendőrautóban
másutt az emeleti ablakon kiesni szokás
belenyomódik a csikk a hamutartónak
használt ajakba bőrbe konzervdobozba
olyan magamra hagyott sose voltam
mint akkor azon az őszön
mintha kutyává dühödött volna mindenki itt
ahol a Fekete Táborkok kiabál
és vesztőhelyből mindenkinek édeni kertet ígér

Hegyszakadékok, suvadásos oldalak, kőfolyások szabdalták a Keleti-Kárpátoknak azt a részét, ahol Mózsi élt. A legény külsőleg nem sokban különbözött a vidék domborzatától, a mindig borostás arcán óriási barázdák futottak le, fogai hiányoztak, pedig nem volt öreg, nem csoda, mert gyermekkorától a zápjain törte a mogyorót, attól megrepedezett a zománc. Az álla kettéhasadt és elferdült, mert egyik hajnalban hirtelen lépett be az istállóba, s Mancsi, a fiatal kanca rúgott. Ijedtében rúgott, vagy a csitkóját védte? Azt nem lehetett tudni, de szinte Mózsi életébe került a rúgás. Rudi, a szomszédja futott be a nagy ordítózásra, ő vitte a komáját szélesebesen, lósze-kérrel a központi kórházba, a sebészorvos lyukakat fúrt, s két kapcsot tett az állába, fájdalmasabb volt, mint a lórúgás. A csont összeforrt, de a száját teljesen soha nem tudta becsukni, torz vigyorától félték a kicsi gyerekek a faluban.

Erős dolgú, szorgalmas ember volt Mózes. Tombolt benne a virtus, legénykorában, csupa nagymellűségből, megemelte Lina, az özvegyasszony boronaházának az egyik sarkát, szerencsére nem mozdultak el a gerendák, nem omlott meg a kulipintyó. Kaszáláskor mindenkit kivágott a rendből, ha valaki építkezett, őt hívta görgetni a nagy kőtömböket a fundamentumba, kútásás, téglakatlan összerakása nem esett meg nélküle, karácsony előtt a disznó lefogásában is elsőrendű segítség volt az egész utcában. Meg is látszott mokány termetén a kemény munka és a gyakori virtuskodás, a két karja akár két husáng, lábai a kerítés sásfáira hasonlítottak, keze két ráspoly, nyaka, mint a bikáé, mellkasa hordó, lépései alatt megdöndült a föld, torzonborz dróthaja, ha levette sapkáját, égnek állt.

Mivel elvállalta a falu két bikájának a gondozását, ráragadt a csúfnév, háta mögött, de szemében is Bikás Mózsinak nevezték. Illett rá a név, mert még a faluvégén is hallani lehetett, miképpen rekcumozza a két szilaj állatot, husánggal verte az oldalukat, muszáj üssem őket, hogy féljenek, mondta, mert különben letaposnak, szarvuk hegyére vesznek.

Vadember. Ez a név is ráragadt, mert ha indulat robbant Mózsiban, tört, zúzott, se embert, se állatot nem kímélt, egyedül a feleségét, Irént nem bántotta soha, nagyon hálás volt neki, hogy rossz híre ellenére igent mondott, amikor megkérte a kezét. Nem volt könnyű vadember felesége lenni, de kijöttek. Azt is lehet mondani, jól kijöttek.

A házastársak jó egyezségét szolgálta Mózes legnagyobb szenvedélye, az erdő, a hegy. Keveset tartózkodott a felesége szoknyája mellett, a havas volt az ő igazi hazája, itt, a Kárpátokban volt ő otthon, ha felhághatott a legmagasabb csúcsra, királynak érezte magát. Szétnézett a tájon, szemei itták a fenyőerdők feketébe hajló, sötétzöld színét, a kőszálak fehér ragyogását, fülében elraktározta a lefutó patakok örök csobogását, ilyenkor ellágyult, ilyenkor nem vadember volt ő,

hanem gyermek, szájtáti, csodálkozó, kisgyerek, aki nem tud betelni szülőföldje csodáival. Éppen csak nem borult le egy-egy orom, meredek szikla, fenyőóriás előtt.

Kicsi korában hadilábon állt a tudományokkal, nem végezte el az általános iskola két utolsó osztályát, kimaradt, és fuvarosnak állt. Először az apjával járta a meredek hegyi utakat, horhosokat, s húzták be lovakkal a rönköket a főút mellé. Igen fontos volt ez a munka, jól meg is fizették, mert a szakadékos, túlmeredek hegyoldalakat nem tudták sem traktorral, sem teherautóval megközelíteni, kellett a ló kemény patája, izmos lába és az ember ráspolyos tenyere, kötélizmos karja. Igen, csak ők, az ember és a ló tudták kimenteni a szakadékokból az oda behullott hatalmas fenyőtörzseket. Zöld aranynek nevezték az urak, akik ritkán erre jártak.

Amikor az apja megöregedett, átvette a fogatot. Mondták a faluban, nem tanácsos egyedül végezni a fahúzatást, gyakori a baleset, ha az egyik megszorul, bajba kerül, a másik kimentí. Meg sem hallgatta az intelmeket, hajnalban rakta rá a hámot a két lovára, s kötötte utánuk a szekérből kiszertelt tengelyt a két első kerékkel, saját találmány volt ez, arra ült fel, amíg kiérték a havasba. De volt neki más csodaszerkentyűje is, a facsúsztató, így hívta, három hengert eszközölt össze, vastag hídlásdeszkát szerelt rájuk, s ha arra fel tudta capinával bökkenteni a rönk vastagabbik végét, s a különös szerelvényt ráakasztotta a hámfára, a legmeredekebb oldalakon is ki tudták húzni a terút a lovak.

Büszke volt rá nagyon!

Csak szólni kellett a lovaknak, a rúgós Mancinak és a gyorslábú Szellőnek – szerette a kancákat, paripát soha nem tartott –, s azok, ha meghúzták a szügyhámot, recsegett, ropogott minden, haladtak előre még ott is, ahol nyoma sem volt az útnak, ők törtek csapást a ciheresben, csetenyésben, málnavészben.

Égésznek érezte a világot, ő és a két ló kerek egész, nem hiányzik semmi, ami rajtuk kívül van, az idegen, annak a szaga is más, járt ő városon, katona is volt, bolondul futnak ott össze-vissza az emberek, nem tudják, mi célra vannak a világon, de ők hárman azonosulnak fűvel, fával, virággal, esővel, hóval, lábuk alatt a sárgásbarna, erdei föld, fejük felett a bárányfelhős ég, éjjel a csillagok, a Hold, s az sem igaz, hogy ő magányos vadember, gyönyörűen tud beszélgetni a két társával. Hosszan morfondírozik, ha nem tetszik valami, megdicséri Mancit, Szellőt, amikor jól húznak, ők nyerítésükkel, prűszkölésükkel, horkantásaikkal válaszolnak, fejük járása, lábuk dobbantása is beszéd, s amikor délben eléjük teszi a jó szagú szénát, sarjút vagy száraz lucernát, még a vállába is beleharapnak, de csak szépen, puhán, nem a fogukkal, hanem fodros, puha ajakukkal csavarintanak egyet a kabátja ujján, de néha a fülén, ha nincs rajta a sapka, a haján is.

Akkor változott meg ez az idill, amikor az országos fakitermelő vállalat utolérte őket. Megjelentek a sisakot viselő munkások, s az eszeveszetten durrogó, pufogó druzsbáikkal az egész Kárpát-kanyarulatot lecsupasztították. Elhomályosult Mózes szeme, amikor szétnézett, és látta, hogy az ő édenkertje elpusztult, csak tuskótenger, lecsapott fáhegyek, faágak borítják a hegyoldalakat, ormokat, gerinceket, az utakat összetörték a hatalmas traktorok, teherautók, még a vizek járása is megváltozott.

S mégis tőlük kapott munkát Mózsi. Egy erdészmérnök kereste fel otthon, Irén hamar köménymagos pálinkát és csörögét tett az asztalra, letörülte kötényével a hokedlit, s szívesen kínálta az idegen urat.

– Úgy hallottam, kedves Mózes, – ne haragudjon, a családnevét nem tudom –, hogy maga a szakadékokba hullott fák kivonszolásának nagymestere, azt mondják az emberek, hogy még különleges járművet is készített erre a célra, s nekünk igazán nagy szükségünk lenne magára, olyan szakadékos ez a vidék, hogy a kitermelt faanyag jelentős százaléka döntéskor a mélybe zuhan, ott fog elkorhadni, ha nem sikerül kihúzatni azokat. A mi firmánk gépei és emberei meg sem tudják közelíteni ezeket a helyeket.

Mózsi nem válaszolt azonnal. Dolgozna ő, hogyan dolgozna ezeknek az égből alászállt idegeneknek, nagy szüksége van a pénzre, de akkor vége a szép életének, akkor már nemcsak Mancsi és Szellő lesz a társa, hanem ki tudja, kik. Nagyokosokkal ő soha nem állt szóba, nemegyszer hallotta annak idején az apjától, urakkal nem jó egy tálból cseresznyézni, mert meglövdöznek a magjával. Végül megszólalt.

– Lehet szó róla, mérnök úr, de én megszoktam, hogy egyedül dolgozom. Ha nem szól bele senki a munkámba, huzigálom én szép csendesen a szakadékba hullott fenyőket, csak éppen hagyjanak békét nekem. A lovaimmal szoktam értekezni, jól megvagyunk hármascskán, én mondom a magamét, és ők – ha hiszi, ha nem –, válaszolnak.

Áldomást ittak a köménymagos pálinkából, kezét ráztak, s megegyeztek, hogy másnap reggel találkoznak a Háromkút irányába kikanyargó erdei út szádában.

Nem sokat aludt az éjszaka Mózsi. Irén is mocorgott. Nem beszélgettek, ismerték egymás gondolatait. Akkor minek vesztegetni a szót?

A feleség hamarabb kelt, feltarisznyálta az urát, s Mózsi csodajárművén elporoszkált észak felé.

Fenn végigjárta a mérnökkel a hegygerinceket, kijelölték a kritikus pontokat, s azt is, hová, melyik erdőkitermelő út mellé kellene behúzni a fákat. Oda, ahol már teherautókra lehet rakni.

Szavának állt a munkavezető, senki nem zavarta Mózes, adott neki egy doboz piros festéket s egy ecsetet, mondta, amelyik fát ő vonatja ki a szakadékból, s behozza ide, annak a bütüjére írjon egy nagy M betűt. Arról ők tudják, hogy Mózes-termék. Aszerint fizetnek.

– Erről mintha hallottam volna valamit – gondolta Mózsi. – A tanító néni mesélte az iskolában, de abban a mesében a M betű mintha Mátyást jelentett volna.

Teltek a napok. Mózsi és a két ló csodát művelt. Irdatlan szakadékokba másztak be, s húzták ki a rönköket. Persze, először fejszével lecsonkolta az ágakat, azok mindenbe beleakadtak volna, s ha rázökönt a fa a csodajárműre, már kúszott is fel a zöld arany a hegygerince. Megtörtént, hogy külön kellett választani a két állatot, mert túl keskeny volt a hasadék, akkor a hámfát csak Mancsi vagy csak Szellő után akasztotta.

Haladtak szépen, nőtt a farakás az erdőkitermelő út mellett, virítottak a nagy M betűk, Mózsi kalkulált, számolt, tudott a köbméterről, ezért már komoly summa üti a markát.

Aggodalma amiatt volt, mert tudta, hamarosan eléri a kőfolyások völgyeit, azok még a madarat is maga alá temetik, ha valamelyik rá talál szállni. Ember, állat messzi elkerülte a lassan, szemmel nem látható, lefelé csordogáló kőpatakokat.

De nem lehetett kikerülni. A mérnök mondta, hogy ott, a kőfolyások peremén hever a legtöbb kidöntött fa, egy részük benyúlik a szakadékba, de igás állattal azokat ki lehet még huzigálni, ezért fordult a firma magához, Mózsi.

Meleg nyár volt, amikor elérte a veszedelmes helyet. Még a havasi levegő is átforrósodott, repeselt, az állatok behúzódtak a sűrűbe, a madarak elhallgattak, Mózses először érezte a magányt, amit addig a legjobban szeretett. Inkább szorongás volt az, nem magányérzet, de ezt ő nem tudta megkülönböztetni.

Kezdetben azokhoz a rönkökhöz kötötte rá a csodaszekerét, amelyek közel voltak ugyan a szakadékhoz, de neki s a két lovának semmilyen veszélyt nem jelentettek. Új csapást kellett vágni a sűrűségben, csak úgy tudott leereszkedni a túlsó oldalon a köves útig, ő elől ment, fogta egyik ló kantárszárát, jobb kezében rövid nyelvű balta, azzal nyeste, vágta a süvölvény fákat, ágakat, gyökérhajtásokat, legtöbb baja a vad-szederrel volt, mert rátekeredtek a lábszárakra, de a második, harmadik fuvar után már tűrhető volt az út.

Egy hétig semmi baja nem esett, minden este hazament az ő Irénjéhez, Manci is nyugtalan volt az ő Fickó fia miatt, reggel és este még szopott a csitkó, nehezen váltak el egymástól.

Közvetlenül a kőfolyás szélén, össze-vissza döntögetve halom fa feküdt. Mózsi látta, hogy azokat el kell választani egymástól, le kell pucolni a törzseket, különben mozdíthatatlanok. Nem hiába hagyta itt az értékes anyagot az erdőkitermelő vállalat.

Egészen közel erdei tisztás volt, a két lovat oda vezette, s azok harsogva rágták, tépték az erdei füvet, virágokat, s ő nekifogott, hogy egyenként kiszabadítsa a fenyőfákat. Dolgozott hevesen, ahogy szokta, vad indulattal, de egy félóra, óra után megmozdult alatta a föld. Nem tudhatta, mert szemből nem látta, a kő kikapott a föld alól, a peremen a fák, bokrok gyökerei kilógtak, veszélyes üreg keletkezett.

Leszakadt a puha föld karéja, és ő a három-négy fenyőtörzsszel együtt, ami még hátra lett volna, megindult lefelé, bele a kőfolyásba. Egy törzs hosszában csúszott lefelé, kettő szerencsére keresztbe fordult. Mózsi ölelte egyiket, de ekkor még nem félt. A borzalom akkor fogta el, amikor meglátta a medvének a fejét. Nem sokkal korábban csúszhatott bele a fenevad a kőfolyásba, nyakig betemette, de még élt, vicsorított, morgott, csattogtatta a fogait. Mózsi fölmérte a helyzetét, a két keresztben fekvő fa őt védte, a medve amúgy sem tudott mozdulni, ő is halálra van ítélve, de a vad közelsége miatt lúdbőrös lett a háta, s érezte, életében először érezte, hogy égnek mered a haja.

– Ez a halál – gondolta. – Hiába kiabálok, a vidéken senki, a lovaimtól ha elbúcsúszom.

S akkor különös gondolat villant az agyában. A lovak. Ezek okos állatok, ezek még kimenthetnek engem.

Torkaszakadtából kiáltotta:

– Szellő! Manci! Cú, haza! Gyí, haza! Manci! A Fickó!

Azt, hogy Manci, a Fickó többször is ordította. A kanca vad nyerítéssel válaszolt, de legeltek tovább. Már hanyatlott le a nap, az állatok jóllaktak, húzták maguk után a csodaszekeret, eljöttek a peremig, talán látták is a gazdájukat, s Mózsi nem fejezte be az ordibálást:

– Szellő! Manci! Cú, haza! Gyí, haza! Manci! A Fickó!

Még pipáltak valameddig a lovak a szakadék szélén, s amikor elunták magukat, megfordultak, s az ezerszer kipróbált, jól ismert úton hazaporoszkáltak.

Késő este volt már, amikor megálltak a kapu előtt. Irén meghallotta a nyerítésüket, s kirohant.

– Uramisten! Hol vagy, Mózsi? Valami nagy baj történt vele, odaüthette a fa, s a lovak hazajöttek.

Döngetni kezdte a szomszéd, Rudi kapuját, az kijött, mások is megjelentek a jajveszékenységre, legalább öt-hat férfi tanakodott, mit tudjanak csinálni.

Kicsi volt a falu, mindenki tudott mindent, Irén pláne tudta, hogy Mózsi napok óta a kőfolyások tetején dolgozik.

Rudi lekasztotta a lovak után kötött csodaszerkentyűt, hárman kiteszítették a szín alól a löcsös, kicsi, könnyűjáratú szekeret, öten ültek fel arra – egytől egyig fogdmeg, kemény falusi legények, fiatal emberek –, s elindultak.

– Álljatok meg! – kiáltott Rudi. – Valami eszembe jutott. Hátha olyan helyt van Mózsi, ahová mi nem érünk el? Hozom a szénahordó kötelet.

Irányítás sem kellett a két lónak, mentek azon az úton, amelyen bejöttek az imént. Az ő jó szemükre, szimatukra, ösztönükre akkor volt szükség, amikor a csetenyésben, Mózsi által tört csapáshoz jutottak.

Szerencsére telehold volt, a fák árnyékai beestek az ösvénybe, de azért lehetett látni. Ahogy közeledtek a kőfolyáshoz, egymás után, de kórusban is ordították:

– Mózsi! Hol vagy, Mózsi?

Felértek arra a tisztásra, ahol napközben legeltek a lovak, az emberek látták a friss patanyomokat, a lóganyét, arról tudták, jó helyen járnak.

Hallgatóztak.

Halk nyöszörgés, nyögés a kőfolyásból.

Ez nem lehet más, csak Mózsi.

A lecsonkolt fákról, s a becsúszott földdarabról is tudták, nemrég ember dolgozott itt.

A szénahordó kötél volt az egyetlen eszköz, amellyel valameddig be tudtak ereszkedni a mélybe. Négy markos legény fogta a kötél végét, Rudi ereszkedni kezdett.

Ott lent már tisztán hallotta a komája elhaló hangját. Torka berekedt az egész napi kiabálástól:

– Segítség! Emberek!

Rudi bemerte a helyet, ahol Mózsi már a válláig állt vagy ült a kőfolyásban, kiáltotta a társainak, húzzák őt vissza.

Másodszor a Mózsi vonalán ereszkedett le. Két istrángot is vitt a kezében.

Elérte a félig elájult testet, be tudott nyúlni a hónalja alá, s hurkot kötött.

– Na, most húzzatok! – kiáltotta. – De csak lassan, óvatosan!

Nehezen, de megmozdult Mózsi teste. A kődarabok csúsztak, gurultak lefelé, de nem tudták magukkal sodorni az áldozatot. Vitték a két szál fát, és Mózsi látni vélte, hogy a medve feje is eltűnik a görgetegben.

Amikor kikászálódott Rudi segítségével a mart tetejére, először nem a feleségét, hanem a két lovát ölelte meg.

Ráborult Manczi nyakára, szorította az állatot, alig tudták letépni a karjait.

– Nektek köszönhetem a második életem – mondta Mózsi.

És belezuhant a szekér derekába.

Manci és Szellő csendesen poroszkált haza, aznap már másodszor.

Gondolni nem gondolhattak semmit, mert hát állatok, de a nyerítésük, horkantásuk mintha vidámabb lett volna.